AMBRUS ZOLTÁN LEVELEZÉSE

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
FALLENBÜCHL ZOLTÁN

TARTALOM

1
Ambrus József - Ambrus Zoltánhoz
2
Ambrus Zoltán - Ambrus Józsefhez
3
Ambrus Zoltán édesapjához, *Ambrus Józsefhez*
4
Vadnai Károly - Ambrus Zoltánhoz
5
Vadnai Károly - Ambrus Zoltánhoz
6
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez[?]
7
Péterfy Jenő - Ambrus Zoltánhoz
8
Ágai Adolf - Ambrus Zoltánhoz
9
Arany László - Ambrus Zoltánhoz
10
Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz
11
Ambrus Zoltán - Ambrus Vilmához
12
Spett Gyula - Ambrus Zoltánhoz
13
Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz
14
Visi Imre - Ambrus Zoltánhoz
15
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
16
Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz
17
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
18
Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz
19
Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz
20
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
21
Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz
22
Paulay Ede - Ambrus Zoltánhoz
23
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
24
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
25
Ambrus Zoltán - Tormássy Gizellához
26
Paulay Ede - Ambrus Zoltánhoz
27
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
28
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
29
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondnak
30
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
31
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
32
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
33
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
34
Vészi József - Ambrus Zoltánhoz
35
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
36
Reviczky Gyula - Ambrus Zoltánhoz
37
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
38
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
39
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
40
Schmittely József - Ambrus Zoltánhoz
41
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
42
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
43
Ágai Adolf - Ambrus Zoltánhoz
44
Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz
45
Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz
46
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
47
Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz
48
Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
49
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
50
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

51
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
52
Gozsdu Elek - Ambrus Zoltánhoz
53
Csáky Albinné - Ambrus Zoltánhoz
54
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
55
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
56
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
57
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez
58
Lederer Béla - Ambrus Zoltánhoz
59
Szana Tamás - Ambrus Zoltánhoz
60
Paulay Ede - Ambrus Zoltánhoz
61
Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz
62
Woldorffi Benedek Irén - Ambrus Zoltánnak
63
Ambrus Zoltán - Benkő Etelkához
64
Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
65
Sebők Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
66
Vargha Gyula - Ambrus Zoltánhoz
67
Fenyő Sándor - Ambrus Zoltánhoz
68
Somssich József - Ambrus Zoltánhoz
69
Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz
70
Küry Klára - Ambrus Zoltánhoz
71
Ambrus Zoltán - Jakab Ödönhöz
72
Bosnyák Zoltán - Ambrus Zoltánhoz
73
Festetics Andor - Ambrus Zoltánhoz
74
Milkó Izidor - Ambrus Zoltánhoz
75
Ambrus Zoltán - Tóth Bélához
76
Somló Sándor - Ambrus Zoltánhoz
77
Kiss József - Ambrus Zoltánnak
78
Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz
79
Veigelsberg Hugo - Ambrus Zoltánhoz
80
Thallóczy Lajos - Ambrus Zoltánhoz
81
Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
82
Herczeg Ferencz - Ambrus Zoltánhoz
83
Spett Dezsőné - Ambrus Zoltánhoz
84
Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz
85
Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz
86
Kabos Ede - Ambrus Zoltánhoz
87
Pekár Károly - Ambrus Zoltánhoz
88
Arany Lászlóné - Ambrus Zoltánhoz
89
Pulszky Károly - Ambrus Zoltánhoz
90
Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz
91
Somló Sándor - Ambrus Zoltánhoz
92
Rákosi Viktor - Ambrus Zoltánhoz
93
Szüry Dénes - Ambrus Zoltánhoz
94
Lederer Béla - Ambrus Zoltánhoz
95
Rákosi Szidi - Ambrus Zoltánhoz
96
Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
97
Feszty Árpádné - Ambrus Zoltánhoz
98
Ambrus Zoltán - Festetics Andorhoz
99
Ambrus Zoltán - Özv. Ambrus Józsefnéhez
100
Ambrus Zoltán - Ambrus Vilmához
101
Fadrusz János - Ambrus Zoltánhoz
102
Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz
103
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
104
Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz

105
Endrődi Sándor - Ambrus Zoltánhoz
106
Bartók Lajos - Ambrus Zoltánhoz
107
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
108
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
109
Bródy Ernő - Ambrus Zoltánhoz
110
Harsányi Kálmán - Ambrus Zoltánhoz
111
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
112
Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz
113
Blaskovich Sándor - Ambrus Zoltánhoz
114
Ferenczi Zoltán - Ambrus Zoltánhoz
115
Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz
116
Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz
117
Pauler Gyula - Ambrus Zoltánhoz
118
Bródy Ernő - Ambrus Zoltánhoz
119
Hatvany Lajos - Ambrus Zoltánhoz
120
Hatvany Lajos - Ambrus Zoltánhoz
121
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
122
Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz
123
Léderer Béla - Ambrus Zoltánhoz
124
Angyal Dávid - Ambrus Zoltánhoz
125
Dr. Éber László - Ambrus Zoltánhoz
126
Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
127
Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz
128
Dudits Andor - Ambrus Zoltánhoz
129
Ambrus Zoltán - Hajdu Miklóshoz
130
Rippl-Rónai József - Ambrus Zoltánhoz
131
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
132
Wolfner József - Ambrus Zoltánhoz
133
Feiks Jenő - Ambrus Zoltánhoz
134
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
135
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
136
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez
137
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
138
Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
139
Ambrus Zoltán - Ambrus Gizellához
140
Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz
141
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
142
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
143
Ambrus Zoltán - Gárdonyi Gézához
144
Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz
145
Rudnay Józsefné - Ambrus Zoltánhoz
146
Ambrus Zoltán - Rudnay Józsefnéhez
147
Palmer Kálmán - Ambrus Zoltánhoz
148
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
149
Ambrus Zoltán - Voinovich Gézához
150
Ambrus Zoltán - Jacobi Liviához
151
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
152
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
153
Révai Testv. Irod. Int. - Ambrus Zoltánhoz
154
Feiks Jenő - Ambrus Zoltánhoz
155
Thury Zoltán - Ambrus Zoltánhoz
156
Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz
157
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
158
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

159
Ambrus Zoltán - Ábrányi Kornélhoz
160
Ifj. Ábrányi Kornél - Ambrus Zoltánhoz
161
Angyal Dávid - Ambrus Zoltánhoz
162
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
163
Fényes László - Ambrus Zoltánhoz
164
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
165
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez
166
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
167
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
168
Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz
169
Ágai Béla - Ambrus Zoltánhoz
170
Ambrus Zoltán - Frommer L.-hez
171
Wolfner (Farkas) Pál - Ambrus Zoltánhoz
172
Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
173
Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
174
Bayer József - Ambrus Zoltánhoz
175
Ambrus Zoltán - Az Ujság szerkesztőségéhez
176
Ismeretlen - Ambrus Zoltánhoz
177
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
178
Kiss József - Ambrus Zoltánhoz
179
Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez
180
Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz
181
Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz
182
Ambrus Zoltán - Mikszáth Kálmánhoz
183
Ambrus Zoltán - Beöthy Zsolthoz
184
Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz
185
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
186
Barlas M. - Ambrus Zoltánhoz
187
Ambrus Zoltán - A „Fidibusz" szerkesztőjéhez
188
Váradi Antal - Ambrus Zoltánhoz
189
Ambrus Zoltán - Zempléni Árpádhoz
190
Szécsi Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
191
Tichy Gyula - Ambrus Zoltánhoz
192
Szécsi Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
193
Szabó Endréné Nogáll Janka - Ambrus Zoltánhoz
194
Ambrus Zoltán - Szabóné Nogáll Jankához
195
Ambrus Zoltán - Tichy Gyulához
196
Fülep Lajos - Ambrus Zoltánhoz
197
Fülep Lajos - Ambrus Zoltánhoz
198
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
199
Bardócz Margit - Ambrus Zoltánhoz
200
Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz
201
Ambrus Zoltán - Bardócz Margithoz
202
Szép Ernő - Ambrus Zoltánhoz
203
Feszty Árpád - Ambrus Zoltánhoz
204
Fóti József Lajos - Ambrus Zoltánhoz
205
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
206
Lavotta Rudolf - Ambrus Zoltánhoz
207
Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz
208
Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz
209
Ambrus Zoltán - Beöthy Zsolthoz
210
Alexander Bernát - Ambrus Zoltánhoz
211
Ambrus Zoltán - Kaufmann Jozefinhez
212
Vágó Pál - Ambrus Zoltánhoz

213
Garbai Sándor - Ambrus Zoltánhoz
214
Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz
215
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
216
Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez
217
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
218
Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz
219
Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz
220
Rina Larice - Ambrus Zoltánhoz
221
Ambrus Zoltán - Radó Antalhoz
222
Ambrus Zoltán - Bardócz Sándorné hoz
223
Balázs Béla - Ambrus Zoltánhoz
224
Balázs Béla - Ambrus Zoltánhoz
225
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
226
Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz
227
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
228
Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
229
Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz
230
Ambrus Zoltán - Vargha Gyulához
231
Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez
232
Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz
233
Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez
234
Ambrus Zoltán - Röttig Odohoz
235
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
236
Gellért Oszkár - Ambrus Zoltánhoz
237
Kárpáti Aurél - Ambrus Zoltánhoz
238
Ambrus Zoltán - Kárpáti Aurélhoz
239
Tóth Imre - Ambrus Zoltánhoz
240
Tóth Imre - Ambrus Zoltánhoz
241
Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz
242
Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
243
Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez
244
Tápai Szabó László - Ambrus Zoltánhoz
245
Ambrus Zoltán - Az Est Szerkesztőségéhez
246
Süle Antal - Ambrus Zoltánhoz
247
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
248
Ábrahám Ernő - Ambrus Zoltánhoz
249
Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz
250
Pethő Sándor - Ambrus Zoltánhoz
251
Ambrus Zoltán - Pethő Sándorhoz
252
Nádas Sándor - Ambrus Zoltánhoz
253
Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez
254
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
255
Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez
256
Ambrus Zoltán - A Révai Testvérek Irod. Rt. igazgatóságához
257
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
258
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
259
Virter Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
260
Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez
261
Karinthy Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
262
Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz
263
Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez
264
Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez
265
Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz

266
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
267
Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz
268
Ambrus Zoltán - Haubert Kamillóhoz
269
Ambrus Zoltán - Farkas Antalhoz
270
Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz
271
Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
272
Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz
273
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
274
Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz
275
Ambrus Zoltán - Gárdonyi Gézához
276
Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz
277
Bársony István - Ambrus Zoltánhoz
278
Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz
279
Móra Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
280
Móra Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
281
Ambrus Zoltán - Vályi Nagy Gézához
282
Ambrus Zoltán - Klein Stefanhoz
283
Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez
284
Ambrus Zoltán - Halasi Andorhoz
285
Vályi Nagy Géza - Ambrus Zoltánhoz
286
Salusinszky Imre - Ambrus Zoltánhoz
287
Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz
288
Ambrus Zoltán - Vályi Nagy Gézához
289
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
290
Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz
291
Ambrus Zoltán - Palágyi Lajoshoz
292
Ambrus Zoltán - Mikes Lajoshoz
293
Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz
294
Ambrus Zoltán - A Nyugat Szerkesztőségéhez
295
Ambrus Zoltán - Mohácsi Jenőhöz
296
Tábori Kornél - Ambrus Zoltánhoz
297
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
298
Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz
299
Milkó Izidor - Ambrus Zoltánhoz
300
Palágyi Lajos - Ambrus Zoltánhoz
301
Szép Ernő - Ambrus Zoltánhoz
302
Alexander Bernát - Ambrus Zoltánhoz
303
Perédy György - Ambrus Zoltánhoz
304
Ambrus Zoltán - Perédy Györgyhöz
305
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
306
Ambrus Zoltán - Bayer Józsefhez
307
Ambrus Zoltán - Paulay Edéneéhez
308
Müller Hans - Ambrus Zoltánhoz
309
Müller Hans - Ambrus Zoltánhoz
310
Ambrus Zoltán - Müller Hanshoz
311
Csengery János - Ambrus Zoltánhoz
312
Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz
313
Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz
314
Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz
315
Lakatos László - Ambrus Zoltánhoz
316
Isac Emil - Ambrus Zoltánhoz
317
Ambrus Zoltán - Isac Emilhez
318
Ambrus Zoltán - Hidvégi Benőnéhez
319
Rákosi Szidi - Ambrus Zoltánhoz

320
Kacziány Géza - Ambrus Zoltánhoz
321
Oláh Gábor - Ambrus Zoltánhoz
322
Szomory Dezső - Ambrus Zoltánhoz
323
Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz
324
Ambrus Zoltán - Fényes Samuhoz
325
Ambrus Zoltán - Lengyel Menyhérthez
326
Révai Mór - Ambrus Zoltánhoz
327
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
328
Ambrus Zoltán - Szegedi Maszák Aladárhoz
329
Ambrus Zoltán - Szomory Dezsőhöz
330
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
331
Lengyel Menyhért - Ambrus Zoltánhoz
332
Zempléni Árpád - Ambrus Zoltánhoz
333
Barta Lajos - Ambrus Zoltánhoz
334
Ambrus Zoltán - Kóbor Noémihez
335
Bajor Gizi - Ambrus Zoltánhoz
336
Splényiné Blaha Lujza - Ambrus Zoltánhoz
337
Barta Lajos - Ambrus Zoltánhoz
338
Martos Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
339
Ambrus Zoltán - Martos Ferenchez
340
Isac Emil - Ambrus Zoltánhoz
341
Hetényi Béla - Ambrus Zoltánhoz
342
Szinnyei Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
343
Balogh Pál - Ambrus Zoltánhoz
344
Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz
345
Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez
346
Bánffy Miklós - Ambrus Zoltánhoz
347
Lothar Rudolf - Ambrus Zoltánhoz
348
Ambrus Zoltán - Lothar Rudolfhoz
349
Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz
350
Ambrus Zoltán - Chmilevsky Endréhez
351
Somlay Arthur - Ambrus Zoltánhoz
352
Bánffy Miklós - Ambrus Zoltánhoz
353
Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez
354
Ambrus Zoltán - Révai Mórhoz
355
Ambrus Zoltán - Lampérth Gézához
356
Dánielné Lengyel Laura - Ambrus Zoltánhoz
357
Ódry Árpád - Ambrus Zoltánhoz
358
Ambrus Zoltán - Berinkey Déneshez
359
Ambrus Zoltán - Erdős Renéehez
360
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
361
Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz
362
Ady Endréné - Ambrus Zoltánhoz
363
Blaha Lujza - Ambrus Zoltánhoz
364
Révész Béla - Ambrus Zoltánhoz
365
Ambrus Zoltán - Révész Bélához
366
Ambrus Zoltán - Reinitz Bélához
367
Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz
368
Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz
369
Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez
370
Huszár Károly - Ambrus Zoltánhoz
371
Ambrus Zoltán - Huszár Károlyhoz
372
Ambrus Zoltán - Wlassits Gyulához
373
Váradi Aranka - Ambrus Zoltánhoz

374
Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához
375
Pekár Gyula - Ambrus Zoltánhoz
376
Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz
377
Ivánfi Jenő - Ambrus Zoltánhoz
378
Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz
379
Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz
380
Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához
381
Ambrus Zoltán - Chmilevsky Endréhez
382
Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz
383
Gál Gyula - Ambrus Zoltánhoz
384
Bangha Béla - Ambrus Zoltánhoz
385
Ambrus Zoltán - Heinrich Gusztávhoz
386
Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz
387
Ambrus Zoltán - Nadányi Emilhez
388
Ambrus Zoltán - Wlassics Gyulához
389
Ambrus Zoltán - Császár Elemérhez
390
Ferenczi Zoltán - Ambrus Zoltánhoz
391
Álgya Papp Sándor - Ambrus Zoltánhoz
392
Némethy Béla - Ambrus Zoltánhoz
393
Rákosi Viktor - Ambrus Zoltánhoz
394
Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz
395
Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz
396
Ambrus Zoltán - Rákosi Viktorhoz
397
Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz
398
Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz
399
Ambrus Zoltán - Wlassics Gyulához
400
Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz
401
Ambrus Zoltán - Wlassits Gyulához
402
Harsányi Kálmán - Ambrus Zoltánhoz
403
Benedek Marcell - Ambrus Zoltánhoz
404
Ambrus Zoltán - Császár Elemérhez
405
Császár Elemér - Ambrus Zoltánhoz
406
Ambrus Zoltán - A Pesti Napló Szerkesztőjéhez
407
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
408
Hunyadi Sándor - Ambrus Zoltánhoz
409
Voinovich Gézáné - Ambrus Zoltánhoz
410
Ambrus Zoltán - Voinovich Gézánéhoz
411
Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz
412
Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához
413
Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához
414
Berzeviczy Albert - Ambrus Zoltánhoz
415
Müller Vilmos - Ambrus Zoltánhoz
416
Bródy István - Ambrus Zoltánhoz
417
Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz
418
Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz
419
Paulay Erzsi - Ambrus Zoltánhoz
420
Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz
421
Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz
422
Ambrus Zoltán - Dr. Karácsonyi Jánoshoz
423
Ambrus Zoltán - Ruttkay Györgyhöz.
424
Ruttkay György - Ambrus Zoltánhoz
425
Ambrus Zoltán - Perédy Györgyhöz
426
Ambrus Zoltán - Csávojszky Vincéhez
427
Ambrus Zoltán - Miklós Andorhoz

428
Halasi Andor - Ambrus Zoltánhoz
429
Ambrus Zoltán - Krudy Gyulához
430
Corbière Henri - Ambrus Zoltánhoz
431
Beregi Oszkár - Ambrus Zoltánhoz
432
Ambrus Zoltán - Véli Józsefhez
433
Gyergyai Albert - Ambrus Zoltánhoz
434
Ambrus Zoltán - Gyergyai Alberthez
435
Gyergyai Albert - Ambrus Zoltánhoz
436
Ambrus Zoltán - Heltai Jenőhöz
437
Erdős Károly - Ambrus Zoltánhoz
438
Ambrus Zoltán - Erdős Károlyhoz
439
Osvát Kálmán - Ambrus Zoltánhoz
440
Ambrus Zoltán - Osvát Kálmánhoz
441
Révai Testv. Irod. Intézet - Ambrus Zoltánhoz
442
Szekfü Gyula - Ambrus Zoltánhoz
443
Ambrus Zoltán - Szekfü Gyulához
444
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
445
Szekfü Gyula - Ambrus Zoltánhoz
446
Ambrus Zoltán - Molnár Ferenchez
447
Sikabonyi Antal - Ambrus Zoltánhoz
448
Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz
449
Ambrus Zoltán - Horváth Bélához
450
Ambrus Zoltán - Lukács Jenőhöz
451
Ambrus Zoltán - Horváth Bélához
452
Babits Mihály és Basch Lóránt - Ambrus Zoltánhoz
453
Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz
454
Ambrus Zoltán - Révai Testv. Irodalmi Intézethez
455
Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez
456
Ambrus Zoltán - A Révai Irod. Int. Igazgatójához
457
Ambrus Zoltán - Mikes Lajoshoz
458
Ambrus Zoltán - Babits Mihályhoz
459
Ambrus Zoltán - Balogh Józsefhez
460
Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez
461
Lukinich Imre - Ambrus Zoltánhoz
462
Ambrus Zoltán - Lukinich Imréhez
463
Ambrus Zoltán - Dr. Balogh Józsefhez
464
Ambrus Zoltán - Elek Arturhoz
465
Baudin Henri - Ambrus Zoltánhoz
466
Ambrus Zoltán - Baudin Henrihoz
467
Arrigo de Angelis - Ambrus Zoltánhoz
468
Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz
469
Ambrus Zoltán - Bakos Endréhez
470
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
471
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
472
Petrovics Elek - Ambrus Zoltánhoz
473
Láng Sándor - Ambrus Zoltánhoz
474
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
475
Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz
476
Lampérth Géza - Ambrus Zoltánhoz
477
Ambrus Zoltán - Lampérth Gézához
478
Ambrus Zoltán - a Petőfi Társaság Elnökéhez
479
Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz
480
Bálint György - Ambrus Zoltánhoz
481
Ambrus Zoltán - Bálint Györgyhöz

482
Baudin Henri - Ambrus Zoltánhoz
483
Ambrus Zoltán - Ambrus Józsefhez
484
Ambrus Zoltán - Ugron Gáborhoz
485
Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz
486
Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez
487
Ambrus Zoltán - Győző A. Andorhoz
488
Győző A. Andor - Ambrus Zoltánhoz
489
Ambrus Zoltán - Győző Andorhoz
490
Ambrus Zoltán - Miklós Andorhoz
491
Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz
492
Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz
493
Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz
494
Ambrus Zoltán - Babits Mihályhoz
495
Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz
496
Salgó Ernő - Ambrus Zoltánhoz
497
Palágyi Lajos - Ambrus Zoltánhoz
498
Mihály Dénes - Ambrus Zoltánhoz
499
Ambrus Zoltán - A Révai cég igazgatójához
500
Elek Artur - Ambrus Zoltánhoz
501
Ambrus Zoltán - Gyergyai Alberthez
502
Rédey Tivadarné Hoffmann Mária - Ambrus Zoltánhoz
503
Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz
504
Ambrus Zoltán - Miklós Amdorhoz
505
Hegedüs Lóránt - Ambrus Zoltánhoz
506
Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz
507
Ambrus Zoltán - Molnár Ferenchez
508
Ambrus Zoltán - Rédey Tivadarnéhoz
509
Wolfner József - Ambrus Zoltánhoz
510
Ambrus Zoltán - Szilágyi Olgához
511
Ambrus Zoltán - Hatvany Lajoshoz
512
Molnár Ferenc és Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz
513
Greene Ernest S. - Ambrus Zoltánhoz
514
Fáy Sándor - Ambrus Zoltánhoz
515
Ambrus Zoltán - Fáy Sándorhoz
516
Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez
517
Ambrus Zoltán - Ismeretlen drámairóhoz

1

Ambrus József - Ambrus Zoltánhoz

Mező-Keresztes, 1869. okt. 18.

Kedves Zoltánom!

A napokban küldött leveled igen megörvendeztetett mindnyájunkat; de úgy látszik, hogy nagyon sietve írtad azt; mert gyenge szemeimmel nagyon nehezen olvashattam el, - azért igyekezzél, kedves kis fiam, máskor a lehetőleg tisztán, egyenesen, meglehetős nagyságu és egyforma betükkel irni, hogy leveledet gyenge szemeimmel is könnyen olvashassam el. -

Én jól tudom, hogy téged Nagymama, Tóni néni és Janka néned igen szeretnek; de csak ugy tarthatod meg szeretetüket, ha nekik mindig engedelmeskedel és szótfogadsz az első szóra.

Elfeledtem neked még itthon létedben emliteni, hogy Nagymamától mindig egyenesen az iskolába menj, s midőn onnan elbocsájtanak egyenesen haza Nagymamához. Az ut(cán) mindig a gyalog járdán járj ott minden embert s ha kénytelen lész a szekér utra térni ott minden állatot és szekeret idejekorán kikerülj; mert olyan kisfiut mint te az állat és szekér nagyon könnyen fellök és eltapos, s egy sietö nagy ember meg nem látva akaratlanul, - részeg vagy pajkos ember hányavetiségből fellökhet és elgázolhat. -

Az iskolában a tanár ur szavaira jól figyelj, s igy leczkédet könnyen megtanulod.

Mi mindnyájan egészségesek vagyunk, Nagymama kezét, Tóni nénit, Jankát és tégedet, édesanyád Vilma és Mariska hugoddal egyetemben számtalanszor csókol Szerető apád

Ambrus Jósef

Utóiratként: *Ambrus Józsefné* sorai *Ambrus Zoltánhoz*

Kedves drága fiam!

Ébren és alva mindég rád gondolok pedig tudom, hogy ott is nagyon szeretnek, szeresd te is őket s gondolj mireánk is, kik azért váltunk el tőled hogy „gyüjthess jövődre” csókold Nagymamád és nénéid kezét helyettem, én téged gondolatban

1 000 000-szor
Anyád

2

Ambrus Zoltán - Ambrus Józsefhez

Debreczen, [1869] okt. 28.

Kedves Szüleim

Leveleidet mind a kettőt megkaptam. Ne aggódjatok mert nekem nincs semmi bajom hogyha bajom volna Tóni néni mindjárt elszaladna a telegrafhoz. Vilmos bácsi egyszer és Frits néni elvittek a szinházba Vilmos bácsi a Faustba Frits néni pedig a Szép Helénába vitt el. A nagymamának 7 kosztossa van én vagyok a nyomaték. Itt küldöm Vilmácskának ezt a két kis képet ugy hogy ha el nem szaggatják, Vilmácskának a Szüz Máriát Mariskának pedig a Jézust.

Novemberbe várlak benneteket irjátok meg hogy hanyadikán jöttök. Nagymama csókol benneteket és én is kezeteket csókolva maradok

szerető fiad
Zoltán

Tóni néni csókol mindnyájatokat.

3

Ambrus Zoltán édesapjához, *Ambrus Józsefhez*

Debreczen, 1879. júl. 20.

Kedves Apuskám!

Tegnap kaptuk meg második leveledet: képzelheted, hogy megörültünk neki. Annak azonban nem örvendünk, hogy olyan rossz Koritniczán az időjárás, de nálunk is csak 4-5 nap óta kezd türhetővé válni. Ugy látszik, igaza van a százesztendős kalendáriumnak mely azt jövendöli erre a hónapra, hogy folyton tartó viharos esőzés, mindamellett derült szép idők. -

Gyula bácsi tegnap pályázott el, Feri bácsi tegnapelőtt. - Egyáltalában Feri bácsi meglehetős gyakran jár Debrecenbe, mióta mi itt vagyunk, harmadszor volt itt. Kinn volt velünk Ér-Semlyénben, ő is meg Janka néni is, csak Tóni néni maradt itthon házőrzőnek. - Egy jó napot töltöttünk ott: én egy néhány perczre lóra ültem s roppant derültséget keltett, hogy másik lábammal másik oldalon jöttem le, mint amelyiken felszálltam (vagy jobban mondva felmásztam.) Holnap, hétfőn megint kimegyek Ér-Semlyénbe, ott maradok egy hétig s remélem, ha lóra ülök, dicsteljesebben fogok róla levonulni. -

Most azért jöttem haza a többiekkel s azért nem maradtam egyuttal mindjárt Semlyénben, mert már ezt a néhány napot, melyet Gyula bácsi még Debrecenben töltött, én is vele akartam tölteni. -

Egészségi állapotunk türhető, bár nem egészen jó, mert Janka néni (most egy pár napja) beteges s Mamának is vannak fájdalmai. Mama különben nagyon jól néz ki (Uram Greguss Ágost bocsáss meg) akarom mondani jó szinben van. Paksi sovány, Tóni néni meg mi két kamasz: ugy vagyunk mint a Samu nadrágja. Jenő bácsi és családja is egészségesek mint a makk, olyan kövér gyermeket, mint a kis keresztlányod, Berta, én még nem is láttam. -

Mikor Debrecenbe érkeztünk, váratlanul ismerősökre akadtam. ‘A mint végigmegyek a főutcán: egy hang szólal meg a hátam megett: „Alászolgája! Hocs asz van ön itten Debrecenben?” Az öreg Lechner volt, aki több budai tanárral jött Debrecenbe a tanárgyülésre. Mindjárt eldicsekedett, hogy „hatan vagyunk itten Budáról: Petrovich, Bermüller, Wolf, Wohlrab, Marcsiss, a hatodik nem jut eszembe!” - Mondta, hogy a majálison látta „Gyomlayt (tanulótársam) lassacskán tánczolni” - igy hát nem vagyok ismerősök híjával Debrecenben. Gyomlayval többször találkoztam, volt már nálam is, de Petrovich-csal bármint szerettem volna nem találkozhattam. -

Érzed e már valami hasznát a fürdőnek? Még ha nem is érzed, csak maradj ott kedves apám. - azután fog az kiderülni, hogy használt-e.

Ennek a gyalázatos irásnak, amit itt vakmerő vagyok elkövetni, nemcsak az oka, hogy kijöttem az irásból, hanem a tintának és tollnak átkozott rosszasága. - Megbánva eddigi lustaságomat, töredelmes penitenciát tartok s ezentul gyakrabban fogok irni. Most pedig ezer milliomszor csókoljuk drága kezedet és arczocskádat

Egyetlen (olyan, amilyen) fiad

Zoltán

4

Vadnai Károly - Ambrus Zoltánhoz

[névjegyen]

[Budapest, 1880. vége]

Tisztelt Uram! Négy cikkel tartozván, honoráriumukat ide zárom. 25 ftban. Ugyanis: „Egy uj monografia" 6 fr. „Tiphaine 5 fr. „A szamár" 8 fr. s „Egy franczia iró Göthéről" 6 fr. Ezuttal engedje kifejeznem, hogy e müvek igen méltók voltak egy vagy más szempontból az ismertetésre s az akadémiában is többen kérdezték tőlem, hogy ki a Spectator? Később akár nyomtatásban megmondhatjuk. Kérem jövőre is főleg az oly könyveket választani, melyek a *müvelt nővilágot* is érdeklik. (A Göthe filozófiája persze kevésbbé érdekli, mint „A szamár", de néha, ritkán ilyet is jó adnunk.) Kérem azonban a birálatot ne nyujtani oly hosszura, mint „A szamár"-é volt, mert biz isten! akkor nem olvassák el annyian, mint a rövidebbet. Akinek van mondanivalója, annak nem szükséges sokat beszélnie. Mi elemzést ugysem adhatunk (az a „Szemlék" dolga,) mi tájékozást, ismertetést, figyelmeztetést, adunk vonzó, érdekes modorban. Ezt ön eddig is jól eltalálta, azért kérem is további szives közremüködést felváltva eredeti és külföldi müvekről,

őszinte tisztelője:

[*nyomtatva*:] Vadnai Károly

Ha van mondani valója egy-egy aktuális alapon általános irodalmi elvekről, lapokkal való eszmecsere, bírálat, irányok feletti nézetek sat[öbbi] általános irodalmi hibák s más effélék kritikája, az is jó - mert ezt nem lehet könyvismertetésbe olvasztani mindig.

5

Vadnai Károly - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est] [1881. január-február]

Tisztelt Barátom!

Küldöm a három könyvet. Irjon *Lévayról* egy hosszu (300 nyomtatott soros) tárcát mielőbb. „Mártáról" és Varga Gy. költeményeiről tán együtt lehetne irni egy másikat, minthogy a regény kicsi.

A Lévayét szivesen adom, mihelyt megkapom, más tárcák mellőzésével.

Mivel Lévayt magam is, Márthát pedig nőm szeretné olvasni, kérem ezeket visszaadni. Ha ön egy lev. lapon megirja, hogy már elkészült velök, akkor a szolgát átküldhetem értök, hogy kegyednek ne legyen vele fáradsága. De tudnom kell, hogy mely órában találhatja önt otthon.

E két uj tárca után, mivel kettő már megjelent ez évben, mind a négynek tiszteletdiját meg fogom küldeni.

Őszinte tisztelője:

Vadnai Károly

6

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez[?]

Budapest, 1882 febr. 1.

Igen Tisztelt Uram!

Igéretemhez képest itt küldöm az ismertetést, melyet költeményeiről a „Fővárosi Lapok”-ba irtam. Bármit tartalmazzon is, egyről biztosithatom: legjobb meggyőződésem kifejezése.

Abból a levélből, melyet megbizottja intézett Szana urhoz, sajnálattal értesültem, hogy betegeskedik; de ugyancsak Szana ur nyugtatott meg, hogy baja csak múló rosszúllét volt.

Igy hát reményem lehet, hogy rövid idő alatt Budapesten lesz szerencsém Önnel találkozni.

A mielőbbi viszontlátást várva vagyok őszinte igaz tisztelője:

Ambrus Zoltán

7

Péterfy Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[1882 vége]

Igen tisztelt Uram!

Magam kerestem volna fel, de délelőttönként rab vagyok, délután pedig nehezen találnám otthon, igy hát csak levelemet menesztem Ön felé.

Nem lehetne valahol találkoznunk? Én pl. ma (pénteken) is, holnap is 5 órától - 6-ig a *Vigadó* kávéházban leszek. Ha Önnek más idő alkalmasabb, vagy más helyiség, tudassa velem. „Fontos irodalmi kérdésben” szeretnék Önnel beszélni.

Válaszát kérve maradok a legmelegebb üdvözlettel

Péterfy Jenő

8

Ágai Adolf - Ambrus Zoltánhoz

Marienbad, [1884.] júl. 8.

Kedves Ambrus uram, barátom,

Levéllel kezdem, mert még csak erre vagyok ma (kedden) képes, annyira megbomlott a szivem a fürdés után. Csak ugy kapkodok ehhez az én uzovált musculusomhoz. Mindekkoráig

jól éreztem magam itt s csak ép reggel óta tátogatom a számat, mint a cápa, hogy több levegőt pumpoljak magamba. Alighanem schulfieberem van, mert, szerénytelenség ne essék szólván, olyan butának érzem magamat, mint két Szathmáry Károly.

Ami választ adott Dobránszkynak, a leghelyesebb volt. De hát nem értem a t. urat! Ha nyilatkozni akar, ott az Egyetértés, ahol válaszát csak kiadják talán? *Én* irjam meg? Azt várja D., hogy mellette egy antiolgaikus[?] nyilatkozatban vonjak vissza „adatok" alapján, olyan dolgokat, amiket mindenki tud? Ha pedig elégtételt akar, szivesen adok csak ne háborgassa meg a kurámat, mely, ugylátszik ez egyszer nem lesz sine cura.

A számot hijába szidják nekem. Nagyon meg leszek elégedve, ha a publikumnak is ugy tetszik, mint nekem. A Jankó apró képei igen szépen vannak rajzolva, csak rosszul metszve, (étetve) s komiszul nyomtatva. A Mme. Lambert dolga is jó, a Jókai Magyarországa jobb, a theatralia a legszebb. Ha még egyszer szóba jönne az a francia Kotlik Zirza, nevezzük el bátran *Mme Tissot*nak.

Bácskai nem küldött levelemre kéziratot? Vagy a sikerült hombáriádákat neki tulajdonítsam? Ha Péter Dénestől Halasról „beszalad" valami Tojáss-féle, mindjárt kérem elküldeni. Ő az, aki kapóra szokott „beugrani", mint mondá minap a P[esti] H[i]rlap.

Salamonkának üzenem, hogy a Hahn kotlója itt van már, s pazarlom rá a rózsát, hogy mutasson be az urának, aki e napokban érkezik meg. Majd kezébe nyomom a Székely memorandumát (Hahn urnak t. i.) s aztán lássuk: tojás lesz-é vagy záp?

Efraim kapcsában a tőlem, egy többnyire nyitott ajtó által elválasztott, jó szivü, derék Győry[?] Vilmostól küldött a Salamon minapi kanevászára kistikkelt ifju képviselői verses memorialeseket. El sem merem őket olvasni; de hiszen törülni tudnak önök is oda lent.

Ma intézkedem, hogy Tojássra való anyagot Karsaitól is szerezzek. Semmi fogalmam a világ járásáról. Csak azt hallom, hogy Toulonban kolera van. Küldjenek themákat a jövő hétre.

Tisztelem az egész kompániát szivesen.

Szeretettel hive:

[olvashatatlan aláirás]

U. i. Egy elhalt élclap kimult fundátorárul, Frankenburgról, tán illenék megemlékezni a B. Jankónak is. De csak holmi tárczába való különben is gyér és mindenképen sovány visszaemlékezésekre jutna némi kevéske anyagom. Bandi még erre is tudna rigmust, csak mentette volna már meg a monarchiát, hogy siethetne a monarchiánál is fontosabb B. J. segedelmére.

Ezt a kivágványt jó lesz kiadni a cs. b. rovatában, mint höxter Leiter Jakab.

„Hegyi ludak."

A „Budapesti H[i]rl[a]p" jún. 28. számából.

A folyton faggatózó, szerénytelenül kutató, a természet tüzhelyéhez mindközelebb furakodó tudomány mindig födöz és talál fel uj dolgokat. A hazai és külföldi zoológusokat nagy hálára kötelezték le egy új madár specialitással a „Buda[pesti] H[i]rl[a]p." állattanárai a *hegyi luddal*, melyről csak az nem bizonyos: találmány-é, vagy fölfedezés.

De szóljon maga a jeles gunarologus:

itt a itt következik
német a [beszurva:] magy[ar] kivágvány.

Tán estig nyögök ki valamit. Addig is, bocsánat és ezer jó kivánat.

v. Tulsó.

U. u. i. i.

Nem tellett több, mint amit az én jó Győrym[?] emberségéből küldök. Ezzel az aprósággal vagy 100 sor. Kérem petit compactból vagy valami egyéb megfelelőbb zsiros irásból kiszedetni.

Gyüvendőre már teljesen kiállok az placzra!

Legszívesebb üdvözléseim ismételésével

Idemeneo

9

Arany László - Ambrus Zoltánhoz

[1884. nyara]

Tisztelt Ambrus Ur!

Az I. kötet összes iveit azon kérelemmel küldöm, legyen szives, még pedig ha lehet hétfőig ezen kötetnek

1. tartalomjegyzékét

2. a költemények cimeit és kezdősorait egy sorozatban összefoglaló betürendes indexet,

oly módon, mint a szintén ide zárt régebbi kiadványban látható - elkésziteni.

Ha betegsége miatt vagy más okból hétfőig e munkát nem végezhetné, akkor kérem *azonnal* visszaküldeni, hogy mást bizhassak meg, mert a föladat sürgős.

Jobbulást kiván kész szolgája

Arany László

10

Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz

[1884] szept. 20. Hétfő

Kedves Zoltán!

Igen kérem jöjjön biztosan ma délután - ha lehet már három 3 órakor -; egész 7 ½8 ig sokat végezhetünk esetleg az egész darabot átvehetjük. - Tegye meg kérem kedves Zoli ezt a nagy kérését igaz barátjának

Emmának

11

Ambrus Zoltán - Ambrus Vilmához

[1884. december]

Imádott Vilmuskám...!

Ijedt leveledet roppant léleknyugalommal vettem: nagyon megörvendeztetett. Legalább ennyi jó származott abból az aggódásból, amelylyel pakkodat megtisztelted. Légy nyugodt: semmi baja, épen megérkezett, sőt még épebben, mint a hogy elküldötted, mert Csabának udvarias postása újra „szabályszerü-csomagolta" a te gyöngéd kacsóiddal nem valami szilárdan összetákolt holmit. Biztos helyre tettem, lakattal elzártam, most hirt adok róla...

- - - -

De nem, egy fényes és nagy elme
Szerzé e bübájos mesét,
A képzelet szárnyára kelve
Szórván sugárit szerte-szét.

„Kusza cselekvény”... Eh ki bánja!
„Hibás jellemrajz”... Hallgatás!
..... (Itt nem emlékszem)
Jókai irta, senki más!

S tapsolni azért nem mulasztott
El néked sem kicsiny, se nagy,
Ó költő, kiki tudta azt ott,
Hogy arany emberünk te vagy!

Kedves Vilmuskám! Bocsásd meg fecsegésemet és paraszt vicceimet, mert nagyon szeretlek!

Bátyókád, a ki imád:

Zoltán

12

Spett Gyula - Ambrus Zoltánhoz

N[agy] V[árad] 1885. máj. 26.

D[icsértessék a] J[ézus] K[risztus]

Kedves Zoltánkám!

Már épen telegrafálni akartam, mikor leveled megjött.

Mindeneket helybenhagyok. Én azt remélem, hogy az első hat hét alatt, ha biztosan meg nem vetnéd is a lábadat: fentartani és tájékozni fogod magad Párisban, és azért különösen helybenhagyom, ha a 2ik hat hetet dijazás nélkül kéred szabadságul. Kérni, kérheted; ügyes politikai fogás.

A 100 frtot itt veszed. Nem időhöz kötött pénz. A Bougeaudcassából való. Azt hiszem nem fog csinálni semmi zavart; a legrosszabb esetben csak annyit, hogy az én haszontalan nyomdászom - kinek százakat fizettem előre (az V.-ik kötetre is kivett már 500 frtot) egy vagy két hétig várni fog. No ez nem nagy dolog.

Visitől - hacsak elkerülheted - ne kérj előleget, jól teszed. A jegyeket csak adja!

Szeretném majd tudni, cikkeid mely napokon jelennek meg.

30-án mégy; ha egészséged engedi ne is halogasd az indulást. Jó - jó. Értem én hogy nehéz; de ha nincs más mód; ha kell!

Nem fog megviselni az ut egyfolytában? Nem tudom, merre pályázol, de tán tanácsos lenne p[éldának] o[káért] Strassburgban, vagy ha másfele mégy: valamely más helyen pihenőt tartanod? Vigyázz, mert most az egészséged a capitalisod, ez pedig ez idő szerént elég vékony.

Kérlek, ha ezt a levelet megkapod, válaszolj. Szombaton pedig egy pár perccel előbb menj ki a vasuthoz és sürgönyözd meg nekem: Indulok. - Hadd tudjam mikor miért imádkozzam érted.

Még egyet! A Visi összeköttetéseit nem ismerem. De félek. Magasabb szempontokból féltelek. Ha Párisba érsz: okosan és ügyesen kérdezősködjél De Mun grófról. Ez az ember a cath. actio központja. Jól esnék a tudat, ha az ő sphaerájába juthatnál. - Édes Zoltánkám, nem akarom én, hogy trappista légy - de a másik végletet sem akarom.

Isten veled! Egész szeretettel kisérlek utadon; és ha megérkezel, tudósításaidat nagyon várom. Hát édesanyádék? - A jó Isten áldjon és vezéreljen.

Nagyon szeret

Gyulád

13

Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Címeres fejléc:]

Az Első Magyar Általános
Biztosító Társaság
Főügynöksége.

Pozsony, 1885. júl. 4.

Kedves Speki!

Tudtommal Budapest és Páris között fekszik Pozsony. Tudtommal Pozsonynál a vonat megáll s az utas kiszállhat, ha érzi, hogy Pozsonyban van valaki, akinek érdemes egy „servus”-t mondani, mielőtt az ember a 40-es évek jeleseihez hasonlóan Dévénynél elhagyja a haza határát fölkeresendő messzi országokat. Tudtommal a barátság egyre és másra kötelez s nem csupán a rövid levelező lapokon hosszu levelek megrendeléséből áll.

De hisz ez mind csak az én tudtommal van így. Én természetesen csak egy naiv barbár vagyok, ki, ha látszólagos józanságommal némely előítéleten tultettem is magam, bizonyos jóravaló érzelmekhez mosolyra méltó együgyüséggel ragaszkodom. E gyöngeségem okozza azután, hogy valósággal fölháborodom, ha Bécsből jövő pozsonyiak a vendéglő szomszéd asztalánál beszélik, hogy Bécsben a szinházban mellettük ült az a fiatal magyar iró, kit a „Bolond Istók” Taksinak szokott gunyolni s aki ott egy másik urnak azt beszélte, hogy ő most van utban Páris felé.

Mindennek én vagyok az oka, - *érzem*. Már megint „érzek” valamit s ez is bizonyítja, hogy én vagyok érzelgős s nem te érzéketlen. Én vettem komolyabban pajtásságunkat mintsem kellett volna s nem te tartottad azt bagattelnek. Szóval én egy jámbor, nevetséges fráter vagyok, te ellenben egy könnyed, modern világfi, amilyeket a boldogult Halmi sok ügyességgel játszott a Nemzetiben, s amilyeket még sokkal több finessesel csinálnak az általad irigylésreméltó Spekim immáron közelről bámult párisi szinészek.

Istenem, - hát *barátkozunk*, - jó ez néha, szórakoztat. Nyakkendőt is viselünk. Ha unni kezdjük, változtatjuk. Később azután a szekrény lim-lomja között kezünkbe akad néha a letett nyakkendő s áldozunk neki annyival: „ez annakidején jó kravátli volt!”

Engedd meg, hogy levelező lapodat a történtek után ennyibe vegyem, de légy bizonyos arról is, hogy én, akinek tud fájni a tőled vett bántalom, akinek te mindig sokkal több voltál, mint én neked, én most is és mindig készen vagyok a legnaivabb, legsentimentálisabb, legmelegebb „barátkozás”-ra. Teljesen átengedem neked a fölényes diadalérzetet, melyet azok felett érezni szokás, akiket mi hagytunk a faképnél s akik busulnak emiatt. Belőlem teljesen hiányzik az ilyen érzetekhez az előkelő élesség, a nemes hiuság, a diabolikus chic.

De elég; - haragudtam magamra, haragomat kiöntöttem s megkönnyebbültem.

Pozsonyból Párisba nehéz érdekes dolgokat irni, megforditva igen s én azért reménylek is tőled néhány kedves és elmés levelet.

Spett Vincze itt járt, amikor te Bécsben voltál. Két atyafija van nálunk az irodában, de azokat meg se nézte. Fenntartom állitásomat, hogy hozzád roppantul hasonlit. Jól megfigyeltem vonásait, tartását, járását!

Servus Speki!

Hived:

Band

14

Visi Imre - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzet szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, [1885. jul. 11.]

Tisztelt barátom!

Leveléből csodálkozva látom, hogy abban a hitben van, mintha tárcái nem jelentek volna meg. Megjelent mindakettő, az egyik juniusban, másik julius első napjaiban s holnap adom a harmadikat, mely különösen tetszett. Bel-Ami-t magam is érdekkel olvastam s megjegyzései legtöbbjével egyet értek. A honoráriumot a juniusban és juliusban megjelent tárczákért augusztus elején egy összegben küldöm. Remélem, október 1-re eleget tehetek abbeli kivánságának is, hogy járulékát előleges havi fizetésben fixirozzam. A jelen levél késését tulajdonítsa annak, hogy távol voltam Budapesttől s így a levél csak visszaérkeztem után került kezembe.

Itt küldöm a kért megbizó levelet is.

Őszinte tisztelője

Visi Imre

[Mellékelve, ugyancsak a Nemzet szerkesztőségének fejléces levélpapirján:]

La Rédaction du journal *Nemzet* (bi-quotidien, politique ét littéraire) déclare par la présente qu'elle a chargé son collaborateur, M. Zoltán Ambrus, de la représenter à Paris et de lui envoyer les informations et des articles sur les évènements politiques et littéraires en France.

Les autorités et les personnes auxquelles le correspondent du *Nemzet* s'adressera dans l'interêt de son service sont priées de vouloir bien lui accorder un accueil cordial et de lui faciliter l'accomplissement de sa tàche.

Budapest, le 1. Juillet 1885.

[*A Nemzet szerkesztősége bélyegzője*]

Maurice Jókai
Directeur

Emerich Visi
Redacteur en chef.

15

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[1885.] Szept. 5. szombat

Ma nem volt próbám, hát mostanig hevertem, (délután 4 óra) és a tegnap irt pár sort sem adhattam föl sőt ma már nem is adhatom.

Azért fog késni levelem.

Bocsássa meg!

Az öreg „Shaky" életrajzát nézegetvén, és hogy ő játczta[!] Hamlet-ben a szellemet, eszembe jutott hogy maga a Tuillerieken keresztül mentünkben igen érdekes dolgokat mondott éppen az Öreg Dán megjelenéséről - de én akkor igen szórakozott voltam - nem tudom mit, de nagyon szeretném tudni! Ugye, egyszer, ha eszébe jut, leirja? Olyan röviden, amilyen röviden csak lehet.

Annyira mégis emlékszem hogy a szellem megjelenését helyesli és kivánja: de nem emlékezhetem hogyan indokolta.

Itt nagyon szürke, szomoru világ van édes Zoltán! valjon örülnek-é az emberek Párisban?

Azt hiszem ott fényes, boldog a világ, hisz egy-egy kis sugár, ami időközönkint onnan hozzám téved - nem, Maga küldi szivem! - Milyen jókedvüvé tesz engem is!

Ugye édes Zoltán maga egészséges? és jókedvü?

Most angyalom Isten áldja meg. Megyek öltözni. Ölelem.

Végre, ma, vasárnap, küldhetem ezt az árva levelet. Fogadja olyan szivesen édes Zoltán, mintha olyan kedves volna amilyennek én szeretném. Isten vele. A mai darab nem miattam, hanem szegény Egressy miatt maradt el, aki komolyan beteg.

Az én bajomon is, vagy nem tud segiteni az a kis ember - vagy hogy nem lehet rajta segiteni. Annyi bizonyos, hogy éppen ugy vagyok, mint három héttel ezelőtt mikor először mentem hozzá. És mennyit kinozott!

Cikkét most olvastam édes Zoltán, nagy gyönyörüséggel. Most hát mégegyszer - Isten vele!

Szerető hive

Mari

16

Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz

1885, szept. 9.

- - - -

Azt mondtam, hogy Shakspere egyik legmegragadóbb hatalma ama naiv mysticismusban van, hogy ő maga is hitte a szellemjelenéseit. Valami német azt mondaná erre: hitte, mint költő, de nem mint ember, mert nem volt babonás, hanem Erzsébet alattvalói közt a legjobb református. Református Szacsvai, de nem Shakspere. Majd egyszer ki fogom fejteni. Akkor majd lesz értéke. Igy csak állitás, mint a többi s még rosszabb, mert nem igazolt nagy szó. Szeretem bizonyitani, a mit mondok, s erre időt fogok szakitani...

Zoltán

17

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[1885.] Szept. 15. kedd.

- -

Minél többet kritizál a vén Keszi, annál inkább látom hogy jól játczottam.[!] Hisz éppen azokat a tulajdonságait emeltem Cleopátranak, amiket ő követel.

Csakhogy én Shakspeare-emhez tartottam magamat, - mint mindig, fütyülök minden egyébb[!] segédeszközre. - Ha ezt nem tenném, szétfolynék, mint a viz.

És, játczottam[!] Cleopatrát olyannak, amilyennek én látom; szerelmesnek; ...sorsa által elkényeztettnek, amilyen Loreleyünk, ingatagnak, jószivünek, és nem nagyon okosnak, kevéssé méltóságosnak és szépnek és szerelmesnek és szerelmesnek: ezt olvastam én ki Shakspeareből és nem kerestem semmiféle ördöngösséget hogy fölfogásomnak segitségére legyen.

Asszony voltam először is, és kerültem az unalmasságot.

Cleopatra hiusága és gyávasága mindig háttérbe szorul, mikor Antonius közelébe van, sőt az előbbi, ennek halála után is. Többi jelenetei, fájdalom, igenis, a Paulay buta markába maradtak, a ki oly arcátlanul megtépászta ezt a remekmüvet, hogy szegénységi bizonyitványát hathatósabban meg nem pecsételhette volna. Amit a hájfeje (mint szinész) föl nem fogott, azt kidobta a darabból: az az Cleopatrának mindazon jelenetét amely *neki* ellentmondásnak láczott[!]. Ahol Cleop. gyáva, ingatag és nagyravágyó. - De, *én* mutassam meg neki hogy milyen szamár? és éppen most, mikor ötezer forint ruhapótlékot kérek tőle?

Nem vagyok bolond, hogy ellenségemmé tegyem megint: - és olyanért, amit ugysem viaskodhattam volna ki határtalan hiusága és makacsságától, és amiért külömben is, ő felelős.

Sokszor megégette már ilyenféle kása a „kis" számat, miért ne lehessek már én is okos és kényelmes, végre? -

- -

18

Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz

Páris, 1885. szept. 16.

- -

Bocsássa meg, hogy a neve napjára nem gratuláltam, vagy hogy ily késve teszem azt: de roppant járatlan vagyok a naptárban... Hanem sietek gratulálni Kleopatrához. A referádák ködén át is látom, hogy gyönyörüen játszhatott. Nagyon örülök neki, nagyon.

Hódolatom majd csak akkor fog érni valamit, ha ismételni fogom, miután láttam... decemberben.

De ezek az emberek, hogy ne mondjak más valamit! Ezek a „kritikusok"! Elment a honvágyam tőlük egy hétre. Az a Rákosi-Tartuffe, a ki restell az érzéki Cleopatrában gyönyörködni! Az a sok hülye német! Azok a csikósok a kisebb magyar lapoknál! Az a finom Mihály! És mindenek felett Keszi, a szegény öreg! Mekkorát nevettem a Sarah Bernhardjukon! (Ugy-e most kipótolom azt a felkiáltó jelet, a mit a megszólitás után el szoktam hagyni?)

Hogy ezek után Maubantról beszéljek, hogy ne látta volna... a Don Ruy-ban (Hernani). Nagyon csodálom, hogy elfelejtette. (Talán az öreg Horace-ban is látta pedig.) Ez egy hatalmas szinész, a kit nem adnék valamennyi himnemü tragikusért, a kit eddig láttam. (Megjegyzendő, hogy Sylvaint még nem láttam tragikus szerepben, s mindig kivétel a Nagy Imre Állhatatos fejedelme.) Istenemre, akármit mond, abból a Cleopatrából hiányzott Nagy Imre barátunk, a kit, mióta nem látok, kezdek nagyon szeretni. Talán mert csak a hangjára emlékszem vissza s a mannièrejei nem bántanak.

Duflos nagyon érdekes alak volt a Don Juanban. Pompás maszkja volt (különben ez csak szólásforma, mert a vörös fejével s még vörösebb szakállával rettenetesen hasonlított a II. Fülöp ismeretes képeihez), és egy pár felséges mozdulatot talált. Nem is szólva arról, hogy pompásan repraesentál. Hanem a prózát is ugy mondja, mint ha vers volna, az ember szinte megsajnálja, olyan rosszul használja azt a gyönyörü hangját. Thiront látnia kell ebben a szerepben. Az a tökéletesség.

- - - -

20

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[1885.] okt. 2. Péntek.

Legszebb és legérdekesebb volt a tegnapi estélyen Loreley. Fekete bársony, kivágott, ujjatlan derekából, csak ugy világitott ki a melle és nyaka, haja pedig ragyogott, sugárzott mint a nap. Én külömben haragszom rá, mert megint megsértett.

Jókai és Paulai között ültem. Jókai aranyos volt. Ujra a kezembe veszem Terezáját; nagyon érzékenykedett érte. Azt mondja, Falk nagyon panaszkodik neki hogy nem én játczom[!], mert *nagy* vagyok benne. -

A Bercsényi beszédjei oly gyerekes, gőgösek voltak, hogy *én* szégyelltem, és sokalltam meg. Ugy komázott Tisza Kálmánnal, hogy szerettem volna az asztal alá bujni. Szerinte mi igen hatalmas nép vagyunk, akitől reszkessen Tisza és mindenki - hanem a végén, mégis biztosította jóindulatunkról. Jókai és Tisza elragadtak beszédjökkel! Az aranyos, briliáns, kedves volt, ez pedig Classikus. Ez aztán egyszerüség Zoltán! Olyan, amilyet Maga óhajt. Ha megtalálom a lapokban, megküldöm.

Nekem Verő, a Népszinháztól és Benitczky udvarolt. Jókedvünk volt, de éjfélkor hazamentünk.

A kis nyájas esküszik, hogy tegnap adta föl Magának a második levelét.

Iczky-puczky kétszer is odajött hozzám koccintani, valamint délben is a szinpadon kétszer kezetfogni, és mindannyiszor igen jelentősen „vágott" (ehelyett is kérek egy helyesebb kifejezést) a szemével a szememközé. Egyszer meg, az este, roppant kópés mosolyal sugja a fülembe: „nézze csak édesem, a kis Emma hogy kivágta a ruháját! egészen bele láttam neki." Dehogy, mondom, hisz rózsákkal töltötte ki a kivágást, „igen, rózsákkal!!" és otthagyott az öreg kacsintgatva.

Adieu édes Zoltán a viszontlátásig!

Mari

21

Ambrus Zoltán - Jászai Marihoz

Páris, 1885. nov. 13.

- - - -

Egyébként is, volt egy pár napom, a mikor azt hittem, hogy én vagyok az a bizonyos Aumale herceg, a ki karpereceket vagy nem tudom micsodákat szokott ajándékozgatni. Egy hónapig ott voltam mindenütt, a hol a *bécarre* világ. Képzelje, Párisban is felfedeztem egy pár hitelforrást!

De ha már bucsut mondok Lutéciának, a szépséges Páris asszonynak, legalább hadd ismerjem meg rejtettebb bájait is.

El is adósodtam közel három Lajosig.

Piszkos „question d'argent"! Csak nem szeretek rá gondolni, de azt ne gondolja, hogy restellem, a miért „nincsenek tele a zsebeim". Restelli az ördög. Nem lehet az embernek - mindene.

- - - -

Örültem hogy a minap a szinházban láttam, noha Ön inkább nyaktörési gyakorlatokkal mulatta magát hogy a feje fölött levő, nem tudom melyik páholyba csillagvizsgáljon, de én azért örültem hogy ott volt, ha én elkerültem is a figyelmét.

Még eggyet, egy kissé kényes dolog de mi jópajtások vagyunk - ugye? Nos, ha Maga küldte azt a csinos, - nem casette mint emlitette - kis jószágot Húsvétra, hát köszönöm, de nem örülök neki.

Hive

Jászai

24

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

Svábhegy, [1886. jun.] Kedd.

Képzelheti kedves Ambrus milyen rosszul esik olvasnom, hogy beteg volt. De most már reménylem jól van?

Látja én is beteg voltam. Még Széchy is elmaradt miattam vasárnapról amit különösen sajnálok, mert igazán árthat a darabnak, a mely legnagyobb örömömre, és Ábrányi Cornél et Comp. jövendölései dacára csudák csudája, ugy tetszik a nagy közönségnek, hogy egyetlen ingyen jegy kiadása nélkül, ebben a hőségben, még mindig tele ház előtt esett meg.

De ez Önnek mindegy. Tudom. Tehát beteg voltam, és levélkéjét is csak tegnap este hozták ki: külömben nem tettem volna ennyire próbára türelmét, rögtön megirtam volna, hogy belátom, nem érdemes velem vesződnie; forditási kisérleteim haszontalanok és nevetséges volna tőlem, Magától, kedves Zoltán annyi időt és a tárgy iránt annyi figyelmet és szeretetet kivánnom amennyit Maga nem fordithat rá, de amennyit viszont én, elkerülhetetlenül szükségesnek tartok munkám helyrehozására vagy kijavitására.

Mivel tehát, meggyőződtem afelől hogy fáradozásom, Önt, kedves Zoltán, érdeklődő munkatársnak megnyernem, haszontalan, és egyedül való kinlódásom sem vezet célhoz - igazán ostoba kinlódás - hát abban hagyom volt kedves tervemet.

Ezuttal nem forditok. Hü leszek szerepeimhez. Eddig boldoggá tettek. Lemondok, a fényesebb, de igen keserü dicsőségről. A nyelvvel, hiába, nem tudok bánni. Tanulok tovább is és játszom. Kérem is, hogy Medeaval egy kicsit siessen. Grófunk kérdezte, tanulom-é már. Ugy - eddig küldött kisérleteimet is kérem dobja a tüzbe: visszaküldésével sem akarom fárasztani, de azt sem akarom hogy valamikor nevetségessé tegyenek, mert szörnyü ügyetlenek.

Mennyivel jobb és könnyebb lett volna ezt mind szóval elmondanom: szeretnék is ám már egyszer beszélni „Hivem mindig Ambrus”-sal - mintha én azt nem tudnám, - de most megint csak csötörtökön megyek be játszani. Ha akkor volna ideje és kedve látni, péntektől kezdve otthon leszek; és nagyon fogok örülni ha láthatom.

Kérem is jöjjön föl hozzám pénteken 2 óra felé, ebédeljen velem, szegény remetével; majd elbeszélgetünk Párisról és talán enyhébb gondolataink jönnek tőle.

Ne csodálja hogy ragaszkodom ahhoz amihez; Ön is ragaszkodik Bpesten bizonyos környékhez - mint állítja - pedig elég kellemetlenséget okozott már ez a gyöngéje.

Oh bocsánat! Magának nincs gyöngéje. Semmi gyöngéje sincs. Fájdalom, annál több van nekem. El is hallgatok már mert még igazán megbosszantom. Hogy eddig untattam, azért is bocsásson meg. És bocsánata jeléül jöjjön el hozzám pénteken 2 órakor.

Addig pedig Adieu. Mindig igaz hive

Jászai

25

Ambrus Zoltán - Tormássy Gizellához

[1886.] dec. 27.

Kedves Baba!

Sajnáljon engemet nagyon: mert még egy pár napig nem láthatom. Elfelejt addig végkép? - Jusson eszébe, hogy ha magának boszantó a dolog, nekem - keserves.

Hive mindig

Ambrus

26

Paulay Ede - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1887. febr. 9.

Igen tisztelt Uram!

Mind a felsorolt szempontokat, mind azok eredményét teljes mértékben helyeselvén, a küldött fordításért fogadja köszönetemet.

A fordítás helyesen adja vissza az eredeti értelmét; folyékony, könnyen szavalható versek - magyaros nyelv, szóval jó fordítás. Ami a kifejezések változtatását illeti, azt csak olyan müfordító meri, és helyesen teszi, akinek magának is vannak költőileg kifejezhető eszméi. Én részemről mindig minden skrupulozitás nélkül teszem és feltétlenül megengedhetőnek és a szolgai utáncsinálásnál helyesebbnek tartom.

Köszönetem mellett ide csatolom tehát a 100 ft. tiszteletdijat, kérvén, hogy az arról szóló utalványt aláirva, vissza küldeni sziveskedjék.

Teljes tisztelettel maradván alázatos szolgája

Paulay Ede

27

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[1887. febr.-márc.] Csütörtök.

Nagyon szeretném Reviczkit[!]megismerni, kedves Ambrus, az bizonyos, de annyira félek attól hogy azt hiszi a critikáitól ijedtem meg hogy csak föltételesen fogadom el: azon föltétel

mellett, ha *szavára fogadja* hogy csak gáncsolni fog vagy semmitse ir rólam az ujságjába; ezt kösse ki nála és aztán hozza el minél előbb ma ha lehet.

Magát, engedje meg hogy várjam egyfertály háromig az ebéddel. Szeretnék nappal is a szemeközé nézni.

Hozza el Reviczky t is ebédre. Várok három óráig.

Senkise háborgat akár egyedül, akár R-vel jön

Jászaija

28

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

Kendi Lóna, [1887.] máj. 20.

Édes Speki! Reggel hangulatos séta a négy gyönyörü grófnővel, délben pose (a szép, az egyetlen, Bella megfesti arcképemet) délután zene, Irén grfné Schumannt, Chopint és Beethowent játszik, aztán kocsizás, este Leconte de Lisle, Goncourt vagy Shakspeare riding és - másnap mindez ujra kezdődik.

Csupa hangulat az itteni élet. Wenn és nur immer so bliebe! Azt hiszem ilyen féle képen még én is meg tudnék nyugodni és gyökeret vernék - egy hétre. Alig érkeztem meg, alig hogy el-bucsuztam a pesti intime-ektől, alig hogy elfelejtettek ott engemet, alig hogy kipakkoltam a hét... [olvashatatlan szó] máris az indulásra gondolok. Bár ma még csak megszokásból. Holnap! Ki tudja? . . . mindazonáltal junius elejéig itt maradok addig is cimem: Kendi Lóna u. p. Nagy Iklód Teleki grfné leveleivel; remember that and - beszélj rólad, rólatok, mond el mit csinál a Speki nyáron, nyer e a Sommon[?]... (Isten bocsáss!) Mert ha igy állanak a dolgok valóban aggodalom fog el, és Reviczky „ifju pesszimistái”-nak első és utolsó strófáit kezdem betanulni, hogy igy erőt meritsek a további infect hirek elviselésére. Most pedig: Ave geranium nocte alens!

Öleld meg helyettem a mi jó Baloghunkat, kit valóban nagyon szeretek s kinek nemsokára irni fogok aztán meg felelj nekem hogy nemsokára felelhessek.

Zsiga

29

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondnak

Budapest, 1887. máj. 26.

Oh Justhunk!

Uj divatu hivatalos pontosság, a dominozás olympusi megvetése, fölöttébb ritka találkozás a hütelen Baloggal, irigylése a kendi-lónai pastorale-knak: ez a spekismus nyáron.

Le dernier mot du spékisme: irása egy décadentissime pantomime-nak: „Pierrot utolsó éjszakája.” (Költői, suggestionniste (brr) érzékitése a gerincagy-sorvadásnak.)

A fantaisiek eme gyöngyében mellesleg zenei részek is. Zeneköltés a zugligetben. (Tout ce qu'il y a de plus bourgeois!?!)

L. d. l' I. m' embête.

Visio: szin: Bendi Kóna; halvány zöld fák, halványsárga pázsit, halványkék ég; közöttük a halványpiros Sigismond. Körülötte 4 marquise, pásztorlányoknak öltözve: halványrózsaszin, citromsárga, buzavirág-kék és mandula-fehér selyemben. A IV-ik fehér vászonra fehérrel festi Sigismond képét. Oh la Fragonarde!

L. d. l' I. m'embête.

Fejcsóválás Sigismond levelének olvasásakor. Lelkifurdalás. Salope, va!

L. d. l' I. m'embête.

A pillanat legnagyobb irója: Hennique!

Gyász az „Op. Com." leégésén.

(Szemere + kerület.) Végre.

L. d. l' I. m'embête.

Pesti Hirlap.

Utolsó zárójel:

( )

Valóban.

Hangulat.

Lemaître.

Speki
le grand

shoe-maker
and poet

30

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

Arad, 1887. jun. 7. Bohusnál ki üdvözöltet.

Édes Spekim! Enygmatikusan szellemes epistolád meghatott, mint a hogy akartad. Hogy enigmatikus volt, azt bizonyos kimagyarázhatatlan jegyek magyarázzák meg, hogy szellemes volt azt hiszem ezt nem kell néked előadnom, hogy meghatott annak oka hogy Te csak a Pesti Hirlap kritikáját küldted meg nekem pedig nem is sejtetted hogy a Bud. Hir. (Oh Bródy)! Lónára jár. Speki te nagylelkü vagy, én veled ha visszajövök Pestre dominózni fogok.

Az arckép sikerült, nem lehetetlen, hogy az Orsz. Világ szalonjában majd ismertetned kell (jaj mennyi e!) egy szóval én most néked hizelegni fogok, s elmondom hogy cikkeid (a hamvas tömjénes és üszkösök) szintén meghatottak, s ennek tiszteletére tüsténT egy „mot"-t fogok csinálni. De - még sem. Hanem ellenkezőleg izenek egyet mást: mond meg kérlek Baloghnak hogy a Tigrisbe irtam neki s hogy nagyon várom levelét. Riedlnek pedig hogy sajnáltam hogy

nem bucsuzhattam el tőle. Apropos Riedl. Olvasom Péterffy tanulmányait. Ez egy nagy ember. (Most már levelem komoly.) Dante-ja és Kemény-je magasan felette áll néhai tanárunk (nem Lemaitre - ne ijedj meg) Bourget önanalysiseinek. (Viola un mot difficile!) Képzelheted mennyire tetszett Dante-ja - én ma a Divina Comoediát, s holnap (végre) a Kemény regényeket fogom olvasni.

Ha Péterfy még több tanulmányt ir, én olyan tanult leszek hogy már Rákosy szóba sem fog velem állani, s agyonhallgat.

Persze Speki te most azt mondod hogy én csak azért adtam most magamat annyira az olvasásra. Va vieux farceur ismerjük!

Különben életem és hangulataim: követválasztás, éljen Müllek[?] Lajos a battonyai függetlenségi párt képviselő jelöltje, törkölypálinka, bandérium, „szabadság egyenlőség testvériség"; ma egy császári ebéd Bohusnál, délután Kövéréknél modernisme: Schumann és Chopin. 11 kor este tingl tangl. Das war nur a weaner, a weanerisch bluet... stb.

Egy szóval tapasztalok, tanulok élni, „elfujom a gyertyát" „weil grau ist alle Theorie"... s most

„Ave Geranium, nocte alens!"

Cimem: *Tornya, Csanád megye.*

31

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

Tornya (Csanád megye), 1887. jun. 15.

Édes Speki! Egy szivességre kérlek: ha esetleg Sasvárival találkozol kérdezd meg tőle hogy mi történt a forditásával. Könyven már éppen egy hónapja van nála. Irtam három levelet neki: silence. Tán fél hogy nem fizetem meg a honoráriumot? Nem értem, pedig igen szerettem volna ha még a saisonban jő az independance-ban, mert igy Párisban is (a kávéházakban) olvassák.

Ha tán nincs ideje a forditásra, kérlek, vedd el nevemben tőle, s ha Bartos leforditja, add át neki. Most már ugy is csak őszre hagynák a közlését.

Nagyon untat ez a comissio? Pár napig Bohus volt itt nálam, tegnap aztán Aradra mentünk ismét együtt. A société cosmopolite még néhány taggal szaporodott: egy Latinovits főhadnaggyal ki ugy zongorázik mint három virtuoz együtt véve - meg (sóhaj) egy zürichi magyarral - egy darvinista mérnökkel (és te most Károlyra gondolsz!) a társaság Pavloniá-ja pedig az egyetlen Ágoston-né, az egyetlen, nem, a *páratlan*!

Különben unom magamat. A jövő hét végén Neczpálra megyek, ott maradok két hétig. Jul. közepén Szent-Tornyára s oda várlak. Speki - egy szót sem többet. Megigérted. Donc pas de refus.

Az Isten áldjon - s főleg ne dominozz!

Zsiga

32

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

[1887.] jun. 18. Szombat.

Kedves Öregem, Sasvárit elcsipvén, a következő vallomást csikartam ki tőle: - rövid idő óta nem dolgozott a fordításon, s még nem dolgozhatik négy-öt napig, de azután nagyon rövid idő alatt kész lesz, annyival inkább, mert a könyvnek mintegy fele már kész, és ez nem csak façon de parler. „Épen irni akart."

Következéskép: nem vittem a dolgot Bartoshoz, a mit különben már azért is óhajtottam elkerülni, mert nem hiszem, hogy Mr. Bartoche hajlandó volna a munkát elvállalni.

A mai Nemzetben Szna Tamás bölcselkedik rólad. Ha a trafikokból nem fogyott ki a Szabadelvü Árnyékszékpapir mai példánya (a mi, választási szám lévén, megeshetik) - itt találod.

Nem hiszem, hogy háboritani fogja falusi nyugalmadat.

Szent-Tornyára - fájdalom! - aligha mehet

sürü leveleidből nyilván láthatólag legkészségesebb hived

Dr. Speki

33

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

Budapest, [18]87. szept. 7.

Kedves Zsigám,

Jöjj, jöjj már egyszer! Hogy hol találhatnál? Nagyon természetesen nálam: Huszár utca 5. I. em. 16.

Azonban ne tégy ki annak a malheurnek, hogy olyankor jöjj, a mikor esetleg nem volnánk otthon... s azért, ha időd engedi, nézz fel hozzám előbb, délelőtt a hivatalba, vagy ha erre nem érnél rá: tudasd velem érkezésed idejét pontosan.

Vár, ölel igaz hived

Zoltán

34

Vészi József - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1887.]

Kedves jó uram!

Engedje meg, hogy örömmel elfogadjam szives ajánlatát és megbotránykozással utasitsam vissza határt nem ismerő szerénységét. Ha az, amit Majus ir, *kisérlet*, hát minek mondjam én a

magamfajta ember sebtiben odavetett irkálását? Kérem, küldjön mielőbb és mentül gyakrabban az Ön „kisérleteiből”.

Üdv!

[*nyomtatva*:] József Vészi
Redacteur
des „Budapester Tagblatt”.

35

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

[Budapest, 1888. febr. 5.]

Kedves Barátom

Kéziratod, az utolsó kilencz oldal kivételével, melyet holnap szállitok be, nyomdában van; az első három ivet kikorrigáltam, azonban részben a D-[ominkovi]ch, részben a nyomda hibájából annyi javitásnak kellett esnie a kefelevonatban, hogy kénytelen voltam uj levonatot kérni, a mivel neked ivenkint vagy negyven krajcár költséget okozok; sajnálom, hogy ezzel terhellek, de nem mertem az iveket ugy adni át, hogy még egyszer át ne nézzem, mert értelemzavaró hibák is csuszhattak volna a könyvbe, nem lévén a szedőgyerek táltos, hogy kiismerje magát a javitásokkal tele firkált kefelevonatban.

Tizenötödikére, ugy igéri Pusztai, könyved kész lesz; s jobbnak tartom, hogy akkor jelenik meg, mintha már most a farsang alatt jelent volna meg.

Pusztaitól is, Gozsdutól is hallom, hogy a Pallasnak is írtál a könyvet sürgetni. Sajnálom, mert a nyomda - bár valóban maga is késlekedett - csak részben tehet a késedelemről, mely miatt főképp D[ominkovi]ch felelős és hived

A. Z.

[*Oldalt a margón*:]
Korábbi levelemet nem kaptad?
Ambrus.

36

Reviczky Gyula - Ambrus Zoltánhoz

Arco, [18]88. márc. 27.

Kedves Zoltán!

Addig is, mig Budapesten újra kezet szorithatunk, fogadd arisztokratikus szép cikkedért s a nékem vele járó reklámért a távolból futólagos köszönetemet. Nem szólva a rám vonatkozó passzusokról, az általános részek magasan fölötte állanak a mostani kérődző kritikának, s a bevezetés valóságos apotheózisa az igazi lirának. Az ily itéletet a csak némileg okos olvasó kénytelen elfogadni, mert minden szaván megérzik, hogy ez nem az a kritikai kaptafa, mely x-re, y-ra egyformán alkalmazható. Csakhogy persze kevesen vagynak, a kiknek ilyesmi szól,

nagyobb és müveltebb nemzeteknél is, hát még nálunk! Hanem a kinek szól, annál nagyobb élvezettel olvassa s az is, a kiről szól. Igaz barátod

Reviczky Gyula

37

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

Budapest, 1888. ápr. 16.

Kedves barátom,

alig expediáltam pár napja egyik kérésemet, jövök a másikkal, remélve, hogy ha sok alkalmatlanságot nem szerez, teljesiteni fogod. Keritsd meg, kérlek alássan, ha csak teheted a Temps ápril 15-iki (9846) és a Figaro ápril 14-iki (105) mellékletes számát, melyek mindegyikére igen nagy szükségem volna.

Soraidat igen várja és szivességedet előre köszöni igaz hived

Zoltán

38

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[Az Hôtel du Palais - Paris levélpapirján.]

Páris, 1888. ápr. 16.

Édes barátom, köszönöm soraidat. Jól estek, mert azt hittem már te is a papirkosárba juttattál mint a többi jó ismerőseim, igy Godzsu, Feszty Mednyánszky s mindazok kikkel rendes levelezésben voltam.

Az Anatole France regényét illetőleg majd eljárok s a mint biztosat irhatok felőle, tudósitalak.

Ami a „M. Sz.”et illeti - egy kérdőjel. Multkor Wohlék irtak nekem e levélből ide mellékelek (természetesen discretiodat kérve) egy részletet a mely bámulatba ejt, a melyet nem értek s a mely persze igen rosszul esik, s kivált rosszul esne ha itt nem lennék, *itt* hol mindenki szives irántam a hol barátom is van már néhány, és a hol igen sok jó indulattal találkozom. Hogy ki lehet az az ismeretlen jóakaróm, nem kutatom, nem *kutathatom*. Ugy látszik különben a pesti légkörben nem fogok megélhetni, nem tudom bennem a hiba vagy másban, de hát sehogy sem megy a dolog. Tavalyig a „Monde”al voltam mindenféle ú. n. revolutionaris dolgok miatt harcban, most hozzá jött az irodalom irántam való viselkedése...

Miért? Igazán nagyon is közönségesnek kell egyéniségemnek lenni hogy annyi ember utjában álljak.

Neked irok igy ki ismersz hibáimmal s esetleges erényeimmel együtt te legjobban tudhatod mit érzek e percben s igy majdnem kötelességem ezt *igy* közölni véled.

Másnak, minek?

Ezt a levélrészletet kérlek küld[!] vissza és felelj pár szót levelemre, akármit de valami bizonyosat.

Az Isten áldjon édes Spekim, add át üdvözletemet nődnek engem pedig tarts meg jó akaratodban melyre valóban szükségem van régi barátod

Zsiga

39

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

Budapest, 1888. ápr. 19.

Kedves barátom,

Feleljek valami bizonyosat! Bizonyosat nem tudok, s nem tudhatok, mert nem érintkezem az illetőkkel, a kik mondhatnának a dologról valamit, ha ugyan egyáltalán van valami különös megtudni való.

De hozzávetőleg igy sejtem az állapotot:

1. Tényállás: J[usth] Zs[igmond] ur ir novellákat, kiadja, mozog a könyv érdekében, kidicsérik. J[usth] Zs[igmond] ur regényt ir, kiadja, megszalad könyve megjelenése elől, a lancirozást rossz társulatra bizza, barátjait nem bizgatja: némaság, a magasztalók eltüntek, a könyvet „majdnem" agyon hallgatják.

Igenis, majdnem. A „Főv[árosi] Lapok" nem hoz ugyan dicsérő tárcát, mint előbb, de hoz egy kis maliciózus noticet. Egyebekben pedig tévedtem. Gozsdu felvilágosit, hogy a Napló, Nemzet, Pesti Hirlap registrálták a regény megjelenését, sőt a Lloyd is. Elesik tehát az a föltevés, hogy a Pallas nem küldött a lapoknak példányt. A Nemzet ma hoz mutatványt is, erősen dicsérő bevezetéssel. (Vajon Párisból küldték-e a mutatványt és a bevezetést?) Tehát, csak az Egyetértés és a Bud[apesti] Hirlap hallgattak mélyen.

NB. A barátok lanyhán ugyan, de megtették, a mi tőlük telt. Az „O[rszág] Világ"-ba, mely magasztalva registrálta, Gozsdu cikket irt, mely szombaton fog megjelenni. Tán csak a Bazárban is jelent meg egy kis reklám? Fájdalom az, a ki a legszivesebben tette volna a legtöbbet, *éppen semmit sem tehetett*. - A „Szemle" még szólhat. A „Vas[árnapi] Ujs[ág]" hozott valami ismertetést (szintén Gozsdu állitása szerint). A „Jankó" (meg vagyok győződve) szintén hozni fog egy meleg szerk[esztői] üzenetet.

Eddig a tényállás.

2. Commentár:

Ez a majdnem agyonhallgatás a nővérek misztikus sorai szerint valami intrika eredménye volna.

Lássuk előbb: meg lehet-e magyarázni a váratlanul hideg fogadtatást természetesebben, intrigue föltevése nélkül is?

Azt hiszem: igen. 1° A Nemzet fényesen igazolva van, az „O[rszág] V[ilág]" és a „Jankó" fényesen igazolva lesznek; ezeknél intrika nem müködhetett. Soroljuk a Bazárt is közéjök.

2° A mi a Naplót, P[esti] Hirlap-ot, Lloydot, és Vas[árnapi] Ujságot illeti, náluk tudtommal nincsenek barátaink, a kiknek ki kellett volna tenniök magukért.

Nálunk pedig normális esetekben csak a barátok és az ellenségek irnak irodalmi kritikát. Ezeknek a lapoknak a Müvész Szerelem Hekuba volt. Természetesnek találom a hallgatásukat.

Ha itt vagy, és viziteket csinálsz a szerkesztőségekben vagy legalább az irodalmi cenákulumokban, ha életjelt adsz magadról, ha beszéltetsz a könyvről, ha még mindig érdekes alak vagy, a kinek estélyeiről (mint a szinészek és szinésznők galantériáiról) beszélni *aktualitás* - akkor bizonyára másképp lett volna. Akkor ezek a lapok tárcákat irtak volna, elismerő és tetszésed szerinti tárcákat.

De mindez nem igy történt. Ugy tettél, mint a ki elcsapja magától szelleme excrementumát. Megszöktél. Les absents ont tort. Nem kivánhatni a közönbösektől, hogy többet mozogjanak a könyved érdekében, mint magad, a ki isten tudja hol pihensz babéraidon.

- De hol vannak a barátaim? - fogod kérdeni.

Istenem, nem ülnek benn a redactiókban a barátaid (általában azt mondhatnám szerencsédre, de ez esetben: malheurödre) hogy azt irhassák, a mit akarnak. Magad többet tehettél volna, mint ők igy együttvéve.

Tehát: nem csodálom, hogy a közönbös lapok hallgattak. Irodalommal foglalkozni nálunk nem szokásos.

3° A mi a Bud[apesti] Hírlapot illeti - azt hiszem, ez eléggé világos. Ott van egy pár ember, a ki nem lelkesül érted, s a ki kész ellened irni, ha más is ir rólad, s bölcsen hallgat, ha mások is tönkre hallgatnak. Az Egyetértés következetes. Ugy emlékszem, a Káprázatokat sem vette tudomásul. Kazár urnak nem tetszettél meg, annyi bizonyos.

4° Azonban a Fővárosi Lapok!

Ez bezzeg magasztalt olim! És most, mikor tárczákat küldesz neki, nemcsak nem exponálja magát, hanem maliciózusan konstatálja nagyobb pretentióju munkád megjelenését. Itt igazán van valami, a mit nem értek. Ennek az egy lapnak a magatartása teszi érthetővé, hogy vannak, a kik már éppen intrikára gondolnak.

Quant a moi, nem hiszem, hogy valami összeesküvést forraltak volna ellened. Ezeknek az embereknek nem vagy oly szálka a szemökben, hogy nagyon haragudhassanak rád. A *kenyeröket* nem féltik tőled. S ezek csak kenyér-konkurrensekre tudnak haragudni oly nagyon, hogy tervszerüleg és összebeszéléssel határozzák el könyved agyon hallgatását.

Azt hiszem tehát, a nővérek (kiknek sorait, ime visszaküldöm) tévednek.

Ha mégis én tévednék - fogalmam sincs róla, honnan ered az intrika, s hogyan müködhetett. Nem is sejtem, „ki" lehet „az oka"?

Hogy te *nem „tudhatod"*, ki az állitólagos ismeretlen jóakaró, azt meg már a legeslegtökéletesebben nem értem. Mit jelent ez a rébusz?

Különben csodálom, hogy a dolog (már mint a hüvös fogadtatás, vagy jobban mondva a langy meleg fogadtatás) ennyire bánt. Azt hittem, láttál már különb szeleket is, és hozzá vagy szokva...

Kissé korán határoztad el magadban, hogy a papirkosárba juttattalak? Mi? Ilyen dédelgetni való legény vagy te?

Nem irhatok többet, két óra, mennem kell haza, hogy ki ne kapjak s ezt a levelet azonnal postára akarom adni, hogy azt ne képzeld: (lásd mint fentebb)

Különben: hiu vagyok, nem szeretném, ha e levél a muzeumba kerülne, kérlek alássan, ne tedd el autogramm gyüjteményedbe, hanem pusztitsd el.

NB. Anatole France (legalább az adresse) sürgős volna.

Ölel igaz hived

Speki

40

Schmittely József - Ambrus Zoltánhoz

[A„Pesti Hirlap" szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1888. ápr. 19.

Igen tisztelt uram!

Ismerve az ön kitünő tárcáit, nagyon örülnék, ha a Pesti Hirlap rendes tárcairói közé megnyerni szerencsés lehetnék. Fölkérem azért, sziveskedjék lapunk részére egy vagy két tárcaközleményt irni (a mi szerény 10 frtos honoráriumunk mellett) s reméllem, hogy azok a mi főszerkesztőnknek is, aki még nem ismeri az ön szép dolgozatait, ugy meg fogják tetszését nyerni, hogy - ha ugyan önnek nem lesz ellenére - meg fog állapodni önnel bizonyos számu tárcáknak rendes szolgáltatása iránt. Azon reményben, hogy kérésemre teljesen tagadó választ nem kapok, vagyok

tisztelő hive

Schmittely József
a P. H. segédszerkesztője
[Pecsét:]
A „Pesti Hírlap"
szerkesztősége
V. Nádor utca 7.

41

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[1888.] máj. 3.

Édes Speki,

Anatole France-al tegnap beszéltem, azt mondja, ha csak revue- be jő, nem kell Calman Levyhez fordulni, ő is megadhatja az engedélyt, ha kötetben, akkor irjál Lévynek, nem fog honoráriumot kérni. Mindenesetre jó lesz, ha megköszönöd szivességét.

Cime: 5 rue Chalqrin.

Gozsdu kritikáját ma olvastam, igen tanulságos rám nézve, s meg vagyok nagyon elégedve itéletével.

Ha az Isten megsegit, jövő tavasszal ki rukkolok egy társadalmi regénnyel.

Leveled nagyon megnyugtatott, bolond voltam - megjött az eszem. Többet junius 3 án Pesten.

Ölel hálás barátod

Zsiga
Páris *Hotel Foyot*
rue de Journon

42

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[Hôtel du Palais, Páris levélpapirján.]

[1888. máj.?] Vasárnap.

Édes Spekim, e percben végeztem el a M[üvész] Sz[erelem] olvasását nagyon nagyon köszönöm szives segitségedet. Alig találtam, sajtó hibát!

A könyv kiállítása szép szebb (leszámitva a papirt) mint a „Káprázatok"-é.

Mi az ára?

Én nem a saját példányomat olvastam, a melyet képzeld, még nem kaptam kézhez, hanem egy itt lakó osztrák irónőét, ki meghozatta.

Pallas-ék (decidement) nem sietnek a példányok megküldésével, te megkaptad már a tiédet?

Még egyszer fogadd őszinte hálám kifejezését, hidd el, könyvemet még jobb szeretem, hogy „Május fuvalma" is érzik rajta.

Isten áldjon, majd irok legközelebb hosszabb levelet.

Barátod

Zsiga

43

Ágai Adolf - Ambrus Zoltánhoz

Bécs, 1888. máj. 29.
„Ung. Krone" 3.

Kedves, pompás Spekikém

Rumuny- bukovinai- s pólyákországi csavargásaimból ma reggel érkeztem ide. Első dolgom volt a neméncsináltam számot elolvasni, - és, boldog vagyok bevallani, akkorákat röhögtem bele, hogy a tisztes kávézó közönség összenézett. Olyan jeles, vig s maró szám, hogy irigykedném, ha olyan büszke nem volnék az én legénységemre. Hanem egy kissé megijedtem mégis: Tarjagos már ugyis keményen viczeli a honimádó princet, és, pour le comble, a tárcai paródia rá is dupláz. Már most a „B. J." bizonyos emberek szerint nem csak a t. cz. nemzetnek, de a krónprincznek is megcsufolója.

Tisza francia ellenes politikáját, ha már nem pártoljuk, legalább ne nagyon szakgassuk meg: a Jézus, Mózes és Berczik Árpád szt. háromságára kérem!

Azt hiszem, szerdán v. csütörtökön helyt leszek, s a jövő számot már correcturában fogom élvedzeni.

A Petőfiász halhatatlan fényes! Nincs több ilyen lap mind a 19 világrészben - én mondom.

Amivel vadjok üntül a szeretü és hálodotos ju borát.

Üdvözölve a kompániát ölelő hive

Ágai Adolf

44

Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz

Miskolc, 1888. dec. 15.

Szeretett, szigoru Spekim!

Te verset kivánsz tőlem, s természetes, hogy az legkésőbb holnaputánig kezedben lesz. Ha egyszerüen rámparancsolsz vala, vagy csak halvány óhajodat fejezed vala ki, - akkor is csak igy meglenne. Az non datur, hogy én ilyesmit, a minek megadása hatalmamban van, tőled megtagadjak. Annál kevésbé, mert részemen „a szerencse".

A vers megvan már, de még, amit csak tudok, csiszolok rajta. A te szemed elé kerül mindenekelőtt - s ez okos kötelességemmé teszi, hogy ne hagyjak rajta semmi disztelent. Azt hiszem, a legjobbamat adom oda - s nem fogsz miattam szégyenkezni.

Budapestre mához egy hétre megyünk. Nem egy órát akarok veled bizalommal tölteni, hanem legalább is egy napot. Decz. 24 és jan. 2.-ika közt foglalj le egyet magadnak jó eleve levélben, hogy ehhez tartsam magamat. Csak a családias ünnepeket mellőzd. Ez egy napon elmegyünk együtt, ha neked is ugy tetszik valahová. Valami pár órányira fekvő városba, vagy faluba. Fürödni vágyom megint egyszer lelked mélységében - és te is megfogod látni hogy a [miért?] [szakadás] aggódni látszok az csak pesszimisticus rémkép.

Én nem butultam s nem romlottam semmit bár régen más talajba ültettek át. Te itélőképességem sajnos gyöngülését sejted, mikor hangsúlyozva, hogy legigazabb hivem vagy, - „mene tekel ufarzin," - oda teszed zárjelbe, hogy kevesebb van, mint hiszem.

Nincs kevesebb. Nincs, - annál mégis több van. Én, mint mindig, most is inkább gyanakodó voltam, mint bizó. Ne hidd te azt, hogy én mindent készpénznek veszek. Jól látom én a dicsériádákban is a lappangó ellenséget, ki éppen az ellenkezőt szeretné mondani, mint amire erkölcsileg köteleztem. Látom az ügyetlen jóbarátot is - és magamban lelkem mélyében - szavamra mondom neked - a legkönnyebb akkor az érzés, mikor egy nyilt, buta irigy, vagy roszakaró nekem ront s ir „egy bizonyos Kozma Andor nevü fiatal ember élclapi rigmusairól." Látom a felületes jóakaratot is, mely azt gondolja „no adjunk neki mi is egy jó szót."

Én mindezt jól látom - s érzem rosz hatását is. Soha roszabb kedvem nem volt még, mint amióta „sikeremet" élvezem. Feleségem, ki eddig naivan büszke volt könyvemre, - már-már szidni kezdi, mint a bokrot.

De mindennek megköll lenni, s csak igy lehet, ha az ember elég bolond, vagy eléggé gondos családapa és néhány száz forintért a piaczra lép.

Itt küldöm neked, de *csak neked*, az én kedves, jóságos öregem ma vett levelét. Mily rózsaszinben lát mindent az ő nagy szeretetén keresztül!

És azért az örömért, amit élete alkonyán ennek a nemes, szerető szivnek kilépésemmel okoztam, - szivesen viselem azt a leverő pessimismust, mely magamon igen komolyan erőt vett. Ezért, no meg azért is, hogy 400 frt-nyi *„talált”* pénzzel, kis lányaimnak olyan csacsikat és mókusokat vehetek karácsonyra, melyek berregve fölhuzatván, ugy ugrálnak, mint az igaziak.

Légy nyugodt. A „Lorber, mit Eichenlaub” nem rontja el tulédességével gyomromat és minden együtt inkább ugy hat rám, mint egy józanitó keserű.

Mindkét kritikádat kiváncsian várom. A levélbelit azzal az érzéssel, mint a gyermek a biztos verést: „bár csak kikaptam volna már!”

E soraim csak neked szólnak. Ez gyónás. A világ előtt vagyok, „ritka erejü és eszü” „lantos államférfi,” „kitünő ifju költő” - stb. Az öregur levelét mindjárt küldd vissza - ezt az egyet ne kritizáld meg.

Szerető hived:

Bandi

45

Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz

[1888. dec. 17. v. 18.]

Drága Spekim!

Itt a vers. Ha nem vehetned hasznát, akár azért mert nem találod jónak (amit különben nem hiszek), akár azért, mert Ábrányi ellene lenne, hogy én diszelegjem a „Napló”-ban, küldd mielőbb vissza.

Nekem ugyanis az az aggodalmam van már régebb idő óta, hogy amilyen igaz barátom vagy te, éppen olyan kevés rokonszenvvel néz rám a többi „Napló”. Már amikor könyvemet oly szépen fogadta, bántott a gondolat: nem tisztán a te baráti erőfeszitésed müve volt-e ez?

Ma, avuált tárcád nincs a lapban, s bennem most az hánytorog, nem-e az ellenséges befolyás szoritotta-e azt ki mindörökre?

S mikor ezeken elbibelődöm, rettenetesen féltelek téged, hogy miattam még valami conflictusba keveredel, ami érzékeny veszteséget okozhatna neked.

Ha nem csalódás sejtelmem, ugy igen nagyon kérlek, ha szeretsz éppen ne exponáld magadat értem. Örökké bántana a tudat, hogy miattam kellemetlenségeket szenvedtél el. Ha gazdag embernek tudnálak, vagy legalább olyan „biztositott”nak, mint én vagyok, utógondolat nélkül természetesnek találnám az ilyen áldozatot. De te most kezded tán egy biztos jövöjü pozició előnyeit élvezni a „Napló”-nál - s azt fel ne add semmiért, különösen ne értem, aki legjobban képes megérteni és méltányolni azt, ha nem teszed.

Ha egy szó sem lesz rólam és tőlem a lapotokban, - én akkor is tudni fogom, hogy ez nem rajtad mult és szeretni foglak csakugy mint eddig.

Rákosi Jenő ugyancsak nobilisan viselte magát. Hogy irántam - azt kevésbé csodálom, de hogy a „B[orssze]m J[ank]ó iránt is, melyet mélyen megvet és sohasem olvas, - azt mutatja, hogy a lelki előkelőség nagyobb fokával rendelkezik, mint képzelnék.

Te édes Spekim, csak viseld magad teljesen passive, ha látod, hogy ártalmas volna a „Napló”-nál engem poussirozni. A könyv ugyis sokkal jobban megy, mint bárki remélte. Hanem, ha megirtad tárcádat, és nem adják ki, - küldd el nekem, mert végtelenül érdekel.

Igaz híved:

Bandi

Spekikém, ha adjátok a versemet, légy kegyes azt *te, magad* revideálni. Mert bárki más cselekszi, magamat se véve ki, biztos a sajtóhiba.

B.

46

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[1889.] febr. 10.

Adresse: Fő-ut a 14. huszárezred adjutanturája (Kollowratnik főhadnagy leveleivel.)

Édes Zoltán!

Tegnap este megjöttem, Kolozsvárt 2 hetet töltve. Várunk! Ird meg ha jősz! Havas Aranka és az nyurga séduisante itt - és rólad beszélnek. Szóval hiányzol nekünk aradiaknak. Ezen változtatni kell! 18-ig maradok, igyekezzél addig jönni. Üdvözli az „európaiakat”

ölel
Zsiga

47

Ambrus Zoltán - Justh Zsigmondhoz

Budapest, 1889, márc. 7.

Kedves barátom,

Márkus Emilia Urnő Ő Nagysága, a ki tud a baráti indulatról, melylyel megtisztelsz, arra kért, hogy szolgáltassam át neked e két albumot. Felhasználom az alkalmat, hogy visszaküldjem egyuttal ama könyveket is, melyeket - már rég ideje - szives voltál kölcsönözni. Fogadd értök köszönetemet.

Adorján Sándor meg arra kért, hogy vele együtt látogassalak meg e napokban, a mibe természetesen - a legnagyobb örömmel - beleegyeztem. Én ugyan napok óta beteg vagyok, sőt még ma is fekszem, de ma már akkora javulást érzek, hogy remélem: holnap kimehetek. Azért kérlek, légy szives megüzenni akár e sorok átadója által, akár később, de lehetőleg még ma, hogy Adorjánt értesithessem: hajlandó vagy-e holnap délután 5-kor fogadni Adorjánt és engemet. Privát tudomásomra üzend meg azt is, több lesz-e nálad hat princnél és nyolc márkinál, hogy ez esetben Adorjánt egyedül eresszem utnak.

Hived:

Ambrus

48

Justh Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[1889. márc.] Csütörtök.

Édes Spekim!

Hiszen tudod hogy mindig vártalak, és igy annál nagyobb örömmel foglak látni midőn már már azt hittem - -

Vasárnap jöttem meg Berlinből hová január végén mentem, de mindenről szóval.

Kérlek légy oly szives Adorjánnak is megüzenni hogy igen örülni fogok látogatásának.

Szivből üdvözöl régi barátod

Justh Zsiga

49

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[1889. ápr.]

Kedves Ambrus!

Nagyon szeretném ám látni! Ugye már jól van?

Hogy kifáradtam... A Magdalnát gyalázatosan játsztam, de igazán; - majd elmondom az okát, de fogom még jól is.

Ma délre egy sereg vendégem lessz, de 7 órakor szabad lessz ugye magához menni? addig is nézze, megfelezem magával azt amit husvétra kaptam - soha életemben ilyen jó vörös bort nem ittam. Lehet rajta lelkesedni olyan nagyszerű. Igyék mindjárt reggel belőle; lehet, aszu, üzenje meg csak ugy szóval hogy mehetek é vagy sem, ha ma nem lehet hát majd holnap

hive Jászai

Nem tudom szabad é az Édesanyjának egy tiszteletteljes üdvözletet és forró kézcsókot küldenem? -

50

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1889. ápr.]

Édes kedves jó Ambrus!

Köszönöm, forrón köszönöm jóságát. Levelével nagyon boldoggá tett, mert azt hittem hogy megharagudott szegény Jászaijára amiért oda mert tolakodni - de személyesen akartam látni kérdezni is szeretnék valamit amit nem merek leirni - Köszönöm engedelmét még ma élek vele. Köszönöm még ma 7 kor.

A maga édes Anyja! Ambrus!

Maguk tulságosan jók én hozzám.

Isten áldja meg

Jászaija

51

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[1889] jun. 28.

Kedves barátom,

Közös kényelmünk szempontjából kérem halasszuk el a levelében emlitett ügyet őszre, midőn együtt leszünk; részemről épen nem sürgős.

Az hogy Ön megszerette Lublót, arra mutat, hogy *physikailag* javul; mert mi tetszhetnék *szellemének* Lublón?

Tegnap este együtt voltunk Faragóval, Korodával és Kiss Józseffel. Ma délelőtt Halassy Aladárral töltöttem egy órát. Más ember nincs Pesten. E kombinációkról csak azért értesitem, hogy mennél tovább maradjon Lublón.

Én a jövő héten tán Mármaros-Szigethre megyek, de ismét visszatérek. Mikor leszek Tátra-Füreden - nem tudom; meglehet csak augusztusban. Ha indulok, értesítem.

Ledererrel együtt üdvözöljük.

Riedl

52

Gozsdu Elek - Ambrus Zoltánhoz

Karánsebes, [1]889. szept. 16.

Kedves Zoltán!

Köszönöm, hogy megemlékeztél rólam nagy szomoruságom alatt.

Jól tetted, hogy irtál! Áldjon meg az isten minden jóságával!

Ölel barátod

Elek

53

Csáky Albinné - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [1]890. máj. 30.

Tisztelt Ambrus ur! -

Kérem legyen szives kedden, Junius hó 3-dikán, déli 12 órakor, hozzám fáradni, a mübarátok köre védnöksége alatti könyvkiadó vállalat *biráló bizottságának* megalakuló ülésére.

Felteszem t: i: hogy ön már értesítve lett ez ideiglenesen őszig választott biráló bizottságba való választatásáról, minek alapján ezennel felkérem ezen első ülésünköni szives megjelenésre.

Teljes tisztelettel

Gf. Csáky Albinné
mint az irodalmi szakosztály
s a bírálóbizottság elnöke

54

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1890. jun. 24.

Kedves barátom!

Kijelentem neked, hogy én az utolsó pillanatban való kapdosásokat megelégeltem; hogy a fizetség arányához engem megillető és kikötött munkát pontosan megkövetelem, valamint te sem késel pontosan a kikötött dijakat bekövetelni. Kijelentem, hogy az utolsó *két* holnapban *összesen* a *rovatokkal együtt* 14 oldalra menő munkát és néhány *száz* sor fordítást szolgáltattál, én azt hiszem, hogy ez quantitative fölötte kevés és 200 frtot nem ér meg, még ha qualitative minden egyes dolgod kitünő volna is, amit senki sem mondhat magáról. Korábban nagy és szép cikkeket irtál és tekintettel voltál arra, hogy szerdán meglegyen a munkád java része. Utóbbi időkben ez nem történik többé.

Mindezek után ki kell jelentenem, hogy ha tekintettel nem szándékozol lenni az én situatiom iránt, én fizetésedet reducalni leszek kénytelen az országos niveaura, mert mindenki megnézi, hogy 100 pengőért milyen ellenértéket kap.

Te elég okos és elég méltányos ember vagy arra nézve, hogy ezt belásd.

Ma csütörtökön reggel körülbelül csak az hiányzik a lapból, amit neked kellene beszolgáltatnod és most a nyomda összetett kézzel várja, mig te a Pierre Lottit[!] olvasod. A közönségből pedig folyton jönnek a levelek, hogy különös az, hogy „a Hét” nem ismer absolute más irodalmat, se a magyart, se az olaszt, se az angolt, csakis a franciát.

Ezek után pedig most megint ott vagyok, a hol a mult héten és te miattad, megint nem lesz meg idejekorán a lap.

Ez tarthatatlan állapot.

Isten veled

Kiss

55

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1890. jun. 25.

Kedves barátom!

Nagyon természetes, hogy felmondásodat el kell fogadnom.

De a felmondással bizonyos formalitások járnak, melyek szinte csaknem törvény erővel birnak. Miután correct ember voltál teljes életedben, nem hiszem, hogy „A Hét" kedvéért, melyet dacára, hogy irója vagy, fumigálsz, incorrectséget követhetnél el.

Ilyen incorrectség volna az, amivel becses leveledet végzed, hogy az én javamra járó összegeket vissza fogod tériteni.

Én nem fogadok el semmi pénzbeli visszatéritést, mert nekem *ma* még jussom van munkádhoz.

És ezt követelem.

Ha ezt a lenézett nyomorult mühelyemet fölkeresni neked - mint négy hét óta tapasztalom, derogál: majd átmegyek hozzád én és még ma végleg elintézzük ügyeinket.

Még ma megkeresem irásbeli megállapodásunkat és azzal punktum. Te gyötörsz engem, én gyötörlek téged: ergo csakugyan belátom, jobb lesz ugy, ahogy mondod.

Isten veled

Kiss

56

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

[1890. jul. eleje]

Miután eddig se pénz, se posztó - személyesen elmentem hozzád, hogy számoljunk és végezzünk. Könyveimnek, melyeket megvétettél velem, is vehetném talán valami hasznát, azokat se küldöd el. Ez mind arra birt, hogy nyomorult üzérkedési szempontokból és aljas nyervágytól kergetve pénzt, könyveket és leszámolást követeljek tőled.

Concedálom, hogy ez nem egészen helyes tőlem, de magad voltál oly szives ilyesmit javaslatba hozni. És ma készséggel elfogadom. Szives elhatározásodat, hogy ez a leszámolás mikor és hol történjék, még ma várom.

Hived

Kiss József

57

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

B[uda]pest, [18]90. jul. 8.

Kedves uram, ha confususnak találtad a levelemet, magadra vess, mert én pontról-pontra válaszoltam a tiédre. Most hogy utoljára irok neked (mert se időm se kedvem tovább is levelezni) igyekszem ugy irni, hogy megérthess. - Mindenekelőtt kijelentem neked, hogy ha ama nyilatkozatod, hogy te nem pózolsz, annyit akarna jelenteni, hogy én pose-olok: ezt a tónust kereken visszautasítom. Egyéb apró stil-virágaidra semmi megjegyzésem, azon az egyen kivül, hogy elmésségedet hiába pazarlod rám, mert én élceidet nem goutirozom. Ennyit leveled hangjára. - A mi a tartalmát illeti: 1. hogy felmondásom, melyre pedig leveled után el lehettél készülve, méltánylásoddal nem találkozott, az nem lep meg. A te megelégedésedet kiérdemelni soha semmi szin alatt se sikerülhet annak, a ki veled szerződésre lépett, még akkor se, mikor megunva panaszaidat, a békés elválást hozza javaslatba. - De hogy e miatt is panaszkodol, az már mégis erős. Hogy „letettem a kalapácsot a legsürgősebb munka idején", arra *te kényszeritettél*. Bizonyára nem gondoltam rá szerdán, hogy csütörtökön kénytelen leszek felmondani. Mert ha ezt gyanitom, nem kivánok tőled előleget, meg lehetsz és meg is vagy róla győződve. Hogy csütörtökön mégis felmondottam (megjegyzésedhez elfelejted hozzá tenni, hogy, miután szerdán, az előleg után, két kolumnát kapott tőlem a nyomda) tehát, hogy felmondtam, noha egy nappal előbb magam se sejtettem: azt tulajdonitsd magadnak, illetőleg a levelednek, mely felmondásomat provokálta.

Ebben a levélben „kijelentetted", hogy kevesled a munkámat, ellenben sokallod a pénzt, melyet fizetsz. A mi után önérzetes embernek nem lehet más választása, mint azt mondani, hogy: akkor hát bontsuk fel a szerződést rögtön és számoljunk össze. Ezt cselekedtem, s a kinek az iránt nincs érzéke, hogy ezt *kellett* cselekednem, azzal nincs mit vitatkozni. - Felmondásomra irtál egy szerinted illedelmes hangu levelet, melyben mig egyrészt munkát „követeltél", másrészt azt irtad: „majd átmegyek hozzád én és még ma végleg elintézzük ügyeinket." Vártalak, de nem jöttél, mást gondoltál. Most azt irod, hogy „a választ vártad". Egy kis következetességgel pedig, helyesebb lett volna, szavadnak állani s választ nem várni, mikor az élőszóval való értekezést magad proponáltad. Tiz napig nem jelentkeztél (sőt kikerülted az alkalmat, mikor beszélhettél volna, ha ez annyira sziveden feküdt.) Tiz nap mulva azonban előállsz, ismét egy illedelmes hangú irással, s még neked áll feljebb; a leszámolást, melyet én kértem tőled, nagy hangon követeled, s követelsz azonkivül könyvet és pénzt. Micsoda pénzt? Persze: x frtot. Hogy quitteljek, mikor nem méltóztatol velem számoskodni? Audienciára menjek hozzád?! Ugyan?! S ugy teszed mintha „jogaidat" védened kellene. Kérded: hol és mikor történjék a leszámolás közted és közöttem, s mikor közlöm veled: hol és mikor állok rendelkezésedre, egy végső következetlenséggel kijelented, hogy már nem jössz, majd a sógorod jön. - Ezért az egyért azonban lekötelezve érzem magamat. Mert már igen óhajtom, hogy leszámoljunk és végezzünk, s örülök, hogy ezt végre lehetővé teszi egy olyan ember, a ki nem idegbeteg s a kivel lehet beszélni. - 2.) Az, h[ogy] 25 frtnyi előleg javadra áll, soha se jött kérdésbe. - 3.) Azonban tévedsz, ha ugy számitod, h[ogy] *ötödfélezer* sor forditással vagyok hátralékban. - Szerződésünk értelmében jan. 15-től-jun. végéig 5500 sor forditás esik a hatodfél hónapra. Forditottam pedig: 1. Az özvegy 240; 2. Szép Hector 285; 3. Tettlegesség 355; 4. Nikita 470; 5. Szöktetés 330; 6. A függöny 240; 7. Hortense királynő 360; 8. Axiomák 150=2430 sort, levonva e 2430 sort az 5500-ból marad hátralékban *3070 sor*. - Hátra van még tudnom: mit kivánsz e 3070 sorért? s elfogadható számitással lépsz-e fel e tekintetben? E célból várom tisztelt sógorodat. - 4.) Hogy a lapod most mikor jelenik meg, nekem mindegy. Erre csak az a megjegyzésem, hogy miattam soha se késett a lapod, noha, ismétlem, se szerződésünkben se szóval, soha se köteleztem magamat, hogy *mikorra*

szolgáltatom át a cikkeimet. - 5.) Azt irod, hogy a „Hét” nekem „egész télen tisztességes kenyeret adott”. A „Hét” nekem nem „adott” se „kenyeret” se mást. A kenyeremet megszerzem én a Földhitelint[ézet]-nél; a luxuscéljaimra dolgoztam a „Hét”-nek, s ezért *fizetett* nekem a „Hét” „egész télen.” Olyan munkáért, mely nagyon megérte azt a pénzt, a mi érte kijárt. Ez a munkadij alatta járt az „orsz[ágos] niveau”-nak, melyet korábban emlegettél. Azért a pénzért, a melyért én dolgoztam a „Hét”-nek, csak reportot irnak nálunk olyan quantumban, mint a milyet én szolgáltattam. Az én genre-omban dolgozó emberek ¼ annyi munkával keresik meg ugyanazt a pénzt a napi lapoknál v[agy] ha többet dolgoznak e ¼ résznél, jóval több fizetést is kapnak, mint nekem volt a „Hét”-nél. Szabadságuk van, nincsenek kötve se darab, se betűszámhoz, n[em] kell thémákra vadászniok s félannyi időt se vesz igénybe a lapjuk, mint a mennyi időt tőlem vett igénybe a „Hét”. És végre mentek attól a temérdek szekaturától, a melylyel a veled való szerződéses viszony, ugy látszik, együtt jár. Nincs tehát mért emlegetni az orsz[ágos] niveaut. Az a fizetés, a melyet én a „Hét”-től huztam, alaposan meg volt érdemelve. Az, hogy én munkatársa voltam a „Hét”-nek, nem volt éppen rossz üzlet. - S ha valaki, a ki csak üzletet csinál ugy gerálja magát mintha philanthrop volna, az egyszerűen nevetséges. - Számoljunk le, kedves uram.

A. Z.

58

Lederer Béla - Ambrus Zoltánhoz

[1891] febr. 6. Éjjel.

Kedves Ambrus Ur!

Ha tényleg le akar kötelezni, ime, itt az alkalom. Küldöm a könyvet meg a kéziratot. Olvassa el kérem a bevezetés LXXIII usque CI lapjait, figyelje meg kérem mint zakatol Janet szivattyu-gépének minden kereke, mily akadozva csörtet elő a gondolat, milyen plump a gondolatok összefüzése (- és mindebben mégis mennyi báj! -) viszont mily hibás és magyartalan az én forditásom. A ceruzát kérem, ne tessék kimélni. De az idejét igen. Legalább lehetőleg. Nem volna arány (vagy igen megszégyenitő volna reám nézve) ha Ön sok órát töltene annak a javitásával, a mit én 14 óra alatt sebtiben lefirkantottam.

Kárpótlásul Maupassant novelláit is küldöm; gyönyörködjék szerzőnek ezen korábbi, frivolabb, cynikusabb és fecsegőbb genre-én - de kérem majd csak Janet után („bis dat etc.”) mert nem annyira a kéziratra, mint a francia textusra jövő héten már ismét szükségem lehet.

Reménylem hogy addig is lesz még Önhöz valamelyik vendégszerető kávéházban szerencséje hivének

Léderer Bélának

59

Szana Tamás - Ambrus Zoltánhoz

[A Petőfi-Társaság levélpapirján.]

115/T 891

Budapest, [1]891. dec. 27.

Tisztelt Uram!

Van szerencsém tudatni, hogy a „Petőfi-társaság” Önt e hó 23-ikán tartott közgyülésében buzgó és sikeres irodalmi munkássága elismeréseül, rendes tagjának megválasztotta.

Fogadja, igen tisztelt Uram, e hivatalos értesités kapcsában, szives üdvözlésemet, melylyel maradok kész szolgája

Szana Tamás
titkár

60

Paulay Ede - Ambrus Zoltánhoz

[1892, jan. 6.]

Nemzeti Szinház
25/1892.

Igen tisztelt Uram!

A nemzeti szinháznál legujabban rendszeresitendő drámabirálói állások egyikét van szerencsém Önnek felajánlani, tisztelettel kérvén, hogy ajánlatom elfogadása iránt mielőbb nyilatkozni sziveskedjék, hogy előterjesztésemet az Intendans Urnak megtehessem.

Netaláni felvilágosításokkal szivesen szolgálok a nemzeti szinház igazgatósági irodájában és kiváló tisztelettel maradok

alázatos szolgája

Paulay Ede
igazgató

Budapesten 1892 január hó 6-án

61

Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Levelezőlapon.]

[1892. febr. 4.]
Szombat este találkozás a Fiumében!

Kedves Spekim.

Igen nagyon kérlek hogy Sipuluszszal, Herczeggel és velem a vasárnapi Kisfaludy-lakomára okvetlen gyere el. Ezt a diszes megjelenést nem engedhetjük el Szász Károlyéknak. Sipulusz már biztos, hogy jön. Mellettünk fognak ott demonstrálni, - Szászék megpukkadnak.

Hived

Bandi

62

Woldorffi Benedek Irén - Ambrus Zoltánnak

[névjegyen]

[1892. márc.-ápr.]

Mikor ezeket a sorokat irom, teljesen tudatával birok annak, hogy helytelent cselekszem, de én megbocsátok magamnak e helytelenségért, bocsásson meg maga is nekem ezért a hizelgő szerénytelenségért - Isten bizony nem is tudom, hogy süssem ki, hogy mit akarok tulajdonképpen - Én május vége felé azaz a futtatások után Erdélybe utazom - és ott egy magáért azaz a Midás királyért lelkesülő leány seregnek meg igértem, hogy meg szerzem az „Ő" képét - és magammal viszem - Azért tehát teljes tisztelettel járulok szent szine elébe és kérem, hogy adjon nekem egy fényképet saját magától. Mikor erre a kényes ügyre vállalkoztam, nem tudtam, hogy ilyen nehezen fog menni a dolog - Már 10 napja hajhásszák ismerőseim minden fényképésznél a maga képét - minden siker nélkül - és ezért szántam rá magamat erre a nagy lépésre - Mit reméllem nem lessz okom megbánni. - ha kérésemnek eleget tenni szives lessz, kérem a képet nevemre Post restante a főpostára küldeni - Legyen nyugodt, mert képével semmi vissza élés nem fog történni.

Tisztelettel

63

Ambrus Zoltán - Benkő Etelkához

[1893.] nov. 24/25. Éjjeli 4 óra.

Csak most jutok hozzá, édes kis angyalom, hogy magának irhassak, pedig egész nap, mindenütt, minden munkám közben, látom a maga édes, szép szemeit, és bizony nehezemre esik leőrölni azt a sok mindenféle dolgot, a mi engem mind nem érdekel. Ne haragudjék, hogy csak igy irok; nincs más papirom s nem akarom megvárni a reggelt.

Arra szeretném kérni: irná meg kivételképpen azokat a mindennapi apró históriákat, a melyek maga előtt „közönbösek" de előttem nem, mert maga körül történnek. Nem volt valami boszankodása az én kérésem miatt, a melyet olyan jó szívvel teljesített a kedvemért, édes kis drágám?!

Ugy-e nem határoz a szerződés dolgában, a mig meg nem állapodtunk?... Az igazat megvallva, kezdek nagyon aggódni. Mondja, mit gondol, nem fogja-e egyszer megbánni, hogy áldozatot hoz értem?!

Csókolja meg helyettem Édes Mamájának a kezét (nagy hálával vagyok iránta) s szeressen egy kicsit.

A ki örökre a tiéd

64

Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[1893] Péntek

Kedves, jó Barátom!

Paulay igazgató azt mondta nekem, hogy ma elküldte neked a *Három testőr*t és hogy jó volna, ha talán barátilag sürgetném nálad a gyors elintézést. Én ugyan rögtön kijelentettem neki, hogy ez felesleges lesz, mert sürgetés nélkül is hamar végezni fogsz vele, mint végeztél annak idején a Nábobbal, - a direktor tudtán kivül azonban még is kérlek, szakits magadnak minél előbb időt a Testőrök számára, ezzel igazán nagy hálára fogsz kötelezni. Remélem, nem leszel érzékeny és nem veszed illetéktelen beavatkozásnak sem a Paulay ötletét, sem az én levelemet.

Maradok igaz hived

Herczeg

65

Sebők Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[A Budapesti Hirlap fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1894. jan. 3.

Kedves Barátom! Nem várhatok addig, a mig találkozunk, hogy meg ne köszönjem gyönyörü tárcádat. Ez több mindannál, a mit könyveim dolgában reméltem. Forrón köszönöm azt a soha meg nem hálálható örömet, melyet a tárcával szereztél és azt a nagy tisztességet, hogy a tárczát *te* irtad.

De, engedelmeddel, ezuttal nem követem a zárjel közé irt megjegyzést szerénységemről: bizony ahány ablakom van, annyi ablakba kiteszem a tárcádat.

Tisztelő hived és hálás barátod

Sebők Zsigmond

66

Vargha Gyula - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [18]94. máj. 12.

Tisztelt Barátom!

Bátor vagyok Hozzád azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulni, légy szives a Kisfaludy-Társaság junius 7-ki ülésére egy kisebb rajzot vagy elbeszélést irni.

Kérésemhez elnökünk Beöthy Zsolt kérését is csatolom. Ugyis nagyon régen nem olvastál már semmit a Kisfaludy-Társaságban, pedig bőségesen volna mit.

Szives válaszodat kérve kiváló tisztelettel régi hived

Vargha Gyula
Budapest, II. Bimbó u. 10. szám

67

Fenyő Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Hirlap szerkesztősége levélpapirján.]

Budapest, 1894. jul. 4.

Édes Speki,

Baross meghalt és a Baross kihalt. Vége mindennek! Azóta már Göre is lakkcipőben jár, Bródy levágatta a haját, Márkus Miksa megőszült én pedig nem találom a helyemet.

Bizony isten igaza van Heltainak a ki egyre azt hajtogatja, hogy „olyan szomorú ez az élet."

Sajnos igaza van. Már csak azért is, mert én leveled után két napig vártam hogy valami nagyobb summát küldhessek, de nem lehetett még. Küldök tehát most - egyidejüleg érkezik - ötven frtot és két vagy három nap mulva reméllek még ötven frtot küldhetni.

Ird meg kérlek vagy táviratozd meg hová küldjem, azt is mikor jösz haza, azt is mikor irhatsz már, mert bizony nagyon elkelne egy-egy tárcád.

Ölel igaz szeretettel Igaz hived

Fenyő

68

Somssich József - Ambrus Zoltánhoz

[1894. jul.]
Czimem: München
Max-Josefstrasse 1.

Kedves barátom!

Az ujságok sokat hazudnak, de azért néha - s különösen mikor a tények elferditésére látszólagos ok nem forog fenn - igazat mondanak, s azért tán nem vagyok ama bizonyos vidéki olvasó, ki mindent elhisz, amit nyomtatva lát, midőn - bár bámulok fölötte - hitelt adok ama néhány nap előtt olvasott hirnek, hogy eljegyezted magad. Nem ismerem jegyesedet s nem tudom kicsoda, de ismerem jó izlésedet és nemes érzetedet, azért tudom, hogy eme frigyhez csak gratulálhatok, s azért, kérlek, fogadd eme idegen földről érkező szerencse kivánataimat ép oly szivesen mint amilyen őszintén és rokonszenvesen küldöm. Azt találom nagyon igazad van. Olyan átkos hajlamok felett rendelkező décadent természetnek nem való egyedül és erkölcsi támasz nélkül - s a nő vagyis inkább feleség fizikai támasszá is válik gyakran - neki menni eme rongyos, piszkos, komisz életnek. Az ember belefullad a sárba. Az asszony szépen kihúzza megint, megmosdatja, uj ruhát ad rá, (pénzt csusztat a zsebébe, ha van neki); nem történt semmi és mehet ismét tovább tüskén-bokron keresztül neki a nagy sötétségnek...

Tudom az elméletet - látod - magam még csak nem is gondolok a gyakorlatra. Miért? Nem tudom, vagy tán tudom is, s el is mondhatnám élő szóval, leirni nem lehet.

Mit mivelsz külömben, mit irsz? Szeretnék felőled már valamit hallani, s tolladból bübájos Harun ál Rasid Züm Züm meséket olvasni. - Allah but najzif males - de gaz liberális Attila nem küldi nekem a M[agyar] Hirlapot holott megigérte.

Én magam pingálok szorgalmasan - jelenleg egy madonnán dolgozom, - s ha isten is ugy akarja a téli tárlaton ki is állítom.

Üdv kedves barátom háromszor üdv, üdv, üdv. Irj ha nem vagy nagyon lusta, s látogass meg ha teheted.

Milliószor ölel hived

Somssich Jóska

Herczeg F. Szemere A. Bosnyák Z. s a baráti körnek szives üdvözletemet.

69

Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz

1894. jul. 16.

Igen tisztelt kedves jó Uram!

Illenék és kellenék, hogy megköszönjem ezt a jóságos, szépséges remek tárcát, de nem köszönöm meg, mert nem tudom megköszönni. Szavam nincs rá, csak szószegény érzésem.

Igy még nem becsült meg engem senki és bizonyára nem is fog.

Hát csak annyit mondhatok, hogy hálával őrzöm meg az Ön meleg, jószivének ezt a meg nem érdemlett megnyilatkozását, és hát mégis csak: köszönöm, köszönöm, köszönöm.

Sirig, siron tul is hálás tisztelője, mély szeretettel

Gárdonyi

70

Küry Klára - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], [1894. szept. 10.]

Édes Ambrus!

Utolsó cikke a melyet szives volt rólam vagy inkább nekem irni, annyira a lelkem mélyéig hatolt, hogy lehetetlennek tartom, hálás szivvel köszönetet nem mondani érette.

Annyira viszhangra talált bennem minden egyes szava olyan tisztelettel borulok le mindeneket megsejtő, gyöngéd, nagy lelke előtt, hogy mindezt el kellett mondanom, ha nem élőszóval, hát legalább igy papiron, a miért is egyuttal bocsánatát kérem hogy terhelem vele.

Az Isten áldja meg érette.

Igaz hálás hive

Küry Clára

71

Ambrus Zoltán - Jakab Ödönhöz

B[uda]pest, 1894. dec. 8.

Kedves Uram!

Szokásom szerint az utolsó órákra halasztottam a felolvasni való megirását s most oly rosszúl vagyok, hogy képtelen volnék a dolgot befejezni. Nagyon sajnálom, hogy ezuttal nem lehet szerencsém a Petőfi-Társaságban felolvasni s kérem fogadja kiváló tiszteletem kifejezését.

Ambrus Zoltán

72

Bosnyák Zoltán - Ambrus Zoltánhoz

[1894.]

Kedves Zoltánom!

Megfontolva mindazokat a bölcs tanácsokat, amelyeket darabomra vonatkozólag adtál: ezeknek megfelelően gyökeresen átdolgoztam. A fő dolgokban lépésről-lépésre szigoruan tanácsaidat követtem. Miután igy elkészültem a darabbal s csak a leirás van hátra, - szeretném beadni. De miután annyit s annyit fárasztottalak már, nincs lelkem (tudva, mennyi a dolgod!) hogy előzőleg ujból tegyem.

Ez tehát a tervem. Beadom név nélkül s kiviszem, hogy először *ne* te, hanem pl. Várady[!]... stb. s végül kapjad csak Te. Ha azután elfogadjátok s lesznek észrevételeid, - tudom, hogy lesznek, az én javamra - akkor majd kegyesen közlöd velem, hogy a nyár folyamán (ha már átment a kritikákon) ezek alapján javithassam...

Most tehát, kedves Zoltánom, ne fáradj a nálad levő kézirattal.

Amelyért a napokban érte küld a sok alkalmatlanságért bocsánatot kérő igaz hived

Zoltán

73

Festetics Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Fejléces hivatalos papiron: Nemzeti szinház (nyomtatva),
a két szó között a tölgyfalombos magyar címer.]

Budapest, 1895. jan. 2.

Igen tisztelt Uram!

Bocsásson meg, hogy sok elfoglaltsága mellett egy kéréssel terhelem még.

Szándékomban áll Sudermann új darabját, az itt mellékelt „Schmetterlingsschlacht”-ot szinre hozni. A darab a bécsi Burgszinházban is szinre került, még pedig jelentékeny sikerrel; magam is láttam és mély hatást tett rám.

Mégis, mielőtt végkép elhatároznám magamat szinrehozatala iránt, igen óhajtanám az Ön nagybecsü véleményét hallani.

Ez kivül esvén drámabirálói kötelességén, teljes bizalmassággal intézem Önhöz e kérdést, mi ha terhére van, tessék tartózkodás nélkül kinyilatkoztatni, - és indiscrèt kérésemtől elállok.

Fogadja kiváló tiszteletem kifejezését.

Festetics Andor
h. igazgató

74

Milkó Izidor - Ambrus Zoltánhoz

Szabadka, [18]95. jul. 18.

Kedves uram,

Igen tisztelt barátom,

Ugy értesültem a M[agyar] H[irlap]-ból, hogy Fenyő Sándor távollétében ön szerkeszti az ujságot. Bátor vagyok hát megkérni valamire.

Az *Egyenlőség* cimü hetilapnak közelebbi számában cikkely jön tőlem, mely arról szól, hogy a zsidóknak - hálából a recepcióért és ama humánus bánásmódért, melylyel e szép hazában ezer év óta részesülnek - tömegesen kellene a milléniumra nevüket megmagyarositani. A cikk egyúttal felhívja a zsidó hitközségeket, hogy ily irányú mozgalmat indítsanak agitatórius bizottságokat szervezzenek. Arra kérem már most a jó ügy érdekében, hogy tegye szóvá majd e dolgot a *Magyar Hirlap*ban is, s propagálja ott az eszmét; esetleg irasson róla egy vezércikkelyt, a mi a M[agyar] H[irlap]-ban többet használna az ügynek, mint bármimás. Ismétlem: az *ügy érdekében* kérem e szivességre; az én jelentéktelen nevem egészen ki is maradhat a játékból.

Örülök, hogy ez alkalommal meggratulálhatom a *Ninive Pusztulása És Egyéb Történetek*hez. Ilyen pompás beszélykötet Franciaországban se jelenik meg minden decenniumban. Akik önt Anatole France-hoz hasonlítják, csak France-nak hizelegnek. Az ön iróniája finomabb és az espritje elevenebb a máskülönben oly előkelő francia íróénál. A *Szeptember*-t nagy érdekkel fogom olvasni, ha készen lesz. A kik itt hétről-hétre olvassák, el vannak ragadtatva tőle. Annak idején bátor leszek tudatni önnel, hogy minő hatással lesz én rám. Hát a *Midás Király* mikor jelenik meg? Az lesz csak esemény a mi irodalmunkban!

Fogadja, kérem, őszinte tiszteletemnek és barátságomnak nyilvánitását, a melylyel vagyok egészen az öné

Milkó Izidor

75

Ambrus Zoltán - Tóth Bélához

[A Magyar Hirlap szerkesztőségének levélpapirján]

Budapest, 1895. aug. 27.

Kedves Béla,

Ugy hiszem, kérésedben arról a leveledről van szó, a melyben a tárca-fordítások anyagára vonatkozó kivánságaidat közölted a szerkesztőséggel. Ezt a leveledet megkaptuk, s a szerkesztőség intézkedett, hogy Habár ur jövőre vigye el hozzád a külföldi ujságokat, hetenkint két szállitmányban.

A mi pedig a felmondás tudomásulvételét illeti, tudatnom kell veled a szerkesztőségnek azt az eredetileg kifejezett és konzekvens felfogását, hogy szerződésedet érvénytelennek tekinti, tárczáidat (3 eredeti és 2 forditott) havi 100 frt tiszteletdij mellett mindaddig közli, mig te a szerződést érvényben levőnek tekinteni kivánod.

Igaz hived

Ambrus Zoltán
mint a Magyar Hirlap
helyettes szerkesztője

76

Somló Sándor - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1895. okt. 21.

Igen tisztelt Uram!

Bátor vagyok Önt kérni, legyen kegyes ha csak teheti olvassa el Zsolt vezér c. darabomat - mely birálat végett Önnél van - mielőbb. Szives utasitásait örömmel fogadom s hasznomra forditom - amint Girolamonál is tettem. Ne ütközzék meg a vigjáték elnevezésen, történeti szinmü az inkább s egyáltalán nem vindikál magának mást - mint amit érdemel. Nem is hosszú, s egy szabad órájában végig olvashatja.

Ne vegye rossz néven alkalmatlankodásomat, de szives jóindulata felbátorit reá. Kérem, tartson meg abban továbbra is s vagyok kiváló tisztelettel kész szolgája

Somló Sándor

77

Kiss József - Ambrus Zoltánnak

[A Hét szerkesztősége fejléces levélpapirosán.]

[1895] nov. 5.

Kedves Speki!

Örömmel gratulálok neked gyönyörü regényed nagyon sikerült hangulatos befejezéséhez (természetesen magamnak is) és alig várom hogy könyvalakban is megjelenjen, hogy ujra és egy szuszra elolvashassam.

Azt hiszem, hallottad, hogy nagyon rosz bőrbe voltam. Most már ötödik hete. Ma talán szabad lesz egy órára felkelnem. Vasárnap még nem irhattam neked a sok hideg borogatás miatt.

Kedves Speki! Nagyon örülnék, ha ujra beállanál A Hét chroniqueurjei közé. A te helyed mindig üres, mert betölthetetlen. Számithatok ujra reád?

Melegen üdvözöl öreg hived

Kiss

78

Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz

[1895.] nov. 31. Szombat.

Kedves jó Zoltán

fogadja hálámat jóságos kritikájáért; nagyon boldoggá tett vele. Ha a főpróba után - a melyen, szivemből köszönöm hogy megjelent - beszélhettem volna Magával ugy bizton tudom nem estem volna abba a hibába amelyet fölemlit de amin azonban azt hiszem már a mai előadáson is segithetek. -

Abban a reményben hogy a legközelebbi napokban látni fogom és személyesen köszönhetem meg az örömet mit nekem szerzett a viszontlátásig szivből üdvözli hálás hive

P. Márkus Emilia

79

Veigelsberg Hugo - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1896. jan.-febr.]

Ki a legfinumabb ember a világon? Ki tudja, hogy szegény kis fiuknak jól esik, ha megsimogatják őket? S kivel szemben érzem én magamat fekete uzsorásnak? Én tudom, - de hát sohasem fogom Őt szinről-szinre látni? S ki pazarolhatja a dicséretet, mert maga rá nem szorult? Lássa, éppen a Keszler-cikkely felől akartam örjöngeni, de most nem tehetem. Bál után való reggel fönn voltam a hivatalában, de nem találtam ott.

80

Thallóczy Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1896.]

Tisztelt barátom, én elolvastam Midást, ime bosszum, olvassa el Bácsy Jakabot.

Mikor látjuk Bécsben?

Hive

Thallóczy

Kérem ne tartson jó historikusnak, mert azok meg jó belletristának mondanak.

81

Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen (nyomtatva) : Herczeg Ferencz (jobb alsó sarokban):
Budapest, VIII. Muzeum utcza 9.]

[1896.]

Édes Zoltán,!

Igazán szép volna Tőled, ha jan. 1.-től kezdve regényt irnál nekünk. Egy-egy folytatás megirásához egy heti időd van; játszva megirhatnád. A regényt Wolfnerék könyvalakban is kiadnák és Te, a kinek könyveit eddig mindig többé-kevésbé élhetetlen emberek adták ki, meglátnád aztán, hogyan értünk mi a könyvterjesztéshez.

Szives válaszodat várja s köszönt

Hétfőn

Herczeg

82

Herczeg Ferencz - Ambrus Zoltánhoz

[1896.]

Kedves Barátom!

Kiadóimmal értekeztem és most barátságunkra és irói ambiciódra hivatkozván, ujból és forma szerint felszólitlak: csinálj regényt az *Uj Idők* számára. Témád bizonyára van több is, dolgozd fel azt, a melyhez legtöbb kedved van. Minél hosszabbra szabod, annál jobban örülünk neki. Előre is megigérhetem, hogy

1. Wolfnerék jól meg fogják fizetni a regényedet,

2. miután megjelent az *Uj Idők*ben újra megveszik és kötetben is kiadják,

3. *Karlovszki* Bercivel - a kinél jobban a franciák se dolgoznak - fogom illusztráltatni.

Nem foglak tovább kapacitálni. Engem lapom jól felfogott érdeke ösztönöz ez ajánlat megtételére, szeretném, ha téged is csak jól felfogott érdeked ösztönözne ennek elfogadására. Legokosabb volna, ha mindjárt munkának látnál. Megirhatod folytatásokban, de szeretném, ha - az illusztrátorra való tekintettel - legalább is 5-6 folytatással megelőznéd a közlést.

A dologban senki mással nem kell érintkezned, csak velem.

Maradtam igaz barátod:

Herczeg Ferenc

83

Spett Dezsőné - Ambrus Zoltánhoz

[Fejléces levélpapiron; „Spett Dezső örökösei gyógyszertára a „Megváltóhoz” Mezőturon.”]

Mezőtur, [1]897. jan. 22.

Kedves Zoltánom!

Bocsánatát kérem - hogy első alkalommal is a mikor levéllel keresem fel - egy kéréssel terhelem.

Ugyanis Zagyva Lajos kir. közjegyző neje - a ki a legjobb barátném itt - megkért engem - a kinek van Pesten egy fiatal másodéves bölcsész unoka testvérje - Vojnovits Géza - igen szellemes okos fiu - a ki az édes anyját évek óta tartja - ha szives lenne annak a fiatal embernek azon lapnál a hol befolyása van édes Zoltánom - valami állást szerezni - végtelen örülnék rajta - ha szives jósága mellett ezt kivihetné és ha terhére nem esne - tegye meg kérem - egy tehetséges fiut segitene sikerre - és egy család jó létét is elősegitené. -.

Legyen szives kérem nekem megirni - hogy tehet e valamit érdekében - ha kedvező választ kapok - ugy ő majd elfog menni oda - a kellő utasitásokért.

Hogy vannak kedves Zoltánom? hogy van Etuska? - Vasárnap át jön az édes jó Vilma - Gyomáról hozzánk tegnap irta ezt meg nekem - bár Magokat is láthatnám néha itten - de szivesen venném látogatásokat - ha lemennek Gyomára - akkor nem esik fáradsággal sem a látogatás -. Mindkettőjöket csókolja - s öleli - szerető nénjek

Mari

84

Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz

[1897. ápr.?]

Édes jó barátom!

Olyan hamar eltünt a próbáról pedig ugy de ugy szerettem volna kérdezni egyetmást játékomra vonatkozólag - különösen a III dik fölvonásra nézve ahol éreztem, nem volt emelkedés; pedig bizony annak kellene legcsattanósabbnak lenni. Kérem segitsen benne, irja meg édes aranyos jó barátom, mit lehetne tenni hogy hasson az utolsó jelenés, hogy ne legyen középszerű. Egy megjegyzése megvilágitja előttem az egész helyzetet. Ne haragudjék hogy ilyennel terhelem és ne itéljen el hogy mindig csak akkor jelentkezem ha jóságát kérem. De nekem oly kevés jó őszinte barátom van. -

Nagyon izgatott vagyok, mint rendesen, de most betegebb is, mint rendesen mert nagyon meg van erőltetve a sok tanulással s a sok gonddal pici kis agyvelőm! Évára is most kellett készülnöm.

Ezer üdvözlettel s hálával várja válaszát lekötelezett hive

P. Márkus Emilia (Emma)

85

Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz

[1897.] Szerdán, hajnalban.

Kedves Etuskám!

Kassáról jövet, a honnan olyan itélet-időben jöttünk, a minőt még nem láttam, itt rekedtem Miskolcon, a hol reggeli egy negyed négykor a váróteremben irom ezt a pár sort. A Pestről jövő vonat ugyanis Füzes Abonyban kisiklott, csak reggelre ér ide s én, a ki ebben az órában akartam Szerencsen át Debrecenbe indulni, kénytelen vagyok itt rostokolni, mert a késedelem miatt Szerencsen már nem csatlakozhatnám a Debrecenbe menő vonathoz. Ez felforgatja az egész programmomat, s még most azt se tudom, mikor fogok innen elindulhatni, mert minden vonat (a hazafelé vivő is) 3-4 órai késéssel várható.

Ezekből a vasuti kalamitásokból azt következtethetem, hogy az egész országban olyan rettenetes idő volt az éjjel, mint errefelé. Féltél?

Ugy gondolkozom, hogy most már csak Debrecenbe juthatok el (nem tudom, melyik vonattal) a programmom többi része elmarad. Ott a Bika fogadóban fogok szállani.

Ha csütörtökön estére nem lennék otthon, ne nyugtalankodjál. Nem akarnám, hogy kirándulásom puszta vasúton ülésből és váróteremben való várakozásból álljon, azért egy napot mindenesetre Debrecenben töltök. Pénteken minden bizonnyal otthon leszek.

Nézz át Mamáékhoz s mondd el neki peches kalandomat.

Mindnyájatokat ölel csókol

Szerető Zoltánod

86

Kabos Ede - Ambrus Zoltánhoz

[A Pesti Napló szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, [1898.] jan. 14. délelőtt.

Tisztelt Uram!

Mindenkor ugy néztem Önt, mint egy idetévedt Robinsont a mi irodalmunk elhagyatott, vad szigetén. Azt hiszem: igen gyakran a Robinson rémületével kell néznie a mi kannibáljaink pusztitásait. Kissé megsebzetten kóboroltam én is a vad szigeten s talán vad voltam magam is. Ön jóakaró szárnyai alá vett: Robinson a kis vad Pénteket. Boldoggá tett vele.

Engedje meg, hogy amit hosszú hónapokon át félénkségből el kellett hallgatnom, most néhány szóval megirjam Önnek.

Mindenkor igaz tisztelője:

Kabos Ede

87

Pekár Károly - Ambrus Zoltánhoz

Lőcse, 1898. máj. 16.

Igen tisztelt Uram!

Igen kérem, ne vegye rossz néven, hogy csak most küldöm meg könyvem egy példányát. A tiszteletpéldányok elküldése bizományosomra volt bizva s igy a hiba könnyen megtörténhetett. De hiszen kritikáiból igen jól tudom, hogy nem szokott külsőségek után itélni.

Igen kérném, ha alkalmilag, akár szóbeli nyilatkozatával, akár irásbeli ismertetésével előmozditani sziveskednék a munka kelendőségét, mert bizony nagyon ráfér. Kiadása ugyanis 1440 frtba került, levéve ebből az Akadémia támogatását: 500 frtot s jutalmát, az 50 aranyat: 270 frtot még mindig 670 frtot kell törlesztenem, erre nézve pedig csakis az eladott példányok után befolyó összegekre számithatok, amikre tehát ugyancsak rá vagyok igy utalva.

Nagyon kérem, ne riasszák el az első physikai és anatómiai fejezetek, talán tulságos rendszerességükkel, de mely nélkülözhetetlen volt ilyen munkánál; a későbbi psychologiai fejezetekben azt hiszem mégis csak akadnak érdekes dolgok s bizonyos tekintetben ujak is, legalább az aesthetikai jelenségekre való alkalmazásuk tekintetében. Különösen a suggestió, a müvészi suggestió vizsgálatát és az érzelmi állapotok, a lelki indulatok physiologiai elméletét emelem ki, mint talán a legérdekesebb részletet, amelyek az aesthetikai jelenségeknek ép arra a je ne sais quoi-ként említett titokzatosnak látszó lényegére vonatkoznak. Természetes, az ilyen téren végleges magyarázatokról, teljes megoldásról szó sem lehet, de haladni némi részben is e felé felettébb érdekes.

Igen kiváncsi vagyok tartalmas és szellemes kritikái után, vajjon milyen véleményben lehet könyvem felől. Igazán sokat tehetne ismertetésével a könyv kelendősége érdekében, amire mint feltüntettem, mód felett rá vagyok utalva.

A legkiválóbb tisztelettel és nagyrabecsülő üdvözlettel készséges hive

Dr. Pekár Károly

88

Arany Lászlóné - Ambrus Zoltánhoz

Felső-Alap, [1898.] aug. 18.

Kedves Ambrus,

Meg szeretném önnek mondani mily hálás a szivem ön iránt azokért a szép és meleg sorokért, melyeket kedves halottam emlékének szentelt.

Az egész napi sajtóban ön méltatta őt legjobban, érdeme szerint: Látom hogy ön jól ismerte őt, s igy csak természetes ha szerette is. De családja és szük kis baráti körén kívül oly kevesen ismerték! A részvétért, melylyel engem vigasztalan bánatomban felkeresett fogadja hálás és tiszteletteljes köszönetemet.

özv Arany Lászlóné

89

Pulszky Károly - Ambrus Zoltánhoz

9. York Buildings WC
London

1898 [okt. 29.]

Kedves Zoli,

bizonyára váratlan neked, hogy tőlem kapsz levelet, de annak oka magad vagy, minek irsz olyant a mit az ujságok emlegetnek. Látom, hogy „Pókháló kisasszony"-t adtál ki, - a nyáron már igérted, hogy a Szeptemberedet ideadod, de most már szavadon foglak s kérlek küldd el mind a kettőt; itt még más magyar könyv jólesnék, nemcsak az olyan, a mit Magyarországon is élveznék.

Másik kérésem... [szakadás]... cikket küldtem s levelet is irtam neki. Életjelt nem láttam. Kérlek tudd meg a czikk sorsát, igaz hogy az ilyen aktuális firkának ephemer az értéke s ha nem használta akkor, most már alighanem papirkosárba való. Tudakold meg a sorsát. Legalább praktice megtudom kellek-e neki munkatársul - már mint kül- vagy nem. Hiszen tudom, hogy a kellő qualifikációval nem birok, hogy magyar ujságiró legyek.

Szomaházynak már illő formában, mond meg hogy ha még nem fizette meg a kártyakönyvébe is ott azért[?] a honoráriumot - 5 frt adott egyszer - legalább küldhetné egy példányt belőle az neki pénzébe nem kerül. Tudom, hogy az autogrammjaid értékesek s csaknem olyan ritkák, mint Poe-éi talán[?] az de azért ha időd van gibicelés vagy aktiv pénzvesztés helyett irj nekem, a ki itt tőletek nagyon elszakadva meglehetősen árva vagyok.

Üdvözöl hived

Pulszky Károly

90

Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz

[Nyomtatott fejléces levélpapiroson: felül a bal sarokban, piros betükkel nyomtatva: Gárdonyi Géza [alatta:] Eger.]

1898. dec. 29.

Kedves Zoltán

Veled szemben én most nagy zavarban vagyok, mert te olyan szivességet tettél nekem, amit én nem viszonozhatok.

Mert az lenne a viszonzás, ha a jövő esztendőben én emelnélek be téged a Petőfi-Társaságba.

Mivel hogy ezt a legjobb akarattal se tehetem Zoltán, ird fel az ajtódra: „Gárdonyi tartozik nekem 1,000.000 forinttal s mindaddig mig ezt meg nem fizeti érezze magát adósomnak!"

Én fájdalom nem igérhetem hogy neked a nevezett összeget egyhamar megadjam.

Gárdonyi

91

Somló Sándor - Ambrus Zoltánhoz

1899. jan. 2.

Igen tisztelt Uram!

Az ajánlás kellő időben elment. Pénteken egy kis előértekezletünk volt Bartók Lajos lakásán s egyhangulag megegyeztünk, illetve inditványomat mindenki elfogadta, sőt hogy az Ön jelöltsége minél impozánsabb leszen, Bartók is ajánlotta. Igy tehát három ajánlása lesz. (Legalább ugy tudom Herczeg F. is ajánlta.)

Eddig tehát következőkről biztosithatom: Bartók, Jakab Ö, ifj. Ábrányi K. Szüri Dénes - az enyémmel *öt biztos* szó, ami már valami. Szigeti Józseffel beszélni fogok - ez hat, hiszem Rákosi Viktor is velünk lesz=7, Herczeg=8. Ha még négy szót kerithetünk - és keríteni fogunk - nyert ügyünk van, mert a szavazatok - az öregek csökönyössége, sőt mondhatnám maradisága miatt nagyon megoszlanak s ez a mi nagy előnyünk. Reméljük hát a legjobbat! a siker reményében üdvözli önt készséges barátja

Somló Sándor

Titoktartás!

92

Rákosi Viktor - Ambrus Zoltánhoz

[Fejléces papíron: az Otthon Írók és Hírlapírók Köre levélpapirján.]

[1899. jan. 31.]

Fanfare et clairon
en avant
31 közül 16-tal mint iró megvagy.
Hurrá
Sipulusz.
Éllljjjen!

Kozma Andor. Bartók
Bársony Pista. Somló.
Radó

93

Szüry Dénes - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1899. febr. 2.
Vas u. 5.

Tisztelt Tagtársam!

Fogadja meleg üdvözletemet megválasztatásához, a melynek sikerében az én szavazatomnak - sajnálatomra - nem volt része, mert én a „költők” csoportjára tartogattam azt, és pedig annál

fogva, mivel az volt a hitem, hogy ott szép eredménnyel került ki a neve, s viszont kételkedtem az első csoportnál történő szavazás sikerében.

Szívélyes üdvözlettel vagyok igaz tisztelő hive

Szüry D.

94

Lederer Béla - Ambrus Zoltánhoz

[névjegyen.]

[1899. febr. eleje]

Lederer Béla [eddig nyomtatva] őszinte örömmel gratulál ahhoz, hogy a Kisfaludyak elvégre helyre hozták a mulasztottakat. Adja az Ég hogy a társaság sok fényes sikerének legyen színhelye. Szives üdvözlettel hive

L. B.

95

Rákosi Szidi - Ambrus Zoltánhoz

[1899. febr. 8.]

Kedves Ambrus Ur!

Igen nagy örömömre szolgált, hogy önt az én kedves, mondhatnám kedvenc irómat beválasztották a nagyképüek közé. Gratulálok nekik, és ott leszek a székfoglalóján.

Rákosi Szidy

96

Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[1899. febr.]

Kedves Zoltánkám,

Küldöm a cédulákat és a mi több: egy gyakorlott beteg intelmeit. Nyugodalom, jó ebédek pont délben, kis vacsorák korán! Meglásd nem lesz semmi baj. Jel az egész, hogy jobban megbecsüljed a testedet és kiméljed valamicskét, mert ami több a soknál, azt te sem birod mindég.

Most olvasom a Pókháló kisasszonyt, gyönyörü szép.

Vigyázz magadra és ha valamiben szolgálatodra lehetek, ha valamely megbizásod akad számomra: parancsolj velem.

Ölel hü barátod

Bródy Sándor

97

Feszty Árpádné - Ambrus Zoltánhoz

[1899. febr.]

Kedves Ámbrus!

Ugy sajnáltam mikor hallottam hogy beteg! ugy örültem mikor irta hogy jobban van! A könyvet nagyon szépen köszönöm éppen azelőtt való nap már megvettem, a hajótörötteket pedig négy példányban s el osztottam minden ismerősömnek óriási lelkesedésemben s el határoztam mig ilyen szépeket ir nem haragszom meg magára még akkor sem ha nem jön el s kosarat ad meghivásomra.

Gyors erős, tartós javulást! üdvözli

Fesztyné

[Utóirat a lap felső szélén:]

Minden vasárnap este három vagy négy cigány pajtás el jön legyen olyan egészséges hogy maga is jöhessen előleges meghivás nélkül.

98

Ambrus Zoltán - Festetics Andorhoz

B[uda]p[est], 1899. febr. 22.

Van szerencsém rendelkezésére bocsátani a M[ariage] B[lanc] forditásának utolsó felvonását a francia szövegkönyv kiséretében, a melynek használatára nézve legyen szabad megjegyeznem a következőket:

Ez a szövegkönyv két különböző textust tartalmaz, a Lemaitre eredetijét s azt az átdolgozást, melyben a darabot a Th[eâtre] Français előadta. A mint a forditási munkálat elvállalásakor közölni szerencsém volt, az utóbbi szöveghez tartottam magamat, először is; mert a Français változtatásait és törléseit nemcsak helyeseknek, hanem a siker érdekében föltétlenül szükségeseknek is tartom, és másodszor, mert azt hiszem, hogy a két variansnak a forditás kéziratában való visszatükröződése nem csupán nehézséggel járt volna, de zavart és félreértéseket is okozhatott volna.

Mindamellett, bár a Lemaître eredetijének a Fr[ançais]ban törölt és megváltoztatott sorait leforditani annyivel fölöslegesebbnek véltem, mert a francia kiadványnak futólagos áttekintése is meggyőzheti a Nemzeti Szinház t. vezetőségét a Fr[ançais]beli átdolgozás szükségességéről, mégis, a mennyiben Méltóságod meg kivánná, a supprimált és megváltoztatott sorok leforditását is, nagyon természetesen kész vagyok pótlólag ezt a munkát is elvégezni, s e tekintetben csak Méltóságod szives rendelkezését várom.

Sajnálattal jelentem továbbá, hogy a francia czimre nem sikerült magyar aequivalenst találnom. Ugy hiszem, a „fehér" jelző a magyarban ily összeköttetésben nem alkalmazható, annyival kevésbbé, mert nekünk a „bal blanc" vagy „faire du blanc" szólamokra nincsenek analógiáink. (Hallottam ugyan már „fehér esték"-ről, de nem hiszem, hogy e csinált szólamot a vidéken is megértik.) De a cimnek nem csak szó szerint való fordításáról kellett lemon-

danom; egyátalán nem sikerült olyan magyar cimet találnom, mely fedné az eredetit, s szinlapra való formában fejezné ki, hogy e darabban egy nem consumált házasságról van szó. A „tiszta" „szeplőtlen" vagy „ártatlan" stb. epithetonokat a házasság szóval összeköttetésben nem tartom használhatóknak, mert az a házasság, mely nem consumáltatik, éppenséggel nem mondható tiszta valaminek, ellenkezőleg „tiszta házasság"-ok alatt azokat szoktuk érteni, a melyek rendesen egy tucat gyermekig consumálódnak. A „vértelen" vagy „élettelen" jelzők használatát se tartanám szerencsésnek; a „lelki házasság" mást mond stb. stb. Így kénytelen voltam elejteni az eredeti cimet s jobb hiján a banális de inkább alkalmazható „Szomoru házasság" vagy „Szomoru nász" cimet ajánlom.

Kérem, fogadja Méltóságod ama szives elhatározásáért, mellyel a fordítási dij utalványozására vonatkozó kérésemet teljesiteni kegyeskedett, hálás köszönetemet.

Kitünő tisztelettel:

A[mbrus] Z[oltán]

99

Ambrus Zoltán - Özv. Ambrus Józsefnéhez

[Arcoi szines képeslevelezőlapon.]

Arco, [18]99. márc. 4.

Kedves Drága Anyám! Jól vagyok: a mai napot Arcoban töltöttem, de este megint Rivában leszek. Ide várok tőled egy pár sort (Hotel zur Sonne). Ha tovább megyek, azonnal tudósitalak.

Kezedet csókolja szerető fiad

Zoltán

100

Ambrus Zoltán - Ambrus Vilmához

Budapest, 1899. márc. 28.

Kedves Vilmuskám!

Meglehetősen elkésve gratulálok a születésed napjára, de az nap is, mint sokszor, gondoltam rád, csak nem jutottam hozzá, hogy irjak, mert napközben tizféle dolgom van, s mire haza érek, rendesen annyira fáradt vagyok, hogy egyik napról a másikra halasztgatom a levélirást.

Rivába irt soraidat csak akkor kaptam meg, a mikor már haza jöttem; utánam küldték, mert Rivából eljövet hátra hagytam a pesti adresse-emet. Vagy tiz napot töltöttem ott és Arcoban (vasuton egy negyedóra), és a Garda-tó körül, a mely gyönyörü vidék. De pechem volt; az első három napot kivéve, mindig rossz idő járt, s elmenekültem Meránba, a hol szintén nem volt jó idő, s a hol valósággal megbetegedtem. Azzal a meggyőződéssel ültem vasutra, hogy tüdőgyulladásban vagyok, de nem lett semmi komolyabb bajom. Elég az hozzá, örültem, hogy olyan állapotban értem haza, a minőben elmentem. Igy járok én a kirándulásaimmal.

Mama tegnap és ma ide benn volt; most este megint ki akar menni. Mutatta a leveledet, de elfelejtettem megkérdezni tőle, Dobozon vagy-e még? Oda irok; azt hiszem, megkapod igy is, ugy is. Gizus Kigyósra irt neked a születésed napján.

Isten éltessen, kedves jó testvérem! Nagyon köszönöm, hogy gondoltál rám, ölel csókol szerető bátyád

Zoltán

101

Fadrusz János - Ambrus Zoltánhoz

Naphegy [1899?]

Édes Zoltán!

Noha nem igen törődsz a szobrászokkal, neked azonban mégis szeretném megmutatni szobrom fényképeit (Erzsébet) a te finom lelkednek való dolog ez.

Mikor jösz vagy mikor jöjjek én?

Ölel hived

Fadrusz

102

Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz

[1899?]

Kedves Uram,

keservesen vártam tegnap, még keservesebben várom ma. Könyörüljön rajtam s irja meg azt a Krónikát, vagy mást. Ha egyéb nem akad, irja le harmincötször az ábécét, mert betü kell minden áron.

Köszönti hive

Kóbor Tamás

103

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

[1899 vége?]

Kedves és tisztelt Ambrus Ur, kétségbe ejt, hogy éppen kegyeddel szemben kell akadékoskodnom és kellemetlenkednem, de amennyiben csakugyan a kegyed érdekéről vagy kényelméről volna szó és velem való összefüggésben: éppen az ezek iránt szivem szerint való kötelességem kényszerítenek rá. Kegyed tulbecsüli a tudásomat, éppugy, mint az ismereteimet - de ez hagyján, s én belátom, hogy az intelligenciám pótolhatja ezeket. Ám a körülményei

annak, ahogy én a Revuebe irnék: ezek teszik lehetetlenné, hogy olyan mértékben használhassak az ujságnak, mint kivánatos volna. B.-nek: ez világos előttem, határozott szándékai és mondanivalói vannak, amelyek részben megfelelnek az én gusztusomnak részben nem de mindenesetre azzal járnának, hogy ő inspirálna, én pedig az ő tolla volnék. Ezt pedig, hét esztendő alatt, megelégeltem. S megelégeltem a postamunkát s a kötött munkát is, meg a hasból való irást s meg általában a kereteket s a tekinteteket. Állandó belső munkatárs pedig éppen ezeket nyögi. Ha én valaha revuebe irnék, ugy képzelem, hogy ugy, akkor s olyan rendben dolgoznám, amint kedvem tartja s a körülményeim megengedik, s ekkor ha egyszer valami dolgom elkészül (ami nem bizonyos) ezzel a *kész* dologgal állitanék be a barátaimhoz, hogy kell-e nekik vagy sem. Igaz, az én mai körülményeim ilyen munkát oly becsületesen, alaposan és lelkiismeretesen, mint én gondolom - fizikai időkörülményeknél fogva sem engednek meg. De megtörténhetik, hogy e körülményeimben, legalábbis fizikai idő dolgában, elkövetkezhetik valami, efajta változás, mely valamivel inkább lehetővé tenné számomra a becsületes és komoly munkát, melyet eddig csak vágyaimból ismerek. Ma azonban!... s különben is, ami különösen az én mostani testi és lelki állapotomat illeti, egyéb *rögtönös* változást nem képzelhetek el a foglalkozásomban, mint hogy valaki sürgősen szabadságra küld, legalább egy hónapra. Ha nem revueről, s nem a kegyed nevéről volna szó, talán beugornám, de a kegyed neve és, engedje hozzá tennem, magam előtt a magam reputációja, azt parancsolja, hogy kiki kegyedhez és magához méltóan prezentálodjék a közönség előtt - s én erre ma a mi revüenk kiadói és egyéb viszonyainak objektív, s a magam körülményeinek szubjektiv okainál fogva *képtelen* vagyok. Ha, ami talán messze sincsen, az én körülményeim megváltoznak, s maga az a faktum, hogy az ujság megindult, s B.-nak már egynémely tapasztalatai is vannak, az objektiv körülményeket is megváltoztatta, s talán már tavaszra is, inkább kötélnek állhatok. Addig is, de azontúl is, afféle becsületes és szilárd egyik alapkövül, aminek én lettem volna való, azt hiszem, *Papp Dani* nagyon jó volna - annál is inkább, mert ő, erősebb egyéni itélet hiján, könnyebben inspirálható, mig énnekem csak maga az a megfigyelés, hogy más is ugy gondolkozik, mint én, elég, hogy sulyul nehezedjék a tollamra, s félszegen, erőltetetten és szintelenül irasson velem. Keserves órák, melyekben ugy vergődtem, mint a kocsi elé fogott inasgyerek, bizonyitják, mennyire nem képzelődöm én ebben.

Egyszóval: egyelőre a Revue alig számíthat rám - tőlem nem függő okoknál fogva. Persze, az a baj, hogy amennyiben szükség volna rám, *most* volna szükség - de hát mit tegyek? Ha a Revue körül valami intelligensebb hordár vagy kőmivesmunka akad, az ujság vizrebocsájthatása kedvéért szivesen megcsinálom, akármilyen anyagi föltételekkel. De a kegyed Revuejénél én ilyesmit nem képzelhetek el.

Ne haragudjék, hogy ily hosszan irok - nem akarom, hogy éppen kegyed tartson engem perfidnek vagy bolondnak. Már most csak azt nem tudom, milyen formában adjam én be mindezeket B-nak? Aztán: ma este mégis eljöjjek-e a Royalba? Kegyednek magának még igy is lehetnék-e oly boldog, hogy valamivel szolgáljak? Mindezekre kérem, ha csak egy sort is, szives feleletét - délig vagy délutáni 3-ig a lakásomra (Mária utcza 10. házmester) azontúl a M[agyar] H[irlap] szerkesztőségébe, ahová nyolc órakor bemegyek. Bocsánatot kér, hogy háborgatja tisztelő és szerető szolgája

Veigelsberg Hugó

104

Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz

[1900. jan. eleje]

Igen tisztelt Szerkesztő Ur! Három napja ülök az iróasztalomnál, hogy beváltsam az igéretemet és megirjam a kért apróságot. De képtelen vagyok egy valamirevaló mondatot összehozni. Csak dadogás és nyögés és szenvedés - egy csomó foszlányokra tépett papiron: ez az eredmény. Valójában szégyen az ilyesmit bevallani. De nem tudok és nem is akarok mentséget hazudni. Egyszerűen csak azt jelenti ez, hogy beteg vagyok, hogy az utóbbi hetek nagyon megviseltek - és hogy nem szabad... [szakadás: igéretet tennem?]. Tudom, hogy ennek az én állapotomnak a megértése nem segiti kegyedet tul azon a kellemetlenségen, hogy mig az én irásomra várt - elkésett a másokéitól. Az én sajnálkozásom őszintesége itt mit sem ér. Elhagyom tehát és vagyok tisztelője

Osvát Ernő

105

Endrődi Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

B[uda]pest, 1900. jan. 20.

Blaskovich Sándor és Ambrus Zoltán uraknak.

Tisztelt Barátaim! Minden örömömmel gratulálok a Szemlétekhez s magam is rajta leszek, hogy legalább egy-két előfizetővel hozzájáruljak fenmaradásához, melyet szivből kivánok.

Igaz hivetek

[*nyomtatva*:] Endrődi Sándor

106

Bartók Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1900. jan. 25.]

Kedves Zoltánom!

Miután emlitetted, itt küldöm a multkor felolvasott szinházi cikket, ha a kevéssé rendes leirásból elolvashatod; aztán légy szives visszajuttatni hozzám; örülnék, ha egy s más része vagy fölfogása reflexiódra adna okot. Az első Uj M[agyar] Szemlét köszönettel megkaptam, már előbb átolvastam gazdag, jó tartalmát, mely hála Isten modern és magyar, és alapos, - vaskalap nélkül, sőt azt egyenest főbe üti a rokkant B[uda]p[esti] Szemle" fejével együtt.

Üdvözöl s ölel hived

Lajos

107

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

[1900. jan.] Hétfő.

Kedves Ambrus ur, itt a külföldi krónika, amelyet, főképp balkáni vonatkozásai miatt, jó lesz elolvasni a képviselő urnak is, s amelyből kimaradt az angol s az amerikai napi politika, amivel ráérünk a jövő hónapban is, és a francia *községi választás*, amit szándékosan hagytam ki, a B[laskovich] S[ándor] ur gallofil érzéseire való tekintettel. Azt hiszem, nincs akadálya, hogy, ha ő a dolgot szükségesnek és fontosnak itéli, Várnai urral rövid *külön krónikácskát* ne irasson róla. Az én krónikám különben rendelkezésükre áll szabad furásra és faragásra.

A *hosszu krónika* alól, kérem, *mégis csak tessék elvenni a nevemet* s valami betüt irni alá, teszem *X*-et. Vannak rá okaim melyeknek fölsorolásával nem akarok többet fontoskodni kegyed előtt. Nevessen ki; de szeressen tovább - kezd rá nagy szükségem lenni.

Tisztelő szolgája

V. H.

NB. Nincs pénz, melyet e hónapban sokallanék főképp a kül[földi] krónikáért, mellyel sok a vesződségem.

108

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

[1900. jan.] Hétfő.

Kedves Ambrus ur, imhol a krónika, melyet ma délelőtt oly kutyafuttában voltam kénytelen lefirkálni, hogy nem tisztességesen megirni, de még csak át is olvasni sem értem rá. Ezért stilus dolgában: kérem, éljen azzal a hatalmával, mely kegyedet nemcsak mint szerkesztőt illeti meg. Más dolog a cikkely tartalma. Ebben én már ugyis tekintetbe vettem mindent, amit egy jegyemmel megjelenő dologban általában tekinthetek, s épp ezért siettem oly veszettül, hogy kegyeteknek mégis legyen egy kis érkezésük *előzetesen elolvasni*. Sok minden van benne: agrarizmusról, autonómiáról, bérkérdésről, Széllről és Szilágyiról, ami nem tudom, nem turbálja-e a B[laskovich] doktor ur cirkulusait? Ezt jó volna ma a rendes esti szerkesztőségem után való időben a Muzeum-kávéházban megbeszélni. Ha kegyed mégsem jöhetne el, talán volna kegyes esti fél kilenckor betelefonáltatni a M[agyar] Hirlap. Ha értesítést nem kapok, olybá veszem, hogy ott lesz. A cikknek nagy baja, hogy minden fenéről szól, viszont mégis sok minden kimaradt belőle. Dehát ki tökéletes? Én nem. Viszont L[átásig] üdvözli s ő nagyságának kezét csókolja tisztelő és szerető szolgájuk

Veigelsberg Hugó

109

Bródy Ernő - Ambrus Zoltánhoz

[Az Uj Magyar Szemle fejléces levélpapirján: nyomtatva:

UJ MAGYAR SZEMLE

Politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat
Szerkesztik: Dr. BLASKOVICH SÁNDOR ÉS AMBRUS ZOLTÁN.
Szerkesztőség: BUDAPEST, VIII. ÜLLŐI-UT 1. SZÁM.]

[1900. febr. eleje]

Kedves Zoltán,

Blaskovich beszélt Széll Kálmánnal, a ki szivesen beleegyezett abba, hogy Bezerédy szinházi dolgokról adatokat adjon. Ennélfogva Blaskovich holnap délelőtt felmegy a belügyminisztériumba Bezerédihez, holnap délután 5 és ½6 közt pedig elmegy hozzád és átadja az adatokat.

Reggel jelentkezni fog egy szedő-gyerek. Szász cikkét, illetve cikkének elküldött részét kegyeskedjél e gyereknek kiadatni, hogy a nyomda dolgozhasson, azaz szedhessenek.

Ignotusékat értesitem, hogy holnap este a Muzeumban találkozunk.

Üdvözöl a viszontlátásig igaz hived

Ernő

110

Harsányi Kálmán - Ambrus Zoltánhoz

Rákos-Palota, 1900. febr. 13.

Tisztelt Uram!

Még néhány héttel az „Uj magyar szemle" megjelenése előtt hallottam, hogy Ön valami nagyobb szabású szemlét tervez, hol tere, bőséges tere nyilik az essayknek, tanulmányoknak és kritikáknak; hol nem fogják az irót bizonyos tárczalábak korlátozni. Valamennyiünk közös ideálja a „Revue des deux Mondes" lebegett szemeim előtt és vártam. Most ugy érzem teljesen ki vagyok elégitve. Ha még most nem is oly roppant terjedelmű ez az új, uttörő lap, mint az a hetvenesztendős óriás, - belső tartalma versenyre kelhet vele. Bár elterjedése is hozzá méltó lenne!

Nagy serkentés volna komolyabb iróinkra nézve, ha ez az új orgánum behatóan foglalkozna velök és a sablonos négysoros „megemlítések" helyett komoly kritikával igyekezne lecsiszolni apró kinövéseiket. A nagyközönség is nyerne vele mert megismerné iróit igazi valójában és aszerint tanulná meg őket becsülni vagy elitélni. Mindezt fölösleges elmondanom Önnek, hiszen ez benne van az Ön programmjában.

Szeretnék a Szemle munkatársa lenni. Itt mellékelek egy rövidebb kritikát Bodnár Zsigmondról, erről a különös gondolkodóról, akivel alig foglalkoztak még, de aki számtalan tévedései mellett is megérdemli, hogy foglalkozzunk vele. Én éppen azokat a hibáit tárgyalom, melyek

folytán elvesztette ugy a tudósvilág, mint a nagyközönség elismerését, de amely hibák nem helyrehozhatatlanok. Szeretnék magával az elmélettel is behatóan foglalkozni, de ezt egyelőre - mint cikkemben is kifejtem - még korainak találom. Későbbre azonban minden esetre fönntartom szándékomat.

Ha megfelel tanulmányom, sziveskedjék erről értesíteni, hogy annál nagyobb ambicióval folytassam a munkát, s küldhessek Önnek ujolag egyetmást, essay, tanulmány vagy kritika alakjában.

Tisztelettel

Harsányi Kálmán
Cim:
Rákos-Palota Bem-utcza 2.

111

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[1900.] febr. 15.

K[edves] B[arátom]!

Ha még lehet változtasd meg Wesselényi levelében a *csorda*-szót *csoport*-ra. Kónyi óhajtja. Vagy még jobb: küldd el a kefelenyomatot l-2 órára. Kónyi fél, hogy az erős kifejezéseket rossz néven veszik.

Riedl
Andrássy ut 82.

[Külön lapon:]

Jobban szeretném, ha csak chiffre volna a cikk végén. Ha azonban sulyt helyezel reá, ird ki nevemet.

üdvözöl

Riedl

112

Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1900. febr. 25.

Nagyon Tisztelt Szerkesztő Ur! Nagyon lekötelező, szives sorait köszönöm. De most már - ha nem haragszik érte - igazán nem igérek. Csak épen - annyit, hogy szorgalmasan dolgozom a Tolstoi essain és majd azonos igyekszem, hogy a szorgalmam ne lássék fontoskodásnak. Áprilisra - most ugy hiszem - készen leszek vele. De kisebb-nagyobb apróságokat most is küldök, Marcius 5-ig. Mauclair könyvéről (L'ennemie des rêves) egy nagyobb tollfuttatást rendeztem. De ez is jöhet majd az Értesitőben. Ha különösen óhajtaná, hogy egyik-másik könyvről cikket irjak, - rendelkezzék velem, tisztelő szolgája

Osvát Ernő

113

Blaskovich Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[francianyelvü névjegyen;
A névjegy hátlapján:]

[1900. márc.]

Édes Ambrus Ur,

Az összeférhetetlenségi cikk érdekében irtam a francia képviselőházhoz, hogy küldjék el azt a törvényjavaslatot a mi jelenleg a francia parlament asztalán van - azt gondoltam azomban, hogy nem fogok kapni semmit, most azomban még is el küldték s igy kérem a Balogh kéziratát ide adni, hogy rögtön hozzá küldethessem, hogy ismertethesse cikkében a javaslatot, nagyon örülök hogy ez a Pierre ur elküldte.

Blaskovich

114

Ferenczi Zoltán - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1900. ápr. 1.

Nagyságos Szerkesztő Ur!

A Magyar Szemle számára ohajtanék egy - hitem szerint - odaillő kis dolgozatot küldeni. Ennek tárgya volna a Gr. Széchenyi és Kossuth közt 1841-43-ban lefolyt tollharc néhány részlete, a b. Wesselényi levéltár adatai alapján, melyben a két államférfi levelei alapján dolgoznám fel az adatokat. Ha méltóztatik egy pár sorban értesiteni, hogy Nagyságod elfogadja-e? igen lekötelezne. Mely mellett vagyok Nagyságodnak, szives válaszát kérve tisztelő szolgája

Ferenczi Zoltán
Egyetemi könyvtári ig.
Ferenciek tere 5.

115

Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz

1900. ápr. 27.

Kedves Zoltán

Ha valamelyik kritikusom az *Én Falum* most megjelent II kötetén konstatálná, hogy engem a magyar orthografia tekintetében a Köztelek szamárkiállitására kell küldeni, kérlek jegyezd meg csillag alatt, hogy ezt a munkát nem az iró korrigálta. Légrády ugyanis kiadta anélkül, hogy nekem levonatot küldött volna róla, s én már napok óta ájultan fekszem, hogy ilyen gyalázat ért: korrektori ostobaság egy kötetbe gyüjtve, s kiadva az én nevemmel!

Szemlédnek előfizetője vagyok (Szilágyi Béla könyvkereskedő utján) s bámulom a lapodat, micsoda magasságban tudod tartani.

Szerető szolgád

Gárdonyi

116

Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz

[1900. ápr. máj.]

Kedves barátom!

Pár nap óta olyan nyavalyás vagyok, hogy félek, nem készülök el a cikkel. Nehogy ez zavarba hozzon, előre figyelmeztetlek e nagyon valószinű eshetőségre. De a juniusi számra egy D'Ann[unzio] egész irodalmi müködését felölelő essay-féle dolgot szivesen irok. Ird meg, vajon igy is reflektálsz-e munkámra.

Szerető barátod

Radó

117

Pauler Gyula - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1900. máj. 31.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Megtisztelő felhivásának, hogy irjak valamit az Uj Szemlébe, csak most tehetek eleget mikor A magyar nemzet története Szent Istvánig cimü dolgozatom kéziratát az akadémiától visszakaptam. Küldöm tehát mellékelve az I. és II. fejezetet ez az *ad hoc* titulus alatt: „A magyar nemzet első szereplése", a jegyzetek nélkül, melyek oly terjedelműek, hogy azokat a szöveg alatt közölni nem lehet. *Mutatványnál* egyébiránt nem is oly lényeges a jegyzet. Abban az esetben, ha Szerkesztő Ur érdemesnek találná a kézirat közlését, kérnék correcturat, mert rossz irásom mellett különben, könnyen igen nagy, értelemzavaró hibák maradhatnának benn a cikkben.

Kiváló tisztelettel Szerkesztő Urnak kész szolgája

Pauler Gyula
II. Lánchid utcza 2. sz.

118

Bródy Ernő - Ambrus Zoltánhoz

[1900. jul.]

Kedves Zoltán,

Itt vagyok Somorján és epedve vágyom vissza Pestre. A társaság, a helyzet, a lét itt: mindez oly különös, kényelmetlen és unalmas, hogy életem legszebb percei közé számithatom azokat az időket, a melyek a *Szemle* megjelenése előtt szoktak bekövetkezni. Mily szivesen lennék oldalad mellett! Somorja a leglehetetlenebb hely a világon, hozzá képest Török-Bálint Páris. És a német, cseh és haragos morva tisztek közt én, a szelid magyar bárány, képtelen alak vagyok. Senkim nincsen, a kihez egy szót szólhatnék; a szórakozásnak bármily kis mértéke is az álmok országába való. Ha eddig is buta voltam: néhány hét mulva ne lepjen meg, ha egy ázsiai barmot látsz magad előtt. Három napja nem láttam ujságot és ha nem esik meg rajtam az a szégyen, hogy előfizetek egy lapra: négy hétig nem is fogok olvasni. Ellenben a Szemlét igen várom, a Szemle hivatott arra, hogy - katonai nyelven szólva - körülöttem felderítőszolgálatot tegyen. Talán nincsen tulsok baj miatta? A kedves és jó Osváth[!] buzgólkodik? Ha akármely dologban fölvilágositásra van szükséged: légy kegyes ide fordulni, elérkeztem ahhoz az állapothoz, mikor egy hir, egy levél óriási örömöt szerez, mert itt bizony másféle örömben nem lehet részem. A viszontlátásig üdvözöl igaz hived

Ernő
Kadét - tűzmester
Somorja
Pozsonymegye
Korona-szálloda

119

Hatvany Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[1900. jul.?] *Szombat*

Mélyen tisztelt Uram!

Látogatásom alkalmával mélyen tisztelt Szerkesztő Ur volt oly kegyes megigérni, hogy Maupassantról szóló könyvismertetésem felől szives itéletét velem közölni fogja. Ez igéretre támaszkodva, bátorkodom mélyen tisztelt Szerkesztő Urat arra kérni, hogy velem - a valószinüleg elutasitó itéletet - közölni kegyeskedjék. Félek ugyanis, hogy a hosszas hallgatást nem a „qui tacet consentire videtur” jelének kell vennem.

Szives fáradozását hálásan köszönve, maradok kiváló tisztelettel

Hatvany Lajos
Graz
Maria-Grün. Sanatorium

120

Hatvany Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[1900. aug.]

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

A Szemle alakjában ma kapom szives feleletét. Engedje meg mélyen tisztelt Uram, hogy hálás köszönetet mondjak szives elnézéséért s azért a kegyes fáradozásért, mely cikkemet közöl-

hetővé tette. Majdnem minden sorban ott látom egyengető keze nyomát, mely elsimitotta a naiv kisérlet szögletes fordulatait és érdességeit. „Lieber Vater wie hast du dich verändert" kiáltottam fel az egyszeri svábbal, midőn cikkem javitott kiadását megláttam!

Hálás köszönettel maradok

Hatvany Lajos

121

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

[1900. szept. eleje]
Kedden este

Kedves Ambrus Ur, a Nemzeti Müvészet cikkelyben ezt, hogy: tudománytalan kivánság, két helytt is visszakorrigáltam arra, ami eredetileg ott állott: tudománytalan *barbárságra*. Most jut eszembe, éjjel, a redakcióban, hogy ez talán nem is sajtóhiba volt, hanem a kegyed változtatása. Ebben az esetben kegyeskedjék ugy korrigálni, ahogy kegyednek tetszik.

Aztán: ez a mű, bármennyire egyet értek a benne foglaltakkal, szépészeti tekintetben s mint irodalmi müremek éppen nem felel meg a gusztusomnak, vagyis, más szóval, rossz és unalmas, s nekem fáj a gondolat, hogy az én becsületes polgári nevem, melyet eleddig effélékkel meg nem gyaláztam, most elveszitse a szüzességét. Ha tehát kegyed is osztja e müről való ítéletemet, s a nemzetközi revue-szokásokkal megférőnek itéli: kedves volna, ha a nevem helyett valamiféle chiffreket vagy álnevet irna inkább alája.

Tisztelő szolgája

Veigelsberg

122

Osvát Ernő - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1900. Szept. 26.

Nagyon Tisztelt Szerkesztő Ur!

Az apró cikkeket holnap délelőtt, még idejekorán elküldöm. A „Morgen, Morgen nur nicht heute" most az egyszer nem éppen a lustaságomat jelenti, hanem inkább azt, hogy minden mulandó ugyan, csak a bajok, a gondok, a kellemetlenségek örökkévalók. Ez a nem annyira fenséges, sőt inkább kicsinyes örökkévalóság foglalta le magának a Kegyed nagyon tisztelő hivét

Osvát Ernőt

123

Léderer Béla - Ambrus Zoltánhoz

[1900] nov. 8.

Kedves Ambrus ur,

A Péterfy emlékének szentelt szerencsétlen plaquette sok felé ressensust keltett s keserüséget okozott nem egy jó emberemnek. Szeretném tehát ha lemondana arról a merész gondolatról, hogy Szemléjét ezzel beronditsa. Ha mégis ragaszkodnék jogához, ugy arra kell kérnem *okvetlenül* hogy néhány rövidke passzus törlésébe ill. módositásába beléegyezzék. E passzusokat bármikor igen szivesen kijelölném.

Még csak annyit kell jelentenem, hogy szombaton reggel Bábocskára utazom, de a jövő hét vége felé ismét Pesten leszek.

Kezét szoritja igaz és hálás tisztelője

Léderer Béla

124

Angyal Dávid - Ambrus Zoltánhoz

[1900. nov.?]

Kedves és igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Bródy urat már vagy két hete hiába várom. Pedig már meg van Péterfy életrajza, két korrekturáját átnéztem. Vargha urral is beszéltem, de azt mondotta, hogy a cikknek megjelenésére ő nem adhat engedelmet, Beöthytől függ. Már most kérem, hogy kegyeskedjék intézkedni, mert imprimáltatnom kell s a magam részéről mindent megtettem, hogy a cikk megjelenhessek az Uj Magyar Szemlében.

Kiváló tisztelettel igaz hive:

Angyal D.

125

Dr. Éber László - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1901. jan. 17.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur,

A korrekturalapokat, a melyeket ma reggel kaptam meg, helyesbitve van szerencsém elküldeni. Továbbá mellékelem azt a referádát is, a melyet az Értesitő számára a Mücsarnok kiállitásáról irtam. Minthogy meglehetősen maliciózus, jobbnak véltem nevem helyett chiffret irni alája. Elolvasása után mélyen tisztelt Szerkesztő Ur reménylhetőleg helyben hagyja ezt, valamint talán azon sem botránykozik meg, hogy cikkecském tenorja merőben elüt a napilapokétól. Azt hiszem, nem igazságtalan.

Ma olvasom a lapokban, hogy Böcklin meghalt. Ha célszerűnek méltóztatik tartani, ugy én nagyon szivesen vállalkoznám arra, hogy essay alakjában, ugy mint annakidején Munkácsyról, nekrológot irjak róla. Terjedelme körülbelül egy iv volna, esetleg valamivel több is. Igen kérném, legyen szives e dologban becses véleményét, illetőleg elhatározását velem mielőbb, talán holnap, üzenet vagy levél alakjában közölni. Ha mindenféle dologgal nem volnék annyira elfoglalva, fölhasználtam volna ez alkalmat, hogy személyesen tegyem tiszteletemet. Reménylem, hogy e mulasztásomat legközelebb helyrehozhatom.

Szives válaszát várva maradtam kitünő tisztelettel mélyen tisztelt Szerkesztő Ur igaz hive

Dr. Éber László

126

Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A Royal-szálloda levélpapirján.]

[1901. jan. 17.]

Kedves Zoltánkám,

szépen kérlek, menj el a főpróbára, én már utálom az ügyet, nem leszek ott. Hanem délután várlak az Otthonban, hogy megmondjad nekem: mit és hogy lehet segiteni a nagyobb büzökben? Szépen kérlek jere el, vagy ha nem lehet, hova menjek én? Ne légy rideg keresztény, hálára kötelezed a zsidót aki most rád van szorulva.

Ragaszkodással hived

Sándor

127

Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[1901. febr. 12.]

Édes Spekim,

a sváb kérése meg az enyim is, hogy a *M[agyarorszá]g* becstelen támadása ellen védd meg te is pár szóval az *Ocskay brigadérost*.

Bródy is ir a M[agyar] H[irlap]ba, Vészi pláne vezércikket ir a Budapesti Naplóba, a sváb külön hangsulyozta nekem, mennyire szeretné, ha te is megvédened őt a hazaárulás sulyos ügyében. Előre is köszöni igaz hived

János

128

Dudits Andor - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1902. [jan.-febr.]

Igen tisztelt Uram!

Négy évi munkásságom eredményét a magyar parlamentben - ország világ szine előtt legyalázta és nevetségessé tette egy kiváló politikus, a kinek itéletét művészi dolgokban el nem fogadhatom.

A szakavatlanság[!] forumától a szakavatottság fórumához fellebbezek, és kérem Önt tisztelt uram sziveskedjék feb. 4 ikén kedden délelőtt 9-3 ig (Uj parlament) képemet megtekinteni és róla véleményt elmondani. Nem hizelgést sem feltétlen elismerését keresem, hanem a méltó itéletet. Ugy hiszem hogy magyar müvész jól jár ha művészetét magyar mübiráló szakavatottságának és igazságszeretének[!] védelme alá helyezi.

Kiváló tisztelettel:

Dudits Andor

N. b. Bejárat az Alkotmány utcai oldalon a főbejárattól balra „Épitő iroda" jelzett kapunál.

129

Ambrus Zoltán - Hajdu Miklóshoz

[1902. aug. 15. után]

Tisztelt Hajdu Ur!

Kérem szépen, legyen olyan szives, mondja meg az Uraknak: valahányszor ketten is küldenek a „Hét"-nek cikket azok közül, a kik nem minden héten irnak, mint Tóth Béla vagy Molnár Ferenc, valahányszor tehát kézirat-bőség esete áll elő: az Urak mindannyiszor szükségesnek látják engemet megregulázni. A témák megválasztásának kérdését én már régen tisztába hoztam a Szerkesztő Urral; ő azt a direktivát adta nekem: ne törödjem vele, mit irnak mások, csak irjak; ha két cikk lesz ugyanarról a témáról, nem baj, mert nem lesz az ugyanaz. A minthogy a czikk, melyet küldtem, nem is *Inczédiről szóló cikk*, mint a másik, hanem *egy egészen más valamiről szóló czikk, az Inczédi halála alkalmából*. Lehetett tehát egészen fölösleges, de nem azért, mert Inczédiről már volt cikk. Tévedés az is, hogy a kihagyott „Innen-onnan" idejét multa volna; mert ez nem a körmendi *esetet* tárgyalta, a mi már meghaladott dolog, hanem: *a tanároknak* az eset után *a miniszterhez küldött memorandumát*, melynek tartalma szerdán, tehát: *egy nappal előbb* jelent meg a budapesti lapokban, mint ahogy az „Innen-onnan"t postára tettem. (Minden „Innen-onnan"-t az *az nap érkezett* lapok közleményeire célozva irtam.) Hogy pénteken ünnep volt, azt csakugyan későn tudtam meg; de ha erre egy levelező lapon előbb figyelmeztettek volna, a mi Budapesten mindig meg szokott történni: egy nappal előbb küldtem volna a dolgaimat.

Ezuttal egy Berzsenyit küldök. Remélem, az senkinek a kész cikkét nem fogja kiszoritani.

Tisztelettel

Ambrus

130

Rippl-Rónai József - Ambrus Zoltánhoz

[A budapesti Royal-szálló fejléces levélpapirján.]

[1902.]

Kedves Ambrus Ur,

Kiállitásom megnyitása előtt - szeretném Önnek megmutatni dolgaimat, nagyon megörvendeztetne, ha becses látogatásával megtisztelni kegyeskednék.

Csütörtökön és Pénteken egész nap rendezkedem. Royal *B*.

Készséges hive:

Rippl-Rónai

131

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

1903. febr. 3.

Kedves Barátom!

Szabad-e reménylenünk, hogy holnap voksodat Ferenczi Zoltánra fogod adni, a Bristol tagjára, Petőfi biographusára?

Szives üdvözlettel

Riedl Frigyes

132

Wolfner József - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1903.] febr. 5. Szerda.

Kedves Uram! Ma délután 5 órakor a Kisfaludy társaságban tagválasztás van. Gárdonyiról van szó. Radó Antal arra kért, figyelmeztessem, hogy jöjjön *pontosan*, kérem, ne mulassza el. mert nagy az agitácio Gárdonyi ellen.

Szives üdvözlettel tisztelője

Wolfner

133

Feiks Jenő - Ambrus Zoltánhoz

München, [1]903. máj. 8. Péntek

Kedves Szerkesztő Ur, azután hogy utoljára együtt voltam Önnel, még 4-5 napig maradtam Pesten, csupán azon reményben, hogy Önnel még együtt lehetek, és beszámolhatok tárgyalásaim eredményéről. (Reménylem, nem betegség akadályozta, hogy jöjjön?)

Természetesen másnap voltam Révaiéknál, s Mórral hosszasan tárgyaltam a dologról. Nagy örömmel jöttem onnan el, mert végeredményben oda jutottunk, - ahová én mindig szerettem volna - t. i. hogy az ügy nyélbe van ütve és keresztül vitele (Mór szerint) tisztán csak attól függ, hogy Szerkesztő ur mikor fejezi be ezt az ujabb munkáját, mely természetesen nagy szerepet fog játszani az egész ujabb kiadás kalkulálásában. Mellesleg jegyzem meg, hogy ezen körülmény egyszersmind amolyan válasz-féle is volt az én honorárium-kérdésemre, a mi azonban sehol sem befolyásolná természetesen a dolog létrejövetelét - bár (ugy láttam) kinosan magas anspielungokat csináltam. Révai Mór nagyon jóakarólag, sőt látható örömmel kezelte az egészet, mindamellett, hogy több izben világossá tette előttem, hogy „az ilyen dolgokban a tapasztalat minden részről sok méltányosságot követel”... megértettem, azért örültem, végül részletekbe bocsátkoztunk s most már dolgozhatom is, a mihez nemsokára hozzá is fogok.

Megvettem a M[agyar] Könyvtár két Berzsenyijét, ujra alaposan átnéztem s ugy érzem, megint csodálatosan tisztában vagyok a dologgal.

Mindez persze nem zárja ki, hogy Szerkesztő Urral feltétlenül ne kellene még tárgyalnom, annál is inkább, mert ugy tudom, ezen ujabb illusztrált kiadásunk elrendezésileg is sok tekintetben változni fog.

*

E levelemnek tulajdonképpeni célja: Szerkesztő Urnak tudomására hozni, hogy egy, esetleg két Berzsenyihez (fejezethez) egy-egy illusztrációt szándékozom nemsokára csinálni. Miután Révaiék *kész* dolgot is akarnak látni, szeretnék ezekhez a kész illusztrációkhoz egy-két előzetes *vázlat*ot (megjegyzésekkel és kérdésekkel terhelve) magánuton a Szerkesztő Urhoz juttatni, hogy azután utbaigazitásával, végül jóváhagyásával(?) megkezdhessem a tul[ajdon]-képpeni kivitelt (melyért kár volna, ha „csak” valamely „eszmei” hiba miatt volna használhatetlen.) (Ezt a fölényes hangot piktoroktól tanultam.)

Nagyon kérném válaszát - bár erősen feltett szándékom minél kevésbé terhelni - arra nézve, helyesli-e ezt az egész tervezgetést, azután pedig, körülbelöl mennyi időt enged még az Ön ujabb művének befejezte az első Berzsenyi megillusztrálásához. (Bár minél kevesebbet!)

Mindezekre, a mennyiben bármi is akadályozná Szerkesztő Urat, nem feltétlenül remélem válaszát, miután a jövő hó végén ugy is hazautazom s ugy gondolom, akkor sem volna késő ezeket személyesen megbeszélni, ahoz, hogy a nyáron be is fejezhessem munkámat.

Azt azonban minden bizonnyal szeretném hallani, hogy Szerkesztő ur jól van, egészséges és jókedvű.

A minek őszintén örülne tisztelő hive

Feiks Jenő

Én - hála Istennek - jól élek.

Czim: Amalienstr. 50/b.

134

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[1903. máj. 8-9. körül] Vasárnap.

Kedves barátom,

Nagy rémülettel látom, hogy a regényed, ahelyett hogy kibonyolódnék, inkább bebonyolódik. Se vége, se hossza, se határa. Nekem szükségem van a helyre és senkinek sem engedhetem, hogy a lapomban kárt tegyen, neked se. Ha két hét alatt vége nem lesz a regénynek, én pontot teszek még a mondat közepén is és azzal vége. Azért nagyon kérlek, ehhez tartsd magad. Arra is hajlandó vagyok, hogy külön mellékletet nyomatok és amennyit egy hét alatt összeirsz, akárhány oldal, mind kiszedetem. De én két hétnél tovább ezt a nyomdai akadályt nem türöm.

Isten veled!

Hived

Kiss József

135

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1903. máj. 23.

Köszönöm, hogy szives voltál a regényt befejezni. Nem sajnálom, hogy erőszakot alkalmaztam, és te se sajnáld, legalább van egy olcsó bünbak, akinek esetleg a regény fogyatékosságait a nyakába lehet varrni. Csak akadémice beszélek, mert én a regényedet nem olvastam; majd elolvasom a Pallas kiadásában.

Üdvözlettel:

Kiss

136

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

B[uda]pest, 1903. máj. 24.

Nekem nincs szükségem bünbakra, a kinek a regényem fogyatékosságait a nyakába varrjam. Annál kevésbbé, mert könyvalakban *az egész regény* fog megjelenni és nem csupán a két harmada és az utolsó harmadának *a vázlata*. A „Hét”-ben azt tehettél a regényemmel, a mit akartál, mert, sajnos, nem voltam eléggé óvatos, és mert annak idején eszembe se jutott, hogy képes léssz ellenem elkövetni azt, a mit elkövetni méltóztattál. De ha a „Hét” gráciájából csorbát *kellett* ejtenem az irói reputációmon: gondom lesz rá, hogy ezt a csorbát kiköszörüljem.

Üdvözöl

Ambrus

137

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, [1903.] máj. 31. Vasárnap

Kedves barátom,

Mint a *Jövendő* és az *Uj Idők* munkatársa bizonyára nem szorultál *A Hét* vasuti jegyére. E lapok szerencséjüknek fogják tartani, ha neked jeggyel szolgálhatnak. Nekem pedig kell a jegy saját munkatársaim számára. Légy hát oly kegyes és küldd vissza haladéktalanul a vasuti jegyemet. Tisztelő hived

Kiss József

138

Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[1903. jun. eleje]

Kedves Zoltánkám,

Ismerem az állapotot: nekünk ilyen kényszerű pihenés kell. Jót tett nekem is, jót tesz neked is. Ne bolondozzál a fizetséged dolgával, az neked jár nemcsak szerződés, hanem jog szerint is. Sok előleg is jár és én ha betegségtől féltelek azért féltelek, mert előleget nem veszel. Mért nem?

A pénztár ma zárva van, holnap délelőtt 9 től azonban küldhetsz, egyenesen a pénztárhoz ahol a „fizetési iveden” ki van utalványozva.

Ölel csókol és szeretnélek már látni

Sándor

Csak féljegyet de 1. oszt. adtak

139

Ambrus Zoltán - Ambrus Gizellához

[Képes levelezőlapon.]

[1903. jun. 13.]

Firenze, szombaton este. Kedves Gizuskám! Ebben a roppant városban annyi a látnivaló, hogy bűn volna l-2 napot még itt nem tölteni. Csak azután megyek Riminibe, s Riminiből Ferrarán és Venezián át hazafelé. Mindnyájatokat csókol szerető apád.

140

Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz

[Képes levelezőlapon.]

Rimini, 1903. jun. 17.

Kedves kis barátaim!

Áttanulmányoztam Riminit, a mennyire lehetett - mert itt a szezon csak juliusban kezdődik, s a Lidója most még egy minden lélektől elhagyatott pusztaság, a hol minden zárva - s az eredmény nem kedvező. Ez a hely nekem nem tetszik. Sok okból; majd elmondom. Most csak azt jegyzem meg, hogy a hires olcsóság mesebeszéd. Holnap indulok Ferrarán át Velencébe, s onnan haza. Jól vagyok. Csókollak, s alig várom, hogy ujra lássalak benneteket.

Szerető öregetek

141

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Révai Testvérek Irodalmi Intézet levélpapirján]

Budapest, 1903. aug. 17.

Mélyen tisztelt Ambrus Ur!

A Révai cég évenként irodalmi kalendáriumot szokott kiadni vevői számára, melybe azonban elég jó neveket szed össze: Eötvös Károlyt, Mikszáthot, Jókait, Molnár Gézát, Salgó Ernőt, Marczalit. Nagyon szeretnénk, ha az idén egy *Berzsenyit* kaphatnánk, „*Berzsenyi a könyvekről*" nagyon jó théma volna, melybe finoman egy kis reklámot lehetne rejteni a hazai könyvek és magyar kiadók mellett. A czikket természetesen meghonorálnánk, s Révaiéknak az ellen sincs kifogásuk, ha *utóbb* megjelennék *A Hét*ben is.

Nagyon kérjük, méltóztatnék erre mielőbb válaszolni, akár igen a felelet, akár nem. A cikkre magára szept. elejére lenne szükségünk.

Szives válaszát mielőbbre várjuk, egy-két szóban.

Jó pihenést és munkakedvet kiván a legnagyobb tisztelettel és ragaszkodással

Voinovich Géza

142

Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez

[1903. aug. vége]

Mélyen tisztelt Nagysád! Hosszabb távollét után hazatérve, csak most kapom kézhez becses sorait, a melyekre a következőkben van szerencsém válaszolni:

A Regénytár kész programmal indul meg. Minthogy az egyes köteteknek határidőre, pontosan kell megjelenniük, még a hirdetés közzététele előtt gondoskodnunk kellett róla, hogy a fordítók azonnal munkához lássanak. Azért a programmban fölsorolt munkákat a fordítók között fölosztottuk, s a vállalkozó cég a fordításokra vonatkozó megbizásokat már akkor kiadta, sőt a szerződéseket is megkötötte.

Ujabb megbizásról tehát csak két esetben lehet szó. Ha a fordítók valamelyike önként visszalép vagy a kikötött határidőre munkáját el nem készíti; és abban az esetben, ha a programmban bármely okból valami változás történik.

Mind a két eset könnyen megtörténhetik. Erre való tekintettel jegyzéket vezetünk azokról az irókról, a kik hajlandók fordítást vállalni, s szives soraira támaszkodva N[agysá]god nevét azok közé jegyeztük fel, a kiknek közremüködését szükség esetén okvetlenül kérni fogjuk.

kiv[áló] tisz[telettel]

143

Ambrus Zoltán - Gárdonyi Gézához

Kedves Géza!

[1903. nov. eleje]

Nagyon szeretném - önzésből is, de a „Jövendő” érdekében is, - ha nem hagynád el a „Jövendő”-t. Abból, amit Tőled hallottam, és abból, amit Bródytól hallok, ugy látom, hogy erre nincs is komoly ok. De nincsen ok arra se, hogy nehezteljetek egymásra. Azért arra kérlek: engedd meg, hogy a nevedet ne vegyük le a lapról. Ha nem utasitod vissza ezt a kérésemet: Bródy fel fog keresni Egerben, s azt hiszem, a kölcsönös kimagyarázkodás után bele fogsz egyezni, hogy a status quo ante teljesen helyreálljon.

Szives feleletedet kéri és ölel igaz hived

Ambrus

144

Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz

1903. nov. 9.

Kedves Zoltánom

Sándorra én nem haragszom, de nem szeretek olyan kocsin ülni, amely nem a kocsis dirigálása szerint megy, hanem a lovak akarata szerint. Azt elhiszem hogy Sándor nem dobja el az én kéziratomat, de az is bizonyos, hogy ő a rendetlenségbe nem tud rendet tenni. Hogy egyebet ne emlitsek: egyszer se kaptam meg pontosan a havi dijamat, a félévi osztalékról meg ma is hallgat a kiadóhivatal.

Hát ha az édesapám szerkesztené is az ilyen rendetlen lapot, azt mondanám hogy nem kérek belőle.

A nevemet, ha rajta kivánjátok tartani, ám tartsátok. Én ugyan komikusnak látom, hogy ott van a nevem, másutt a munkám.

Szerető szolgád:

Gárdonyi Géza

145

Rudnay Józsefné - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1904 febr. 11.

Nagyságos Ur!

A Kisfaludy-Társaság nagygyülésén élénken megragadta figyelmemet „Szent Szerafin megtérése" cimü elbeszélésének különösen azon része, midőn felizgatott képzeletének látománya után, önzéséről és addigi eltévesztett élet-elveiről beszél neki a halál.

Oly szép és nemes az a tanitás, hogy önkénytelenül az jutott eszembe, mennyire szeretném ezen arany-igazságokat unokáimnak tanitásul mélyen bevésni emlékezetükbe.

Mialatt erre gondoltam, az a kivánságom támadt, hogy fel fogom kérni az elbeszélés iróját, lenne oly jó ezt a részletet abba az emlékkönyvbe beirni, melyet oly igen szeretek egy-egy becses lappal gyarapitani.

Azon reményben küldöm leányom emlékkönyvét, hogy oly szives lesz kérésemet teljesiteni.

Szives engedelmével vasárnap a reggeli órákban elküldök majd az albumért.

Bocsássa meg, hogy ismeretlenül bár bátorságot vettem magamnak ezen kérésre.

Maradok szivélyes üdvözlettel és tisztelettel

Rudnay Józsefné

146

Ambrus Zoltán - Rudnay Józsefnéhez

[1904. febr.]

M[élyen] t[isztelt] Mélt[óságos] Asszony!

Miután éltem a szerencsével, hogy a nagy érdekességü album egyik lapjára följegyezhettem az oly szives figyelemben részesitett sorokat: kérem Méltóságodat, engedje meg, hogy a kitüntető engedelemért és a hozzám intézett jóságos szavakért legalább ez uton hálás köszönetemet fejezhessem ki.

[Idézet a lap másik oldalán:]

Az élet: az Isten mindenhatóságából kisugárzó erő. A ki csak magának él: azt tékozolja el, a mi nem az övé.

Az élet: megbizás. A ki csak az önzésének él, visszaél azzal a megbizással, a melyet az élettel kapott.

Az életnek rendeltetése van; célt kell szolgálnia. A ki az életet csak arra használja fel, hogy minél hosszabbra nyújtsa, mert élni jól esik: életét elvonja rendeltetésétől, elsikkasztja céljától.

Mindenki annyit ér, a mennyit másoknak tesz, - a mennyi áldozatra, a mennyi önfeláldozásra képes, - a hányszor koczkára teszi jólétét és egész életét az egyetemesért.

Az Isten nem óvja az egyén életét; csak az egyetemes életet óvja. Hogy mik a céljai az egyetemes élettel: nem nyilatkoztatja ki a halandónak. De hogy az élet nem tulajdonunk, csak véges birtokunk, beleirta lelkünkbe. És szivünk megmondja, hogy mire való ez a földi pálya: azért van, hogy közremunkáljunk az Ő céljaira!

147

Palmer Kálmán - Ambrus Zoltánhoz

[A Mübarátok Köre, Budapest, fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1904. ápr. 7.

Igen tisztelt Uram!

Engedje meg, hogy régi ismeretségünkre hivatkozva, egy bizalmas kéréssel alkalmatlankodjam.

A Mübarátok Köre, melynek titkára vagyok, holnapután, *szombaton, d. e. 10 órakor* egy uj kiállitást mutat be a sajtó képviselőinek. Kevés, mindössze 20-25 kép lesz együtt, de - főként Vaszary Jánostól - igen szép dolgok. Az egésznek kevéssé lármás, inkább intim karaktere van, hisz félig meddig maga a Kör jellege is kizárja a nagy reklámmal dolgozást.

Mindamellett a kiállitók iránt való tekintetből nagyon kivánatos volna, hogy erről a kiállitásról a sajtóban néhány komoly szó hangozzék el olyan helyről, melyet a jobb izlésü közönség is autoritativnak ismer el.

Talán szabad remélnem, hogy nem fogja tőlem alkalmi hizelgésnek venni, ha Önre gondolok s kérem szenteljen idejéből nehány percet, tollából nehány igazságos meleg sort ennek a kiállitásnak!

Igaz tisztelettel kéri kész szolgája

Palmer Kálmán

A kiállitás a Kör helyiségében: Váci utca 25. sz. a. van. (I. em.) s szombaton d. u. 5-ig lesz nyitva.

148

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Pallas Nagy Lexikona szerkesztősége fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1904. ápr. 12.

Mélyen tisztelt Ambrus Ur!

Bocsánatot kérek az alkalmatlankodásért, egy pár utbaigazitásra lenne szükségem. Nem szeretném személyesen háborgatni Szerkesztő Urat, méltóztassék utbaigazitását egyszerüen e levélre, az illető pont után egy szóval odairni.

Az első kérdésem: méltóztatik-e kivánni, hogy a kiszedett iveket esetről-esetre bemutassam. Már vannak ivek a Raszkolnyikovból és a Twistből: vagy azokat magam imprimálhatom, vagy esetleg vannak-e oly munkák, a melyeket a Szerkesztő Ur látni kiván, mint ez esetben talán Balzac és Mayer[!] kötetje lenne. Ez esetben azonban, nem tudom, nem volna-e jobb, ha csak a második revisiót méltóztatnék megnézni, a miben sajtóhiba legalább jóval kevesebb van.

A második kérdésem két most szedés alatt levő munkára vonatkozik.

Szabó Endre a „Bűn és bűnhődés" cimét „Bűn és bünhödésnek akarja szedetni, pedig - én azt hiszem - „bűnhődés" a helyes. Ez gyerekesség, de jobb az ilyenekre is vigyáznunk.

A második Fái Numa Roumestanjának cime, mert kétségtelen, csakis igy lehetséges és csak igy hangzik jól; de ha Aran[!] Jenőt, Péter és Jánost, Corpis[!] Dánielt stb. mondunk hová lesz a következetességünk? Bár az is igaz, hogy a többi neveknek van magyar alakjuk, mig a Numának nincs. Kérjük, méltóztassék ebben is dönteni.

A fiu, a ki e levelünket viszi, megvárhatja a választ. Ha ez lehetetlen volna, méltóztassék a levelet kint hagyni, hogy reggel érte mehessen.

A legnagyobb tisztelettel alázatos szolgája

Voinovich Géza

149

Ambrus Zoltán - Voinovich Gézához

[1904. ápr. közepe]

Kedves Voinovich Ur!

Az első kérdésre nem tudok felelni. A fontosabb és sürgősebb letárgyalni valók ugyanis egyelőre megakadályozták annak megállapitását, hogy Révai Urék a Regénytárral kapcsolatos munkakörnek mekkora részét bizzák rám s a részleteket illetőleg mennyiben reflektálnak szolgálataimra.

Föltéve a jobbik esetet, t. i. hogy Révai Urék értékelik mindazt a szolgálatot, a melyet teljesiteni képes vagyok, s igénybe kivánják venni közremunkálkodásomat a détailokra vonatkozólag is:

azt hiszem - tekintettel arra, hogy Ön oly szives és osztozik velem a szerkesztői felelősségben, s e mellett kész elvégezni a szerkesztői munká... [szakadás] nagyobbik és kellemetle... [szakadás] ...szét is - elég lesz ha.... [szakadás] ...a második reviziót... [szakadás] ... s az első öt kötetből, a sürgősségre való figyelemmel csupán Meyert és Balzacot.

Ad 2. Az a véleményem, hogy: „Bün és bünhödés" épp oly jó, mint „Bűn és bűnhődés". Sőt jó a „bűnhödés" és a „bünhődés" is. A magyarban nem ritkaság, hogy többféle alak egyformán helyes, mert a szó kiejtése a vidékek szerint különböző, s nem lévén *kész* irodalmi nyelvünk, a tradició és egyforma példák hiányában,... [szakadás] ...irodalmi közhasználatra nem... [szakadás, talán: lehet] ...hivatkozni, igen sok esetben.

Azt ajánlom tehát, hogy koncedáljuk Szabó Bandinak a „bünhödés”-t, annyival inkább, mert Szabó Bandi egyike a legrettenetesebb embereknek, s ezt máris bebizonyitotta, a mikor egy saját sütetű, uj módi „y” betü - ő ezt igy képzeli: „ÿ”- [beszurás] érdekében nem tudom hány óra hosszat óhajtott konferenciázni. Koncedáljuk neki a „bünhödés”-t, mert ugyis sok bajunk lesz vele olyankor, a mikor már nem engedhetünk.

Egyébként az a nézetem, hogy nemcsak fölösleges... [szakadás]... határozottan igen ves... [zedel] ...mes dolog megenged... [szakadás] ...a forditók bele avatkozhassanak az efféle kérdések eldöntésébe. Ez szerkesztői munka; mindenütt a világon a szerkesztőség állapítja meg az ilyesmit, s a forditónak ebbe nincs beleszólása. Mikor én a Magyar Könyvtár...

[Folytatása hiányzik]

150

Ambrus Zoltán - Jacobi Liviához

[A Klasszikus Regénytár levélpapirján.]

Budapest, 1904. máj. 8.

Mélyen tisztelt Nagysád!

Néhány napi távollét után hazatérve csak most kapom kézhez lekötelezően szives sorait.

Az oly kedves formában ajánlott regényt nem ismerem; szerzőjét is csak igen kevéssé, mert eddig csak apró dolgokat olvastam tőle. Ezekből az apróságokból következtetve, nem tudom elképzelni, hogy az „Anima sola” bele illenék a Regénytár programmjába. A legmodernebbek közül ugyanis csak igen keveset vehetünk be a programmba: tehát közülük csupán azokat választjuk, a kik máris irodalmi nagyságokká nőtték ki magukat vagy pedig, ha a legelsőkkel nem is egyenranguak, nemzetünk irodalmát a legméltóbban képviselik. Ez az elvi álláspont ránk nézve olyannyira irányadó, hogy a már hirdetett programmból is töröltük Fr[enssen] Jörn Uhl-ját, s valószínű, hogy két más jelenkori irónak a munkáit szintén kihagyjuk a programmból.

A másik nehézséget az okozza, hogy egyebekben a Regénytár programmján csak igen keveset változtathatunk. Egy vagy talán 2-3 mü elmarad ugyan, de másfelől helyet kell szoritanunk l-2 olyan már klasszikussá vált irónak, a kik a hirdetett programmban nem szerepelnek. Az „Anima sola”-t tehát aligha lehet beleilleszteni a mi programmunkba. De nem szivesen mondok le Nagysád forditásáról s azért arra kérem, legyen kegyes módot nyujtani, hogy ezt a forditást elolvashassam. Mert ha nálunk nem is, esetleg el lehetne helyezni a forditást egy másik készülő vállalatban. Szó van t. i. egy ujabb Regénytárról, a melyet egy másik cég indit meg. Hogy a két vállalkozás ne ártson egymásnak, a vállalkozó cégek egyességre léptek, a mely egyesség értelmében a második Regénytár 2 év mulva indul meg, felöleli nemcsak a XIX. század, hanem a régibb idők regényirodalmát is, s nem a hosszabb, hanem a rövidebb regényeket választja. Az emlitett egyesség értelmében ez ujabb regénytár programmját a két szerkesztőség együttesen állapitja meg. Nagyjában már ez is megtörtént ugyan, de ez ujabb Regénytár programmjában még sok változás történhetik. Azért semmiesetre se volna céltalan, ha az A[nima] S[ola] forditását elolvashatnám.

Abban a reményben, hogy szolgálatára lehetek kitünő tiszt[elettel] vagyok Nagyságodnak készséges

hive

151

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[1904. nyara?] Kedd.

Kedves barátom. Légy szives, üzend meg, hogy e héten számithatok-e rád? Irhatsz cikket és apróságot. A Berzsenyi-novellákat, tekintettel terjedelmükre, ezentul 40 frttal fizetem darabját. *Mi lesz Siófokkal?* Én föltétlen megyek pénteken-szombaton.

Ölel hived

Kiss József

152

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Klasszikus Regénytár fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1904. jul. 7.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Bocsánatot kérek a késedelemért, igazán nem rajtam mult: A *Miss Rovel* első kötetét egyáltalán nem lehet megszerezni, antiquáriusoknál sem. Különös, hogy egy regénynek az első kötete jobban fogy. Keresés közben azonban ráakadtam *Meta Holdenis* régi, első kiadására, mikor még két kötetben volt, s ebben megtaláltam az előszót. Azt hiszem, nagyon jól lehetne használni, csak néhány ujabb munkáját kellene megemliteni, kivált a *Vörösek és feketék*et, a mit adunk is. Azt hiszem, 1-2 oldalnyi hozzáirással elérjük a nálunk megszabott 1/2 ivnyi terjedelmet.

Jó volna a szedésnél ezt a régi kiadást használni, melyet Szerkesztő Ur bizonyosan maga corrigált, de ennek meg a második kötetét nem birjuk fölhajszolni!

A mi a Balla dolgát illeti, én jártam Hampelnénál - tegnap beszéltem vele, ő már belefogott Ivanhoe-ba, az ura átnézi, már dolgoznak javában, igy hát nem kivánhatjuk, hogy abbahagyják a munkát és visszaadják a megbizást. Ödön igazgató ur, a kinek szóltam Balla dolgában, idegenkedik attól, hogy Ballára uj fordítást bizzunk, s Mór ig[azgató] távollétében egyáltalán nem akar megbizást adni valamire.

Ha Szerkesztő Ur elutazása előtt még egyszer bejönne az irodába, jó volna, ha beszélni tetszenék Ödön urral. Ő 14-15-én készül elutazni.

Azt hiszem, most mindenről beszámoltam, a miről kellett. Szégyenlem, hogy ilyen későn, de Cherbuliez csak ma került elő, Hampelnéval is - többszöri keresés után - csak tegnap beszélhettem.

Ujság különben, csak annyi van, hogy Szabó Endre megküldte a Nov fordításának teljes kéziratát. Minden iró és minden könyv teljesen egyformává lesz az ő kezén, s bogaraitól sem fogunk győzni szabadulni. A *Novot*, a melyet a németek Neulandnak forditanak, ő Őstalajnak irja. Arra a fogalomra, a mi után ő tapogatózik, szüz-föld a magyar szó; de kérdés, jó forditás-e ez? Nekem sem az *ős*, sem a *talaj* nem tetszik, azt hiszem, Szerkesztő Urnak sem. De ez a harmadik sorozatra tartozik.

A legnagyobb tisztelettel alázatos szolgája

Voinovich Géza

Bovarynéból nem kaphatnánk még kéziratot?

153

Révai Testv. Irod. Int. - Ambrus Zoltánhoz

[A Révai Testv. Irod. Int. Rt. levélpapirján.]
[Gépirat.]

Budapest, 1904. nov. 4.

Nagyságos
Ambrus Zoltán urnak
Budapest.

Dr. Voinovich ur értesitett bennünket a Bovaryné dijazására vonatkozó óhajtásáról. Magunk is teljesen méltányoljuk azt a rendkivüli és megerőltető munkát, amelyet t. Szerkesztő Ur ezen mű befejezése körül kifejtett és méltányoljuk annál is inkább, minthogy erre a müre forditott munkássága folytán anyagi körülményei pillanatnyilag megromlottak.

Ezek folytán nem ragaszkodunk ahhoz a jogi állapothoz, mely e mü forditása tekintetében közöttünk annakidején létre jött, hanem készséggel kijelentjük, hogy a dijazást azon kulcs szerint fogjuk eszközölni, amelyet a Klasszikus Regénytár első skálája szerinti forditásnál alkalmazunk.

Ezen készséges kijelentésünkkel szemben azonban azt a kivánságot fejezzük ki, és annak teljesitését biztosra elvárjuk a Kegyed részéről, hogy ugy a Cherbuliez, mint a Bovaryné előszavait nekünk a legközelebbi 8 napon belül szintén át fogja adni, hogy a régóta vajúdó második sorozat végre közrebocsátható legyen.

Teljes tisztelettel

[*pecsét*:] Révai Testvérek Irodalmi Intézet
Részvénytársaság
[kézjegy:] R

154

Feiks Jenő - Ambrus Zoltánhoz

München, [1]904. nov. 14.

Kedves Szerkesztő Ur,

igazán sajnáltam, hogy mielőtt eljöttem, még egyszer nem láthattam. Ügyünk ugyan - mint irtam is - vigasztalanul állott, de legalább elbucsuztam volna ugy Öntől, mint ettől a kedves tervemből és örömömtől.

Révaitól, akinél két délután is voltam, azzal bucsuztam el, hogy ezzel a többórás kedv- és kilátásrontással sem tudta elvenni teljesen ambiciómat.

Ebben azonban tévedtem. Mert most hogy visszajöttem és keserü mellékérzésekkel eszembe jutott ez a munka - nem voltam képes többé nekilátni: fel kell adnunk a dolgot.

Révai szerint az ügyről évek multán is csak „esetleg” lehet szó.

Évek multán pedig én, a hogy magamat ismerem, Magyarországi ügynökkel még kevésbé fogok tárgyalni, mint ma. Ez volt az utolsó szál, a melyre szeretettel gondoltam, a mi Pestet illeti.

Egyébként - tudni fogja Szerkesztő Ur, hogy vagyok velök.

Elég az hozzá, ma azt irtam Révainak, hogy inkonzekvens vagyok: visszakérem tőle 6 drb. rajzomat melyeket mint önálló müveket hagyok megdögleni.

Persze az a lehetőség is el van véve, hogy más ember adja ki. Mert Révai, a ki számtalan számot vetett papirra előttem, ennél a ,,felvetés"-nél bebizonyitotta, bár a siker itt lehetetlen, mégis csak tekintélyes árért engedné Berzsenyit más számára ,,lózkaufolni". Rábeszélt, vegyem meg *én*, s adjam ki én.

De nincs pénzem.

Már most én főleg azért irok egyidejüleg a Szerkesztő Urnak, hogy a dolgokat nézze meg: ezt bizonyára megérdemelném. (Révait kérem, esetleg küldje Önhöz.)

A mi magát a munkaidőt illeti, ezért persze nem vagyok sajnálatraméltó. Örülök, hogy ennyim van legalább és tudom, hogy nem ártott nekem.

*

Egyébként minden a régi, jól vagyunk és aránylag szorgalmasan dolgozom is. Igazán örültem, hogy a Szerkesztő Urat láthattam, még pedig, ha nem csalódom, némi fellendülésben, ha nem is mindig kellemes munkában.

A feleségem üdvözletét csatolom, én pedig maradok mindenkor mindenét szivesen illusztráló hive

Feiks Jenő

155

Thury Zoltán - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1904. nov. 15. (Este.)

Mélyen tisztelt Uram!

Amint a lakásán hagyott névjegyből látni méltóztatik, kerestem. Azután megnéztem, hogy vajjon nem találhatnám meg a Muzeum kávéházban, ahol a multkoriban találkoztunk, de itt se voltam szerencsésebb. Ilyen formán kénytelen vagyok iráshoz folyamodni, bár sokkal jobban szerettem volna élőszóval mondani el a mondandómat.

Kéréssel jövök Önhöz.

Hallottam, hogy Blaskovics[!] Sándor este[?] megjelenő ujságot indit, aminek Ön lesz a főmunkatársa. Facér vagyok és igen lekötelezne, ha sziveskednék fölhivni reám a Blaskovics[!] ur figyelmét. - Ez a kérésem, amelynek teljesitését annál is inkább nagyon kérem, mert nagyon szivesen dolgoznám az Önök kellemes társaságában. Nagyon kérem, hogy sziveskedjék engem alábbi cimemre pár sorban értesíteni a további fejleményekről s a mennyiben szükség volna reám, kérem: rendelkezzék velem. Bármikor és bárhol rendelkezésére állok s ma is megkerestem volna Önt akárhol is, ha tudtam volna, hogy merre induljak el. S hogy még ma irok, annak az az oka, hogy félek, hogy - mint ez az életben annyiszor megtörtént már velem - elkésem.

Vagyok Önnek mélyen tisztelt uram régi tisztelője és hive

Thury Zoltán
VI. Podmaniczky utca 59. IV. 16.

156

Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz

[Roma 1904?]

Igen tisztelt Uram!

Azzal a kérdéssel fordulok Önhöz, nem volna-e hajlandó a szerkesztésében megjelenő „Klasszikus regénytár"-ba fölvenni *Ippolito Viero* nagyszerű munkáját, a „Le confessioni di un ottuagenario"-t?

A regényt most olvastam el, és annyira megtetszett, hogy a legnagyobb örömmel vállalnám el a leforditását, bárha rengeteg munka. Az első kötete 488, a második 518 oldal tehát körülbelül 65 iv. Abban az esetben ha nem ismerné a munkát és látni kivánná előbb, szivesen elküldeném az első kötetét. Egyelőre ezt a kurta kis előszót csatolom ide amely talán érdekelni fogja.

Én erősen hiszem, hogy tetszeni fog Önnek s hogy a gyüjteménynek diszére válnék ez a regény - s azt hiszem egy- vagy másfél esztendő alatt el is tudnék készülni a forditásával.

Ha tehát az ajánlat kedves Önnek, és megbizik a forditói képességemben, ugy kérem értesítsen engem rövidesen, mert e hó közepén tul már nem vagyok Rómában, s csak késő ősszel jövök vissza. Ha pedig az ajánlatom nem fogadná el - arról is értesitsen, hogy tudjam magam mihez tartani.

Kiváló tisztelettel és üdvözléssel

Erdős Renée
Roma. Via dell' Olmata 9
Convento

157

Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez

[1904?]

Megtisztelő felszólitására, legnagyobb sajnálatomra, nem válaszolhatok ugy, a hogyan óhajtanám.

Kevéssel azután, hogy Pozsonyban találkoznunk szerencsém volt, mintegy három évvel ezelőtt, hirtelen elhatározással visszavonultam a szinházi birálattól és a szinházak látogatásától. Annyira visszavonultam hogy három év óta egyáltalán nem voltam budapesti szinházban, s a szinházi körökkel sem érintkezem. Ezt a szinházak vezetői tudják, következésképpen én ma már az elfelejtett emberek közé tartozom, a kinek az ajánlata kevesebbet érne a semminél, mert ismeretessé vált, hogy a szinházak iránt többé nem érdeklődöm, hogy a szinházak mai dolgairól a legkevésbbé se vagyok tájékozva, hogy a mire emlékszem, az már a multhoz tartozik (s a mult a szinháznál soha se jó ajánlólevél.) De ha találkoznék is bpesti szinház-

igazgató, aki talán emlékeznék rám, és figyelembe venné az ajánlásomat, meg kell vallanom őszintén, hogy a mai budapesti szinházigazgatóknak egyikével se vagyok olyan barátságos viszonyban, a mely lehetővé tenné, hogy bármit is kérhessek tőlük. Azért bármennyire szeretném, ha Nagyságodnak szolgálatára lehetnék, be kell látnom, hogy ez ma már nem áll módomban.

Abban a reményben, hogy Nagyságod köteles nyiltságomat nem fogja rossz néven venni, nagy sajnálatomnak kifejezése mellett kitünő tiszt[elettel] maradtam aláz[atos] szolgája:

158

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

[1905. febr.-márc.]

Kedves barátom,

Leveledből sajnálattal látom, hogy megint kitört rajtad a veszekedési mánia. Ennek a szenvedélyednek a kielégitésére én nem vállalkozom; keress más, alkalmasabb médiumot.

Kifakadásaidra egyszerüen nem reagálok.

Ha tovább is közlöd a Berzsenyi-ciklust: jó, ha nem: az se ejt kétségbe. Megvárom, mig a rohamod elmulik s méltóztatol közölni velem, hogy reflektálsz-e rá, vagy sem.

A.

159

Ambrus Zoltán - Ábrányi Kornélhoz

[1905. máj. 25. körül]

K[edves] K[ornél]!

Csak most köszönöm meg „Iván”-t, a mikor már ismerem ajándékod egész értékét. Kérlek, hogy addig is, a mig a hatásról, a melyet rám tett, hosszasabban szólhatok valahol - reményem van rá, hogy ezt már legközelebb megtehetem - fogadd hálám kifejezését azért, hogy gondoltál rám, s lehetővé tetted, hogy gyönyörű munkádat mindjárt a megjelenésekor megismerhessem.

Megtisztelő szivességedért hálás hived:

Ambrus Zoltán

160

Ifj. Ábrányi Kornél - Ambrus Zoltánhoz

[1]905. máj. 28.

Kedves Zoltán!

Szivből köszönöm soraidat. Mikor Iványt magam vittem el neked, csak az volt célom, hogy elolvasd. Tudtam, hogy ha végig tudod olvasni, - akkor érdemes is volt megirni. Most azt irod

hogy végig olvastad, - s ez a kritika nekem elég. Ami ezenfelül jő, több mint amit reméltem. Még egyszer köszönöm e sorokat tőled. Kit épp ugy szeretek, mint amily nagyra becsülök. Mert ismerem lelkednek kvalitásait. A rokonléleknek vittem el könyvemet, s boldog vagyok ha nem idegenitettelek el. És talán e könyv után te is jobban ismerhetsz engem, mint az élet külszine után eddig ismerhettél.

Soraidat még egyszer köszönve ölel tisztelő barátod

ifj. Ábrányi Kornél

161

Angyal Dávid - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1905. jun. 22.

Igen tisztelt Uram!

Lederer munkáit rendezvén a kiadásra, négy forditását találtam a franciából a Budapesti Szemlében. Egyik: *Fatuskó*, France Anatoletól. 2. Egy boldog ember, Bergeret Gastontól - 3. Judea helytartója s 4. Clementia leánya France Anatoletól. Gyulai azt sejti, hogy Kegyednek része van e forditások valamelyikében. Nagyon lekötelezne, ha szives volna tudósitani arról, mi igaz ebben? Forditott-e ezek közül Kegyed csak egyiket[!] is, és melyiket? válaszát igen kérem, sziveskedjék minél hamarabb hozzám juttatni...

Kiváló tisztelettel igaz hive:

Angyal Dávid
Kmetty utca 21. sz.

162

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Révai Testv. Irodalmi Intézet Részvénytárs. fejléces levélpapirján]

Budapest, 1905. jun. 28.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Itt küldöm Demailly cimlapját. Hogyan irjuk a cimlapon a két Goncourt nevét? Gyulára és Ödönre leforditani neveiket képtelenség, a Jules és Edmond is bajosan maradhat, bár ez volna a legizlésesebb. Megállható volna talán az is: Irta a két Goncourt, de ez meg sokaknak gyerekesnek tetszhetik.

Méltóztassék ebben dönteni, s a cimlapot visszaküldeni, vagy ezzel a fiuval, vagy azzal, a ki holnap Midásért megy.

A legnagyobb tisztelettel

Voinovich Géza

163

Fényes László - Ambrus Zoltánhoz

Vác, államfogház [1]905 jul. 4.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur,

tovább maradtam Székesfehérváron, mint terveztem ezért nem volt alkalmam személyesen bucsut mondani s most igy levélben pótolom.

Julius 1-én vonultam be s szeptember 8-án szabadulok ki. Addig egy köménymagfa erdőnek tavalyi termését fogom elfogyasztani reggelire és vacsorára s egy egész légy-nemzetet teszek tönkre. Egyébként megvagyok s olvasok, amennyi belém fér. Csak némelykor ugrálok fel éjszakánként s tiszta szerencse, hogy be van csukva az ajtóm, mert különben a becsukottság minden ethikai szabálya ellenére kisétálnék a Dunapartra, a honnan most is behallik ide a fürdő gyerekek zsivaja.

Nagyon érdekes könyvet olvasok most: Carlyle franczia forradalmát. Olyan gyönyörü képek vannak benne, csak hihetetlenül gyalázatos forditás.

Nagyon érdekes a társaság, a mely itt összeverődött. Ősz szakállu patriarchák - nemzetiségi agitátorok - jó ismerősként érkeznek s minden lakónak van valami bogara. Már t. i. a hosszabb idejünek. Van egy fiatal szerb szocialista, ez tényleg az egész séta idején, egy nagy zöld hálóval a kezében, bogarak után futkos. Csak ugy csurog a veritek róla nagyon kétségbeesett, ha előbb csöngetnek, mint egy szöcskét megfogott. Az az egyetlen vágya, hogy ugy lenne berendezve a fogház: a séta addig tart, a mig lepke mutatkozik. Általán az egész szocialista pártvezetőség - vagy heten vannak, mintegy három esztendei értékben - természetrajzi alapokra rendezkedett be. Egész kis muzeumuk van bogarakból. Az egyik tizennégy hónapra van itt, a családja szintén Vácra jött lakni az asszony és három gyerek - a negyedik jön - mindennap meglátogatják. A legkisebb eljátszik a börtönőr bácsival. Tegnap nagy eperestét rendeztünk. Az 56 lépés hosszú udvar tele van virággal és gyümölcsfával. A séta óra alatt mindenki kivitte az ujságját a fa alá s a társadalmi egyenlőség kedvéért ketten mentek fel reá, rázni. Egy szocialista s egy jogász. Látta volna Szerkesztő ur, hogy a 70 éves patriárcha hogyan szedte az epret a leglehetetlenebb kosztümben.

Itt van Stieder György, a kinek 680 napja van leülni való. Most már a vége felé jár. Ő képviseli a plutokratiát. A patricius, a ki csak a légycsapójára vigyáz, a többi nem érdekli a világon. És igy tovább. De kell, hogy az emberek alapjában jók legyenek s csak az élet körülményei kényszeritsék őket egymás ellen. Mert idebenn olyan szép türelemmel vannak egymás iránt, hogy gyönyörüség nézni. Sehol a nézeteknek olyan szabadsága, mint a fogházban. A gentry és a legradikálisabb nemzetiségi, vagy szocialdemokrata végig hallgatja a másikat s aztán ő is elmondja a magáét, de mintha előbb egy kukkot se hallott volna a másiktól.

Igy szórakozom, nézve itt is az embereket, a legérdekesebb thémáit a világnak.

Nem is tudom, minek irtam ilyen hosszan. Jól esett egy kicsit beszélgetni. De most még egy kérésem is van Szerkesztő Urhoz. Nagyon szépen kérem, irjon egy levelet valamely berlini könyvkiadóhoz, vagy irasson valakivel, hogy az „Ellen von der Weiden” cimü regénynek ki a szerzője s hova kellene a forditás megengedéséért irni? Ugye nem haragszik, hogy e kéréssel terhelem? Nekem nagyon nagy szivességet tesz vele. Talán Budapesten is meg lehetne a könyvet kapni ebben az esetben lenne kegyes nekem utánvétellel ezt megküldetni. A szerzőjét nem tudom, azt hiszem északi norvég vagy svéd irónő. De azt bizonyosan tudom, hogy Berlinben német forditásban jelent meg néhány éve. Kérem még Szerkesztő Ur, hogy jelentse a Nagyságos Asszonynak kézcsókomat.

Remélem mindnyájan jól érzik magukat s elmennek pihenni a nyáron valahova. Ha ugyan dolgai elengedik Pestről. Szerkesztő Urat legmelegebben sokszor üdvözli tisztelő hive

Fényes László

164

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét fejléces kártyáján.]

[1905 július első fele.]

Kedves Barátom!

Egy-két kérdést intéztek hozzám a *Berzsenyi-lányok* ügyében. Hogy be van-e fejezve, nincs-e befejezve? Légy szives adj erre nézve valami direktivát, mit mondjak. Legjobban szeretném, ha te azt magad intéznéd el. Nem akarom magamra venni annak ódiumát, mintha önkényileg én avatkoztam volna bele ebbe az ügybe.

Mellesleg megjegyzem, hogy amennyiben vasuti jegyed még nem volna, ezt most Vörös Lászlónál kieszközölhetném.

Hived

Kiss József.

165

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

[1905. jul. első fele]

Kedves Barátom!

A „B[erzsenyi] l[ányok]" könyvben több lesz, mint a mennyi már megjelent. Hogy folytatást hosszabb idő óta nem küldtem, ez mindenekelőtt azért történt, mert olyanforma nyilatkozatot tettél előttem, a melyből az derült ki, hogy a folytatásnak nem igen örvendesz. Ezt a föltevésemet megerősitette az, hogy a vasuti jegyet elvontad tőlem, a mit a „Hét"-től való consilium abeundinak kellett tekintenem.

Már pedig a „B[erzsenyi] lányok"-nak ugy a formája, mint a közlése módja megengedte, hogy közlését akkor hagyjuk abba, a mikor akarjuk.

Te a folytatást azóta nem reklamáltad (bár annakelőtte minden egyes folytatásért elküldtél), - én tehát ezt az ügyet elintézettnek tartottam.

Most irt szives soraidból se tünik ki, hogy a folytatást kivánod-e avagy sem? Kérdésedre tehát csak azt lehetne felelnem, hogy a „B[erzsenyi] lányok" be van fejezve vagy nincs befejezve: a hogyan akarod.

De minthogy magából a tényből, hogy ez irányban kérdéssel fordulsz hozzám, az látszik, mintha helyesebbnek tartanád a dolgot a „Hét"-ben is folytatni, ehhez hozzá tehetem, hogy: ha ebben a föltevésemben nem tévedek, és ha - mint irod - szives léssz a vasuti jegy birtokába

visszahelyezni (a mit én a „Hét”-nél való munkásság egyik honoráriumának tekintek): rajtam nem fog mulni, hogy a „B[erzsenyi] lányok” a „Hét”-ben is egészen megjelenjék.

Hived

A.

166

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét fejléces kártyáján.]

[1905. jul. első fele].

Kedves Barátom.

Pakkolok és megyek Füredre. Szerdán itthon leszek. Addig küldd el a fotográfiáidat *aláírva*. Csütörtökön beadom. Ma már találkoztam Vörös Lászlóval. Beszélhettem volna vele, ha tegnap válaszoltál volna. A Berzsenyit megirhatod a jövő hétre, illetve mindjárt. Nagyon sietek és látogatóim is vannak. Pardon.

Hived

Kiss

167

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

Báthory-utca 3. 1905. okt. 17.

Kedves és tisztelt Ambrus ur, a toll bosszut áll a gyámoltalan írón, s őt, ha magasztalásokat irt, olyannak mutatja, mint aki gondolatban a kidicsért fölött állónak érzi magát; rendjelosztogató fejedelemnek, akihez ezért köszönő audienciára kell járulni. Fáj, hogy éppen kegyeddel szemben kerültem ebbe a gyászos és nevetséges helyzetbe - pedig nyilván ebbe kerültem, különben nem köszönné meg azt a masinamunkát, melyet Révai Móric barátunk megrendelésére szállitottam. Kétszer volt alkalmam kegyedről irni, s mind a kétszer elszomoritott, hogy hiján vagyok annak a pontosan itélő és biztosan kifejező tehetségnek, mellyel általánosságban kóválygó lelkendezés helyett pontosan és plasztikusan meg tudnám irni s meg is tudnám okolni, amit kegyedről s irásairól tartok. Igen örülök, hogy nem szorult rám, de épp ezért talán nincs benne tolakodás, ha megmondom, hogy hálás vagyok: nem éppen kegyednek, de szinte a világegyetemnek, nem éppen azért, hogy kegyed barátságával megtisztel, de pur et simple azért, hogy kegyed *van*. Ez érzésem akkor sem volna más, ha kegyed olyan valakinek itélne engem, akivel rosszul kell bánni, s ezt az érzésemet profanálnám, ha megköszönném kegyednek, hogy elejétől fogva s mindig jó és gyengéd volt hozzám, s azt mondanám, hogy az én hódolatom s ragaszkodásom ennek viszonzása.

Meleg üdvözlettel kegyednek s kézcsókommal ő nagyságának maradok tisztelő és szerető hivük

Veigelsberg Hugó

168

Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[1905. dec.] Hétfő.

Kedves Zoltán,

háromszor is kerestelek a héten, legutóbb ma délután, borzasztóan sajnálom, hogy nem találkozhattunk. A lapot holnap okvetlenül le kell zárni, nagyon kérlek, hogy ha lehetséges délig irj valamit. Esetleg folytatod a Berzsenyit úgy-e? Ez esetben jó volna, ha az általános titkos választásról nyilatkoznék az öreg. Hadd legyen politikánk is. Azután arra kérnélek, hogy a Szerkesztői üzeneteket ismét légy kegyes ellátni. Ölel igaz hived

János

Hétfő

169

Ágai Béla - Ambrus Zoltánhoz

[Az Ujság levélpapirján.]

[1906.] febr. 15.

Kedves Uram, a mai komisz időben félek az ügyésztől. Még megesik az a szégyen, hogy lefoglalnak. Kérek, ha lehet, *még ma* másikat. Azután a szokásos kétheti rimánkodás: *vasárnapra novellát*!

Hivséges hive

Ágai

170

Ambrus Zoltán - Frommer L.-hez

Budapest, 1906. márc. 11.

Hosszabb ideig nem voltam Budapesten s azért a hozzám intézett nagyon megtisztelő és még a mult hó 26-án irt sorokra csak most válaszolhatok. A levélben kifejezett szives engedelemmel élve, magyarul irok, mert németül rosszul beszélek s ha e sorokat németül irnám, attól kellene tartanom, hogy másodszorra se sikerülne a kis novella alapgondolatát megvilágitanom.

A „Gyémántgyürü" apró homályosságainak - a melyekre az irót a tárgy kényessége kényszeritette - magyarázata a következő:

A gyürü *nem* veszett el. Tulajdonosa (az a szini iskolai növendék, a ki már rossz utra tért, s a ki ezt a gyürüt gazdag pártfogójától kapta) *délelőtt* mutogatta az iskolában, aztán haza ment, otthon eltette, de erről később megfelejtkezett, s *délután*, mikor megint az iskolába ment, énekórára, az énekóra alatt egyszerre csak eszébe jutott a gyürü, de csupán arra emlékezett, hogy a gyürüt társainak mutogatta s hogy a gyürü kézről-kézre járt, de arra már nem emlékezett, hogy ez még délelőtt történt, hogy azóta a gyürüt otthon eltette és hogy délután már nem hozta magával az iskolába. Abban a gondolatban, hogy a gyürünek az ujján kellene

lennie, de már nincs ott, hirtelen azt képzelte, hogy tréfából eldugták, vagy pedig ellopták tőle; elmondja az énektanárnőnek, hogy a gyürűje, miután kézről-kézre járt, eltünt - szóval ok nélkül, csupán feledékenységből gyanusitotta meg társait. Azzal, hogy gyanakodva kereste a gyürüt, az iskolában persze nagy felfordulást okozott, mert társai *nem* tudták, hogy a gyürüt délután már nem hozta magával; mindegyik azt képzelte, hogy délután is a tulajdonos ujján volt a gyürü, s hogy ez délután is mutogatta több társának (neki nem, hanem másoknak igen), talán azoknak, a kik a közelében ültek, talán olyanoknak, a kik délelőtt még nem látták - és nem tudtak mit gondolni. Azt mindegyik tudta, hogy ő délután már nem látta a gyürüt, de mindegyik azt képzelte, hogy mások azonban látták, s egyre többen és többen gondolták azt, hogy a gyürüt valaki ellopta. Csak nagy későn jutott eszébe valamelyiknek, hogy: ki is látta hát *délután* a gyürüt? - és csak akkor derült ki, hogy a tulajdonos egyszerüen *tévedett*, a mikor, mialatt az egész osztály felügyelet alatt maradt, a tulajdonos haza ment s nagy meglepetésére otthon *megtalálta* a gyürüt, a melyet feledékenységből az iskolában keresett.

Ez a novella alapjául szolgáló főesemény. A novella czélja mindenekelőtt képet adni arról, hogy a tévedésből eredő gyanusitás, mely csupa olyat sujt, a kik a tolvajlásban mindannyian egyformán ártatlanok, milyen különböző hatással van egy egész csapat leányra, a kik közül a tolvajlásban egy se bünös, de a kik *egyébként* éppen nem egyformák, a kik között vannak már teljesen megromlott lelkek, vannak a kik félig-meddig romlottak, van egy pár demivierge, a ki testileg ártatlan, de egyébként már nem tiszta lélek, és van véletlenül egy egészen ártatlan, egy egészen tiszta lélek is.

A kis leány - nemcsak hogy nem lopta el a gyürüt, nemcsak hogy nem esett kisértésbe, nemcsak hogy nem kivánta meg a gyürüt, s nemcsak hogy a gyürüre vonatkozó bünös kivánság nem fordult meg a fejében, ellenkezőleg: ő az egészen ártatlan, egészen tiszta lélek, a kinek még *semmiféle* bünös gondolat nem fordult meg a fejében, *és éppen azért viselkedik ugy, mintha bünös volna, mert ő még egészen ártatlan és egészen tiszta*. Ő még elhül, elszörnyed arra a gondolatra, a mi többit is bosszantja vagy dühösiti (ahhoz képest, hogy romlott vagy kevésbbé romlott lélek) de sokkal kevésbbé zsenirozza, mint az egészen ártatlant. Ezt lázba ejti az a gondolat, hogy ő is a tolvajlással gyanusitottak között van, ez még ájuldozik arra a gondolatra, hogy őt is megmotozzák, mint a hogy a gonosztevőket szokás; ennek a szemérmét még sértik az egyre szigorubbá váló motozással együtt járó barbár durvaságok. Ez a kis lány még asszonyi testeket se látott, e motozás alkalmával lát először; s a neki uj látvány, a vetkőződéssel kapcsolatos - hogy ugy mondjam: - illetlenségi kiállitás, a melyben neki is részt *kell* vennie, és a kutatással járó, nem részletezhető durvaságok az ő szemérmére olyan felforgató hatással vannak, hogy ez a hatás akkor se lehetne sokkal nagyobb, ha férfiakat kellene látnia hasonló helyzetben. A motozással járó szemérmetlenségek és a gyanu, a melyet magán érez, - pedig a lázassága természetesen mindinkább feléje irányitja a gyanut, - ő neki még olyan rémületet és izgalmat okoznak, hogy ő - ő egyedül - egészen kikel magából, szégyenkezésében alig van eszénél, mint egy alvajáró veti magát alája a kénytelen megpróbáltatásnak, és mire mindannyian túl vannak ezen a - neki rettenetes - jeleneten - már ő is átélt valamit, már az ő szemérme is sebet kapott.

A novella alapgondolata tehát rámutatni:

Hogy az értelmetlenség és a lelketlenség, a mely nem ismer más szentséget, csak a *tulajdon* szentségét, egy romlott teremtés *képzelt jogainak* érdekében hogyan sért egy sokkal nagyobb szentséget, az ártatlan lélek szentségét, - hogy a barbárság (a melyet itt a tanárnő korlátolt gondolkodása képvisel) hogyan öli ki a szemérmet lassanként ilyen jelenetek rendezésével, abból, a kiben a lélek még egészen ártatlan volt akkor, a mikor ezt a lelket a barbárság gondjaira, vezetésére bizták.

Ez a novella csak egyik darabja az ugyane kis leányról szóló egész novella-ciklusnak, a melyből eddig három novella jelent meg. Mint a ciklus többi darabjai ez a novella is rámutat továbbá (egy szini iskola alakjainak rajzában) arra is, hogy a szinészet mesterségének olyan állomásai és elő-állomásai is vannak, a melyeknek uralkodó szelleme jobban kedvez azoknak, a kik a szinészetet csak másnemű kereset palástjául vagy cégtáblájául használják, mint azoknak a meg nem romlott lelkü fiataloknak, a kiket akár a hivatottság akár pusztán a kenyérkereset szüksége vonz a szinészi pályára.

171

Wolfner (Farkas) Pál - Ambrus Zoltánhoz

[1906. márc.-ápr.]

Mélyen tisztelt Ambrus ur!

Személyesen akartam tiszteletemet tenni egy nagy kéréssel. A Nemzeti Szinháznál be van adva egy darabom, a mely, a mint mondották, a mai nap folyamán Önhöz kerül. Már most természetesen a világért sem jelentkezem azért, hogy bármi irányban protekcióját kérjem. De igenis kérek valamit, a mi ugy hiszem talán teljesíthető lesz. Nekem ez az első szinpadi kisérletem. Tisztában vagyok azzal, hogy nagy hiányok és fogyatkozások vannak benne. Azt is tudom, hogyha Ön, mélyen tisztelt Ambrus ur azzal a jóakarattal tüntetne ki, hogy a darabot nem ugy mint egyet a számos közül, a melyet haza küldenek a szinháztól, - hanem mint egyed munkát olvasná el, rendkivül becses és érdekes dolgokat mondhatna nekem - a melyeknek a darab átdolgozásánál esetleg nagy hasznát venném. Én tehát arra kérem, méltóztassék a darabot a szokottnál rövidebb idő alatt elolvasni, ugy hogy én esetleg a nyár folyamán már Ambrus ur véleményéhez képest javithatnék rajta.

Ha ellenben azt találná, hogy értéktelen, köszönettel fogom ezt a véleményét is venni.

Most kiutazom Hatvanba. Talán kegyes volna nekem oda egy sorban megirni, hogy mikor tehetem tiszteletemet. Ne vegye rossz néven kérésemet.

Őszinte tisztelője

Wolfner Pál
Cim: Hatvan, Kastély.

172

Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

1906. jun. 5.

Kedves Zoltán,

„az asszonyok vallomásai” - ez már a nagy irodalom. Ha az irigységnek vagy rosszaságnak bármely qualitása volna benne[m] - mint ahogy szégyen nem szégyen de nincs - most irigyelnélek és bosszankodnám, s az fölvillanyoz, amire nem képes a tenger, a napsütötte hegyszakadékok és minden egyéb fene amit természetnek neveznek. Nagy dolognak kell lenni az irásodnak, ha engem, aki irtózom a betüvetéstől irásra kényszerit. Te mégis csak eljutsz magadhoz és a magad becsületes jogaihoz és megalkodhatod a dynastiát - amit tréfásan annyi

idő óta emlegetsz - egymagadban, csak vigyázz az egésségedre, amely egy kis becézéssel ha bánsz vele - ugyis törhetetlen, mind jobb lesz és mikorra más megöregszik: te fiatal leszel.

Délutáni álomból ébredve irom e sorokat[?]. Kinos egy álom volt, vasrácsos ajtón át nézett be hozzám Hercl Dóri, meg egy másik ismeretlen ur. Be is akartak jönni, el is akartak kerülni. Megnézem mit akar a két jó héber. „Kimegyek hozzájuk." Igy rebbentem föl. Azért nincs semmi baj, csak egy kis buskomorság, mi egyéb amiből nem tudok kivergődni. (A váltóm - amit te aláirtál - ilyenkor szintén az eszembe jut, de Ernő elintézi.) Nem akarom rontani a kedvedet, de annyi sok bolondot beszéltem neked az utolsó időben, hogy - ezt már el kell viselned - elmondom a való igazságot is, hogy elmondhassad a fiaimnak, ha egyszer majd, ha már értik a dolgokat, megmagyarázhassad nekik az apjukat. (Te meg tudod.) Gyorsan coupiroztam, minden átmenet nélkül egy testi és lelki mérget és ezalatt el voltam hagyatva, magamba zárkóztam, még lóditottak rajtam, ahelyett, hogy egy kissé erősitettek volna. Azt hittem erősebb vagyok - ime gyengébbnek mutatkozom. Aztán retrospektive, az én vérmérsékemmel megállapitani bizonyos undoritó dolgokat - ettől nem lehet táplálkozni, erőre kapni. Ám még próbálkozom, a gőg, meg a dac visz rá és nem az életkedv. És még az irodalom. Ha még egyszer csak egyszer én is csinálhatnék, nagy irodalmat. Egy morphinista és végképp tönkrement fiatal Rittmeister van itt, ha józan, azt mondja: „Wenn ich nur einmal zum[!] Armée zurückgehen könnte!"

Igy fölpiszkált, helyesebben fölfrissitett a munkád. Őszintén és szépen köszönöm neked. Nehogy szegény Tóth Bélának gondolj engem ezért az „irodalmi levél"ért. Az ő phisikailag is rossz szivének és agyának a mértékéig akkor se jutok el amikor már tördelik a pénz-cserepet, hogy a szememre tegyék. (Ismered ezt a ritust?) Jó kedvet, sok pénzt, addig is amig szájadban a legvastagabb és legfinomabb szivarral lefüstölöd az egész világot.

Fényes Lászlót ha látod szépen tiszteltetem, mindég akarok neki irni, de sok és nehéz az elmondani valóm. A hegyek közül - mert innen már szököm - majd csak megirom.

Isten áldjon, meleg szeretettel régi hived

Bródy Sándor

173

Bródy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[1906. közepe]

Kedves Zoltánkám,

dühösit hogy nem költöttek föl.

Ne gyere el. Dolgozzál és egyébbel ne törődjél mint a munkáddal, magaddal az egésségeddel.

Nagy vágyakozással várom a köteteidet. Azt hiszem, hogy nagy és ujfajta örömed lesz bennük és megjelenésüknek körülményeiben. Csak már jönnének. A tizenegy év előtt Midásról irott kis tárcához sok hozzáfüzni valóm van és talán jobban is fogom megirni most.

Ölel hü embered

Bródy Sándor
helyesebben
a félig szélütött kankutya

174

Bayer József - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [1]906. nov. 6.

Kedves jó Uram,

november 12 én a Kisfaludy-társaság 70-ik évfordulóját üli megszületésének. Látva azt, hogy a Szerda kegyelettel ápolja az emlékezés virágait, azt gondoltam, hogy jó helyre adom az én virágaimat is, ha a Szerda irodalmi rovata vezetőjének küldöm meg.

Ez a cikkecske csakis a multról szól rideg objektivitással. A jelent nem bolygatja...

Milyen gyönyörüek Istenben boldogult Péterfynek versei. Akár csak Lenaut olvasnám! De hallgassunk e halálra mellőzött emberről midőn a Kisfaludy-társ[aság] multjáról szolunk.

Baráti kézszoritással

Bayer József

175

Ambrus Zoltán - Az Ujság szerkesztőségéhez

[1906. nov. 18.]

„Az Ujság” vasárnapi számában „Egy lap-alapitás története” cimen olyan tartalmu közlemény jelent meg, mely kételyt támaszthat az olvasóban: vajon kifogástalanul jártam-e el akkor, a mikor vállalkoztam, hogy a Szerdá-nak hetenkint egy irodalmi cikket fogok irni havi száz forintért. Erre a meggyanusitásra ki kell jelentenem a következőket:

1. Midőn Gundel Antal és dr. Hubert Emil urak, a kiket addig nem ismertem, fölkerestek, és közölvén velem, hogy Gundel ur hetilapot fog inditani, felszólitottak, hogy az emlitett feltétel mellett vállaljam el meginditandó lapjok irodalmi rovatának vezetését, továbbá, hogy minél több egyéb közleményt is irjak számukra, mert óhajtásuk az volna, hogy bár egész irodalmi munkásságomat lapjok számára köthetnék le - nem titkoltam el Gundel Antal ur előtt, hogy én nem bizom abban, hogy lapjok prosperálhat, és azt se, hogy semmi kedvem belemenni egy nagyon is kockázatos vállalkozásba. Gundel Antal ur a tárgyalások során - mert hetekig tartott, mig rá tudott beszélni az általa felajánlott egy éves szerződés aláirására - ezekkel a nyilatkozatokkal nyugtatott meg:

Ő tisztában van vele, hogy a lap rövid időn nem lehet rentabilis, de ő várhat, mert atyja, Gundel János, rendelkezésére bocsátotta az első év költségeire szükséges nagyobb összeget, s biztositotta őt arról, hogy a legrosszabb esetben három éven át is folyósitani fogja a lap fenntartására szükséges költséget. Ő különben ambicióból inditja meg a „Szerdá”-t, s nem azért, mintha ennél jövedelmesebb vállalkozást nem tudna elképzelni. De bizik abban, hogy lapja a kontemplált magasabb nivóval meg fogja hóditani az olvasóközönség komolyabb elemeit, és ezt a magasabb nivót azzal szándékozik biztositani, hogy a szokásosnál nagyobb irói honorárium felajánlásával megszerezheti a lap számára legjobb iróink legjava munkáit. Bizik továbbá abban, hogy vállalkozása idővel sikerrel fog járni azért is, mert atyja, Gundel János, a ki a vendéglősök ipartestületének elnöke, a maga összeköttetéseivel ki fogja vinni, hogy a vendéglősök hirdetéseik közlése fejében a lap annyi példányára fizessenek elő, hogy már ez maga meg fogja tériteni a költségek jelentékeny részét, de minthogy elegendő pénz áll rendelkezésére, bizik abban is, hogy a reklámozással stb. lassankint megszerzi előfizetőkül a

komolyabb olvasmányok kedvelőit. Nyomatékul végre felajánlotta, hogy a rovatvezetésen kivül teljesitendő munkámra minél nagyobb összegű előleget vegyek igénybe, mert ezzel is biztositani akarja, hogy munkálkodásom nagy részét lapja számára köthesse le.

II. Én szerződéses kötelezettségemet, melynek honoráriuma ugyanannyi, a mennyit hetenkint egy czikkért a „ Fidibusz"-tól kapok, pontosan és olyan módon teljesítettem, hogy minden egyes számba legalább kétszer annyit irtam, mint a mennyire a Gundel Antal ur ajánlotta szerződés kötelezett. Minden más egyéb a „Szerdá"-ba irt; munkám honoráriumának megállapítását a szerkesztőségre biztam, s ezt minden egyes esetben Gundel Antal ur és dr. Hubert Emil urak együtt állapitották meg.

Ezek után csak a legnagyobb felháborodással vehetem tudomásul, hogy a midőn a „Szerda" megszünéséről „Az Ujság"-ból értesülök, az „Egy lap-alapitás története" cimü közlemény, a melylyel az Ujságot felültették, tisztességes nevemet bizonyára nem Gundel Antal ur tudtán kivül meghurcolja.

Ambrus Zoltán

176

Ismeretlen - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Posta Táviró és Távbeszélő Tisztviselők Kaszinója levélpapirján.]

Budapest, 1906. nov. 25.

Nagyságos Uram!

„Az Ujság" ma megjelent számából olvastam „A javasasszony" tárca cikkét.

Ha ez esemény nem a képzelet szüleménye, ha a benne felemlített álnevü urak tényleg léteznek, ugy nagyon kérem és alázatos tisztelettel kérem hogy azt a ferenckörúti lakást és lakója cimét velem közölni kegyeskedjék.

Évek óta szenvedek, meghülésből kifolyólag szerzett gégehurutban, orvosokkal, tanárokkal kezeltettem de eredménytelenül, azzal a tudattal élek hogy a betegség az orvosi tudomány mai állása szerint gyógyithatatlan, szeretnék még egy próbát tenni, talán sikerül, - hisz' Nagyságodnak nem kell mondanom hogy mennyire sóvárgom a gyógyulást.

Iró emberek mélyebben látnak, mélyebben éreznek, minden e tárgybani magyarázatot feleslegesnek tartok, annyit jegyzek csupán meg, hogy egy egyszerű, szegény postatisztviselő vagyok nevem nem akarom elárulni hogy magam esetleg ne blamirozzam.

Ismételten könyörgöm szives válaszáért melyet *RR 30* jelige alatt keresek a főpostán és vagyok egyik ismeretlen

lelkes tisztelője

177

Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez

[1906. nov. vége]

Tisztelt Uram,

Vasárnap közölt tárcacikkem egészében képzelet munkája ugyan, de alapgondolatát csakugyan megtörtént dolog szolgáltatta. A kitől ezt a történetet hallottam, az igazi történet főszereplőjéről csak annyit tud, hogy Ó-Budán lakik. Azt hiszi azonban, hogy ön többet tudhat meg és talán utbaigazitást szerezhet Márkus József laptulajdonos és szerkesztő urtól (Teréz körút 38.); róla ugyanis azt hirlik, hogy az illetőtől szintén eredménnyel kért tanácsot. Forduljon hozzá; ha csakugyan ismeri az illetőt, öntől, a betegtől, nem fogja megtagadni a felvilágositást.

Tisztelettel:

Ambrus Zoltán

178

Kiss József - Ambrus Zoltánhoz

[A Hét levélpapirján.]

[1906. dec.] Kedd

Kedves barátom,

Lederer Béla testvérei nevében arra kérlek, hogy össze gyüjtött munkái megjelenése alkalmából irassak róla. Lederer Bélát életében is kevesen ismerték, most meg alig emlékszik rá valaki. Te vagy az egyetlen competens kortársa, aki irhatna róla. Ha ellenedre nincs, elküldeném neked a könyveket.

Tisztelettel:

(A karácsonyi számra!)

Kiss József

179

Ambrus Zoltán - Kiss Józsefhez

[1906. dec.] Szerda

Kedves barátom,

Sokkal fáradtabb vagyok, semhogy bárminő uj kötelezettséget vállalhatnék, s egy-két nap mulva elutazom, hogy néhány hétig pihenhessek.

Azért megtisztelő felszólitásodnak, hogy Lederer Béla összegyüjtött munkáiról irnék a Hét karácsonyi számába, legnagyobb sajnálatomra nem tehetek eleget.

Meg vagyok győződve, hogy a Hét dolgozótársai között többen vannak a kik hamarább és jobban irhatnak Lederer Béla könyveiről, mint a hogy a kitüzött rövid időn belül én tehetném.

Tisztelettel

180

Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz

[1907. jan.] Vasárnap este

Kedveseim!

A hotelben nem igen tudok irni, mert a mig világos van, kint járkálok a városban, messze a lakástól, este pedig otthon rosszul világit a magasan csüngő egy szál villamos körte. Kávéház - a szónak pesti értelmében - itt már alig van; azért sörházakban irom, a mit innen haza küldök: a Révai-féle reviziókat, cikket a Fidibusznak és a leveleimet is. Azért nem irhatok nektek olyan hosszasan, mint kedvem volna. De ti ugyan nem kényeztettek el. Ma megint nem kaptam tőletek egy sort sem. Gizus az én kedvemért sem irna 1-2 sort?

Pedig attól függ, hogy maradok-e még tovább is. (Egyébként maradhatnék.) De már nagyon kezdek nyugtalankodni rajtatok. Igazán nem hallgattok el semmit? Irjatok!

Sokszor csókol

szerető öregetek

181

Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz

[*Nyomtatott fejléc*:]
Café Restaurant de la Paix.
5, Place de l'Opéra Paris.
Adresse Telegraphique
Paixora-Paris.

Paris le... jan. 29. 1907. Kedd este.

Kedveseim!

A náthám miatt ma este nem mertem elindulni. Holnap, szerdán este indulok, és ha az ut annyira fáraszt, mint a mikor jöttem, Münchenben és Bécsben is megpihenek. Igy valószinüleg csak szombaton érkezem haza.

Tudom, Etuskám, hogy a késedelmemmel bajt okozok neked, de egy-két nap, azt hiszem, nem ejt kétségbe.

Ha ez a levél még Carmen előtt talál: csak bátorság! Carmenhoz nem sokat ér a szép hang, még az énekelni tudás is keveset, Carmenhez bátorság kell.

Mert nálunk ezt nevezik a szinjátszásban müvészetnek.

Csókol mindnyájatokat

szerető öregetek

182

Ambrus Zoltán - Mikszáth Kálmánhoz

[1907. szept.- okt.]

Kedves Kálmán!

Hálás szivvel köszöni meghálálhatatlan szivességedet igaz hived

A[mbrus] Z[oltán]

183

Ambrus Zoltán - Beöthy Zsolthoz

[1907. szept.- okt.]

Mélyen tisztelt Elnök Ur!

Engedd meg, hogy e sorokkal fejezhessem ki hálámat azért a szives és fölötte megtisztelő ajánlásért, a melylyel összegyüjtött munkáim megjelenése alkalmával kitüntetni méltóztattál. Kegyességedet nagyon köszöni tisztelő igaz hived

A[mbrus] Z[oltán]

184

Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz

[1907. szept.-okt.]

Kedves Pista!

Hálával teli szivvel köszönöm a sok szépet és jót, a mit rólam irtál. Igen jól esik, hogy dicsértél; még jobban esik, hogy ilyen szives barátsággal vagy irántam!

Nagyon, nagyon köszönöm!

Igaz hived

Ambrus

185

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[Levélpapir fejléce: Felső-Alap Fejér megye.]

[1]907. okt. 17.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Még nem láttam, csak *Az Ujság*-ból olvasom, hogy az Uj Magyar Szemle föltámadt. Adjon neki munkatársainak kitartása és a közönség értelme hosszu életet. Roppant nagy szükségünk

volna egy okos, komoly és modern Szemlére, a melyben olyan emberek hallatják szavukat, mint Szerkesztő Ur, és Ignotus ur, a ki - ugy veszem ki - szintén dolgozik.

Most veszem észre, hogy odáig ragadtattam magam, hogy mint valami nagyfejü capacitás, gratulálni kivánok az uj lapnak. De igazán nagyon örvendenék egy ily revuenek. S mindjárt ajánlkozom is valamire, ha t. i. kellek. Kiss József az ősszel jubilál. Szivesen irnék róla egy kisebb essayforma valamit, természetesen csak akkor, ha erre a témára nálamnál[!] érdemesebb ember nem akadna, a mint hogy biztosan fog akadni!

Nagy tisztelettel és ragaszkodással

Szerkesztő Urnak hálás hive

Voinovich Géza

186

Barlas M. - Ambrus Zoltánhoz

Delatyn, 1907. nov. 5.

Nagyságos Ur!

Bocsanatot kerem, hogy én csekély ember batorkodom olyan hires iró elő mint a Nagyságos Ur, egy kéréssel lépni.

Lengyel vagyok. A magyar nyelvet nyolc év óta nagy előszeretettel tanulom. Valoságos érdekkel és győnyőrködéssel olvasom az Ő „Az Ujságban" megjelent novellait. Ohajtanám is nemélyeket kőzülük és első sorban a „Nagyapó álmát" „Az erős asszonyt" és Sári és Váry-t a lengyel nyelvbe megforditani, hogy olvassa is a lengyel, kinek a mü eredeti nyelve érthetlen.

Kérem azért alázatosan, hogy sziveskedjék nekem arra becses engedélyét adni.

Bocsasson meg, kérem, ha hibasan irok, miért a magyar nyelvet itt lengyelorszagban csak a könyvekből tanultam.

Rémélyem, hogy a Nagyságos Ur, kérésemet megvetni nem fogja és előre küldem meg a legszebb köszönetemet.

Kiváló tisztelettel

M. Barlas
népiskolai tanitó
és cs kir. járásbirósági magyar tolmács
Delatyn (Galiczia)

187

Ambrus Zoltán - A „Fidibusz" szerkesztőjéhez

[1907. dec. eleje]

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Nagy szomoruságomra be kellett látnom, hogy a legutóbbi években sokkal több munkakötelezettséget vállaltam magamra, mint a mennyinek most már egyátalán meg tudok felelni.

- Be kellett látnom továbbá azt is, hogy bármily anyagi előnyökkel jár is rám nézve a „Fidibusz”-szal való összeköttetésem: ez a kötelezettségem szintén azok közé tartozik, a melyeknek már eddig sem tudtam ugy megfelelni, a hogyan óhajtottam volna, ezentul pedig minél tovább halad az idő, egyre kevésbbé tudnék megfelelni.

Ez a belátás arra kényszerit, hogy a F[idibusz] szerkesztőségéből - a mennyiben a dátumra nézve is megnyerhetem igen t. Szerk. Ur szives beleegyezését - a jövő évi *febr. hó 1-én* kilépjek.

Nemcsak illőnek, hanem szükségesnek is tartottam ezt már most, hetekkel előbb, jelenteni, mert tudom ugyan, hogy azt a munkát, a melylyel a F.-nak szolgálatára lehettem, a F. szerkesztősége a legkönnyebben s valószinüleg csak előnyösebben pótolhatja, ugy h[ogy] a F.-tól való megválásom csak személyes ügy és pedig olyan személyes ügy, a mely egyedül rám nézve jár veszteséggel: mindamellett megtörténhetik, hogy igen tisztelt Szerk. Ur már most gondoskodni kiván annak a csekély munkának az ellátásáról, a melyet mindeddig én végeztem.

Azért kérem, kegyeskedjék engem a F. szerkesztőségének kötelékéből 1908. febr. 1.-én elbocsájtani s ez időtől kezdődően nevemet a lapon megnevezett dolgozótársak neve közül kihagyni. Természetesen jan. 31-ig kötelezettségemnek a kéziratszolgáltatás tekintetében pontosan meg fogok felelni.

A mikor ezt tisztelettel jelentem, legyen szabad egyszersmind megköszönnöm igen tisztelt Szerk[esztő] Urnak kitüntető figyelmét és irányomban tanusitott szives jóindulatát. Mindig hálával fogok emlékezni a baráti jóakaratra, a melylyel megtisztelni kegyes volt s a melyet talán ezután se fogok elvesziteni és nagyon fogok örülni, ha valaha alkalmam nyilhatik bármelyik vállalatának szolgálatára lenni.

Fogadja igen t. Szerk. Ur köszönetem és igaz tiszteletem kifejezését.

Lekötelezett hive

A. Z.

188

Váradi Antal - Ambrus Zoltánhoz

[Az Egyetértés politikai napilap fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1907. dec. 3.

Kedves Zoltán!

Imé aláirva az ajánlat. Hogy én egy ujat irjak, annak nincs célja. Először: ennél jobban a fene tudja megirni. De ha Dosztojevski irná meg hát azt hiszed hogy hajtanak rá? Ismered a Petőfi-választó ülések levegőjét, ott irásbeli kapacitácziónak nincs helye. Alig várják, hogy leőrölje a titkár a textust, aztán szavazzunk! Ha lehet: irasd alá még néhány barátunkkal, mert azt tapasztaltam, hogy ez az *egy* kötelező.

Köszöntelek igaz baráti megemlékezéssel régi hived

Váradi Antal

189

Ambrus Zoltán - Zempléni Árpádhoz

Budapest, 1907. dec. 4.

Kedves Zempléni Ur

A mellékelt ajánlást, amelyet Váradi Antal kollégánk is aláirt, azzal a kéréssel van szerencsém elküldeni, hogy ezt hivatalosan tudomásul venni és ha netalán valami formahibát talál benne, erről engem kollegiális szivességgel privátim értesiteni méltóztassék. Ki akarnám zárni ugyanis annak a lehetőségét, hogy az ajánlást a tagválasztó ülés semmisnek nyilvánitsa, és ha ajánlásom szövegének valami hiánya van, ezt még kellő időben pótolni óhajtom. Nem kellene Önt ezzel a kéréssel terhelnem, ha a Petőfi Társaság alapszabályai kezemnél volnának, de ilyen nyomtatvány nincs nálam, és nem is tudom, hogyan juthatnék hozzá.

Lekötelezne továbbá, ha olyan szives volna és közölné velem, mely napon lesz a tagválasztó ülés? - Ha ugyan a napra vonatkozólag már megtörtént a megállapodás. Ha még bizonytalan, mikor lesz, akkor az volna a kérésem: annakidején ne tessék megfeledkezni a nekem szóló meghivó szives elküldéséről.

Kiváló tisztelettel és üdvözlettel igaz hive:

Ambrus Zoltán
VIII. Erzsébet körút 8. sz. III. em. 9.

190

Szécsi Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Hatvan, 1907. dec. 13.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Hálás köszönet szives értesitéséért és igazán lekötelező fáradozásáért. Reménylem, hogy Zempléni kollégánk negativ magatartását nem veszi túlságosan a szivére. Az, ugy látszik, csakugyan ősi magyar irói szokás, amelyről, és még külömbekről, mostani aspirációmnál sokszor meggyőződtem.

Ugy hallottam, hogy a tagválasztó ülés napja dec. 27.-ike, de nem hiszem, hogy ezen a pénteki napon választanak; valószinübb, hogy a választás a következő napon lesz.

Kilincseléseim nem mindig lelketviditó Odysseájának papiroson az az eredménye, hogy körülbelül husz „biztos” szavazatra számithatok. Ámde szintén ősi magyar szokás szerint, amint erre figyelmeztettek, már többször megtörtént stb. -

Különben - vederemo.

Mindenesetre fogadja, kérem, ismételt hálás köszönetem és igaz nagyrabecsülésem kifejezését, mellyel vagyok s maradok

őszintelt hive

Szécsi Ferenc

191

Tichy Gyula - Ambrus Zoltánhoz

Rozsnyó, 1907. dec. 22.

Igen tisztelt Uram!

Felajánlhatja-e egy kicsiny ismeretlen piktor müveit egy nagynevü magyar irónak a nélkül, hogy hatáskereséssel ne vádolják, vagy tolakodónak ne tartsák, aki ajándékokkal kellemetlenkedik, éretlen, értéktelen ajándékokkal?

Ezek a kérdések tolultak elémbe, midőn „Ninive pusztulásá"hoz készitett négy rajzomat irójának, Ambrus Zoltánnak felajánlani, - s evvel egy kedves tervemet megvalósitani - a levéliráshoz fogtam. Azzal biztattam magam, hogy megtehetem ezt, szándékom nem lesz félreértve. Hiszen én, mint müvész, adósa vagyok „Midás király" szerzőjének, azért a bámulatos megértésért, mellyel ott a müvészélet gyönyörüsége-kinja oly kérlelhetetlen igazsággal van megírva; s ez a megértés érlelte bennem Ninive pusztulásának olvasása után azt a szeretettel dédelgetett tervet, hogy én Ninive pusztulását illusztrálom, s ha kiállithatom e képeket, (vagyis megnyerem rájuk a hivatalos elismerést) felajánlom irójuknak.

Ez megtörtént. A képek ott lógnak, a Nemzeti Szalón karácsonyi kiállitásán, a földszinti baloldali terem falán. S ha Ön nem sajnálja a fáradtságot, elmenni megnézni e rajzokat, bizonyára meglátja bennük, minden gyöngeségük dacára a szeretetet, mellyel Ninive pusztulásának oly ragyogó és folytottan gunyos meséjét kisérni próbálta az illusztráló. Áttenni szinfoltokba azt, ami ott tökéletesen van megirva. S igy a képekben feltetsző törekvések sem lesznek értéktelenek, mely törekvések modern francia vagy angol irók helyett, magyar irónál keresnek és találnak dus és hálás anyagot az illusztrálásra.

Végtelenül fogok örülni, ha ezt a csekélységet Ön, igen tisztelt Uram, elfogadja tőlem s ebbeli hajlandóságáról pár sorban értesiti őszinte bámulóját

Tichy Gyulát

192

Szécsi Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Hatvan, 1907. dec. 30.

Igen tisztelt szerkesztő Ur!

Engedje meg, hogy - mielőtt ezt élőszóval tehetném - ezen az uton mondjak Önnek szivből eredő köszönetet igazán lekötelező, eredményes támogatásáért.

Őszinte nagyrabecsüléssel és rokonszenvvel köszönti

hálás hive

Szécsi Ferenc

193

Szabó Endréné Nogáll Janka - Ambrus Zoltánhoz

[Szabó Endre, az Üstökös szerkesztője fejléces levélpapirján]

[1907. dec. 31.]

Kedves Ambrus Uram!

Nagyon szépen köszönöm, hogy igy teljesitette a kérésemet, mert valóban ez az eredmény - az Endrődi megválasztása - az, amiben nekem is őszinte és nagy örömem telik. Csakhogy akkor, mikor én azt a levelet d. u. 2 órakor megirtam, még szó sem volt Endrődiről. Még Endre sem tudott felőle (akinek a megbizásából irtam), pedig kedden este alaposan megbeszélték Herczeggel a választást. Délután 4 órakor sem volt szó, mikor Endre a levelet postára tette. Mindenki Ferencziről beszélt s csak igen kevesen gondoltak arra, hogy a Pekár szivesen felajánlott munkálkodását igénybe vegyék. Az elnökséget ugyanis nem szánták kitüntetésnek, hanem olyan sulyos kötelességnek tekintették, melynek elviselésére nem irodalmi érdem, hanem tevékenység kell. Csak este 5 órakor a Herczeg lakásán tartott értekezésen sikerült Endrődit rávenni arra, hogy vállalkozzék. Akkor Endre is ott volt, ezt a határozatot aztán elmondta nekem s akkor már igazán mind a ketten sajnáltuk, hogy a levél elment.

No de szerencsére jól végződött minden, annak kivételével természetesen, hogy Ön nem jött el, mert bizony mindig nagyon örülök, ha látom, s most ez elmaradt. Nagyon kedves, hizelgő ürüggyel, de mégis csak elmaradt. S minthogy e veszteség folytán egy kis bosszuállásra jogom van: ime elküldöm az uj könyvemet azzal a határozott kéréssel, hogy abból tiz sort - büntetésből - okvetetlenül elolvasson. De megenyhitem a büntetést azzal a kéréssel, hogy erre a levelemre most már igazán ne válaszoljon. Immár teljesen meg vagyok győződve az Ambrus Zoltán korrekt neveléséről, mely levelek megirásában is megnyilatkozik; rossz véleményem ez irányban sem támadhat, nyugodt lehet. Hiszen én nagyon jól tudom, hogy mennyit ér az ideje és igazán vigasztalhatatlan lennék, ha miattam levélirásra pazarolná.

Most pedig még egyszer bocsánatot kérve mindenért legszivesebb üdvözletünk kifejezésével vagyok igaz hive

Szabóné

194

Ambrus Zoltán - Szabóné Nogáll Jankához

[1908. jan. eleje]

Mélyen tisztelt Nagyságos Asszony!

Nagyságod - szép szóval és nagyon kedves formában - vádol engem. Elnézéssel teljes, csodálatraméltó gyöngédséggel teszi ezt; előre megbocsátja vélt haszontalanságomat; és gondoskodik róla, hogy, ha vádja talán rosszul esik, viszont örömet is szerezzen nekem, mert végezetül megjutalmaz, noha rosszul viseltem magam. Kedvesebben már nem lehet vádolni: de mégis csak vádol.

Vádol, vagy legalábbis nagyon gyanusit, azzal, hogy:

1. hazudtam,

2. a választás előtt irt szives sorait ürügynek használtam fel arra hogy - miután kivánságát nem teljesitettem - lustaságomat palástolhassam és ravaszul mentegetőzhessem,

3. mindezt pedig azért cselekedtem, hogy a jólneveltségemet bizonygassam.

Szerencsére, tanuim vannak.

A Petőfi-Társaság tagjainak valamelyik értekezlete után a mikor először esett szó Ferenczi jelöléséről, Kiss József azzal közölte velem ezt az ujságot, hogy neki F[erenczi] jelöltsége nem tetszik. F[erenczi] jóformán uj ember a Társaságban; alelnököt a régibb emberek közül kellene választani. Elmondta továbbá, hogy neki az az impressziója: Herczeg azért pártolja F[erenczi] jelöltségét, mert, mint elnök kevesebbet kiván foglalkozni a Társaság ügyeivel, s Ferencziben olyan helyettest keres, a ki mindig rendelkezésre áll. Végül, Kiss József megkérdezte tőlem, hogy mit szólok mindehhez?

Azon a nézeten voltam és vagyok, hogy: nem kivánatos, hogy Herczeg ezentul kevesebbet foglalkozzék a Társaság ügyeivel, - hogy a P[etőfi] T[ársaság] alelnöke nem segédje az elnöknek, - hogy ez az alelnöki állás dignitás, melynek betöltésénél a kimagasló irói érdemet nem lehet figyelmen kivül hagyni, - hogy az a tevékenység, melyet az alelnöki állás megkövetel, nem olyan nagy, hogy ennek a Társaság bármely öregebb tagja meg ne felelhetne, - hogy a Társaság egy nemrég választott tagjának alelnökké választása egyértelmű volna a sokkal régibb tagok irói érdemeinek lekicsinylésével, - szóval, hogy nagy hiba volna, ha alelnökké a fiatalabb tagok egyikét választaná meg a Társaság - akármelyiket.

Kiss József megjegyezte, hogy szó volt Szana jelöléséről is. De Szana vonakodik, mert a titkári állás jövedelméről nem akar lemondani. Legalább K[iss] J[ózsef] azt hiszi, hogy Sz[ana] ezért vonakodik.

Azt a meggyőződésemet fejeztem ki, hogy: ez nem ok, az a javadalmazás csekélység, Sz[ana] nem szorult rá, bizonyosan nem is ragaszkodik hozzá, s talán csak szerénykedik.

Végül Kiss Józseffel abban állapodtunk meg, hogy meg kellene kérdezni Szanát, nyilatkozzék határozottan. Ha ő csakugyan nem fogadná el az alelnökséget, szavazzunk Endrődire, s igyekezzünk rábeszélni minél több kollégát, hogy: szavazzanak velünk. (Melyikünknek jutott eszébe először Endrődi, már nem emlékszem határozottan; de ugy rémlik, Endrődit én emlitettem először.) Kiss J. vállalta, hogy akcziót csinál. Ajánlottam neki, s megigérte, hogy azonnal fölkeresi Endrét a B. kávéházban: reméltük, hogy ideánkat Nagyságod is, Endre is helyeselni fogják. Én csak arra vállalkozhattam, hogy akikkel a Társaság tagjai közül legközelebb találkozom, beszélni fogok a dologról.

Kiss J. néhány nap mulva tudatta velem, h[ogy] Endrét nem találta, de találkozott Váradival, Ábrányi Kornéllal, Hatalával és másokkal - már nem emlékszem kikkel - s abból a mit ezekkel beszélt, azt az impressziót meritette, hogy a Társaság legtöbb tagja ugy gondolkozik erről a kérdésről, mint mi, s hogy sokan fognak velünk szavazni. Én László Mihálylyal és Sebők Zsigmonddal beszéltem az alelnök-választásról. László is, Sebők is azt mondták nekem, h[ogy] Szana n[em] fogja elfogadni az alelnökséget, de szivesen szavaznak akár rá, akár Endrődire.

Egy órával ama gyülés előtt, a melyen H[ercze]g[e]t elnökké választottuk, találkoztam Szanával is, a ki kérdésemre ugy nyilatkozott, hogy ő nem aspirál az alelnökségre, de egyszersmind kijelentette azt is, h[ogy] őt elhatározásában a titkári jövedelem egyátalán n[em] befolyásolja. Nekem ugy tetszett, h[ogy] megválasztása esetén elfogadná az alelnökséget. Azért az elnökválasztó ülés kezdetén az ő jelölése mellett igyekeztem hangulatot kelteni. De éppen az ülés folyamán olyanok, a kikhez Szana bizalmasabb, közölték velem, hogy: tévedek, mert Sz[ana] semmi esetre se fog vállalkozni. Később tehát, még az ülés alatt Endrődi mellett igyekeztem

korteskedni azok közt a kik a közelemben ültek s a kikkel beszélhettem. Az ülés után pedig Endrődit megkérdeztem, elfogadja-e az alelnökséget, ha őt választjuk meg? E[ndrődi] azt felelte, hogy ő se aspirál erre, de feleletéből megérthettem azt is, hogy a fait accompli előtt meg fog hajolni. Mikor elváltunk, tudattam vele, h[ogy] ha nem is reflektál erre a tisztségre: azt hiszem sokan leszünk, a kik ő rá fogunk szavazni.

Tévedés tehát, hogy az alelnökválasztó ülés előtt való nap délután öt óráig szó se volt Endrődiről. Az eredményből legalább azt kell következtetnem, h[ogy] Kiss József nagyon is sokat beszélhetett róla. Mindenesetre foglalkoztak ezzel a kérdéssel olyanok, a kik előtt talán mi tettük szóvá Endrődi jelöltségét, s a kik nem oly kevéssé agilis természetüek, mint én. Meglehet, hogy talán csak Endre és Herczeg nem tudtak E[ndrődi] jelöltségéről, a mi egy kissé furcsa, de néha megtörténik ilyesmi.

Nagyon csodálnám, ha ezekre a pourparler-kra a melyeket igazolásomra soroltam fel ilyen untató részletességgel, s ezért N[a]g[yságo]d bocsánatát kérem - az emlitettek nem emlékeznének.

Legyen szabad remélnem, hogy ezzel a tulságosan teljes és tökéletes kimagyarázkodással sikerül eloszlatnom azt a gyanut, hogy ürügyet keresgélve füllentettem, s mindezt azért, hogy az illedelmességemet bizonyitgassam. És ebben a reményben a jutalmat, melyet elnézése, bocsánata és kegyessége utalványozott ki annak, a ki erre fölötte érdemetlennek látszott - köszönettel fogadom el. A hozzá kapcsolt kikötést - hogy csak tiz sort olvashatok el belőle - N[agysá]g[o]d n[em] gondolhatta komolyan. Abban a képzelődésben élek, hogy a szellemi érdeklődésem fiatal maradt, hogy a szép könyv olyan hatással van rám és olyan örömöket szerez nekem, mint valaha - és az olyan emberre, a ki még keresi az örömöket, rá lehet-e bizni egy szép leányt, azzal a kikötéssel, hogy: teljes szabadsága van, de ne éljen ezzel a szabadsággal, s a szép arcról a fátyolt csak egy pillanatra szabad fellebbentenie?

Kezét csókolja hü szolgája:

A[mbrus]

195

Ambrus Zoltán - Tichy Gyulához

[1908. jan. 5. után]

Igen tisztelt Uram!

Bocsássa meg, hogy még az ünnepek előtt irt, nagyon megtisztelő, lekötelezően szives soraira csak most válaszolok. Karácsony előtt néhány nappal elutaztam s azóta mostanáig nem voltam itthon; igy az Ön nagyon kedves és engem igazán mélyen megható sorait is csak most kaphattam meg.

Engedje meg, hogy mindenekelőtt ezeket a nagyon szives szavakat köszönjem meg. Ha nem is tartozom azok közé, akikben a tultengő önérzet folytonosan szomjazza az elismerést és a dicséreteket, én se zárkózhatom el az elől a kérdés elől, hogy hiába vagy nem hiába irok-e, rám nézve se lehet közönbös, hogy találok-e, vagy nem találok olyan olvasókat, a kik ugy éreznek és gondolkoznak, mint én, és igy természetesen csak nagyon jóleső érzésekkel tölthet el, a mikor olyan rendkivül kedves formáju megtisztelésben részesülök, a milyennel Ön tüntet ki. Lehetetlen ennek a megtisztelésnek az örömét egészen át nem éreznem, mert hiszen az után, hogy Ön az én régen irt elbeszélésemet illusztrálásra méltatta, az Ön nagyon szives

szavainak egész jelentőségét át kell értenem, és az a tény, hogy Ön nem is csak egy, hanem négy munkáját áldozta annak, a mit én megirni igyekeztem, olyan kitüntetés, a mely bárkire nézve csak megható lehet. Azért engedje meg, hogy először is ezért a tényért s azokért a nagyon kedves sorokért, a mellyekkel ezt közli velem, mondhassak Önnek köszönetet, egyszerü szavakkal, de nagy megilletődéssel. Ön szivességét azzal tetézte, hogy ezeket a rajzokat, a melyek senkinek se lehetnek annyira becsesek, mint nekem, felajánlotta számomra ajándékul. Tartok tőle, hogy miután több mint két hét mult el, a nélkül, hogy a minden esetben lekötelező szivességre válaszoltam volna - talán nem tudva mire vélni érthetetlen hallgatásomat, - azóta már másképpen rendelkezett a rajzok felől. Ezt nagyon természetesnek találnám. Mégis kérem, legyen szabad erre a szives ajánlatra is ugy felelnem, mintha nem követtem volna el mulasztást s mintha Ön a kedves ajándékot csak tegnap ajánlotta volna fel nekem. És kérem, fogadja érte meleg köszönetemet.

Bizonyára nagyon meg kellene gondolnom, hogy szabad-e illik-e ennyire becses ajándékot elfogadnom? De azon kivül, hogy Ön ezt a nagyon kedves karácsonyi meglepetést olyan formában ajánlotta fel, a mely szinte lehetetlenné tette, hogy lemondjak róla, nem hallgathatom el, hogy: igenis, nagy hálával fogadnám el, annak ellenére, hogy alig lehet reménységem az Ön szives jóságának valamelyes viszonzására. Nagy hálával fogadnám el, nemcsak önzésből - mert ezek a rajzok rám nézve becsesebbek, mint bárkire nézve, s másképpen lehetetlen volna hozzájok jutnom - de azért is, mert olyan rokonérzés jelei nyilatkoznak meg bennök, melynek az emlékét szeretném megőrizni.

Nagy hálával fogadnám el - de ezzel már alighanem elkéstem. Sajnos, még csak nem is láthattam a képeket. Mire hazaérkeztem, a Nemzeti Szalónt már zárva találtam; ott már az uj kiállitást rendezik.

Igy csak arra kérhetem, ne rójja terhemre az akaratlan mulasztást és fogadja meleg köszönetem és hálám kifejezését.

Ha véletlenül még eddig nem rendelkezett volna másképpen, nagy örömet fog szerezni nekem. De lekötelez, ha a másik esetben is tudatja velem, hogy nem neheztel hosszú hallgatásomért.

Hálás hive

196

Fülep Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[1908. febr.?]

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Élek a joggal, melyet Kemény Simon révén nekem adni szives volt és küldöm ezt a cikket az Uj Szemle számára. Nem tudom, mennyiben felel meg Önnek és lapja szellemének, csak azt tudom, hogy nagyon örülnék neki, ha tetszését megnyerhetném vele. Tudom, hogy a cikk jobb is lehetne, sőt sokkal jobb, de akkor - sokkal hosszabbnak is kellene lennie. S azt hiszem, már igy is elég hosszu. Meg kell jegyeznem, hogy a cikk-részlet egy könyvből, melyen egy ideje dolgozom s még jó ideig dolgozni fogok.

Abban az esetben, ha szerkesztő ur közlésre méltónak találná, roppant örülnék neki - kérem, bocsássa meg szerénytelen tolakodásom - ha a Szemle következő számában jelenhetnék meg, mert a cikket forditani fogják két-három nyelvre - s a forditásokon szeretnék mielőbb tulesni.

Ugyanez okból nagyon kérem szerkesztő urat, legyen kegyes nekem a Szemle illető számából 2-3 példányt küldetni.

Ha cikkem az a sors éri, hogy szerkesztő ur közlésre alkalmatlannak találja, kérem szives visszaküldését.

Fogadja szerkesztő ur, legmélyebb tiszteletem kifejezését ismeretlen igaz hivétől

Fülep Lajostól
Firenze
Via dei Robbia 62, III.

197

Fülep Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[1908. febr.?]

Igen tisztelt szerkesztő Ur.

Végtelenül örülök neki, hogy a cikk, bár némi föntartással, de megnyerte tetszését, valamint annak is, hogy ép az Ön lapjában fog megjelenni. Ez már maga a kritika-nyilvánitásnak egy neme és ezért külön köszönettel tartozom.

A mi a megjelenés idejének hátrább tolódását illeti, azt hiszem, nem lesz túl nagy baj, mert a forditásra szánt szöveget ugy is kiszándékoztam egésziteni, ezt időközben megcsinálhatom. A magyar közlésre szánt cikket nem mertem hosszabbra nyujtani. A honoráriumot, kérem, méltóztassék firenzei cimemre küldetni. Fogadja érte, szerkesztő ur, előre hálás köszönetem.

Mély tisztelettel mindenkor szolgálatkész hive

Fülep Lajos
Firenze,
Via dei Bobbia 62, III.

198

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Lovrana, Hotel Lovrana. [1908.] jul. 15.

Igen tisztelt kedves szerkesztő ur, tegnap e csöndes és büzhödt tenger partján egy fiakker robogott végig, amelyből egyben csakhamar Fáy Nándor bukott karjaim közé. Négy másodperc mulva már tudtam az Ön cimét, s azt, hogy Ön már a cimén nyaral, sietek tehát felhasználni az alkalmat, s anélkül, hogy Önt egy anzichtkártya erején tul óhajtanám megterhelni, ezennel életjelet adok magamról, s közvetitem ama dörgő üdvriadalt, amelyet az Ön éltetése céljából egy üveg Szent Mórok (Saint-Marceaux, mint Saint-Marcel többese) hangjainál elkövettünk, feleségem, csekélységem és Nándorom „als Gast". Az Ambrus-asztal igy majdnem teljes számban együtt volt, s az Ön nézetét és itéletét különböző dolgokról hol Nándorom képviselte, hol Csekélységem. Képzelheti, milyen rosszul járt Ön e képviseletekkel. Ön bizonyára éppoly kiváncsi egy közös barátunk legutóbbi meglepő életfordulatának részleteire

(hogy diskrét legyek), mint én. Nándorom sok gyönyörüt mesélt erről, de tulajdonképpen olyan dolgokat, amelyeket mi már rég tudtunk.

Egyébként itt meleg van és a tenger, mint látom, két anyag összetételéből: zsidókból és vizből áll, főként Abbáziában, ahova be-benézünk undorodni. Lovrana csöndesebb és keresztényebb. Itt a tenger gyermekekből és vizből áll. Abbáziában nyaral Heltai Jenőné, Jenő 18-ikán jött, mint hirlik és viszi őnagyságát a Lidóra. Ugyanott nyaralnak Izrom agg szülei, akikhez Izrom minden vasárnap leizzad ide, ami nagyon rokonszenves vonás a publikum előtt. Nem irigylem Izrot, amint e hőségben egész éjjel utazik, de a hálókocsit sem. Ennyit Izorról.

Csekély magam szorgosan irok innen a Naplóba humort és komort vegyesen s némi szinmüvészeti jegyzeteket is üzök, de egyelőre komolyabb megerőltetés nélkül.

Ennyit magamról.

A viszontlátásnak majdan hüvösebb időben előre is örülve, kérem adja át Őnagyságának tiszteletteljes kézcsókomat és fogadja üdvözletét igaz tisztelőjének és hivének

Molnár Ferencnek

199

Bardócz Margit - Ambrus Zoltánhoz

Temesvár, 1908. okt. 27.

Nagyságos Uram!

Ugy gondolom, leghelyesebb, ha egyenesen a dologra térek: én erkölcsi támogatást jövök kérni Nagyságodhoz. A mellékelt regényről van szó.

Évek óta irogatok; ez az első nagyobb munkám. Szakvéleményt, és ha a munka jó munkának bizonyulna, egy pártfogó szót szeretnék kérni nagyságodtól, ami megnyitná előttem az utat az érvényesülés felé.

Nagyságos Uram! Teljesen ismeretlen vagyok - mihez kezdhetek?!

Összeköttetéseim - ami által szakvéleményhez, vagy épen pártfogáshoz juthatnék, - nincsenek, pusztán a tehetségemre pedig, mai viszonyok között nem igen támaszkodhatom.

Hiába próbálnék - egyedül a magam erejében bizakodva, - valamelyik laphoz bejutni, hasztalan kisérlet lenne.

Nagyságos Uram, tudom, hogy alkalmatlankodásom hijján van minden jogosultságnak, - tudom mekkora áldozatot kérek, mikor Nagyságod elé teszem e regényt, hogy azt átlapozni szíveskedjék, - de azt is tudom, hogy komolyan és becsületesen dolgoztam rajta és midőn értékesiteni szeretném, sok hónap fáradságos munkáját, alkalmatlankodásomért ez a tudat az egyetlen mentségem Nagyságod és önmagam előtt. Komoly, lelkiismeretes munka és ezért az egyért talán számithat némi jóindulatra, Nagyságod talán nem fogja olvasatlanul félretenni.

Jó munka-e vagy értéktelen, van-e joga helyt kérni a valamirevaló munkák között, nem vagyok illetékes megitélni, de ismételten kérem Nagyságodat, ha figyelemreméltó munkának bizonyulna, ne tagadja meg befolyásos támogatását - egy pártoló szót, ami ismeretlen nevem előtt utat nyitna. Alkalmatlankodásomért mégegyszer bocsánatot kérve, magamat Nagyságod jóindulatába ajánlom kitünő tisztelettel

Bardócz Margit

200

Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz

[A Vasárnapi Ujság szerkesztősége levélpapirján.]

Budapest, 1908. nov. 4.

Igen tisztelt Uram,

a novellát sikerült beszoritani a karácsonyi albumba, egypár már kiszedett dolgot ki kellett ugyan hagyni miatta, de az nem baj, ugyse voltak valami jók, az Öné pedig első rangu. Nagyon örülök, hogy a mit már régóta szerettem volna, most beteljesült: Ön is ir a V[asárnapi] U[jság]ba. Remélem, most majd más alkalommal is fel fog minket keresni, - csak arra kell kérnem, lehetőleg olyan terjedelmü dolgokat adjon nekünk, a melyeket egy számban közölhetünk, mert tekintve, hogy ugyis mindig két regényünk megy folytatásokban, novellát pedig egy számban csak egyet adhatunk, annak az egynek nem szabad megszakitottnak lenni. Ez ugyan az én irodalmi izlésem elleni dolog, mert nekem egyik legkedvesebb müfajom az olyas terjedelmü novella, mint ez a Lillias - de Magyarország az az ország, a hol a journalistikai szempont mindig nagyobb ur, mint az irodalmi szempont.

A novella honoráriumát, 180 koronát kiutalványozhattam s Ön még a holnapi nap folyamán meg fogja kapni. Szerettem volna többet kivasalni érte, de sajnos, nem sikerült, mert a karácsonyi album budgetjét máris jóval tulléptük s H[oitsy] ur számolni kénytelen a Franklinnál most uralkodó krajcáros szatócsszellemmel. Ha egy számra való novellát kaphatunk, azért majd remélem, sikerül legalább is 60 koronát utalványoztatni.

Maradtam kiváló tisztelettel igaz hive

Schöpflin Aladár

201

Ambrus Zoltán - Bardócz Margithoz

B[uda]p[est], 1908. nov. 8.
Bardócz Margit, Temesvár

Igen tisztelt Nagysád!

Bocsássa meg, hogy egy kissé késve, röviden s nem azzal a körülményességgel irok, a melyet már csak udvariasságomtól is megkövetelhetne. Szives, kedves, okos sorai, a melyek irodalmi tehetséget is sejtetnek, de mindenesetre vonzó és megnyerően szeretetreméltó egyéniséget tükröznek, bizonnyal hosszabb, beszédesebb választ kivánnának, mint a milyen tőlem kitelik. Bocsássa meg, kérem, azt is, hogy egyszerüen a köteles őszinteséggel felelek, a helyett, hogy minden mentségemet előadnám tehát kellő részletességgel megmagyaráznám: miért nem teljesithetem első kivánságát, azt tudniillik, hogy regényét olvassam el.

Én már évek óta rendkivül elfoglalt ember s most még hozzá beteges is vagyok. A „rendkivül", tessék elhinni, nem frázis. Évek óta csak a legnagyobb üggyel-bajjal tudok eleget tenni elvállalt munkabeli kötelezettségemnek és nincs módomban nem vállalni új kötelezettségeket; ugy hogy naponta 10-12 néha 14 órát kell dolgoznom, hogy nagyobb késedelem nélkül végezhessem el a sok időhöz kötött és még több hátralékos, tehát még sürgősebb munkát. Ennek következtében nemcsak hogy minden szórakozást meg kell vonnom magamtól, de még az olvasáshoz sem jutok hozzá abban a mértékben, a melyben óhajtanám és szükségem volna rá.

Most, - éppen azért, mert már hosszabb ideje betegeskedem is, különösen el vagyok halmozva restanciával. Azt irhatnám Nagysádnak, hogy: egy kis idő mulva, néhány hét mulva, időt fogok szakitani a regény elolvasására. De azon kivül, hogy nem akarnám próbára tenni szives türelmét, attól tartok, hogy minden jóakaratom mellett is halasztgatnom kellene - és talán hónapokig - ennek az igéretnek a beváltását. Ne vegye tehát rossz néven, hogy bár minden jószándék és hajlandóság megvolna bennem regényével kivételt tenni, még ennek az elolvasására se merek vállalkozni, - csakugy nem, mint nem vállalkozom hosszabb kéziratok elolvasására máskor sem. (Mert rengeteg kéziratot kellene elolvasnom, ha minden ilyen kivánságnak eleget akarnék tenni.)

De nincs is szükség rá, hogy regényét éppen én olvassam el. Nagysádra nézve az a fontos, hogy megtalálja azt az érvényesülést, mely - szives sorainak elolvasása után ugy hiszem, ugy sejtem, azt mondhatnám: bizonyosan - megilleti. És e tekintetben talán szolgálatára lehetek. Azért szives helybenhagyásának reményében, megkértem Osvát Ernő barátomat, a Nyugat szerkesztőjét, hogy olvassa el a regényt; Nagysádnak mindenekelőtt ugyis az a célja, hogy hozzáértő és elfogulatlan birálótól kapjon véleményt. Az ő itéletében én föltétlenül megbizom, mert jól ismerem az irodalom iránt való nagy szeretetét, rengeteg olvasottságát és kitünő judiciumát.

Abban az esetben, ha Osvát ugy találja, hogy Nagysádnak ez a munkája még nem olyan, a mellyel a nyilvánosság elé állani Nagysádra nézve kivánatos volna: ezt őszintén meg fogja mondani. Abban a másik, jobb esetben pedig, a melyet remélek, ha t. i. már ezt a munkáját is olyannak találja, a mely számot tarthat a közönség érdeklődésére: Osvát is, én is rajta leszünk, hogy Nagysád a budapesti lapok valamelyikében megtalálja azt a tért, mely az érvényesüléséhez szükséges.

Nagyon fogok örülni, ha igy talán szolgálatára lehetek, és még egyszer kérem szives bocsánatát.

Kitünő tisztelettel

A[mbrus] Z[oltán].

202

Szép Ernő - Ambrus Zoltánhoz

[Képes levelezőlapon. Cimzése: Ambrus Zoltán urnak, Európa.]

[1908. dec. 13.]

Node uram, mégse járja
Hogy az ember hiába várja,
Türelme és pénze fogytán -
S mégsem jön el Ambrus Zoltán!

A Klekkerben vártuk,
A cechet csináltuk.
De hiába volt ám:
Nem jött Ambrus Zoltán.

Szép Ernő és Bakti Gyula!

203

Feszty Árpád - Ambrus Zoltánhoz

[1908.]

Kedves Zoltán!

Köszönöm kedves soraidat. Bizony szeretnélek már látni. Holnap pénteken este különben is a *Fészekben* leszünk baráti körben. (Kertész utca és a Dob utca sarkán)

Pista is ott lesz - valószinüleg Pósa is - gyere hát el te is. Egy pár jó barátom éppen az Árva Bandimra akar eggyet kocintani. Nagyra venném, nagyon megbecsülném és nagyon örülnék neki, ha te is eljönnél. - -

Hát ha lehet, gyere el, ott aztán megbeszéljük további találkozásainkat, mert az már csakugyan nem járja hogy egy olyan jó izü kis compania, a milyen a miénk volt, ugy hulljon szanaszét ebbe a sivár szürkeségbe...

Kedves nőd őnagyságának kézcsókomat küldve ölel szeretettel a viszontlátásig hived

Feszty Árpád

204

Fóti József Lajos - Ambrus Zoltánhoz

Páris, [19]09. febr. 17.

Mélyen tisztelt Uram,

Hálásan köszönöm szives készségét a forditások engedélyezése ügyében és hogy megtisztelő soraira csak most válaszolok, annak oka, hogy egy szerkesztőség döntő válaszát vártuk. Az Illustration-nal tárgyaltunk - ez a legjobban fizető lap Párisban - de sajnos eredménytelenül. A szerkesztő kitörő tetszéssel fogadta a Grizeldisz témáját, de mert a lap még soha forditást nem közölt, ezuttal sem térhet el elveitől. Igy kénytelenek vagyunk, máshol elhelyezni. Az elhelyezéssel forditó társam M. Delaquys fáradozik, akinek egy regénye most folyik az Illustrationban. Mihelyst pozitiv választ kapunk az összes feltételeket közölni fogjuk Uraságoddal.

- Ami a forditást illeti a legnagyobb gonddal csináljuk és nagyon szivesen beküldjük. Delaquys forditói ügyességéről különben, Uraságod a Revue de Hongrie-ben most folyó Jókai-regényből is meggyőződhet. Miután két másolatot készitünk, az egyik kéziratot még e hó végén be fogom küldeni.

Szivességét ujra hálásan köszönve maradok legnagyobb tisztelettel:

Fóti József Lajos
29bis rue Monge.

205

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], 1909. jul. 6.

Mélyen tisztelt Uram,

Ön a nagy megértő, a mély gondolatok kedves mestere, remélem nem érti félre, hogy mikor első könyvem megjelenik: sietek vele Önnél kopogtatni. Sok gyönyörüséggel és sok okulással vagyok Önnek adósa, s ezt az adósságomat megvallom ezentul is gyarapitani vágyom.

Maradok igaz tisztelője, hive

Móricz Zsigmond

206

Lavotta Rudolf - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1909. szept. 15.
VIII. Kőfaragó-u. 9.

Igen tisztelt Uram!

Bizonyára ismeri zeneszerzői müködésemet, - már a mennyire állandó párisi tartózkodásom alatt hirem idáig eljutott s igy mellőzve valamelyik közös ismerősünk közbenjárását a megismerkedéshez, magam mutatkozom be.

Csak röviden óhajtom érinteni jövetelem célját abban a reményben, hogy kedvező válasza esetén személyesen sokkal részletesebben mondhatom el terveimet.

Tudomásomra jutott t. i. hogy Ön egy operettszövegen dolgozik Heltaival együtt. Beöthy direktor még a mult évben emlitette, hogy hozzak valami szép muzsikáju darabot. Van ugyan egy vigoperám, de az ily átmenő műfaj (az opera stilus és az operette között) nem illik bele a szinház programmjába. Minthogy szimfonikus vagyok, nem tehetem meg, hogy vaudeville-zsánerü muzsikát irjak, mint nagyjából a mai operette irodalom termékei mutatják. Másrészt szent meggyőződésem, hogy elkell érkeznie annak az időnek (vagy máris itt van), mikor a közönség feltétlenül megköveteli a müvésziesebb de azért mégis könnyen érthető muzsikát, a mely speciális műfajt képvisel s jogosult marad minden időkig. Értem péld[ául] a francia operetteket vigjáték sujet-kkel. (Lili, Hervé, Planquette, Messager stb.)

Ily tendenciáju darabnak megzenésitését örömmel fogadnám s oly szöveget óhajtanék, melyhez szubtilisan finom, pergő ritmusu zene kell káprázatos hangszerelésben, de azért minden taktusa csupa lyra s könnyen felfogható legyen. Az ily fátyolkönnyű, szines témák nem maradhatnak hatástalanok s megtalálják az utat az elismeréshez. Bizonyos vagyok benne, hogy jó uton járok, mikor az operetteknél is a belső értéket hangoztatom. Gyorsan dolgozom, rögtön tisztába irok mindent s képes vagyok nov[ember]-decemberig a partiturát elkésziteni, esetleg előbb is. Jelenleg a jourban vagyok, mert most fejeztem be egy 1 felv.-os operát Hevesi Sándor scenáriójával, s igy teljesen átadhatom magam a munkának. Ha tehát tervemet közös munkálkodásunkra nézve szimpátiával fogadja, legyen kegyes egy napot fixálni a találkozásra nézve, - lehetőleg a napokban még, mert a jövő hét végén vissza utazom Párisba s ott óhajtanám a munkát befejezni, egyszersmind valamelyik kiadómnál elhelyezni. A bécsi Universal-Edition is átvenné a müvet, mert relatioba vagyok vele.

Azt hiszem hive annak, hogy uj emberekkel, uj ideákat valósitson meg, s ha igy van, nem csalódhatom kedvező válaszában.

Fogadja igen tisztelt Uram, megkülönböztetett nagyrabecsülésemet s tiszteletemet

Lavotta Rudolf

207

Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz

[1909. szept. vége]

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Nem kételkedhetem többé abban - a mitől egy kicsit mindig és egyre jobban tartottam - hogy a készülőben levő regényemet nagy sajnálatomra lehetetlen befejeznem a kellő időre. Nagy feneket találtam keriteni neki, - a gyors munkában jobban megnyult, mint szerettem volna, - s hogy csak minimális mértékben is megfelelhessen a kompozició arányosságára vonatkozó kivánalmaknak: még igen sok munka van vele. A karácsonyi albumra tehát még abban az esetben se tudnék elkészülni vele, ha rászánnám magamat arra, hogy a kvalitás kérdésével ne törődjem, - s ha a befejezés terminusát 3-4 héttel meg lehetne hosszabbitani. Így csak sulyosbitanám és tetézném a hibát, ha annak a reménye nélkül, hogy a befejezést igen rövid időn szállithatom, a meglevő, mintegy öt nyomtatott ivnyi kéziratot a nyomda rendelkezésére bocsátanám, annyival inkább, mert 10-12 iven a regény már nem fejezhető be; legalább 15 iv lesz.

Mindenesetre nagy hibát követtem el, a mikor, noha a regényt hamarosan kellett elkésziteni, a megirására vállalkoztam s az egyetlen mentségem az, hogy az idővel nem tudok eléggé számitani és elég jól gazdálkodni azonkivül pedig éppen most hátráltattak késleltettek körülmények a mikor a legjobb esetre, a legzavartalanabb munkára kellett számitanom. Belátom, hogy ezt a megbizást csak fiatalabb, kevésbbé nehézkes járásu embernek lett volna szabad vállalnia, olyannak, a ki szabadabban rendelkezik az idejével, mint én. De a hiba már megtörtént s most csak bocsánatot kérhetek azért, hogy zavart és kellemetlenséget okoztam.

Kérem, legyen olyan jó, tolmácsolja ezt a bocsánatkérést a Főszerkesztő Ur előtt is, a kinek szives elnézését azért merem remélni, mert a hibát a tulságos buzgóság követtette el velem. Bár eleve is aggasztott a terminus közelsége: minden áron jelét akartam adni a szolgálatrakészségemnek, s meg is feleltem volna a feladatnak, ha véletlenül szerencsésebb témát találok.

Minthogy a megbizás idején a regényre százötven korona előleget kaptam, legyen szabad megkérdeznem:

reflektálni méltóztatnak-e a regényre, ha ezt, a mikor elkészülhetek vele, a Vasárnapi Ujság jövő évi folyama számára ajánlom fel, vagy ennek a kérdésnek a tárgyalását még idő előttinek találják? Az utóbbi esetben természetesen a fölvett előleget azonnal vissza fogom tériteni, hálás köszönetemmel.

Szives feleletét kéri, bocsánatkéréssel és kiváló tisztelettel

őszinte hive

A[mbrus] Z[oltán]

208

Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz

[A Vasárnapi Ujság szerkesztőségének fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1909. okt. 3.

Igen tisztelt Uram,

nagyon sajnáljuk, hogy igy esett a dolog s a regény nem készült el, hiányzani fog karácsonyi albumunkból. De nem tehetvén egyebet, bele kell nyugodnunk. Ha elkészül a regény s nálunk kivánja közöltetni, nagyon szivesen átvesszük; az előleg elszámolására akkor is lesz idő.

Szivesen üdvözli őszinte hive

Schöpflin Aladár

209

Ambrus Zoltán - Beöthy Zsolthoz

[1909. okt.?]

Mélyen tisztelt Elnök Ur!
Méltóságos Uram!

Legyen szabad e sorokkal jelentenem neked, mint az akad[émiai] Péczely-jutalom bírálójának, hogy pályázom az idei Péczely-dijra, - amelyért ez alkalommal, ugy értesülök, 1907. és 1908.-ban megjelent, és nemcsak történelmi regények pályázhatnak - „Solus eris" c. regénnyemmel, a mely a 1907. évben és évszámmal jelent meg.

Kérlek, légy kegyes munkámat szives figyelmedre méltatni.

Mély tisztelettel igaz hived

A[mbrus] Z[oltán].

210

Alexander Bernát - Ambrus Zoltánhoz

[1909.] nov. 21.

Diszkréció!

K[edves] b[arátom]! Nem jó hirt mondhatok. Hogy mikor döntenek, nem tudom, azt hiszem decemberben. Mert dec[ember] végéig muszáj. Elkéstek, mert ugy látszik, megfeledkeztek az ügyről. Az irodában összeállitották a megjelent müvek jegyzékét, ebben a tied nem fordul elő. Ugy látszik, ott nem tudták, hogy te is szóba jöhetsz. (Beöthy nem is kapott erre vonatkozó levelet). De ez még nem volna baj. Nagyobb baj az, hogy ha van történeti regény, akkor ennek, ha csak nem nagyon rossz elsősége van. Tört[énelmi] regény pedig van, a Pekár-é. Ugy hogy ez mindenesetre veszedelmes versenytársad, mert Herczeg is, Mikszáth is szóba jöhetnének de azok már kaptak P[éczely] dijat és igy nem aspirálnak rá, mutatja az, hogy elfogadták a birálói tisztséget. Tehát gare! Hogy mit lehetne tenni és lehet-e egyáltalán, nem tudom.

Szives üdvözlet

Alexander

211

Ambrus Zoltán - Kaufmann Jozefinhez

[1909?]

Igen tisztelt Nagysád! A legnagyobb örömmel állnék rendelkezésére, de hogy már a legközelebbi napokban tehessem tiszteletemet, ezt valósággal lehetetlenné teszi rendkivüli elfoglaltságom. Tessék elhinni, hogy ez nem frázis; annyi időhöz kötött, tehát halaszthatatlan és hátralékos, tehát még jobban sürgetett munkával vagyok elhalmozva (máskor is, de különösen most) hogy a felébredésem pillanatától kezdve késő éjjelig dolgoznom kell, mert különben képtelen volnék eleget tenni a kötelezettségemnek. Ilyen körülmények között nem is gondolhatok arra, hogy annyi időt szakithassak magamnak, a mennyi a fordítás és az eredeti összehasonlitásához szükséges. Mégis szeretném látni a fordítást. Nem küldhetné el Nagysád 1-2 napra, hogy legalább átfuthassam? Őszintén megvallva, a fordítással szemben csak egy aggodalmam van. Én az irásaimban soha se keresem az illetlenséget, de a hol ilyennek minősithető valamit irok le, azt szükségesnek tartom. S ha az ilyesmit Nagysád a fordításban enyhiteni igyekeznék, mint ez a „Protekció" fordításában történt, ebbe, megvallom, nem szivesen nyugodnám bele. Azért nagyon lekötelezne Nagysád, ha olyan kegyes volna a fordítást l-2 napra elküldeni.

Szives bocsánatát kéri, - rajta lesz, hogy minél hamarabb tehesse tiszteletét, - és kezét csókolja Nagysádnak tisztelő szolgája

A[mbrus]

212

Vágó Pál - Ambrus Zoltánhoz

Jászapáti, 1910. jan. 6.

Kedves Barátom!

E pillanatban olvastam el Lullabyt.

Haj! micsoda örömet szereztél vele énnekem, az én falusi magányomban a hol százezer ember között egyedül vagyok európai ember.

Ha az én nagyrabecsülésem számit előtted valamit, vedd szives tudomásul, hogy nagy tisztelőd „lettem", pedig eddig is az voltam.

Én mint tudod pictor is vagyok és pedig rossz pictor. Mert egy olyan ember, a ki tulterheli magát ismeretekkel, nem lehet jó pictor.

Nekem pedig olyan feladataim vannak, a melyek kedvéért komoly könyveket kell tanulmányozni.

- Most a főváros megbizásából Budavár 1849-i ostromát gyurom. Különben is katona és pedig jó katona voltam.

Természetes hogy nekifeküdtem a szabadságharc történetének és lázban égtem a pokol és förtelem láttára a mivel Görgey alakját körülveszik a nagy idők irói.

Emberek, a kiknek annyi sejtelmük sincsen katonai kérdésekről, mint egy bakafrajternek, merészkednek köteteket irni egy háborúról.

- A történetirás kell, hogy kérlelhetetlen igazságot szolgáltasson ebben a dologban.

- Nem Görgey volt az áruló, ha árulóról beszélni lehet, de a nemzet nagy szentje, a ki a márciusi napok után megszünt nagy próféta lenni és egy feketelelkü Otellóvá törpült és Szemere Jago által az orránál hagyta magát vezettetni, minden lépésnél árulója volt Görgeynek. (pl. Móri csata stb.)

Gyönyörüen megirtad, nagyrabecsülését küldi lelkes hived

Vágó Pál

213

Garbai Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyarországi Épitőmunkások Országos Szövetsége fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1910. febr. 5.

Nagyságos
Ambrus Zoltán urnak

Budapest,
Erzsébet körút 8.

Nagyságos Uram!

Vagyok bátor sajnálattal értesiteni, hogy létesitendő szinpadunk engedélyezését Andrássy Gyula belügyminiszter ur megtagadta. Indokok voltak: főként Földek érdekei s azután, hogy a szövetség tagjai nem olyan „intelligensek", hogy ilyen irányu szinjátszásra volna szükségük. Egyebekben a főkapitány okoskodását tette magáévá a belügyminiszter.

Amidőn erről Uraságodat értesitem, vezetőségem nevében köszönetet mondok Önnek szives közreműködéséért s ezzel beszélgetés alapján történt megállapodásunk, mely a müintézet vezetésére vonatkozott, tárgytalanná vált. Mi a magunk részéről más utakat fogunk megkeresni, hogy a munkásság számára nevelésről gondoskodjunk.

Kiváló tisztelettel:

Garbai Sándor

[P- H.]

elnök

Ajánlott.

214

Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz

[*Nyomtatott fejléc*:
A Magyar Könyvtár szerkesztősége
Budapest, VII. Károly-körút 15.]

[1910. febr. 5-6. körül]

Kedves Barátom!

Ime az 50 k., melyet légy szives egy a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) céghez intézett levélben nyugtázni. A levelet *nekem* küldd el.

Tegnapelőtt magam is bementem Palásthy urhoz és közöltem vele, hogy a 12 frt másolási dijat, tekintve az ügy sürgősségét, megadjuk, de azzal a kikötéssel, hogy a másolatot pár nap alatt elküldik, még pedig 10-15 lapos részletekben, amelyek elsejét már tegnapra kértem. Máig azonban nem kaptam semmit. Mivel te ugyis közel lakol a szinházhoz és neked ott bizonnyal nagyobb auctoritásod van, igen kérlek, nézz be ma délelőtt P[alásthy] urhoz és sürgesd meg a dolgot. Mára már, azt hiszem, elkéstünk, de *hétfő reggelre* (9-ig) nagyon szeretném az egészet megkapni. A Vigszinháznál *egy* nap alatt megcsinálják az ily másolatot.

Közlöm még veled, hogy Mikszáth neked akarja juttatni a Péczely-dijat. A másik két biráló: Herczeg és azt hiszem Beöthy, akiknek elseje bizonnyal pártodon lesz. B[eöthy]vel még nem szóltam e dologban.

Ölel igaz hived:

Radó

215

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[Képeslevelezőlapon.]

[1910.] febr. 8.

K[edves] B[arátom]! Tegnap Hellebranddal kerestük a regényedet, de müveid I-XII kötetében nem találtuk. - Heinrich szerint a Péczely-jelentés hanyagság miatt késik.

Sziv. üdv.

Riedl
Andrássy ut 82.

216

Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez

[1910. febr. 10. körül].

Kedves Barátom!

„Solus eris” c. regényem munkáim V. kötetében 1-232 l[apon] jelent meg. A kötet *külső cimlapja*: Solus eris irta A. Z. Révai testv. irod. int. r. t. Budapest. *Belső cimlapja*: a.) A. Z. munkái V. Solus eris. Budapest *MDCCCCVII* Révai testv. VIII. Üllői ut 18. b.) A. Z. Solus eris. Budapest *MDCCCCVII* Révai testv. irod. int. VIII. Üllői ut 18.

Ez a „Solus eris” csak ebben az évben (1907) és ebben a gyüjteményben jelent meg könyv-alakban, előbb nem. Még ujságban sem jelent meg egészen előbb, mert a „Hét”-ben csak az első része és a vázlata jelent meg. Ha parancsolod, elküldöm a kötetet.

Nagyon köszönöm szives értesitésedet és kérlek, ha véletlenül megtudod, mikor fognak határozni, légy olyan kegyes és tudasd velem.

Hálás hived

Ambrus
Erzsébet körút 8.

217

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[Képeslevelezőlapon.]

[1910.] febr. 22.

K[edves] B[arátom]!

A tegnapi bizalmas értekezleten a főtitkár kijelentette, hogy az Akadémia elnöke nagyon óhajtja Pekár megválasztását. Ezért elmaradt *más* irói kandidáció. -

Péczely-dijat állitólag Pekár kapja.

Régi hived

Riedl

218

Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [1910. febr. 25.]

Igen tisztelt Uram!

Bocsásson meg, kérem, hogy ismeretlen létemre ily bizalmas levéllel zavarom.

Méltóztatik tudni, hogy a Nemzeti Szinház drámabiráló bizottsága elfogadta és előadásra ajánlotta A *Szilágyi-lányok* c. darabomat. Tudomásom van róla, hogy a döntő szót darabom mellett Ön mondta ki, igen tisztelt Uram, s legyen szabad - a hizelgéstől teljesen távol álló természetem dacára - kimondanom, hogy irodalmi pályámon az én érzésem és felfogásom szerint - ennél nagyobb elismerés és kitüntetés még nem ért. Ezért soha se felejtem el azt a napot, melyen az Ön szavazatáról értesültem.

A darabot a Nemzeti Szinház igazgatója visszautasitotta, kritikájában teljesen silány férc-munkának tüntetve fel azt. Én, ugy érezvén, hogy e rosszakaratu birálat nemcsak darabomat sujtja, de a drámabiráló bizottság igen illusztris tagjaiból alakult többségnek itéletét is pellengérre állitja - nem tudtam szó nélkül hagyni az igazgatónak hozzám intézett levelét, hanem válaszoltam rá.

Miután pedig levelemben éppen az Ön, valamint Alexander és Ábrányi urak véleményére igen nyomatékosan hivatkoztam - kötelességemnek tartom az igazgató ur levelének másolatát / alatt, a magamét pedig // alatt Önnek, igen tisztelt Uram, megküldeni, megjegyezvén, hogy Alexander és Ábrányi urakkal e leveleket szintén közlöm.

Nagyon megköszönném, ha kegyeskednék engem követett eljárásom helyessége felől pár sorban megnyugtatni.

Alkalmatlankodásomért ismételten szives elnézését kérve, - mély tisztelettel, igaz nagyrabecsüléssel és őszinte hálával vagyok alázatos szolgája

Szász Károly
IV. Molnár utcza 13.

219

Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz

[1910. febr. vége]

Igen tisztelt Uram!

A Nemzeti Szinház drámabiráló-bizottsági tagsága régebben bizalmi állás volt. A bizottság tagjait - a minisztérium hozzájárulásával - az igazgató nevezte ki, a végből, hogy az irodalom nézőpontjára helyezkedve tanácscsal szolgáljanak a szinháznak.

Ha ebben az időben minduntalan megtörtént volna az, a miről szives soraiban megemlékezni méltóztatik (hogy t. i. az igazgató másképpen határozott, mint a hogy a bizottság többsége javasolta) akkor - bár „megszégyenitès"-ről talán ez esetben se lehetett volna szó - ez bizonyára nem járhatott volna más konzekvenciával, mint hogy a bizottság tagjai visszaadták volna megbizásukat annak az igazgatónak, a ki véleményt kért tőlük, de a véleményüket nem fogadja el.

Ezt a régi rendszert azonban a közoktatásügyi minisztérium mintegy másfél évvel ezelőtt megváltoztatta. Ujjászervezte a bizottságot, uj szabályzatban határozta meg a bizottság hatáskörét s a bizottság tagjait ekkor már nem az igazgató, hanem maga a minisztérium nevezte ki. És uj szabályzatával a minisztérium azt is törvénynyé tette, hogy: az igazgató nem adathat elő olyan darabot, a melynek előadását a drámabiráló bizottság nem ajánlotta, de viszont az igazgató nem köteles előadatni minden olyan darabot, a melyet a bizottság elfogadhatónak itélt.

Az uj rendszer inaugurálásával tehát a minisztérium bizonyos ellenőri szerepet juttatott a bizottság tagjainak, s bár a bizottság ellenőrző müködését meglehetősen szük körre korlátozta; a bizottság tagjai most már nem az igazgatónak, hanem a minisztériumnak a megbizottjai.

A drámabiráló bizottság többé nem tanácsadó testület, hanem a hivatalos ellenőrzés egyik szerve. Az igazgató a bizottság tagjaitól nem kér véleményt, hanem köteles a bizottsági tagok szavazatát meghallgatni, mert olyan darabot a melyet a bizottság visszautasit, az igazgató nem adathat elő. Viszont a bizottság javaslata nem köti az igazgatót; függetlenül határoz arról, hogy az ajánlott darabot elő akarja-e adatni, vagy nem. A benyujtott darabokra nézve a bizottság csak az első fórum; a második ujabb fórum: az igazgató.

A bizottság szerepe elvégződik akkor, a mikor határozott arról, hogy visszautasitja-e a benyujtott darabot, vagy eljuttatja a második fórum, az igazgató elé. És miután ezt a feladatát teljesitette, a bizottság tagjait az igazgató kritikája nem érdekelheti jobban, mint bármely egyéni vélemény.

Kétségtelen, hogy a bizottság hatásköre kicsiny, és hogy a bizottság ellenőrző müködését a szabályzat szük körre szoritotta. De minthogy a bizottság megakadályozhatja a Nemzeti Szin-

házba nem való daraboknak az előadatását, a mi nélküle könnyen és gyakran megtörténhetnék, azt hiszem, igy is hasznos szolgálatot tehet ugy a szinháznak, mint az irodalomnak.

A bizottság nem oktroajálhatja rá a véleményét az igazgatóra; az elvet, mely ilyen függetlenséget biztosit a Nemz[eti] Szinház igazgatójának, csak helyeselni tudom. De minthogy az igazgatót már a szabályzat erejénél fogva sem köti a bizottság javaslata:

bár azzal a kritikával, a melyet másolatban méltóztatik közölni velem s a melyet Tóth Imre igazgató ur irt alá, a legkevésbbé se érthetek egyet, nekem az igazgatósági határozattal szemben nem lehet semmi észrevételem.

Kitünő tisztelettel

220

Rina Larice - Ambrus Zoltánhoz

[Az „Istituto Nazionale per le figlie dei Militari" levélpapirján]

Torino 3/12 1910.

Illustre Signore,

Potre i dire... „Una voce interna mi sussurra ch' Ella conosce l'italiano e percio mi prendo la libertà di scriverle nella mia lingua..." Ma il Suo acuto spirito indagatore, potrebbe sorprendere sotto il complimento, un' altra meno peregrina ragione, ed io preferisco metter le mani innangi, e dirle candidamente: „E verissimo, io la conosco, l'ammiro la lingua magiara, ma non mi attento di adoperarla con Chi n'è cosi gran signore, e la piega in modo tanto superbo a esprimere i più fuggevoli moti del pensiero, le più tenui sfumature del sentimento, i più alati capricci della fantasia... Non voglio ch'Ella *senta in me il barbaro*, non voglio disporla male, compromettendo lo scopo di questa mia!

Il periodico *Viaggi e Racconti* (che va formando una delle nostre migliori collezioni di opere e straniere, e gia si onora dei nomi dell'Jókai e Mikszáth) desidera ora da me la versione del Suo Midás király... Oh s'Ella mi dicesse che non le torna sgradito di veder divulgata l'opera Sua nella patria di Laura Dianti! I lettori di Viaggi e Racconti sono tali da saperla degnamente apprezzare ed io, incoraggiata dalla Sua parola, mi accingerei alla simpatica ma non facile impresa, con spirito più tranquillo e più vivo fervore...

Di Sei
dev.[otissi]ma Ammiratrice
Rina Larice

221

Ambrus Zoltán - Radó Antalhoz

[1910. dec.]

Kedves Barátom! Igen lekötelezne, ha olyan szives volnál és leforditanád olaszra ezt a néhány sort, a melyekkel a szintén itt küldött levélre szeretnék válaszolni. Hogy mért arabusul, mikor nem tudok arabusul? Meg fogod érteni, ha átfutod az olasz levelet. Bocsásd meg hogy

kicsiny okból zavarlak és terhellek, de azt remélem, hogy nem okozok vele neked tulságos alkalmatlanságot, vagy ha elfoglaltságodban boszantana, hogy ilyen kicsinységgel zaklatlak, baráti nyiltsággal közlöd velem, hogy hagyjalak békében. Minden esetben kérem szives elnézésedet s az olasz levél visszaküldését.

Tisztelő igaz hived

(*Folytatva*:)

Mélyen tisztelt Nagysád!

Nagyon szives és megtisztelő soraira, a melyek Budapesttől való távollétem következtében csak most jutottak kezemhez, - bár sajnos, csak éppen értek egy kissé, de nem beszélek olaszul: kedves kötelességemnek tartom az Ön anyanyelvén - a világ legszebb nyelvén - válaszolni.

Talán nem kell mondanom, milyen öröm lesz rám nézve, ha regényem az Ön kegyességéből olasz nyelven is meg jelenhetik, de mindenesetre el kell mondanom, mekkora hálát érzek Ön iránt, hogy nem csak szives figyelmével tüntette ki, de a forditás sok türelmet kivánó munkájára méltatja hosszu regényemet.

Melegen köszönöm kegyes érdeklődését s kérem, ha nem esik terhére, kötelezzen le a Viaggi e Racconti egy számának megküldésével is.

Nagyon hálás hive és szolgája

222

Ambrus Zoltán - Bardócz Sándornéhoz

[1910?]

Mélyen tisztelt Nagyságos Asszony!

Kegyes bocsánatát kérem, hogy oly hosszu idő óta nem adtam életjelt, és hogy a reliquiát mindeddig nem küldtem el Nagyságodnak.

Még abban az időben, a mikor szives engedelmével élve a regényt én is elolvashattam, egy alakuló félben levő részvénytársaság alapitói arra szólitottak fel, vállalnám el a szerkesztését annak az illusztrált hetilapnak, a melyet az alapitók kiadni szándékoztak. Minthogy erre hajlandó voltam, ugy terveltem, hogy a regényt ebben a lapban közölni fogom, természetesen N[agysá]god beleegyezésének kikérésével. Abban a hiszemben, hogy a lap ügye hamarosan fog eldőlni, szándékomnak a bejelentését arra az időre tartottam fenn, a mikor már bizonyosat irhattam volna. Sajnálatomra azonban a tervezett vállalat hosszas kisérletezés és sok terminus-elhalasztás után se valósulhatott meg. Hogy a dologból nem lesz semmi, azt mintegy két hónappal ezelőtt tudtam meg. Ekkor már oly sokáig éltem vissza Nagyságos Asszonyomnak a jóságával, hogy eljárásomnak az igazolását csak valamelyes eredmény esetén remélhettem. E célból más helyütt tettem lépéseket, de megint az a kellemetlenség ért, hogy a feleletre kitüzött határidőt kétszer is meg kellett hosszabbitanom. Ha azonban e hónap végéig sem tudom elintézni a dolgot, tovább már nem várakozom, mert mélyen fájlalom, hogy Nagyságod kegyességével ilyen sokáig éltem vissza. Ebben az esetben az ereklyét julius elsején el fogom küldeni, a jobbik esetben előbb lemásoltatom, s csak azután küldöm vissza N[agysá]god kegyes elnézését kérve a késedelemért.

Abban a reményben, hogy Nagyságod kegyeletes szándékból eredő késlekedésemet meg fogja bocsátani kitűnő tisztelettel maradtam alázatos szolgája

223

Balázs Béla - Ambrus Zoltánhoz

[1910.]

Mélyen Tisztelt Uram,

Tóth Imre igazgató ur, „Az utolsó nap” cimü darabomat visszaadta avval a megjegyzéssel, hogy a dráma biráló bizottság hajlandó vele mégegyszer foglalkozni, ha kellően átdolgozom. - Nekem magamnak is támadtak időközben kétségeim és némely helyen átdolgoztam már a magam jószántából is. (A negyedik felvonást lényegesen.) De mielőtt mégegyszer benyujtom nagyon szeretném a bizottság részletes kifogásait ismerni, de kivált az önét, hogy esetleg, ha meggyőződésemmel nem ellenkezik, a szerint igazodhassam.

Kérem szépen, ha nincs ellenére és érkezése van, hogy szabjon nekem időt és helyet ahol találkoznánk, ami megtiszteltetés volna számomra és ami akkor is nagy örömet okozna nekem, ha a darabra vonatkozólag eredményre nem vezetne.

Igaz őszinte tisztelője

Balázs Béla
Budapest I. Lógody ut 85.

224

Balázs Béla - Ambrus Zoltánhoz

[1910.]

Mélyen Tisztelt Uram,

Ime itt küldöm Önnek az Ön tanácsai szerint átdolgozott illetve inkább csak *átfestett* darabot; hiszen csak arról volt szó, hogy a szándékolt és meg is lévő szineket erősebben hozzam ki. Az igazat megvallva teljesen beláttam ennek szükségességét, de némely helyen nem örömmel tettem. Én a drámában elevenség ölőnek érzem a mindent definiálást, kimondást és - „Brot ist schmackhaft, aber nur für einen Tag. Doch Saatfrucht soll nicht vermahlen werden.” - Nem tudom célnak vállalni a közérthetőséget. - De hagyján! Nagyrészét ez átfestésnek annyira *beláttam*, hogy nem csak a szinpadon hagyom meg (ha ugyan rá kerül) hanem még könyvben is, és nagy hálával tartozom Ambrus urnak, hogy ezekre a helyekre figyelmeztetett.

„Átfestettem” a következőket: „Hogy Simonetto mért akar meghalni” - egyenesen kimondatom az I. felvonásban - És egy másik helyen is élesebbre rajzoltam. - 2. Hogy mért küldi oly fanatikusan már „holnapra” el Rafaelt. Kimondatom. És az őriztetés és a harc zavarában való szökési alkalom kicsinyes motivuma *teljesen kimarad*.

Egyáltalában sokkal erősebben van aláhuzva, hogy mért küldi el Rafaelt. Hogy mivel birja Simonetto Liviát a „nem”-re azt ugy hagytam. Nem hiszem hogy erősebb érveket használhatna mint hogy (akár igaza van akár nem) „utjában állsz”. *De ami fő: nem akarom hogy ugy hasson a jelenet mintha észokokkal meggyőzte volna. Ilyen dolgokban és ilyen körülmények közt már csak akaratok és szenvedélyek vannak. Ugy hasson ez a jelenet, hogy Simonetto fanatizmusának szuggesztiójával* gyüri le *azt a nőt* és teszi rabjává. Jöjjön *az ki*, hogy nem *meggyőzte*, hanem *lenyügözte* és Liviát megfogta az ő fekete örvénye. Már szívesen halna meg vele, és egy kicsikét és egy sajátságos módon Simonettoba is szerelmes. És én érzem, hogy ezt jól csináltam. Ha Simonetto vitatkozásban győzné meg, akkor mind ennek vége

volna. Már csak azért is mert tulajdonképpen nincs is igaza és mert tulajdonképpen egy rejtett féltékenység lappang a legtisztább szándékai alatt hiszen részben éppen annak tragikumát rajzolom - ha a legtisztább cselekedeteknek nem *valamennyi* oka tiszta -

Azt a jelenetet, amikor Livia Rafaelnek a „nemet" mondja, - kiépitettem, mert azt csakugyan lehetetlen volt ugy - Tudom hogy szinpadon mindennek egy bizonyos ideig kell tartania, hogy elhigyjük - a pillanatig tartó meglepetések nem hagynak nyomot. -

Bocsásson meg uram, hogy ily hosszu levéllel veszem idejét igénybe - De valami okból vagy érzésből, talán csak azért, mert annyit foglalkozik darabommal szükségét éreztem, hogy, beszámoljak Önnek. Nem tudom, hogy most „igen" szavazatra érdemesnek tartja e - de tudom hogy az nemcsak nekem hanem az igazgatónak is roppant sokat jelentene és ezért jó reménységgel de *mindenesetre* őszinte tisztelettel és hálával vagyok hive

Balázs Béla

225

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[1910?] Szerda.

Kedves jó Szerkesztő Ur,

Legutóbbi találkozásunk óta háromszor tettem tiszteletemet, de sajnálatomra egyszer sem találtam itt. Pedig megirtam az ablak mellett 4-5 regényt és 6-7 szindarabot.

Ezuton üdvözlöm tehát és remélem, a napokban nagyobb szerencsém lesz.

Tisztelettel üdvözli

Molnár Ferenc

Utóirat. A pech egyébként is üldöz. Ahová ülök, ott nem nő fü. A Mauthner boltjából kidobtak, mert egy egész raktárra való fümagot meddővé tettem, mikor szeretettel ránéztem.

Fenti

226

Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[1911. febr.] Vasárnap.

Kedves Zoltánom, mióta Párizsból hazajöttem, mindenütt kereslek és seholsem tudlak megtalálni, képzelheted, szeretnék már beszélni veled, Lemallier mesterről és egyéb ügyekről. A Centralba már nem jársz, mondják ott nekem, hát hol vagy megtalálható? Ird meg egy pár sorban!

Addig is, amig személyesen, élőszóval megköszönhetem, engedd meg, hogy e levél kapcsán köszönjem meg azt a meleg irást, amellyel munkáimról a Nyugatban megemlékeztél, szivből sajnáltalak, hogy ilyen hálátlan föladatra kellett vállalkoznod. Ölel igaz hived

János

227

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, [1]911. február 21.

Nagyon tisztelt Uram!

Három dologban vagyok bátor egyszerre alkalmatlankodni. Az első, hogy Maupassant Notre coeurjét a Klasszikus Regénytár forditója igen rosszul keresztelte magyarban A mi szivünkre. Azt hiszem, jobb lenne: A férfi sziv. Kérnék erre egy szónyi választ.

A második pont: méltóztassék megirni Maupassantról az előszót. Nunc ad fortissimum. Tegnap a M. T. Akadémia I. osztálya jelölő-értekezletet tartott, s ezen a főtitkár ur fölemlitette többek közt Ambrus Zoltán nevét. Rögtön jó fogadtatásra talált. Én, bár nagyon uj jövevény vagyok ott, nem állhattam meg, hogy szintén föl ne szólaljak - s türelemmel és helyesléssel hallgattak. Ferenczi Zoltán is pártolta, - s a vége az lett, hogy az üresedésben levő 4 hely egyikét a jelölő értekezlet e névnek nyitva tartotta. Persze, ez nem jelenti azt, hogy 5ik ajánlat is nem kerül, mert lehet oly tag, a ki az értekezlettel nem törődve, az utolsó percben uj névvel áll elő. De ott volt az osztály nagyobb része s az igen jól fogadta a tervet. Az ajánlás megirását rám bizták, de aláirásra majd próbálok tekintélyesebb tagot is keriteni. Mielőtt azonban megirnám, tanácsosnak látom megkérdezni: nincsen-é ellene kifogása Nagyságodnak, ha az ajánlás benyujtatik. Jó lenne Herczeg Ferencet fölkérni az aláirásra, mert ő *rendes* tag és „szépiró". Az ily csatlakozás történhetik egyszerü levélben is, melyben az illető kijelenti, hogy kéri nevét alájegyeztetni a benyujtott ajánlásnak.

Minderre egy sornyi választ kérek: beadhatom-e az irást. Ferenczi Zoltán is aláirná, a ki szintén pártolta a gondolatot. A levélben méltóztassék egy sort irni a Notre coeur cimére nézve is.

Mély tisztelettel

Voinovich Géza
VIII. Sándor u. 6.

228

Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Figyelő levélpapirján.]

B[uda]pest, [1]911. febr. 27.

Kedves Barátom,

utólagos beleegyezésed reményében hozzácsatlakoztam Voinovich Géza ajánlatához. Mert hallom telefonon, hogy a dolgod „jól áll" az akadémiában.

A másik, - mit mondani akarok: mivel nem akartál a premierekről irni, egy fiatal irótársunkkal próbaképpen csináltattam tudósitást, a Pekár- Schnitzler- Lengyel- darabokról. Ez a cikk a Te pornográfia-cikked után fog megjelenni. Mondanom sem kell talán, hogy a Te rendelkezési jogod a M[agyar] F[igyelő] színházi rovata fölött sértetlen marad és ha kedved lesz premierekről irni, az ifju ur félreáll. A nyomdában levő cikked különben nagyon tetszik. Szivéből köszönt hived

Herczeg Ferenc

229

Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, [1]911. máj. 6.

Igen tisztelt Ambrus Ur!

A Balling cikket sikerült visszaszereznem. Talán ma még értékesithető az Ujságnál. Én nem ajánlhatom sem Önnek, sem Lándor urnak, sem sajátmagamnak, hogy a M[agyar] N[emzet]-ben adjuk.

Igaz tisztelője

Dr. Mikes Lajos

230

Ambrus Zoltán - Vargha Gyulához

Budapest, 1911. máj. 16.

Igen tisztelt, kedves Barátom!

A nagyon megtisztelő felszólitásra szeretnék határozott igennel felelni, annál inkább, mert mindig örömest állok rendelkezésedre és érzem, hogy a Kisfaludy Társasággal szemben sok a mulasztásom. De lehetetlen többet igérnem, mint hogy: megpróbálom. Egy heti nem veszedelmes, de nagyon elgyötrő influenza után ma keltem fel először s még most sem vagyok egészen jól. Azonkivül felolvasásra alkalmas novellát én ritkábban tudok irni, mint novellista kollégáim, a kiknek hamarabb akad megfelelő témájuk, s most se számithatok rá biztosan, hogy a kellő időre meg tudok irni valamit, a mi felolvasható. De nagyon szeretném, ha mégis teljesithetném ezt a nekem kedves kötelességet, s azért arra kérlek:

légy kegyes a lehetőséget számomra e hó 25-éig fentartani. Addig talán meg is irhatom a novellát; de ha nem is, ezen a napon már bizonyosan irhatok arról, hogy például junius 3-4-ére elkészülhetek-e vele. Ha azonban ezt a 25-iki terminust hosszunak találod, és nem tarthatod fenn számomra a jun. 7-iki ülésen való felolvasás lehetőségét ilyen nagy ideig, ugy kérlek, tekintsd ezeket a soraimat tiszteletteljes bocsánatkérésnek, a melyben a felajánlott szerencséről való lemondás is benn foglaltatik. Ebben az utóbbi esetben, hogy a mulasztást valamelyest pótoljam, mihelyt tehetem, megirom a kivánt novellát a legelső őszi ülések egyikére, s ujabb felszólitás nélkül is el fogom küldeni Hozzád, hálával és kitünő tisztelettel maradván igaz hived

Ambrus Zoltán

231

Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez

[1911. szept. 22 - 23.]

Igen tisztelt Igazgató Ur!

A soron kivül olvasott „Fortunátus”-ról véleményemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

Nekem a darab minden irodalmi érdekessége és értéke mellett sem tetszik, mert 1.° inkább történelmi karrikatura, mint történelmi szindarab, és mert 2.° sok szinpadi, de még több psychológiai képtelenséget találok benne. Móricz Zsigmond azonban olyan kiváló tehetség s irói neve máris olyan kitünő hangzásu, hogy a „Fortunátus”-nak a Nemzeti Szinházban való előadása szinte kötelességnek tünik fel, annyival inkább, mert a darabtól, hibái ellenére is siker várható s még balsiker esetén is elháritja a felelősséget a szinháztól az iró neve.

Véleményem megokolását bármikor készségesen részletezem. Ezuttal a sürgősségre való tekintettel csak a rezümét kivántam előterjeszteni.

232

Ambrus Zoltán - Ambrus Zoltánnéhoz

Bécs, 1911. nov. 2.

Kedves Hatalmas!

A császár minden negyedórában érdeklődik irántam. Telefonon szokta megkérdezni: „Mit csinál a szenegambiai ember?” Mert november idején csak Szenegálban és Gambiában (Afrika) hordanak olyan kalapot, mint én, s igy Bécsben való megjelenésem nemcsak óriási közfeltünést, hanem a legnagyobb aggodalmakat és gyanut keltette. A rendőrség nyilvántart. (Afrikára vonatkozólag, lásd: Hahóthy: Földrajz.)

Kasznár nemcsak tárt karokkal és örömrepesve, hanem egyszerűen elolvadva fogadott. Mintha Vilmos császár érkezett volna, rögtön kiutalta szállója legjobb szobáját. A fölépcsőtől jobbra I. emelet első ajtó: ez én vagyok. Én nézek a térre és a templomra. A kétágyas bálterem különben két személyre 14 korona, egy személyre kilenc. Egyelőre csak kilencet fizetek.

Elfelejtettem neked megmondani, hogy a legközelebbi napokban két kis francia könyvnek kell megérkeznie a derék Chrétien apótól. Az egyik könyv a Duc de Chartres vagyis XVIII. Lajos (lásd: Hahóthy: Világtörténelem) hibás cselekedeteiről, a másik egy meg nem nevezett főuri nő apró illetlenségeiről és helytelen tetteiről szól. Minthogy ugy a boldogult király, mint a főuri nő már előre ki vannak fizetve, nem szeretném, ha irataik elkallódnának. Azért kérlek, közöld szegény Farkas Andrással, hogy addig is, a mig az uj lakásba beköltözünk, a levélhordók hol találhatnak.

Farkas Andrással, kérlek, semmi szin alatt ne vessz össze. Ha valamit felszámit, a mit te nem akarsz fizetni, vállalom a felelősséget, és ha el akarod odázni az ügy elintézését, csak hivatkozzál rám, hogy majd rendbehozom a dolgot, mihelyt hazaérkezem.

A 4-iki dátumot és Lujza titkáromnak a Józsefvárosi Bankhoz való elküldését semmi szin alatt se felejtsd el!

A mennyiben kegyed periodikusan visszatérne és véletlenül iráskedv töre ki rajtad, cimem: Hotel National, Taborstrasse.

Nagyon örülve, hogy divat dolgában nemcsak Mangold Béla Kolos bukott meg előttem, de Te is elveszitetted minden szavahihetőségedet, tisztelettel jegyzem magamat Hatalmasságod örök rabszolgájának:

az Öreg

233

Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez

[1911. nov.- dec.?]

K[edves] B[arátom.]

Már vagy három hét óta szerettem volna egy kérdéssel jelentkezni Nálad egyik jóemberem, Osvát Ernő érdekében, a kit nagyrabecsülök. De minthogy három csütörtök is elmult a nélkül, hogy a Figy[elő] vacsorákra eljöhettél volna, azt pedig nem tudtam, mikor kereshetnélek fel a szerkesztőségben, Adorján Andor urat kértem meg - a kiről tudom, hogy hamarabb beszélhet Veled, mint én - mondaná el helyettem: miről volna szó, mennyire megérdemli Osvát a pártfogást, s miért történik, hogy ezzel a kéréssel zaklatni merlek. Adorján ur megigérte, hogy lesz szives tolmácsolni a kérésemet. Nagyon kérlek, hallgasd meg ezt jóakarattal, s ha egyáltalán lehetséges, ne tagadd meg pártfogásodat attól, a kit szives jóindulatodba ajánlok. De mindenképpen bocsásd meg, hogy ismét kéréssel terhel már oly sokszor lekötelezett hived:

A[mbrus]

234

Ambrus Zoltán - Röttig Odohoz

[1911. dec. 3.]

Igen tisztelt Szerk[esztő] Ur!

Nagyon szivesen állanék a „Kultura” rendelkezésére, de őszintén meg kell vallanom, hogy csak abban az esetben tehetném ezt, ha nem kellene kisebb honoráriummal érnem be, mint a mennyiért azoknak a lapoknak dolgozom, a melyekkel állandó összeköttetésben vagyok. Szokásos föltételeim: novellisztikus dologért, ha ez nem halad tul 6 napilap-tárcahasábnyi terjedelmet, 120 K-t, ha terjedelmesebb: 150 K-t; másféle munkáért (hasonlóképpen a terjedelemhez képest) 100-120 K-t. Bizonyára csak kevés vállalat fizethet ekkora honoráriumokat s nem is számitok rá, hogy a „Kulturá”-nak, vagy bármely olyan vállalatnak, melynek még el kell számolnia a kezdet nehézségeivel - ezek a föltételek konveniálhatnak. De illőbbnek tartottam ezt őszintén közölni, mint a szives felszólitást válasz nélkül hagyni, vagy őszinteség helyett valami ürüggyel térni ki a megtisztelő kivánság teljesítése elől.

Ha a lap küldésével lekötelezneknek igen fogok örülni.

Kiváló tisztelettel

235

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[1911?] Szombat.

Kedves jó szerkesztő uram,

bel- és külföldi élet-tanulmányutamból visszatérve napról napra fájdalommal konstatálom, hogy nem tudok Önnel találkozni. Pedig tudja, mennyire boldog vagyok, ha a társaságában

lehetek. Már ezt az utat kell választanom, hogy megtudjam, hol van például délután. Jár-e még a Centralba? Simplon? Hazám? Valami uj? Nagyon megörvendeztetne, ha egy sort irna a P[esti] H[irlap]-hoz nekem, hogy hol keressem föl. Rosszul esnék, ha ilyen technikai okokból elfelejtene és kedves elhunytjai közé sorolna.

Tisztelettel üdvözli igaz hive

Molnár Ferenc
(az a kövér ősz monoklis,
akivel az a ... stb.)

236

Gellért Oszkár - Ambrus Zoltánhoz

[A Pesti Hirlap fejléces kártyáján]

B[uda]p[est], 1912. márc. 28.

Mélyen tisztelt Uram, -

Osvát Ernő és Szini Gyula barátaimtól tudom, hogy Ön olykor egy-egy dolgomat figyelemre méltatta s nem tart éppen tehetségtelennek. Egész irói pályámon ez a hir okozta nekem a legnagyobb örömet. Fogadja érte hálám jeléül szivesen uj könyvemet. Szivből adott ajándék.

Mély tisztelettel

Gellért Oszkár

237

Kárpáti Aurél - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], [1]912. ápr. 1.

Mélyen Tisztelt Uram,

Miután sajnálatomra nem volt szerencsém Mélyen Tisztelt Urammal személyesen beszélni, legyen szabad ez uton kérnem a „Hét” szerkesztősége nevében nagybecsü válaszát az alábbi kérdésre:

- A magyar dráma az utóbbi években világirodalmi exportcikk lett. Mennyiben vált ez hasznára irodalmunknak? -

Tisztelettel kérem, méltóztassék a 25-30 sorra terjedő választ egy boritékban holnapra (kedd) lakásán cimemre letenni, hogy a déli órákban átvehessem.

Azon reményben, hogy kérésem nem ütközik akadályokba s szivességéért hálás köszönetet mondva vagyok Mélyen Tisztelt Uramhoz megkülönböztetett tisztelettel

Kárpáti Aurél
a Hét munkatársa

238

Ambrus Zoltán - Kárpáti Aurélhoz

[1912. ápr. eleje]

Kárpáti Aurél Urnak, a Hét munkatársának.

Igen t. Uram,

Nagyon sajnálnám, ha rossz néven venné, h[ogy] ebben az esetben n[em] állhatok rendelkezésére, de mégis lehetetlen szives kivánságát teljesitenem.

És pedig azért, mert: elvből soha se válaszolok körkérdésre. Ugy vélekedem ugyanis, h[ogy] a körkérdésekre való válaszolás az iróra és a müvészre nézve: a reklám-szerzésnek egy módja, a mely semmiesetre se kifogásolható, de a melyet felhasználni én mégsem óhajtok. És ha ebben az esetben szivesen tennék is kivételt, köt az álláspontomhoz, hogy: ugyanezzel a megokolással már sokszor tértem ki hasonló alkalmak elől s a következetlenségemet másokkal szemben n[em] tudnám igazolni. Legyen szabad hivatkoznom arra, h[ogy] ilyen ankétekben soha se veszek részt.

Mindenképpen nagyon örültem volna, ha személyesen lehetett volna szerencsém. Azért is, mert talán sikerült volna meggyőznöm arról, hogy ez az állásfoglalásom n[em] olyan gyermekesség, mint a milyennek feltünhetik. De abban a reményben vagyok, h[ogy] máskor talán szerencsésebb lehetek és őszinteségem ez alkalommal sem fog nehezteléssel találkozni. - Kiváló tisztelettel.

239

Tóth Imre - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1912. ápr. 28.

Igen tisztelt Uram!

Egy orosz iró, Andrejeww[!] Leonid, aki tudtommal politikai okokból menekült hazájából ezt a darabot adta át nekem, azzal a kéréssel, hogy ha lehetséges fogadjam el előadásra. A szindarab eredetileg orosz nyelven iródott, s ebből készült ez a francia forditás. Nagyon kérem Nagyságodat, tegye meg nekem azt a nagy szivességet: olvassa el a darabot s kegyeskedjék véleményt adni arról, hogy a Nemzeti Szinházban előadható-e, s érdekünkben áll-e, hogy a darabot megszerezzük. Miután pedig a szerző sürgeti a választ, nagyon lekötelez, ha véleményét velem mielőbb közölni kegyeskedik.

Készséges hive:

Tóth
igazgató

240

Tóth Imre - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház fej léces levélpapirján.]

Budapest, 1912. máj. 1.

Igen tisztelt Uram!

Megkaptam az orosz darabról szóló szives véleményét, s el nem mulaszthatom, hogy külön is meg ne köszönjem azt a lekötelező szivességét, amellyel kérésemet oly gyorsan és kimeritően teljesiteni méltóztatott.

Őszinte nagyrabecsüléssel és köszönettel vagyok készséges hive:

Tóth
igazgató

241

Veigelsberg Hugó - Ambrus Zoltánhoz

[A Nyugat szerkesztőségének fejléces kártyáján.]

[1912. jun.?] Csütörtök

Mélyen tisztelt és kedves Uram,

mire sorai megjöttek, a dolog már rendben is volt, s a Mozi Bandi - engedje meg futtában ezt a szót: ez a dickensi kis remek hibátalan és hiánytalan fog megjelenni.

Én itt rettenetesen lekötött vagyok s most még az a veszedelem is fenyeget hogy e hó derekán fel kell szaladnom Berlinbe, s Pörtschachba csak aztán mehetek. De, reméllem, ezt eltolhatom

Ö n[agysá]gát és önt is szerető tisztelettel üdvözli régi hivük és szolgájuk

Ignotus

242

Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Figyelő fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1912. okt. 1.

Kedves Barátom,

az uj szinházi esztendő kezdetén arra kérlek, légy szives a M[agyar] F[igyelő] számára folytatni azokat az összefoglaló szinházi kritikákat, a melyek a multban oly nagy mértékben megnyerték a redakció és a publikum tetszését. Mivel ugy tapasztaltam, hogy a magyar szerzőkkel nem óhajtasz foglalkozni, ezeket kiszolgáltattam Kemény Simonnak, a ki legujabb füzetünkben már meg is kezdte a cikkezést. Kemény azonban nem fog külföldiekről irni, azok

ha Magad is ugy akarod, a Te kizárólagos vadászterületed. Irjál akkor és annyit, a mikor és a mennyihez kedved van. Mindenesetre minél sürübben és minél többet.

Köszönt hived

Herczeg Ferenc

243

Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez

B[uda]p[est], 1913. márc. 11.

K[edves] B[arátom]!

Nagyon fogok örülni, ha megint többször láthatlak. Egy idő óta nincs se törzsasztalom, se rendes társaságom; ha néha házon kivül vacsorálok, a Metropole szálló Miksa utca felé eső éttermébe - a muzsikátlan helyiségbe - szoktam menni. Ezt a helyet azonban nem nagyon merem rekomendálni, mert este 9-10 tájban tulságosan népes. Azért azt ajánlanám: találkozzunk valamelyik este az Orsz[ágos] Kaszinó pincéjében, a hol meg lehetne beszélni, melyik hely volna legalkalmasabb a hetenként vagy kéthetenként való találkozásra. Proponálok mindjárt időt is: hétfőn, 15.-én este 9 és 10 óra közt az Orsz[ágos] Kaszinó pincéjében leszek; ha ez az idő vagy hely Neked nem konveniál: szerdán, 17-én este 9 után a Metropole-ban. Abban az esetben, ha olyan időt választottam, a mikor nem jöhetsz vagy ha ugy az egyik, mint a másik hely ellen van valami kifogásod, kérlek, irnál még egyszer. Ha nem irsz, várlak.

Szeretettel üdvözöl igaz hived

A[mbrus] Z[oltán]

244

Tápai Szabó László - Ambrus Zoltánhoz

[A Budapesti Hirlap fejléces levélpapirján.]

1913. ápr. 22.

Igen tisztelt Uram,

mint az „Élet” könyvkiadványainak intézője, szeretnék igen t. Uramtól egy kötet - akár szépirodalmi, akár egyéb - dolgot kiadni. Amennyiben valamennyi később kiadandó kötet is biztositva volna a Révai Testvérek részére, a közbenjárást ebben az irányban, ugy hiszem, magamra vállalhatnám, mert igen régi és jó összeköttetésben vagyok a nevezett céggel és talán nekem is módomban lehet, hogy vele szemben hasonló előzékenységet tanúsitsak.

Ha tehát volna valami kiadható dolog, - akár ujabb, akár régi, - méltóztassék velem közölni, hogy hol és mikor lehetne, erről beszélni?

Én a magam részéről a B[udapesti] H[irlap] szerkesztőségében vagyok minden d. e. 9-$^{1}/_{2}$12-ig, és d. u. 7-8 közt biztosan, - de szivesen eljövök bárhova.

Előre kell bocsájtanom, hogy egy 15-20 ives kötetért, ha már megjelent dolgokról van szó, semmiképpen sem fizethetek többet, mint *ezer koronát*, és hogy csak a nyomásra kész anyag átadása után két nap múlva fizethetek.

Kiváló tisztelettel vagyok kész szolgája

Dr. Szabó László

245

Ambrus Zoltán - Az Est Szerkesztőségéhez

B[uda]p[est], 1913 jul. 4.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Az „Est" közlése szerint egy délvidéki főgimnáziumi igazgató a közoktatásügyi minisztériumhoz küldött jelentésében többek között az én munkáimról is azt irta, hogy nem lehet helyök az ifjusági könyvtárakban. És ezt a véleményét igy okolta meg: „Az az iró, a ki azt hirdeti, hogy a házasság a legnagyobb nyomoruság, mert tiz évi házasság után elviselhetetlen az élet a férfira és a nőre, hogy a házasságot a régi rabszolgatartó etika teremtette: az az iró nem szólhat az ifjusághoz."

Méltónak tartja-e valaki az én munkásságomat arra, hogy az ifjuság is megismerje, vagy nem - ezzel a legkevésbbé se törődöm. Tiltakoznom kell azonban az ellen, hogy nekem akárki olyan ideákat tulajdonitson, a melyek a munkáimban nincsenek benn. Én soha sehol se hirdettem azt, hogy a házasság tiz év multán a legnagyobb nyomoruság, se semmi effélét. Ha tehát a délvidéki igazgató ur az én munkáimról csakugyan azt jelentette, a mit az „Est" közlése idéz: ugy gratulálnom kell a közoktatásügyi minisztériumnak az informálójához.

E soraim szives közlését kérve, kiváló tisztelettel maradok igaz hive

Ambrus Zoltán

246

Süle Antal - Ambrus Zoltánhoz

[A Bristol-szálló fejléces levélpapirján.]

Budapest, [1913.] jul. 26.

Igen tisztelt Ambrus Ur!

Bizonyára méltóztatott már értesülni a kellemetlen hirről, hogy lapunk megszünik. Illett volna azonnal irnom, de egyrészt hihetetlen gyorsasággal történtek a dolgok, s magát a tényt Az Est jóformán mindjárt közölte (s ugy tudom Riminibe is jár ez az ujság), másrészt a részleteket csak ma éjjel tudtuk meg s erre vártam.

A miniszterelnök régi elvi álláspontjának megfelelően a mult héten határozta el a dolgot s minden előzetes megbeszélések nélkül közölte a tényt Lándorral, a ki ezt érdembe vágó megjegyzés nélkül tudomásul vette. Azután néhány nap alatt megtörtént a technikai elintézés

s most vasárnap, 27.-én jelenik meg az utolsó szám. A szerkesztőség tagjai megkapják *törvényes* járandóságukat s a lap élén megjelenő pár bucsuzó szóval be lesz fejezve az ügy.

Hogy mint fordult igy a dolog s hogy közben mik történtek s esetleg mi fog történni velünk, azaz hogy milyenek a remények, ezekről Lándor vagy levélben, vagy esetleg már élőszóval fog Ambrus urnak referálni. A többi mondani valót, szives engedelmével én is későbbre hagyom valamint a bucsuzást is. Egyelőre csak azt akarom még közölni, hogy hir szerint az őszszel már meg fog jelenni egy kormánypárti néplap esetleg az Athenaeumnál. Már arról is beszélnek, ezt azonban nem tudom, igaz-e, hogy ez a napilap Herczeg Ferenc szerkesztésében jelennék meg.

Szives elnézését kérem hanyagságomért s kérem, ha parancsol valamit Ambrus ur velem, kegyeskedjék közölni. (Cimem VII. Dohány utca 56. II.)

Egyébként kellemes időtöltést kiván alázatos szolgája

Süle

247

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Vác, államfogház [1913. jul.-aug.?]

Kedves jó Szerkesztő Uram,

ugyané postával részletes irásmüvet küldtem Mihály ügyében Bárczynak, Pécelre, ajánlva. Az eredményről azonnal értesiteni fogom.

Tisztelettel régi hive

Molnár Ferenc

U. i. Itt nagyszerü lenni.

248

Ábrahám Ernő - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1913. szept. 28.

Nagyságos Uram!

Miután nem volt szerencsém otthon találnom Nagyságos Uramat, engedje meg, hogy levélben forduljak Nagyságos Uramhoz; abban a reményben, hogy Révészek c. drámám révén még emlékszik a nevemre.

Ezelőtt körülbelül 5 héttel a szinpadot is lefestve a Kárpáthi[!] Aurél kérésére elmondtam néki Kőmives Kelemenné cimü drámám tartalmát. Ő azt mondta rá, hogy a Kőmives Kelemenné szerepe önfeláldozásával nagyon is tulteng. Én hivatkoztam Euripides aulisi Iphigéniájára, Alcestisre, a Szegény Henrik legendájára, mint a női hüség és önfeláldozó készség legnemesebb példáira. Ő azonban ugy látta, hogy Kőmives Kelemennéből (a Hevesi Sándor ellenem sokat hangoztatott véleménye:) egy nő gyülölő drámát kell irni: Az asszony akadály a férfira, el kell tiporni! Ő, - mondta - meg is irná, de nem érez magában drámai erőt. Ennek ellenére

négy hét alatt megirt egy Kőmives Kelemen című drámát és benyujtotta a Nemzeti Szinházhoz. A darab, mint mondja, teljesen különbözik az enyémtől, s azért irta meg, mert meg akarta menteni a témát, nehogy elrontsam, mert Hevesi is azt mondta néki, hogy a Kőmives Kelement csakis úgy lehet és kell megirni. Én, - bár a dolgot nem tartom egész kollegális eljárásnak, - azt feleltem, hogy a Kőmives Kelemenné szabad téma s a magyar irodalomnak csak az a fontos, hogy ha valaki megirja, jól irja meg. Győzzön a jobb! - Kárpáthi[!] helyeselte álláspontomat, s abban állapodtunk meg, hogy megkérjük Tóth igazgató urat és a drámabiráló bizotság[!] tagjait, hogy várják be az én darabomat s együtt birálják el. - Az igazgató urnál voltam is; ő azt felelte, hogy nékik kötelességük elbirálni minden darabot, ami beérkezik, de nem hiszi, hogy a bizotság[!] tagjai tulságos hamar elintéznék a dolgot. Én már megkértem Császár Imrét és Ivánfit, ők készségesen megigérték. Alexander Bernát urhoz ma megyek el, Ábrányi Emilnek ma irok, Ignotust Ady Endre kérte meg. Darabomat - nagy része székely ballada formában -, számitásom szerint október 15-re fejezem be, rögtön eljuttatom Nagyságos Uramhoz. Hiszem, hogy öröme telik majd benne. Gondolom, a Kárpáthié[!] jó lehet, mert hiszen egy remek székely balladához nagy ihletés nélkül, azt gondolom, senki se merne nyulni. Mégis az az érzésem, hogy a Nemzeti Szinház esetleges tulgyors döntését, - miután azt értesülésem szerint nagyon szoritják (Hevesiék) éppen azért, hogy megelőzzenek s befejezett ügy elé állitsanak, - az enyém olvasása után - legalábbis sajnálná.

Kérem tehát Nagyságos Uramat, legyen kegyes ha megkapná birálatra a Kárpáthi[!] Aurélét, bevárni az én darabomat is.

A legnagyobb tisztelettel

Ábrahám Ernő

249

Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Tudományos Akadémia levélpapirján.]

B[uda]pest, 1913. okt. 3.

Kedves barátom!

Tegnap este érkezett becses soraidra örömmel értesitelek, hogy még *december 15-én* is megtarthatod székfoglalódat. Fogadd el, kérlek, ezt a kedvező terminust!

Hisz én csak azon veszekedem, hogy a január 1. megjelenő Almanachban te ne szerepelj az I. osztályban *egyesegyedül* (noha páratlan legény vagy) mint olyan, a ki az Akadémiával szemben legeslegelső kötelességét nem teljesitette.

Kedves jó feleséged kezeit őszinte tisztelettel csókolva szivesen üdvözöl igaz hived

Heinrich Gusztáv

250

Pethő Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[Az „Élet” folyóirat szerkesztőségi levélpapirján.]

1913. november 20.

Nagyságos Uram,

kegyeskedjék megengedni, hogy a mai postával elküldött levelet, illetve az abban Nagyságodhoz terjesztett kérdést szives és jóindulatu figyelmébe ajánljam. Amennyiben nagymérvű elfoglaltsága közepette a hosszabb irásos válaszadás Nagyságodat fárasztaná, talán szabad legyen azt az expedienst felajánlanom, hogy esetleges szóbeli közlés után jegyzeteket közölhessünk, amelynek megszövegezése után a formába öntött feleletet Nagyságod elé terjeszthetnénk. Ha kegyes volna engem v. más munkatársunkat valahol elfogadni s ez alkalommal esetleg gyorsirói feljegyzéseket készitени. Egyébként természetesen Nagyságod választása a döntő, a fődolog az, hogy a kérdéses ügyben Nagyságos Uramnak, mint a magyar irodalom vezértekintélyének nagyfontosságu véleményét megtudhassuk. A feleletre dec. 3.-ig lenne szükségünk.

Abban a reményben, hogy kérésem kedvező elintézést nyer, maradtam Nagyságodnak hódoló tisztelettel kész szolgája

Pethő Sándor

251

Ambrus Zoltán - Pethő Sándorhoz

[1913. nov. 20. után]

I[gen] tiszt[elt] kedv[es] Szerk[esztő] Ur,

képzelheti, milyen szivesen állnék rendelkezésére már csak azért is, h[ogy] valamelyes jelét adhassam, milyen hálás vagyok az „Élet”-nek velem szemben tanúsitott szives figyelmességéért. De sajnos, ez a jelen alkalommal lehetetlen. Éspedig azért, mert vagy egy negyed század óta, elvből, soha, semmiféle körkérdésre n[em] feleltem, s ha olykor-olykor, mint ez alkalommal, készségesen tennék kivételt, n[em] tehetném ezt a nélkül, hogy ellenkezésbe ne jussak azokkal a nyilatkozataimmal, a melyekkel a hasonló kivánságok teljesitése elől már számtalanszor kitértem. Azért kérem, ne vegye rossz néven, h[ogy] az oly lekötelezően szives formában közölt felszólitásra se felelhetek ugy, a hogyan méltán várja s méltóztassék megengedni nekem, h[ogy] más - rám nézve kedvezőbb - alkalommal fejezhessem ki, mennyire lekötelezettje az „Élet”-nek és Szerkesztő Urnak, tisztelő igaz hive

252

Nádas Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A „Pesti Futár” hetilap levélpapirján]

1913. dec. 12.

Igen tisztelt szerkesztő Ur!

Nagyon elszomoritott a levele, amelyben arról értesit, hogy nem irhat önéletrajzot a Pesti Futárba. Soha nem kértem még Öntől ilyen komolyan kéziratot, mert azt hiszem, Ambrus Zoltán nélkül mégsem jelenhetik a magyar irók önéletrajza cimü karácsonyi szám. Ez olyan volna, mintha a kölniviz-kereskedők listájából hiányozna a Mária Farina neve. Ambrus Zoltánt mindnyájan legjobban tiszteljük és szeretjük, őt tartjuk a legelsőnek, az ő neve nélkül egy ilyen iró-szám nem csonka, hanem süket, vak, egészen életképtelen. Éppen azért nagyon kérem, legyen kegyes ha csak pár sorban is elküldeni életrajzát, ha egyebet nem, két-három mondat kiséretében a lexikoni adatokat.

Bocsánatot kér igaz tisztelője

Nádas Sándor

253

Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez

[1913.]

Igen tisztelt Igazgató Ur!

A hozzám birálat végett küldött „Róma” cimü szindarab kéziratában a szerző neve mellett a Bárd-féle szinházi ügynökség bélyegzőjének lenyomatát találom.

Én a nevezett szinházi ügynökséggel egy szindarab megirására nézve szerződéses viszonyban vagyok. Minthogy elkerülni óhajtom, hogy a most divatos, mindenben inkompatibilitást szimatolás erre a szerződéses viszonyra hivatkozva szavazatomat meggyanusithassa, azt a kérést vagyok bátor előterjeszteni, kegyeskedjék engem fölmenteni az alól, hogy erről a szindarabról véleményt mondjak.

Abban a reményben, hogy kérésemet teljesiteni méltóztatik, a „Róma” c. darabot jelentés nélkül van szerencsém visszaküldeni. Bocsánatot kell kérnem, hogy ezt nem tettem meg azonnal, a mikor a darabot megkaptam, de csak most, a darab elolvasása után vettem észre, hogy e munka ügyében a véleménynyilvánitástól tartózkodnom kell.

Kitünő tisztelettel

A[mbrus] Z[oltán]

254

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[A Hotel Ungarische Krone, Wien levélpapirján]

Wien, [1914.] Húsvéthétfő.

Kedves barátom,

Az egyetemen a modern litteraturáról tartok előadásokat. Herczeget befejeztem, most rád kerül a sor. Légy szives a mellékelt kérdésekre való egész rövid feleleteidet bpesti cimemre elküldeni: Andrássy ut 82.

Régi tisztelőd

Riedl Frigyes

[Uj oldalon:]

Kérdések:

1.) Melyik a legjellemzőbb müved?

2.) Ugy hiszem te uj genre-t kezdtél: a párbeszédes rajzot. Igen?

3.) E részben Herczeg F. és Molnár F. téged utánzott? Igen?

4.) A philisterség rajzában észrevehető nálad Flaubert hatása. Igen?

5.) Melyek véleményed szerint legjobb müveid?

6.) Melyik iró hatott legerősebben reád?

255

Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez

[1914. ápr.?]

Kedves Barátom!

Igyekszem kérdéseidre a lehető legrövidebben válaszolni, már amennyire egyáltalán tudok.

1. Hogy melyik a legjellemzőbb munkám? Nem tudom. Azt hiszem, az én munkáim meglehetősen egyformán jellemzők. Talán a „Midás király" tünhetik fel a legjellemzőbbnek, mert ez a legterjedelmesebb munkám s a nagyobb kompozicióban mégis csak jobban bemutatkozhatik az iró, mint egy-egy rövid lélegzetü novellában.

Különben ma még remélem, hogy a legjellemzőbb munkámat csak ezután fogom megirni.

2.) Párbeszédes rajzot csakugyan korábban kezdtem irni, mint az irótársaim. Legalább nem tudok arról, hogy másvalaki korábban irt volna ilyet.

3.) Hogy Herczeg és Molnár e részben engem utánoztak volna? - nem hiszem. Csak: később kezdtek ilyet irni, mint én.

4.) Shaksperet kivéve, talán egy irótól se tanultam annyit, mint Flauberttől, a kit igen nagy regényirónak tartok. De hogy a filiszterség rajzában érezhető volna nálam Fl[aubert] hatása? - nem gondolnám. Fl[aubert] filisztergyülölő volt; nekem a filiszterség a legkevésbbé se antipatikus.

5.) Arra a kérdésre, hogy melyek véleményem szerint a legjobb munkáim? nem igen tudok felelni.

Annak következtében, hogy egyik nagyobb munkámon se dolgozhattam állandó nyugalomban és zavartalanságban: egyik nagyobb munkámat se irhattam meg végig ugy, a hogyan szerettem volna. E tekintetben („az egész mü" sikerültsége dolgában) a kisebb munkáim (pl. a novelláim egy része) engem magamat jobban kielégitenek.

De „Midás" első részét sikerültnek tartom s azt hiszem „Giroflé és Girofla" se egészen rossz első része egy olyan münek, a melynek a második részét talán soha se fogom megirni.

6.) Hogy melyik iró hatott legerősebben rám? Nem tudom, hogyan érted. Úgy-e, hogy minden iró vagy csak az elbeszélők közül? Ha ugy érted, hogy minden iró közül, akkor felelhetek: Shakspere. De a második esetben már nem tudok felelni.

Az, hogy mindig nagyon szerettem a francia irodalmat, bizonyára hatással volt arra, hogy minő kis ismereteket vagy legalább látókört szereztem. De a regényirók közül, rám mint olvasóra, Dickens és az oroszok ugyanolyan nagy hatással voltak, mint a franciák közül Fl[aubert] és Guy de M[aupassant] - mint író, a legnagyobb igyekezetemmel mindig azon voltam, hogy emancipáljam magamat minden irodalmi hatás alól, hogy minden olvasmányomat elfelejtsem, a mikor irok és csak abból meritsek, a mit láttam, éreztem, gondoltam, képzeltem.

Nagyon megtisztelő szives figyelmedet igen köszöni régi igaz hived

256

Ambrus Zoltán - A Révai Testvérek Irod. Rt. igazgatóságához

[1914. máj. 1 - 2.]

A R.[évai] T.[estvérek] Irod. Int. tek. Igazgatóságának

Bpesten.

F. é. ápril. hó 29-ikén kelt b. levelüket nem hagyhatom válasz nélkül.

Én az Intézetnek felajánlottam valamit, a mi nem csak rám nézve jelentett volna anyagi előnyt, hanem az Intézetre nézve s, annál inkább, mert ajánlatomon felül belementem volna abba s, hogy a szóbanforgó anyagi előnyt megfelezzük, - és mert néhány száz novellám közül husz darabnak egy nagyon elterjedt hetilapban időnként való közlése könyvalakban megjelent munkáim kelendőségének nem csak, hogy nem árthatna, hanem ezt, mint a képzelhető legjobb reklám, csak elősegithetné.

A t. Igazgatóság ezt az ajánlatomat még diskusszió tárgyává sem akarta tenni. Rendben van. Minthogy - *nem szerződésünk, hanem ujabbkeletü megállapodásunk értelmében* - az Intézet kiadásában könyvalakban megjelent munkáimból a hirlapokban csak akkor közölhető ujra valami, ha az intézet ehhez beleegyezését adja, a t. igazgatóságnak jogában áll a kért beleegyezést megtagadni és ajánlatomat visszautasitani. Ebbe bele kell nyugodnom és bele is nyugszom és a t. igazgatóság követeléséhez képest ebben az ügyben a tárgyalás folytatásától elállok.

Tiltakozom azonban f. é. ápril 29-én kelt b. levelüknek ama kifejezése ellen, hogy én valamit el akartam adni, a mit egyszer már eladtam. Én az intézetnek szerződésünkkel tizenhat kötetnyi munkám könyvalakban való kiadásának jogát adtam el, de sohase adtam el ezek hirlapokban való közlésének jogát. A könyvalakban való kiadás joga és a hirlapokban való közlés joga két különböző dolog. Erről az utóbbiról hosszadalmas szóbeli tárgyalásaink során soha szó nem esett, s arra vonatkozólag, hogy a „kizárólagos és korlátlan tulajdonjog" kifejezésben, (a mit én csak a könyvalakban való kiadás kizárólagos és korlátlan tulajdonjogának értelmeztem) ez is benn foglaltatnék, szerződésünk aláirásakor nem kaptam figyelmeztetést.

Igaz, hogy ez később megtörtént; és az is igaz, hogy (mert szerződésünknek egy pontjából - melynek egész jelentőségét szerződésünk aláirásakor nem vettem észre - csakugyan ki lehet olvasni azt is, hogy könyvalakban kiadott munkáimnak a hirlapokban való ujra való közlése nem történhetik meg az intézet hozzájárulása nélkül): én a pörösködés elkerülése végett belenyugodtam abba, hogy az intézet erre is igényt tart. De ebben az ujabb keletü megegyezésünkben, a melynek - mint méltóztatik látni - minden konzekvenciáját levonom, ha a békesség kedvéért le is mondtam arról, hogy a hirlapokban való közlés jogáról szabadon rendelkez-

hessem, ezt a jogot nem adtam el. Eladásról akkor lehetne szó, ha ezért bármikor valami ellenértéket kaptam volna.

A mi a b. levelükben emlitett másik dolgot illeti, erre több megjegyzésem van:

1. Azt méltóztatik irni, hogy szinházi kritikáimnak a M[agyar] K[önyvtár]-ban való kiadása az intézet kiadásában megjelent munkáimnak olyan konkurrencia, mely emezek „elterjesztését hathatósan megakadályozza", hogy a nekem ez ügyben tett „koncesszió" az intézetnek kárára van.

Arra nem terjeszkedem ki, hogy szinikritikák tizenöt kötet belletrisztikai münek és egy kötet irodalmi essaynek nem csinálhatnak konkurrenciát, ezek elterjesztését nem akadályozhatják, ellenkezőleg, mint minden, a mi egy iró nevét ismertebbé teszi, ezek elterjedését csak elősegithetik.

Nem terjeszkedem ki arra sem, hogy ezen az alapon, ezzel az okoskodással az intézet előállhatna azzal a követeléssel is, hogy ezentul soha se adjak ki könyvet (se az intézetnél, se másutt), mert az uj könyv a már régebben megjelentnek konkurrenciát csinál, elterjedését megakadályozza, tehát ezentul már csak ujságba irjak, ha már nem sziveskedem meghalni, a mit az intézet a legszivesebben látna, mert igy ujabb dolgozatokkal nem csinálhatnék konkurrenciát a már megjelenteknek.

Csak a „koncesszió" szóval óhajtok foglalkozni.

Szerződésünk uj munkáimnak könyvalakban való kiadására vonatkozólag az intézetnek opció-jogot biztosit. Az opció-jog tudtommal csak elsőbbségi jogot jelent, de nem pallos-jogot. A mi szerződésünkben tehát csak azt jelenti, hogy: minden ujabb munkámat, amelynek a kiadását óhajtom, először is az intézetnek kell felajánlanom, s ha az intézet reflektál rá, hogy kiadja, nem adhatom ki másutt. De nem jelenti azt, hogy: ha az intézet a felajánlott munkát nem akarja kiadni, akkor én ezt nem adhatom ki másutt sem, hanem temessem el a pincébe, vagy fütsek be vele, és haljak éhen, végezzem ki magam, huzzak a nyakamra selyemzsinórt. Következésképpen: az, a mit „hozzájárulás"-nak méltóztatik nevezni, tulajdonképpen csak: nyilatkozat arról, hogy az intézet a felajánlott munkát nem akarja kiadni. De nem „koncesszió", mert szerződésünk nem fosztott meg attól a jogomtól, hogy azt a munkát, a melyet az intézet nem akar kiadni, kiadhassam másutt. És az, a mit a szerződésünk rám ró, hogy t. i. minden egyes alkalommal a hányszor az intézet nem akarja kiadni valamelyik munkámat mielőtt máshová fordulhatok, irást kell szereznem arról, hogy az intézet a szóbanforgó munka kiadását megtagadta: ez még nem állapítja meg azt, mintha az intézet valami nagy gráciát gyakorolna velem szemben, a mikor többé semmiféle munkámat nem adja ki, minden ujabb munkám kiadását sorra megtagadja, ellenben, igenis, kiállittatja számomra azt az irást, mely lehetővé teszi, hogy máshová fordulhassak, a mihez természetadta és szerződéssel biztositott jogom van. És ha az intézet ilyenkor ezt vagy azt a kikötést foglalja bele a felajánlott munkám ki nem adásáról kiállitott nyilatkozatába (s én ezeket a kikötéseket az intézet kiadásában megjelent munkáim kelendősége érdekében, vagy mondjuk: ugy az intézet, mint a magam érdekében, mindig respektálom is), ez még nem jelenti azt, mintha az intézetnek joga volna: meg nem engedni, hogy azokat a munkáimat, a melyeket nem hajlandó kiadni, máshol kiadhassam, - vagy mintha az intézetnek joga volna megszabni, hogy azokat a munkáimat, melyeknek a kiadását megtagadja, milyen föltételekkel, melyik kiadónál, milyen alakban stb. adhatom ki. Ha az intézetnek ehhez joga volna, akkor szerződésünk opciópontja csakugyan azt jelentené, hogy: a melyik munkámat az intézet nem adja ki, azt nem adhatom ki másutt sem, (mert hiszen a t. igazgatóság előállhatna teljesithetetlen föltételekkel is, pl. hogy csak ahhoz a kiadóhoz fordulhatok a ki kész a munkáimat személyesen árusitani, vagy tessék akármilyen furcsát gondolni) - már pedig, hogy az opció-pont ezt jelentené, azt hiszem, a t. igazgatóság maga sem állitja. Vagy azt méltóztatik „koncesszió"-nak nevezni, hogy az intézet

ilyen alkalmakkor többször fölmentett a formalitások - pl. a felajánlott munka bemutatásának kötelezettsége - alól? Ha igen, erre csak azt felelhetem, hogy: 1. nem igen volt mért ragaszkodni a formalitásokhoz, mert hiszen ismeretes munkákról volt szó, a melyeknek az ujságokban vagy folyóiratokban való megjelenéséről az intézetnek is tudomása volt, - és 2. inkább méltóztatott volna megkövetelni a formalitásokat, ezek betartása rám nézve mindig kevesebbet jelentett volna annál, hogy amikor másutt adok ki olyan munkát, a melyet az intézet maga nem akart kiadni, utóbb mint vádlottnak kell hosszasan védekeznem.

2. Noha szerződésünk jogot adna nekem arra, hogy mihelyt a t. igazgatóság bármilyen formában (akár azzal is, hogy 15 nap alatt nem felel az ajánlatomra) kifejezi felajánlott munkám kiadásának a megtagadását, minden további aggodalmaskodás nélkül más kiadókhoz fordulhassak, -

a már említett okból, továbbá azért, mert mindig sulyt helyeztem arra, hogy a t. igazgatósággal való kontaktusom a lehető legbarátságosabb maradjon, de talán azért is, mert nem vagyok barátja a pörlekedés legenyhébb fajtájának, a hosszadalmas vitatkozásnak sem:

a hányszor a t. igazgatóság valamelyik munkámat visszautasitotta, s az erre vonatkozó nyilatkozatot kellett kérnem, hogy más kiadóhoz fordulhassak, mindig rajta voltam, hogy azokat a - b. levelükben „előfeltételek”-nek nevezett kivánságokat, a melyeket a t. igazgatóság ilyen alkalmakkor kifejezett, teljesithessem.

Teljesítettem abban az esetben is, a melyet a vád hangján méltóztatik szóvá tenni. Az a mit most ugy tetszik formulázni, hogy szinikritikáimat és egyéb szinházi dolgozataimat „körülbelül *egy* oly terjedelmü és áru kötetben” kellett volna kiadnom „mint a kiadásukban megjelent munkáim kötetei” - nem szerepelt a kivánságok közt. A mint erről a nekem küldött levél másolatából könnyü meggyőződést szerezni. Nem is szólva arról, hogy a t. igazgatóság a szóbeli megegyezés alkalmával, a melynek alapján a „Magyar könyvtár”-ral a szerződést még az nap megkötöttem, semmi egyebet nem kivánt tőlem, mint hogy szinházi dolgozataimért legalább 800 K.-t kell kapnom s hogy szerződésembe foglaljam bele azt a kikötést, hogy ezeket a szinházi dolgozataimat is bármikor fölvehetem munkáim összkiadásába.

3. A mi a b. levelükben emlegetett - de régóta már csakis emlegetett - 2000 K.-s honoráriumot illeti: azért a kéziratmennyiségért, a melyet a M[agyar] K[önyvtár]nak 800 K.-ért adtam el, az intézettől semmiesetre sem kaptam volna 2000 K-t és bár pontosan nem tudom kiszámitani, mennyit kaptam „volna”, annyit mondhatok, hogy aligha „kaptam volna” 800 K.-nál többet. Mert iv és iv, nyomtatás és nyomtatás közt nagy különség van. És ha az egyik kiadásnak egy-egy ive körülbelül kétszer annyi kéziratot emészt fel, mint a másik kiadás egy-egy ive, s akkor, ha amannak az ivét valamivel nagyobb összeggel fizetik, mint a másiknak az ivét, ez még nem jelent nagyobb honoráriumot. Ennek a megvilágitása végett csak arra az egy tényre hivatkozom, hogy „Giroflé és Girofla” cimü regényem, mely Singer és Wolfner kiadásában *20 ivnyi* terjedelemben jelent meg, az intézet kiadásában csak *11 ivet* foglalt el. Röviden: az intézet, ha egyátalán kiadna az ujabb munkáimból valamit, ezért nekem nem fizetne többet, mint a mennyit a kéziratimért bárhol felajánlanak. És talán nem méltóztatnak tagadni, hogy: az a 800, K -, a melyet megadnak, még mindig több, mint az olyan 2000 K, a melyet *nem* adnak meg.

Az, h[ogy] mindebből „kellő tanulságokat” méltóztatnak „levonni”, sajnos, nekem már nem fenyegetés.

Igazán nem tudom, hogy még mit veszithetek az intézetnél. Talán azt, hogy nem méltóztatik kiadni a munkáimat? Ebbe már, kérem szépen, beleszoktam.

Legyen szabad egy méla akkorddal végeznem. Az én idegeimnek az olyan nyájasságok, hogy „még egyszer el akarom adni azt, a mit már egyszer eladtam” - nem tesznek jót. Aztán sokkal

öregebb és betegesebb vagyok, semhogy a hosszas vitatkozás ne fárasztana. A vitatkozáshoz különben sem rendelkezem annyi erősséggel, mint az igazgatóság; nincsenek gépiróim és minden időmre szükségem van, hogy egyátalán meg tudjak élni. A köztünk levő vitában az itéletet azokra bizom, a kiknek majd kedvök lesz foglalkozni a vagyon szerzésre irányuló ravaszságaim történetével. Azért a levelezést, akár méltóztatik válaszolni valamit, akár nem, a magam részéről befejeztem.

257

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[1914. máj. közepe]
Csütört[ök].

K[edves] B[arátom]!

Te tudományos vizsgálat tárgya vagy. Légy oly szives mellékelt levelet - rövid, 4-5 szóból álló észrevételeddel együtt - boritékban künn hagyni.

4-5 kor érte küldök.

Tiszt[elettel]

Riedl

258

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[1914.] máj. 18.

Kedves Barátom,

Nagy félreértés! Az illető nem plagiummal vádolt téged, a mint ezt már el is mondtam, hanem valamivel, a mi minden irónál előfordul szükségképen és a mi minden irod.[almi] mü eleme: motivum asszimilációval.

A német irodalom t.[örténet] péld.[ául] kideritette Goethe Faustjának motivumainak kapcsolatát. Az irodalom nagy motivumvándorlás.

Tisztelőd

Riedl

A mellékletet *nem* kérem vissza.

259

Virter Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[Az Országos Monográfia Társaság fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1914. máj. 21.

Igen tisztelt Bátyám Uram!
Kedves Mester!

Kötelességemnek tartom bejelenteni, hogy a Századok Legendáit végleg beszüntettem. Csalódással zárom le egy nagy ambicióval nekilenditett vállalkozás utolsó aktáit. Nálunk csak a ponyvának van sikere, tehát létjoga is.

Azt ugyan el kell ismernem, hogy a kötet-alak sokkal jobbnak bizonyult, sőt határozottan lukrativ is volt; de mégsem volt érdemes folytatnom nékem: több volt vele a gond a haszonnál.

Amikor tehát a végleges beszüntetést bejelentem, legyen szabad hálás köszönetemet kifejezni Néked azért a szives támogatásodért, amellyel a vállalkozásomnak magas színvonalra való emelését nagy neveddel és nagyértékü irásaiddal elősegiteni szives voltál. Bizom abban, hogy lesz még tér, ahol tartósabb sikert remélhetek a Te szives segitségeddel.

A mi a köztünk fenmaradt csekély ügyet illeti, sietek megnyugtatni Téged: az ne okozzon gondot Néked, majd elintézzük valamikor valahogy.

Fogadd kiváló tiszteletem nyilvánitását!

Régi igaz hived

Virter Ferenc

260

Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez

1914. máj. 25.

Kedves Barátom!

Régente, annak következtében, hogy az iró ideáinak minden terjesztése hasznos és munkája szövegének a puszta sokszorositása is népnevelő hatásu lehetett, más volt az irodalmi erkölcs, mint ma. Ezért történhetett meg (a kedves eszmék sikeresebb terjesztése érdekében), a mire hivatkozol, hogy nagy írók is átvettek más szerzőktől motivumokat.

Ma is jogosultnak tartom az enyémtől eltérő felfogást, de az én felfogásom az, hogy:

ha az iró ma tudatosan vesz át motivumokat a másik szerző hasonló nemü munkájából, tehát: regényiró a regényirótól (mert ha a regényiró históriai munkából, memoárokból, naplókból, levelezésekből merit motivumokat, ezt már éppen olyan megengedhetőnek tartom, mint ha az életből meritené) -: ez, ha talán nem is mondható a plágium enyhébbik esetének, mindenesetre lefokozza az „átvevő” irót, mondjuk: a kitalálók vagy a termelők osztályából a forgalmat szolgálók, a sokszorosítók, a népszerüsitők osztályába.

Ehhez a felfogásomhoz képest én, a ki mint iró is mindenekelőtt lelkiismeretes és a hivatását megbecsülő akartam lenni, tudatosan soha se vettem át motivumot más elbeszélőtől, s a

tudattalan átvétel (a reminiszcencia) lehetőségével szemben is a legszigorubb ön-ellenőrzést fejtettem ki, - azzal is, hogy mindig kerültem az olvasmányaimban tárgyalt témákhoz és motivumokhoz hasonló témákat és motivumokat, - és a leggondosabban védekeztem, azzal, hogy (egyetlen tárcanovella esetét kivéve, melynek egész története van) soha se irtam meg másoktól hallott történeteket, se fantasztikumokat, hanem még fantasztikumok formájában is: csakis csupa látott dolgot.

De legyen szabad a megtámadtatás esetében az önérzetemet is megszólaláshoz juttatnom: én nem is szorultam rá, hogy másoktól legyek kénytelen „kölcsönözgetni" motivumokat. Pro 1°: nagy szomoruságomra, soha a századrészét sem irhatom meg annak, a mit magam gondoltam el s a mit kedvem volna megirni - mért csenegetnék hát motivumokat másoktól? Pro 2°: én magamat - ha a produkcióm nem is felelhet meg a tehetségemnek - sokkal gazdagabb tehetségü elbeszélőnek tartom, semhogy valaha ilyes kisértésbe eshettem volna, semhogy ne tartottam volna magamra nézve a képzelhető legmegalázóbb dolognak azt, hogy akár a nálam nagyobbaktól, vagy: pláne a nálam szegényebb tehetségüektől lopkodjak! És itt meg kell jegyeznem, hogy én azoktól a külföldi belletristákról, a kik körülbelül abban az időben vagy még később kezdtek produkálni, mint én: meglehetősen keveset tartok és ha nagy elbeszélőknek tekintem Flaubert-t meg Guy de Maupassant-t, a Maupassantra következő francia elbeszélés-irodalomról már nem tartok sokat.

Azért engem, igenis, bosszant az a föltevés, mintha olyan külföldiek, a kiket kevésre taksálok vagy a kiknek a hire olyan kevéssé érdekelt, hogy el se olvastam a müveiket, rám „hatottak" volna.

Tehát kérlek, engedd meg, hogy az inkrimináló levélre megtehessem az észrevételeimet és letárgyalhassam ennek a tartalmát, s először is a fölvetett kérdést.

1. már konstatáltam, hogy reminiszcenciáról sem lehet szó, mert Georges Rodenbach *Bruges la Morte* c. regényét soha sem olvastam. (Nem is fogom elolvasni soha, mert mindabból, a mit a néhai Rodenbachról olyan kritikusok irtak, a kiknek a véleményére adok, Rodenbachot igen termékeny, de fölötte közepes irónak kell tartanom, a kinek az elolvasására én már nem pazarolhatok időt.)

2. Konstatáltam azt is, hogy *Midás király* a Magyar Hirlapban nem 1894-ben jelent meg, a hogyan tanitványod irja, hanem 1891. szept.-től 1892. márciusáig. Ha tehát Rodenbach regénye 1892-ben jelent meg: *Midás királyt* akkor irtam meg, a mikor a *Bruges la Morte* még nem jelent meg. De, ugy látszik, tanitványodnak az évszámok gyönge oldala s nem lehetetlen, hogy a *Bruges la Morte* nem 1892-ben, hanem korábban jelent meg. (Nem érek rá azzal foglalkozni, hogy erről meggyőződést szerezzek.) Ha igy volna, csak azt ismételhetem, a mit már mondtam, hogy: Georges Rodenbachnak soha egy sorát sem olvastam. Nem lehet szó tehát se „Rodenbach-reminiszcenciák"-ról, se arról, hogy én *Midás király* c. regényemben Rodenbachtól „átvett motivumokat asszimiláltam" volna.

3. Tanitványod azt a gyanuját fejezi ki, hogy „talán, ha a Magyar Hirlapban eltemetett négy kötetre való *Midás király*-t elolvashatná, ott, az össze nem préselt eredetibb alakban még nyilvánvalóbb megegyezéseket találhatna."

Tanitványod téved. A Magyar Hirlapban eltemetett, de a Muzeum könyvtárában megtekinthető *Midás király* nem négy kötetre való, hanem kevesebb, mint az a *Midás király*, mely a Révai-féle kiadásban két kötetben jelent meg. Ezt a regényt én munkáim gyüjteményes kiadásában nem összepréselten, hanem kibővitetten adtam ki. Kétféle változtatással:

I. Stiláris változtatással. A hol a purizmus dühöngése idején irt eredeti alakban a használatos, de rosszul képzett magyar szó helyett - helyesen képzett magyar szó hijján - idegen szót használtam, a könyvben már magyar szót használtam, akármilyet. Megváltoztattam egy pár

nevet, kiirtottam a szövegből egy pár belecsuszott germanizmust vagy latinizmust, kijavitottam egy-két stilushibát s mindazt, a mi az eredetiben iráshibából vagy sajtóhibából lompos vagy félreérthető volt. Tehát csak szavakon vagy egyes mondatokon változtattam.

II. Ahhoz, a mi a Magyar Hirlapban megjelent, még hozzáirtam néhány ivnyit. A Magyar Hirlap szerkesztője ugyanis annak idején, a mikor a regény második részének a közepe táján dolgoztam, egyszerre ugy kezdte sürgetni a regény befejezését, hogy azt a részt, a melyen éppen dolgoztam, el kellett hamarkodnom. Később, mikor *Midás király* végre könyvalakban is megjelenhetett, hogy a regény második részén valamicskét javitsak, legnagyobb hiányát pótolni s a legszembeötlőbb hézagot kitölteni igyekeztem. Tehát ahhoz, a mi a Magyar Hirlapban megjelent, ott, a hol a főalak naplót ir: még hozzáirtam néhány fejezetet. Az inkriminált rész („Biró régi lakása s Masa látogatása", a mire tanitványod ráfogja, hogy „nincs Rodenbach-reminiszcenciák nélkül") egészen ugy jelent meg a Révai-féle kiadásban, a hogyan a Magyar Hirlapban, vagyis: rövidités nélkül.

Szóval: mindaz, a mi a Magyar Hirlapban megjelent, szók és egyes mondatok hijján megjelent a könyvkiadásban is, - nem összepréselten, hanem ellenkezőleg: kibővitetten. Következésképpen, ha tanitványod elolvasná a Magyar Hirlapban megjelent *Midás*t, az eredeti alakban nem találhatna „még nyilvánvalóbb megegyezéseket".

Kérlek, magyarázd meg tanitványodnak, hogy annak, a ki irodalomtörténettel akar foglalkozni, le kell szoknia a felületességről és „talán"-ok, „ugy gondolom"-ok, „ugy tudom"-ok alapján nem lehet kritizálni és még kevésbbé gyanusitgatni.

4. Tanitványod többek közt ezt irja: „Nem gondolok olyan erős hatásra, mint a milyen *Thaïs* és *Ninive* közt van..." Nem szeretek a munkáimról értekezni, de egyszer végre erről is nyilatkoznom kell.

Thaïs csakugyan nagy hatással volt, nem *Ninivé*-re, hanem rám: néhány órára dühössé tett és még sokáig boszantott azzal, hogy milyen tartós kellemetlenséget szerzett nekem.

Thaïs ugyanis éppen akkor került először a kezembe, a mikor *Ninive* nagy része már készen volt, de a vége még nem. Sajnos, elolvastam és éppen azért olvastam el, mert a hogy beletekintettem, már látnom kellett az én elbeszélésem meg a francia elbeszélés tárgyának és keretének a hasonlóságát, s kiváncsi voltam rá, hogy az alapötlet hasonlósága milyen más hasonlóságokhoz vezethet? „Mért ne olvasnám el?! - igy gondolkoztam - hiszen azon, a mit *Ninive* utolsó fejezetében meg akarok irni, egy jottát se változtathat az, akármit olvasok a francia szerző munkájában!"... De megbántam, nem azt, hogy ekkor, hanem azt, hogy egyátalán elolvastam; mert jobban szeretném, ha *Thaïs*ról is ugyanazt mondhatnám, a mit Rodenbach regényéről.

Thaïs elolvasása, - ismétlem, - csakis azzal a hatással volt rám, hogy nagyon felboszantott a malőröm látása. Mert azonnal tisztában voltam vele, hogy finomabb megkülönböztetésre képtelen kritikus-növendékek azt fogják képzelni és nem mulasztják el majd rám kenni, hogy *Thaïs* erős hatással volt *Ninivé*re. Ekkor már igen szerettem volna *Ninivé*t örökre eltemetni a fiókomba; de, fájdalom, soha se voltam abban a kellemes helyzetben, hogy arról az anyagi értékről, a melyet rám nézve a munkám jelentett, lemondhattam volna. Bele kellett törődnöm tehát abba, hogy a *Thaïs* tárgyával és keretével való hasonlóság ellenére is ki kell adnom *Ninivé*t, s abban kerestem megnyugvást, hogy találok majd distingválni tudó kritikusokra is, a kik észre fogják venni, hogy *Thaïs*ban és *Ninivé*ben a tárgy meg a keret hasonlóságán kivül minden egyéb - s kivált mindaz, a mi fődolog, a mi lényeges: - csupa különbözőség, hogy például: (a sok különbözőség közül csak ezt az egyet emlitem) a mit *Ninive* akar mondani, az éppen az ellenkezője annak, a mit *Thaïs* mond.

De persze, minél serdületlenebb kritikus valaki, annál nagyobb diadallal esik neki a jelentéktelen dolgokban való hasonlóságnak, s mihelyt *Ninivé*t könyvalakban is kiadtam, a tudós Lázár Béla személyében csakugyan megjelent az első - ilyen - bölcselő.

Még hozzá, vagy tiz évvel később megint irtam egy kis novellát, a mely - külsőségekben - szintén hasonlitott egy kevéssé egy olyan Anatole France-novellára, a melyet csak az enyém megjelenése után olvastam, - és mert régebben elkövettem azt a hibát, hogy Lederer Béla ösztökélésére és Gyulai Pál felszólitására leforditottam Anatole France egyik könyvének néhány fejezetét: ennyi éppen elég volt rá, hogy rajtam száradjon az a megbélyegzés, a mely kitartóan bizonygatja, hogy Anatole France erős hatással volt rám s kivált *Thaïs* a *Ninivé*re.

Titkos drámairók, a kiknek a tetszését mint a Nemzeti Szinház drámabirálója nem szerezhettem meg, mindig szivesen csináltak propagandát ennek az engem eredményesen kisebbitő „megállapitás"-nak; és mert ujra meg ujra találkoztak - a kritikus álarcában jelentkező - rosszhiszemüek, a kik a Lázár ur fölfedezését buzgón szajkózták, idővel beugrottak ennek a kritikának - mely a szakértő, hivatalos, hatósági fémjelzés megbizhatóságát és csalhatatlanságát szimulálta - jóhiszemü, de gyönge judiciumu birálók is. És tanitványod most már ugy hivatkozik arra az „erős hatás"-ra, mely „*Thaïs* és *Ninive* közt van", mintha ez valami minden kétségen kivül lévő dolog volna.

Ez a vád pedig velem szemben egyszerüen: méltatlanság. Mert Anatole France rám, mint iróra, soha a legcsekélyebb hatással se volt. Nem is lehetett volna; mint olvasó: meg tudom becsülni; de nem tartozik a kiválasztott, a kedves iróim közé. Nem szeretem. Nem szeretem benne: az embert, a ki pl. egy jó ideig folyton csak „disznó"-zni tudta *Zolát*, aztán, attól fogva, hogy egy táborba kerültek, folyton csak istenitette, - nem szeretem benne: a gondolkodót, a ki ma szkeptikus, holnap pedig pártpolitikus, de mindig igazi filozofiai erő nélkül való, - nem, szeretem benne: a kritikust, a ki néha a pártosságig elfogult, nem elég judiciózus és nem egyszer, minden nagy müveltsége mellett is, az itéletében szinte barbár, - nem szeretem benne: még az irómüvészt se; ezt is nagyon kritizálhatónak tartom s meglehetősen précieux-nek találom. A régibb dolgai bizonyára jobban tetszettek nekem, mint az ujabb produkciója; de amazok közül is talán csak az egy *Sylvestre Bonnard*-kötetet tudtam zavartalanul élvezni; az ujabb dolgaiban pedig egyre több van, a mit nem tudok méltatni.

Ha valaki azt bizonyitgatná, hogy Flaubert vagy Maupassant, Dickens vagy Dosztojevszkij „erős hatással" volt rám: erről nem vitatkoznám. Tudatosan ezektől se vettem át motivumokat és nem hiszem, hogy a regényeimben és az elbeszéléseimben egyáltalán volnának „reminiszcenciák". Mindig rajta voltam, hogy azt irjam meg, a mit az élet juttatott eszembe s nem a többi elbeszélő.

Végül:

a mi azt a teóriát illeti, a melyet legutóbb irt szives soraid tanitványod felszólamlásának magyarázatául igy fejeznek ki: „az irodalom nagy motivum-vándorlás"... „a motivum-asszimiláció minden irodalmi mü eleme és szükségképpen előfordul minden irónál" - erre a teóriára is volnának megjegyzéseim. És pedig:

1. Az élet a fődolgaiban mindig ugyanaz. Tehát az örökkön ujra kezdődő élet és a szükségképpen hasonló életjelenségek a nemzedékek során át egymást felváltó uj meg uj emberekben szükségképpen fölkeltik nemcsak a végetelenségig sokféle impresszió- és gondolat-kombinációkat és variánsokat, hanem ugyanazokat az impressziókat és ugyanazokat a gondolatokat is. Következésképpen: az impressziók, a gondolatok, az ötletek, sőt ezek kifejeződés-formái is nagyon hasonlók lehetnek olyan embereknél és olyan íróknál is, a kik egymás létezéséről nem is tudnak és egymás irásmüveit soha se látták. És mert az impresszió, a gondolat, az ötlet, sőt ezek kifejeződés-formája is ujra meg ujra megteremhet, sőt szükségképpen újra meg újra

megterem: az irodalmi müvekben található egyes, aprólékos hasonlóságokból még nem lehet arra következtetni, a mi bizonyára szintén sokszor megtörténik, hogy t. i. a később jelentkező iró az impresszióját, gondolatát, ötletét vagy ezek kifejeződésformáját máshonnan szerezte, valamelyik régibb irótól „átvette” és „asszimilálta” volna. S az irodalomtörténeti kutatásnak talán a professzióval együtt járó, de a rendőri mindenkit gyanusitás és a detektiv-buzgóság tulságaira emlékeztető tévedése az, ha minden olyan gondolatban (vagy mondjuk: motivumban), mely valami már kinyomtatotthoz hasonló, okvetetlenül, mindenáron emennek a származékát akarja látni - mintha a gondolatot (vagy a motívumot) egy idő óta folyton csak lopkodnák egymástól az irók, - mintha a gondolat (vagy a motivum) nem teremhetne meg ujra, a már meglevőhöz hasonló csak ugy, mint a nem hasonló.

2. Vannak nem irók és irók is, a kik csak máshonnan szerzik, bevásárolják vagy lopkodják a gondolatot. Vannak mások, a kik csereberélik; termelik is, kölcsön is kérik; adják is, veszik is. És vannak olyanok is, a kik a nagy gondolatvásárban nem a keresők, hanem a kinálók (néha talán a hasztalanul kinálók) közé tartoznak. Azt a kérdést, hogy az iró e háromféle csoport közül melyikbe tartozik, nem lehet figyelmen kivül hagyni akkor, a mikor az iró osztályozásáról, értékeléséről van szó. Egy iróra nézve se lehet közönbös tehát, hogy őt a motivum-liferálók vagy a motivum-lopkodók közé számitják-e.

3. Minthogy az irodalmi müvekben található kisebb-nagyobb hasonlóságok fölfedezése nem mindig jelent egyet a motivumok kapcsolatának a kideritésével, sőt a motivumok filiációjának a feszegetése körül temérdek tévedés történik: az a fiatalember, a ki az irodalomtörténeti kutatás nehéz, sok körültekintést, éles itéletet, lelkiismeretességet, pontosságot, tiszta munkát követelő feladatainak akar élni, a következtetéseiben ne legyen könnyen ugrándozó és mindenben kételkedése alól ne vonja ki a saját ötleteit sem.

Kérlek, bocsásd meg, hogy mindezzel ilyen hosszasan foglalkoztatlak, s ha ráérsz, légy kegyes megmondani tanitványodnak, mit feleltem „zavargásá”-ra.

Szives baráti figyelmességedért hálás régi igaz hived

Ambrus Zoltán

261

Karinthy Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1914. máj. 27.

Igen tisztelt Uram,

talán olvasta a lapokban, hogy az Apollo mozgószinház ma, csütörtökön este bemutatja egy kinemaszkeccsemet, amelynek „Fixirozzák a feleségem” cimet adtam. Azt hiszem nem szerénytelenség, ha a mult vasárnap tartott főpróba sikere után azt állitom, hogy ezzel az irásommal megközelitettem egy olyan pr[o]bléma megoldását, amely a drámai szinpad jövő alakulására kétségtelenül kihatással lesz.

Fogadja kérem tőlem az ide csatolt jegyet és örvendeztessen meg azzal, hogy a bemutató előadások valamelyikére - ma este 6, 8 vagy 10 órakor eljön és megnézi darabomat.

Tisztelő hive

Karinthy Frigyes

262

Riedl Frigyes - Ambrus Zoltánhoz

[1914. máj. 27.]

Kedves Barátom,

Köszönöm fontos leveledet. Utólagos beleegyezésed reményében megmutattam Beöthynek is, ki szintén nagy érdekkel olvasta.

A „motivum" és „asszimiláció" szót bővebb értelemben veszem, mint te. Minderről remény-lem lesz alkalmam szóbelileg is véleményemet elmondani.

Tisztelőd:

Riedl Frigyes

263

Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez

[1914. máj. 29.]

Kedves Barátom!

Elfelejtettem mondani: „Midás király" a „Magyar Hirlap"-ban nem 1894-ben jelent meg, - a hogy a hozzád küldött levél irója mondja - hanem 1890-ben vagy legkésőbb 1891-ben; Rodenbach regénye tehát (ha 1892-ben jelent meg) későbbi keletü.

A napokban (mihelyt a hirlap könyvtárban utána nézhetek) közölni fogom veled „Midás" megjelenésének pontos idejét, azzal a kéréssel, hogy irnád meg ezt a szives meggyanusitónak.

Tisztelő igaz hived:

Ambrus

264

Ambrus Zoltán - Riedl Frigyeshez

[1914. máj. 30.]

Kedves Barátom!

„Midás király" és inkriminált része a „Magyar Hirlap"-ban - e lap szolgájának ide zárt tanusitványa szerint - *1891* szept. 27-től fogva *1892* márc. 20-áig jelent meg.

Igen lekötelezne, ha olyan szives volnál és figyelmesebb elolvasás végett elküldenéd nekem 1-2 napra a panaszos levelet, a melyet a multkor csak futólag olvashattam el.

Üdvözöl tisztelő igaz hived

Ambrus
VIII. József körút 87. III. 12.

265

Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz

[1914. jun.-jul.?]

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Nagyon köszönöm a szives figyelmeztetést.

A novella megjelölt része 1872-ben játszanék, a mikor Pest még nem volt Budapest, de még csakugyan nem volt meg a csendőrség intézménye sem. Az akkor élő tizenegy éves kis fiu fantáziájában tehát csak a csendbiztos, a perzekutor, vagy ennek legénye, a pandur szerepelhetett, a csendőr még nem. És nem gondolhatott a kis fiu kakastollra sem. Ha jól emlékszem: azok a csendbiztosok, a kiket én ismertem, darutollat, a pandurok pedig árvalányhajat viseltek a kalpagjukon.

Irás közben nekem is eszembe jutott ez, de mert a novellában sehol se szóltam arról határozottan, hogy melyik évben történik ez a régi história, ugy gondoltam, a csendőrök emlegetése nem anakronizmus, ellenben, ha csendbiztost vagy pandurt emlegetnék, a mai olvasó előtt ez a korrajzolásnak valami gyönge kisérleteként tünhetnék fel, pedig korrajzot irni nem akartam, erről az időről nem is tudtam volna.

Nem vettem észre, hogy amikor azt irom: „Pest akkor még nem volt Budapest" később pedig csendőröket emlegetek, ugyanerről az évről szólva - mégis csak leirom az anakronizmust.

Nagyon örülök rajta, hogy mélyen t. Szerk. Ur figyelmét ez nem kerülte ki és olyan kegyes volt, hogy figyelmeztetett rá.

Hamarjában nem tudom a hibát másképpen javitani ki, mint annak a mondatnak a kihagyásával, hogy Pest akkor még nem volt B[uda]pest, vagyis a történet időpontjának homályban hagyásával és igy az ellentmondás kiküszöbölésével.

De ha ez a novellám könyvalakban is megjelenhetik, ugy fogom kijavitani a hibát, hogy az anakronizmus lappangva sem fog bennemaradni a mesében.

Kérem mélyen t. Szerk. Urat, fogadja nagyon megtisztelő kegyes figyelméért és lekötelező szivességéért hálás köszönetemet .

Mély tisztelettel maradok igaz hive

266

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[1914.] Csütörtök.

Kedves jó szerkesztő Uram!

az utóbbi hónapok nagy nyargalásaiban már pesti látogatásaim is 12-36 órára zsugorodnak össze, ugy, hogy teljesen elszakadtam Öntől és ha nem látnám néha cikkeit az Estben, semmit se tudnék Önről. Most is naponta átlag 7 órát ülök vonaton, ennyibe kerül egy-egy távirat az Est számára, mert a magam hasából nem akarok stratégiát csinálni. A legközelebbi vörös-csikos tábornoki nadrág pedig 3 és 1/2 órányira van innen. Most egy kis nyugalmam van, hát engedje meg, hogy emlékeztessem arra a kövér és őszes öreg urra, akivel e 40 éves háboru előtt együtt szokott ülni - nem tudom, hogy hivják most: „Hazafi" vagy „Rágóczi" vagy

„Lándor” kávéházban. Ha nem átallja, irjon nekem egy levelezőlapot amin irja meg, hogy hogy van. Cimem: Molnár Ferenc, Feldpost 39. A régi tisztelettel és szeretettel üdvözli

Molnár Ferenc

267

Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[Az Előre hetilap fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1915. jan. 26.

Igen tisztelt Ambrus Ur!

Hálásan köszönöm az Évkönyvet és nagyon kérem, bocsássa meg a nem illő hanyagságomat. Ha elfogadja némi mentségül, azzal védekezem, hogy ebben a könyvben olvashattam müforditói munkásságomnak az egyetlen komolyabb nyomtatott dicséretét, s igy sajnáltam megválni a könyvtől, a melyet aligha szerezhetek meg. Köszönöm szivességét és elnéző türelmét.

Igaz tisztelő hive

Dr. Mikes Lajos

268

Ambrus Zoltán - Haubert Kamillóhoz

[1915? febr. 7.]

Kedves fiatal barátaim,

a nagyon kedvesen irt megtisztelő, igen szives meghivásra természetesen azt szeretném felelni, hogy akkor állok rendelkezésükre, a mikor akarják. Nemcsak azért óhajtanám ezt, mert jól esett kedves figyelmességük, hanem azért is, mert nekem igazán öröm volna, ha egyszer kifejezhetném azt a tiszteletet, szeretetet és különös nagyrabecsülést, a melyet Kolozsvár és a kolozsváriak iránt már régóta érzek.

De, sajnos, most, márciusban nem mehetek el Kolozsvárra. Az egészségem ugyanis nem olyan jó, hogy a hosszabb időt kivánó utazást, mely a mai viszonyok közt többféle kellemetlenséggel járhat, megkockáztathatnám. Nagyon kell óvakodnom a legkisebb meghüléstől és ezt ilyenkor a vasuton nehéz elkerülni.

Azért, bár nem szivesen teszem, kénytelen vagyok lemondani arról a szerencséről a melyet felajánlanak.

Abban a reményben, hogy más alkalommal még részem lehet abban az örömben amelyet most meg kell tagadnom magamtól, kérem tartsanak meg szives jóindulatukban, és fogadják kedves megemlékezésükért hálás köszönetemet.

269

Ambrus Zoltán - Farkas Antalhoz

[1915. febr.?]

Igen tisztelt Kolléga Ur!

Kérem, bocsássa meg, hogy még mult hó 21-én kelt szives soraira csak most válaszolok.

A Nemzeti Szinház drámabir[áló] bizottságát, melynek sokáig tagja voltam, a mult esztendő októberében feloszlatták. Nem volna illendő dolog, ha a hivatalos megbizás visszavonása után kéretlen tanácsokkal állitanék be a Nemzeti Szinházba, következésképpen csak privatim érdeklődhetem az iránt, h[ogy] elolvasták-e már Kolléga Ur vigjátékát.

A legutóbb mult hetekben minden ügyemet el kellett hanyagolnom, de a legközelebbi napokban fel fogom keresni Hevesi Sándor urat, a dramaturgot, és meg fogom kérni, hogy minél előbb olvassa el Kolléga urnak a darabját - ha ugyan ez még eddig nem történt meg - és akármi a véleménye, sziveskedjék értesitést küldeni Kolléga Urnak a Népszava szerkesztőségébe vagy Pécelre.

A késedelemért Kolléga Ur szives bocsánatát kéri készséges hive

270

Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Tudományos Akadémia levélpapirján.]

B[uda]pest, 1915. márc. 3.

Kedves barátom!

Elolvastam Háborudat. Nagyon érdekesnek és értékesnek találom. Azt hiszem, a hallgatók és olvasók is ilyennek fogják tartani. A felolvasás *márc. 22én* lesz. A dolgozatot szombaton (f. hó 6 án) d. u. 5 órakor hozom vissza.

Kézcsókkal és szives üdvözlettel igaz hived

Heinrich

271

Herczeg Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[Az Országos Hadsegélyző Bizottság III. számu (kórházi) albizottságának levélpapirján.]

B[uda]pest, [1]915. márc. 9.

Kedves Barátom!

Ivánfi rosszul értette a sugót. Azt mondtam neki, hogy ezentul sok szabad estém lesz és hogy szeretnék Veled néha együtt vacsorázni. Semmi különös mondani valóm nincs, csak szeretnélek látni és Veled elbeszélgetni. Ha van valahol egy törzsasztalod, ahol található vagy,

akkor értesits; ha nincs, akkor talán megállapodhatnánk valami csapszékben vagy kávéházban, ahol hetenkint, vagy kéthetenkint megihatnánk együtt egy üveg bort. Persze csak ugy, ha kedved és időd megengedi.

Szivből köszönt igaz hived

Herczeg Ferenc

272

Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz

[A Vasárnapi Ujság szerkesztőségének fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1915. márc. 15.

Tisztelt Uram,

a tavasz folyamán a V.[asárnapi] U.[ság]-nak uj regényre lesz szüksége. Mielőtt erre vonatkozólag bármi más intézkedést tennék, szeretném tudni, szóba állana-e ön velünk hogy egy regény irására felkérnők? Lehetne akár egy nagyobb regény, akár egy olyanféle terjedelmü novella, mint a tavalyi volt. Nekünk körülbelül május végére kellene elkezdeni a közlést, tehát ekkorra legalábbis jó részének készen kellene lennie. Ha Önben volna hajlandóság a dologra, akkor alkalmilag felkeresném a továbbiak megbeszélése végett.

Szives válaszáért holnap déltájban el fogok küldeni.

Szives üdvözlettel tisztelő hive

Schöpflin Aladár

273

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

Felső-Alap, [1]915. ápr. 5.

Mélyen tisztelt Ambrus Ur!

Nagyon kérem, ha még nincs máshová adva, legyen szives académiai székfoglaló elbeszélését a Budapesti Szemlében közölni.

Ezt én nem igen mertem remélni, azért nem kértem jó előre. De most látom, hogy az Akad[émiai] Értesitőben nincs, - a minthogy oda nem is igen való - az Académia pedig némi részben a székfoglalókra igényt tart, legalább annyiban, hogy az ő kiadványaiban lássanak napvilágot, a mire aztán az Értesitő hivatkozhatik. Ezért, hogy most mégis kérem a Szemle számára. Eleinte az is visszatartott, hogy nem adhatom rögtön, mert a májusi számban egy folytatást kell közölnöm. De ez talán nem akadály.

Ha megkaphatom, kérem a kéziratot nevemre a Franklinhoz küldeni.

Mély tisztelettel

Voinovich Géza

274

Gárdonyi Géza - Ambrus Zoltánhoz

Eger, 1915. okt. 23.

Zoltánom!

Részvéttel olvasom a gyászod hirét. S megjelenik előttem a Karácsoni álomra való visszaemlékezéseim képeiben egy nemes arcu feketeruhás agg hölgy képe, amint a főpróba után ott áll a csarnok belső ajtaja előtt, s hogy kilépek, a kezét nyujtja:

- Magára vártam. Ambrus Zoltánnak az anyja vagyok...

S néhány olyan szót mondott, amelyet hálátlanság volna elfelejtenem.

Megcsókoltam a kezét s ugy éreztem, mintha nekem is anyám volna, - most pedig mintha nekem is gyászt kellene érette öltenem.

Veled érző barátod:

Gárdonyi

275

Ambrus Zoltán - Gárdonyi Gézához

[1915. okt. vége]

Kedves Gézám!

A mig Édesanyám élt, gazdag voltam szeretetben, mert Ő csupa sziv volt és szeretetének áldásából nekem jutott ki a legnagyobb rész. Egyszerre elszegényedtem. Nagyon köszönöm kedves soraidat és jóleső részvétedet. Annál hálásabb vagyok érte, mert most, vigasztalanságomban, bizony nagyon rászorulok a szeretetnyilvánitásra.

Lesujtott barátod

A[mbrus] Z[oltán]

276

Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz

[1915. okt. vége]

Kedves Pistám!

Bocsásd meg h[ogy] csak most irok, bár a legelsők közt voltál, a kik szives sorokkal kerestek fel. Eddig még annyira se tudtam összeszedni magam, h[ogy] pár köszönő sort irhassak a jóembereimnek.

Nem hallgathatom el Te előtted, h[ogy] akármilyen öreg fiu vagyok a ki már maga is közelebb van a sirhoz, mint a fiatalsághoz: nekem ez borzasztó csapás volt. Én abban nőttem fel, h[ogy] n[em] voltam nyugodt, ha az Édesanyámat n[em] láthattam, h[ogy] Édesanyám nélkül a világ elképzelhetetlen, h[ogy] az Ő nagy szeretete minden bajomban vigasz és áldás.

Nagyon lesujtott vagyok.

Hálásan köszönöm szeretettel teljes, igazbaráti soraidat. Köszönöm, hogy részvéttel gondolsz rám; köszönöm, hogy jóságos szavakkal fordulsz hozzám, a mikor jobban rászorulok egy kis szeretetnyilvánitásra, mint eddig bármikor.

Az Isten áldjon meg érte.

Igaz szeretettel

hü barátod

277

Bársony István - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1915. nov. 2.

Kedves Zoltánom!

Szokatlan dolog, hogy az ember a részvétlevelére kapott válaszra megint irjon; - de engem annyira meghatottál, hogy vágytam ezt Neked megmondani. Aki annyi melegséggel tud ragaszkodni, mint Te, az csak igazán jó ember lehet. S a Te fájdalmad olyan, hogy csak megilletődve lehet rád gondolnom miatta. Én ötvenkét esztendős koromban vesztettem el az édesanyámat, akinek mindig kezet csókoltam az utcán is; az édesanyám hetvennégy éves korában hagyott itt bennünket és ámbár ennek már tizenöt éve, - én ma is siratom. Megértelek Téged sokszorosan; hisz én meg éppenséggel mindent elvesztettem már, aminek a neve gyöngéd szeretet lehetett. A feleségem, - anyácskám és kis gyermekem is egyszersmind, - negyedfél hónap óta a siré; - ki értsen meg téged, ha én nem? Bocsáss meg, hogy igy ömlengek, de én csak az élet bajaival szemben voltam erős; a gyászomban nem birtam más lenni, mint nagyon gyarló ember. Az édesapámat háromszor temettem el; itt amikor beszenteltük; Debrecenben egy januáriusi csikorgó éjszakán, amikor másodmagammal a családból vittem ki a temetőbe, és harmadszor: igazán végképen, másnap, a gyászszertartás után. A felnőtt legényfiam ötnegyedévig haldoklott a szemem láttára; a feleségem pedig nyolc hónapig; nekem hát kijutott. S eközben mindig „belletristának" kellett lennem, hogy éljek. - Minket, édes Zoltánom, az élet megpróbált. Az ilyen próbák közössége összébb hozza azokat, akik egymásra ösmernek. Én szomoruan ölellek meg most ezen a cimen is.

A szeretetem pedig a tied és az is marad. - öreg hü barátod

Bársony Pista

278

Ambrus Zoltán - Bársony Istvánhoz

[1915. nov. eleje]

Kedves Pistám!

Köszönöm, h[ogy] még egyszer megirtad, milyen részvéttel gondolsz rám. Régóta tudom, h[ogy] a szenvedéssel szemben az a leggyöngédebb, a ki maga is szenved és a mi sorsunkban egy szomorú közösség: mind a kettőnket akkor ért nagy csapás és pótolhatatlan veszteség, a

mikor az érzékenységünk még teljesen ép, de már tul vagyunk azon, hogy vigasztalódást találhassunk uj reménységekben.

Abba a korba jutottunk, kedves Pistám, a mikor az emlékeink már mindinkább megtelnek szomoruséggal és egyre kevesebb szeretet marad körülöttünk. Bele kell nyugodnunk, hogy a körülöttünk élő uj emberek sokaságának mi örökre idegenek leszünk; szeressük hát egymást mi, a kik ugyanegy világból maradtunk itt és ne titkoljuk el egymás előtt, hogy még tudunk könnyezni.

279

Móra Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[A Szegedi Napló napilap levélpapirosán.]

Szeged, 1915. dec. 2.

Nagyságos Uram!

Szávay Gyula az imént értesitett, hogy ő és néhány jóemberem a kiknek a nevét sem irta meg, zavarba hozó jóakarattal tagul ajánlottak a Petőfi-Társaságba. Kéretlen-váratlan jött ez a nagyon megtisztelő figyelem nekem, csöndes, magamnak cirpelgető vidéki tücsöknek, a kinek az ambiciói sohase mertek ennyire szállni. Ha nem jött volna, elmaradása nem fájna, ha azonban már megvan, és mégis balul végződne, az őszbecsavarodott fejjel már fájna egy kicsit.

Majd husz éve irogatok, megjelent egy-két kötetem, a miket, sajnos, nem tarthatok páratlanoknak, de talán szégyenkeznem se kell miattuk. Iskolához - tudtommal - nem tartozom, legalább mindig szerettem volna a magam kis ösvényén járni.

Java verseimből egy kötet most van sajtó alatt, szabad legyen ebből a mellékelt szemelvényt bemutatnom s ha ennek alapján nem méltóztatik támogatására méltatlannak tartani, tisztelettel kérem azt.

Nagyságos Uramnak nagyon régi becsülője:

Móra Ferenc

280

Móra Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[A Somogyi-Könyvtár és Városi Muzeum, Szeged levélpapirján.]

Szeged, 1915. dec. 28.

Nagyságos Uram,

megválasztásom híre a Petőfi-Társaságba - nekem magamnak a legnagyobb meglepetésül - kint a torontáli puszták közt ért, a hol avar temetőket vallattam, s csak most jutok hozzá, hogy hozzám való jóindulatát megköszönjem. Igyekezni fogok, hogy legalább utólag rászolgáljak arra s hogy ne hozzak szégyent azokra, a kik nekem ezt a tisztességet juttatták

Mélységes hálával

Móra Ferenc

281

Ambrus Zoltán - Vályi Nagy Gézához

[1916. jan.]

Igen tisztelt Uram!

Költeményeit, melyek a határokon és az idegenben küzdő hőseink érzéseit, hangulatait olyan megkapóan tolmácsolják, nemcsak meghatottan, hanem egyszersmind a legteljesebb esztétikai érdeklődéssel olvastam el. Engedje meg, hogy gratuláljak a bennök megnyilatkozó bensőséghez, kifejező erőhöz és formaérzékhez, kiváltképpen pedig a versek közvetetlen és igazán magyar hangjához. Különösen tetszettek nekem a „Ha minden szem...", „Mi katonák..." és „Mikor" c. költemények, de ugy találtam, hogy mindannyin szembeötlő a hivatottság jele.

Köszönöm, h[ogy] oly szives volt és megismertetett háborus költészetünknek ezekkel a nagyon érdekes termékeivel és kérem, hadd fejezhessem ki e sorokkal örömömet, hogy ez alkalommal személyesen is szerencsém lehetett.

Fogadja stb.

282

Ambrus Zoltán - Klein Stefanhoz

[1916. ápr.?]

Tisztelt Uram!

F. hó 11-én kelt b. soraira a következőkben van szerencsém válaszolni:

1. Kizárólagos fordítói engedélyt senkinek sem adok, nem adtam ilyet a „Budapester Presse" fordítójának sem, tehát nincs akadálya annak, h[ogy] „Giroflé és Girofla" c. regényem egy másik német fordításban is megjelenhessen.

2. Szivesen meghosszabbitom azt a beleegyezésemet, h[ogy] regényeimet v[agy] novelláimat németre fordithassa, azzal a föltétellel, hogy a honorárium 50%-a a fordítási engedély fejében engem illet.

Ehhez a föltételhez ragaszkodnom kell. N[em] azért, mintha azt képzelném, h[ogy] magyar irónak ez mostanában számbavehető jövedelmet jelenthet, hanem, mert - a nélkül h[ogy] ezzel a saját munkáimról is véleményt akarnék nyilvánitani - a magyar szépirodalmat n[em] tartom alantasabb nivójúnak, mint azoknak a nemzeteknek az irodalmát, a melyeknek a német kiadók hüségesen fizetnek jogdijat. És ha a magyar irók között is sokan vannak, a kik különös megtisztelésnek és szerencsének tekintik, ha a munkáik németül egyátalán, akárhogyan megjelenhetnek: nem ismerhetem el, h[ogy] a német kiadók a magyar belletrisztikát jogosan tekintik - Ön jól tud magyarul - Csáky szalmájának.

283

Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez

[1916. ápr.?]

Kedves Feri,

Természetesen a legkészségesebben állok rendelkezésedre. Végre is kulturális kötelesség megakadályozni, hogy Palya olyan kegyetlenül bánhasson el Cervantessel is, mint a milyen kegyetlen szokott lenni, ha halottakról van szó, a kik nem védelmezhetik meg magukat. Annak meg éppen nagyon örülök, ha Neked igazán szolgálatot tehetek vele, hogy vállalkozom.

Szeretettel üdvözöl igaz hived

Ambrus

284

Ambrus Zoltán - Halasi Andorhoz

[1916. ápr. 25. után]

Igen tisztelt Uram, -

kérem engedje meg, hogy az „Irodalom és kritika" cimü cikkében foglalt cselekedethez gratulálhasson azok egyike, a kik már régibb idő óta érdeklődéssel kisérik az Ön irói müködését.

Nem szoktam gratulálgatni. De Ön olyan kitünően fejezte ki a mit bizonyára sokan és sokszor gondoltunk el, de egyáltalán nem vagy nem a kellő módon hangoztattunk, hogy ez egyszer kivételt kellett tennem.

Igaz tisztelettel

Ambrus Zoltán

285

Vályi Nagy Géza - Ambrus Zoltánhoz

Olasz hadszintér, [1]916. máj. 24. Táb. posta 14.

Nagyságos Uram!

Az f. évi január hóban Nagyságodnak véleményadás végett személyesen bemutatott háborus versgyüjteményeim a Honvédelmi Ministerium 11. osztálya is a háborus költészet értékes termékeinek minősitette s 113.889/11 - 1916 H. M. rendelettel kiadását engedélyezte.

A költemények felett Nagyságod akkoriban egy hozzám irott levelében mondott szép véleményt, amit azóta is szivemen tartogatok, mint a magyar iróvilág egyik legnagyobbjának értékes sajátkezü sorait.

Most itt a fronton, reméllve, várva, bizva, küzdve, nemes ideálokkal teli azon alázatos kérelemmel fordulok Nagyságodhoz engedje meg hogy hozzám irott levelének verseimre vonatkozó első bekezdését a mögöttes országban kiadandó kötetem első lapjára iktassam.

Nagyságod tudta és beleegyezése nélkül nem akartam ezt tenni, nemes, önérzetes tiszti voltomhoz méltóan.

Hálám és köszönetem azon előérzetével, hogy Nagyságod mint - jelen irodalmunk büszkesége, kritikai s esztétikai tekintély egyaránt kiválóság - teljesiteni fogja egy izig vérig magyar poétatiszt szerény kérését.

Szives voltát egy pár szép hadi emlék küldésével lennék bátor meghálálni.

Kérésemre vonatkozó becses válaszát postafordultával elvárva maradok mélyen tisztelő híve

Felső vályi Nagy Géza
m. kir. honvéd hadnagy
a német lovagrend tagja

beosztva a m. kir. 20 honvéd tábori tarack ezred II. osztályához. Tábori posta 14.

A megjelenő kötet cime „Harci pihenő" lesz s Nagyságod sorai a következőleg foglalna helyet a kötet első lapján:

A „Harci pihenőn" szerzőjéhez.

„Költeményeit, melyek az idegenben és határokon küzdő... stb.

286

Salusinszky Imre - Ambrus Zoltánhoz

[„Az Est. Magánügy" fejléces levélpapirosán.]

[1916.] máj. 24.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Főszerkesztőm megbizásából kérem, sziveskedjék közbenjárni Heinrich Gusztáv Őméltóságánál, hogy amennyiben különös akadálya nincsen, sziveskedjék a jövő hétre kilátásba helyezett Görgei-memoárokat egy-két cikk erejéig, a könyv megjelenése előtt 2-3 nappal rendelkezésünkre bocsájtani.

Szives fáradozásaiért fogadja hálás köszönetünket.

Őszinte tisztelő hive

Salusinszky Imre

287

Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1916. máj. 26.

Kedves barátom!

Itt küldöm a reviziós iveket. Kinyomatott példány még nincs. A mint lesz, nyomban megküldöm.

Azt is megizenem, hogy *mikor szabad a cikkeket közzé tenni.* Előbb ne tedd, mert elcsapnak.

Nagyon fontos a két Értesitő, melyet megküldök.

NB. Arthur leveleiben természetesen nincsen szó Kossuth-ról, kit ő nem is ismert, midőn e leveleket megirta. *A Görgey István szövegéből mindent töröltünk, a mi Kossuthra vonatkozik.*

Szivesen üdvözöl igaz hived

Heinrich G.

288

Ambrus Zoltán - Vályi Nagy Gézához

[1916. máj. vége?]

Igen t. Uram!

Nagyon sajnálom, h[ogy] n[em] lehetett szerencsém. Igy - mert néhány sorban n[em] világithatom meg eléggé az okaimat - attól tartok, neheztelni fog, h[ogy] megtisztelő szives ajánlatát n[em] fogadhatom el, mindenekelőtt: másokra való tekintettel, a kiknek hasonló természetü kivánságát n[em] teljesithettem. Régi meggyőződésem ugyanis, h[ogy] uj iró ajánlásával csak olyan régibb iró léphet a közönség elé, előszót csak az irhat más könyvéhez, a ki a legszélesebb körben népszerű, a ki számithat rá, h[ogy] nevét mindenütt, minden körben ismerik, a hová az ajánlott könyv elkerülhet. E nélkül az ajánló olyasmit arrogál, a mi n[em] illeti meg, - tekintélyként viselkedik azok előtt is, a kik semmit se tudnak róla, - s mikor a köteles szerénységgel szakitva, elárulja, h[ogy] ajánló soraitól hatást vár, ezzel a tulságos igényü fellépésével olyan tévedésbe esik, mely nevetségesnek tüntetheti fel. Már pedig én n[em] vagyok annyira népszerű iró, h[ogy] nálam erről a veszedelemről szó se lehetne; azért ha n[em] óhajtom, hogy arrogánsnak, tehát nevetségesnek tűnjek fel...

- - - -

magyarnak reklamálnak, akkor is, ha az illetők - mint Bárány dr. - nemcsak hogy idegen országban élnek, hanem már csakis ennek az idegen országnak a nyelvén beszélnek.

A megküldött és visszakivánt amatőrképet ide zárva, maradok kiváló tisztelettel készséges szolgája

290

Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz

[1]916. szept. 28.

Kedves Szerkesztő Ur, itt küldöm a meghivót. 25-35 sor teljesen elég, sőt tul sok. Vagy, ahogy parancsolja.

Ha nem fárasztó, a szombat déli *Uránia* főpróbáira is sziveskedjék elmenni.

Igaz szeretettel üdvözli tisztelő hive:

Miklós Andor

291

Ambrus Zoltán - Palágyi Lajoshoz

[1916. nov. 29.]

Igen tisztelt, kedves Tanár Ur!

Eddig csakis Molnár Ferenccel beszélhettem, aki megigérte, hogy el fog jönni a választásra és rá fog szavazni Mikesre. Mihelyt többet közölhetek, azonnal értesiteni fogom.

A viszontlátásig üdvözli tisztelő igaz hive

Ambrus

292

Ambrus Zoltán - Mikes Lajoshoz

[1916. dec. 20?]

Kedves Mikes Ur!

Sokkal régibb barátsággal és ragaszkodással viseltetem Ön iránt, semhogy kötelességemnek ne tartottam volna, felhasználni minden beszélő képességemet a célból, hogy Önt beválasszthassuk. Sajnos, a Petőfi-Társaság kebelében van egy daganat, a melyet ugy látszik, már nem lehet kioperálni, s a melynek egyre növekedése ide s tova lehetetlenné teszi, hogy más is bekerülhessen a Petőfibe és ne csak olyanok, a kik dilettánsok vagy csakis dilettánsoknak látszanak. Ez az összetartó szövetkezet az idén is ügyesen dolgozott, csöndben, de szervezetten. Aztán meg volt egy kis pechünk is: ha Molnár nem betegszik meg (negyven fokos láza és tüszős mandulagyuladása van), az ő szavazata már javunkra billenthette volna a mérleget.

Talán a jövő évben még egyszer megpróbáljuk a dolgot, korábban fogva hozzá, mint az idén. (Két üres hely máris van.) Meglehet azonban, hogy a jövő választáson én már nem leszek ott. Herczeg a választás után azt mondta nekem, hogy le akar mondani az elnökségről. Nem nagyon igyekeztem lebeszélni, mert magam is olyanformán gondolkozom, hogy a nemkívánatos elemek már akkorra erőre kaptak, hogy ezzel szemben mind kevesebb kilátása van a küzdelemnek. Ha Herczeg megmarad a szándéka mellett, én se nézek többet, feléje se a Petőfi-Társaságnak; de ha eláll a szándékától, arra gondolva, hogy mégis csak kár volna átengedni a Társaságot a végső elzüllésnek, akkor jövőre talán reparálhatjuk, a mi most sokkal inkább bosszantott engem, mint Önt.

Nagyon örülnék, ha néha láthatnám, de a távolban is igaz barátja és tisztelő hive marad:

293

Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, [1]916. dec. 22.

Kedves jó Ambrus Ur!

Azt kell mondanom, amit egyszer Falk Miksa mondott, mikor a képviselőválasztáson megbukott: Nem számitom a szavazatokat, hanem mérlegelem. És mert igy fogom fel a dolgot, boldognak és büszkének vallom magamat azért, amit Ön tett értem. Egy csöppet sem vagyok érzelgős ember, az érzéseimet pedig nem igen szoktam szavakba foglalni. De most engedje meg, hogy kimondjam, hogy kedves jó Ambrus urat nagyon régóta tisztelem, becsülöm és szeretem. Igaz baráti ragaszkodással vonzódom Önhöz nagyon régóta és köszönöm, hogy most értésemre adta, hogy erről az érzésemről tudomása van. Hálásan köszönöm szives fáradozását és maradok lekötelezett igaz hive

Dr. Mikes Lajos

294

Ambrus Zoltán - A Nyugat Szerkesztőségéhez

[A Nyugat irodalmi és kritikai folyóirat fejléces levelezőlapján.]

1917. jan. 5.

A keddi vacsorán ott lesz

Ambrus Zoltán

295

Ambrus Zoltán - Mohácsi Jenőhöz

Budapest, 1917. febr. 24.

Igen tisztelt, kedves Mohácsi Ur!

Köszönöm a levél lefordítását és legépeltetését. A cikk már február 9-ikén megjelent a Presseben, csak a bevezető részt hagyták ki belőle, illetőleg dolgozták át (nyilván a cenzurára való tekintettel), - szóval azt a részt, a mely a háborut is emlegeti és a melyet aztán a Nyugat-ban adtam ki. Igy a Presse-tárca csak 7 hasábot tett ki, tehát a Démonok-ról szóló kritika is megjelenhetett volna, mert a bevezetés kihagyása illetőleg megröviditése és átdolgozása után a Démonokról szóló kritikával együtt se lett volna a tárca 10-11 tárcahasábnál terjedelmesebb. Éppen erre való tekintettel gondoltam, hogy nem illetlen, ha az elfelejtett honoráriumot reklamáló levél szives lefordítását és legépeltetését Öntől kérem.

Szegény Lebit végtelenül sajnálom, de remélem, hogy jobban lesz, sőt egészen meggyógyulhat.

Köszönettel és tisztelettel igaz hive

Ambrus

296

Tábori Kornél - Ambrus Zoltánhoz

Ujtátrafüred, [l]917.márc. 10.

hirtelen valami szokatlan melegség szaladt a szivembe, amikor a M[agyarorszá]gban igazgatói kinevezésének a hirét olvastam és biztos, hogy nem magam éreztem ilyen ritkafajtájú, minden tekintetben őszinte örömet. Ha Önnel szemben ülnék, mint egyszer-kétszer, sok évvel ezelőtt, akkor nem merném elmondani, amit leirok, mert belémfojtaná szerény, de egyuttal gőgös tekintetével. Nem tudom, hogy mennyit tud Ön arról, ami igazi és mély hatása volt fiatalabb irókra és ujságirókra. Én a legtöbb szépet Önnek köszönhetem, az Ön tanulmányaiból ismertem meg először a kiváló irókat és pontosan emlékszem, hogy a *Vezető elmék* nyomán olvastam el sorra az Ön által sorravett regényeket. Minthogy pedig én csakis ujságíró vagyok és szindarabot sose irok, s szivességet sose fogok kérni Öntől, el is hiheti, hogy örömöm teljesen, önzetlenül őszinte, amikor egészen egyszerű szavakkal gratulálok. Talán nem is hiszi, hogy mennyien vagyunk, akik Önnek köszönhetjük legnemesebb élményeinket.

Minden jót és főképen jó egészséget kiván a legmélyebb tisztelettel

Tábori Kornél

Sok lévén a dolga egyáltalán semmiféle választ nem várok erre a levélre: külömben is hazautazom nemsokára.

297

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

1917. márc. 10.

Nem hittem, hogy megérek ilyen örömnapot!

Nem magamért, nekem már semmi sem kell; hanem szegény elárvult szinházunkért, mely már a Madonna rózsájáig gurult le Oh! Csajtay a megmondhatója az örömömnek, a kinek két év előtt mint egyedüli kivánságomról beszéltem, melyet még az élettől várok, ez, a mi ma teljesedett!

Most, ebben az órában telefonálta meg Vojnovicsné,[!] a ki tudja, hogy késlekedve olvasom a lapokat, és én azt mondtam neki: Hát minden szépet, minden jót a mi ér, minden igazi örömömet tőle hallom meg! Isten áldja meg érte, a ki Önt végre, mégis nekünk adta! tisztelő hive

Jászai

298

Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz

[A Képviselőház alelnöke fejléces, préselt magyar cimeres hivatalos levélpapirján.]

B[uda]pesten, [1]917. márc. 10.

Igen tisztelt kedves Barátom!

Meleg érzéssel, őszinte örömmel köszöntelek a Nemzeti Szinház igazgatójának tövissel párnázott székében. Ezekből a tövisekből a Te igazgatásod alatt bizonyára virágok fognak fakadni a szinház és az irodalom számára - s ezért nem is annyira neked gratulálok, mint inkább a Nemzeti Szinház-nak!

Igaz nagyrabecsüléssel, tiszteletteljes ragaszkodással vagyok kész hived

Szász Károly

299

Milkó Izidor - Ambrus Zoltánhoz

[Képes kártyán.]

Szabadka, 1917. márc. 10.

Kedves Barátom!

Végre egyszer: the right man on the right place!

Melegen gratulálok a Nemzeti Szinháznak uj igazgatójához, akinek kinevezése nagy szerencse az Intézetre.

De, ugy-e, kedves Barátom, azért hogy „nagy ur” lettél, nem feledkezel meg régi hiveidről, megtartasz engem nemes barátságodban s megtartod igért fölolvasásodat az ősszel a szabadkai „Szabad Lyceum”-ban? Természetesen nem kötelező a Cervantes-téma. Azt fogod előadni, ami Neked tetszik, s mi azt fogjuk megtapsolni, ami nekünk tetszik. (Tehát azt, amit fölolvasol.)

Csak arra kérlek tisztelettel, engedd meg, hogy fényes neveddel diszithessük őszi kampányunknak a sorozatát.

Még egyszer olyan lelkesen és olyan melegen, amilyen lelkesen és melegen csak a kipróbált régi barátok tudnak, gratulálok fontos és előkelő hivatalodhoz, s maradok igaz szeretettel

öreg barátod, régi bámulód

Milkó Izidor

300

Palágyi Lajos - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1917. márc. 11.

Igen tisztelt Ambrus Ur!

Abból az alkalomból, hogy a Nemzeti Szinház igazgatását elvállalta, fogadja szivből eredő üdvözlésemet. Igen tisztelt Ambrus ur bizonyára tudja, hogy ilyen sorok irása nem szokásom, hisz évek óta ugyszólván teljesen távol tartom magamat a müvészi élettől. De e kinevezés hire oly nagy örömet szerzett nekem, oly rendkivül jól esik nekem, hogy végre nálunk is némi méltánylásban részesül a tudás s nálunk is tere nyilik a hivatottságnak: hogy ezt az örömet ki kell fejeznem.

Gratulálok a Nemzeti Szinháznak.

Maradtam a régi becsüléssel és szeretettel igaz tisztelője

Palágyi Lajos

301

Szép Ernő - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

Békés, 1917. márc. 11.

Drága Szerkesztő Ur (utoljára hadd cimezzem igy) engedje meg hogy az Önt sujtott üdvözletek unalmát magam is gazdagitsam a magam üdvözletével. Nem tudom kitenni milyen jól esett szivemnek az Ön kinevezése, csakhogy nagyon de nagyon jól esett. Fájdalom az Ön közt, mint igazgató ur közt és szerénységem közt támadt rangkülönbség mindörökre eltilt attól hogy megcsókoljam Önt szeretetemben.

Szép Ernő

302

Alexander Bernát - Ambrus Zoltánhoz

[Az Atheneaum, a Magy. Filozófiai Társ. folyóirata levélpapirján.]

B[uda]pest, 1917. márc. 13.

Kedves Barátom!

Végre!

Midőn azt olvastam, hogy Ambrus Zoltánt kinevezték a Nemzeti Szinház igazgatójává, az volt a benyomásom, hogy az állt: Ambrus Zoltán hosszabb utról *haza* érkezett.

Érezze jól magát itthon.

Igaz hived

Alexander Bernát

303

Perédy György - Ambrus Zoltánhoz

Baranovicii front, [1]917. márc. 13.

Mélyen tisztelt igazgató Ur!

Pár nap előtt a lövészárok egy meleg odujában, évek óta szakadatlanul itt harcoló tiszti körünkben szó esett az ujabb magyar irodalomról, annak a két alaposan elnyütt könyvnek associációja folytán, ami a gyalulatlan kis asztalon egy pislákoló petróleumlámpa alatt hevert s amelyeknek cime volt: Midás Király- Vezető elmék.

A beszélgetés, vitatkozás során felmerült a kérdés, hogy a mai irodalomban ki a legtöbb oldalubb, legmélyebb, legtartalmasabb egyéniség és általános volt a vélemény: e két münek szerzője az.

Annál nagyobb az örömünk mikor a ma hozzánk érkezett ujságokból értesülünk a Nemzeti uj igazgatójának kinevezéséről.

Szent meggyőződésünk, ha az ország litteratus embereit leszavaztatták volna, egyetlen név került volna ki az urnából: Ambrus Zoltán.

Kérem engedje meg nekünk, akik az ország általános örömében és megelégedésében - mint az Est vezércikkirója fejezi be mondatát - őszinte szivvel osztozunk, hogy üdvözöljük uj állásában, hisz isten tudja leszünk-e oly szerencsések, hogy a Nemzetit lássuk ismét „a szinpadi müvészet és irodalom egykori nemes világában", amint azt most az Est jövendölte meg.

Négy méterre a föld alatt, az asztalnak nevezett ládafenék szük lapján egy elhasznált töltőtollal irom e levelet, és kérem, nézzen el a külsőségektől.

A kolozsvári 51 gy[alog] ezred 8-ik századának tisztjei nevében

Perédy György
hadnagy
Civilben a Nagyváradi Napló
belső munkatársa.

304

Ambrus Zoltán - Perédy Györgyhöz

[1917. márc. 16-18. körül]

Igen t. Hadnagy Ur!

Az a kitüntető és fölötte megtisztelő üdvözlet, melyet igen t. Hadnagy Ur a kolozsvári 51. gy[alog] ezred 8-ik századának tisztjei nevében volt szives eljuttatni hozzám, nagy örömöt szerzett nekem és mélyen meghatott. Kérem fogadják érte, szives jókivánságaikért és a bizalomért, a melylyel megtisztelnek, hálás köszönetemet.

A mikor külön is meg kell köszönnöm azokat a rendkivül szives és jóleső sorokat, a melyekkel megörvendeztetett, kérem legyen oly kegyes tolmácsolni az igen t. Tiszt Urak előtt, h[ogy] a kitüntetésre, melyben részesitettek, mindig hálásan fogok emlékezni.

Isten áldását kérve mindnyájukra maradok

305

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1917. márc. 18.

Mélyen tisztelt Uram,

engedje meg hogy egy hü tanitványa és igaz szerető kollégája is kézszoritásra jöjjön s kivánhassa, hogy erőt, egésséget és jó szerencsét a festett egeknek atlasi emeléséhez!

Tisztelő hive

Móricz Zs.

306

Ambrus Zoltán - Bayer Józsefhez

[1917. március 20. körül]

Mélyen tisztelt Mesterem!
Kedves Barátom!

Fölötte szives jókivánságaid nagy örömöt szereztek nekem és egyszersmind mélyen meghatottak. Mert azóta, a mikor még az iskola padján ültem és Te, a ki alig voltál idősebb, mint én, Macaulayt magyaráztad nekünk - sokszor megtörtént, h[ogy] kitüntettél barátságos jóindulatoddal, a nélkül, h[ogy] nekem valaha alkalmam nyilt volna kifejezésre juttatni azt a nagy tiszteletet, melyet Irántad érzek... És ime, most is az elsők közt vagy, a kik szives megemlékezésükkel fölkeresnek, hogy azon a hangon szólj hozzám - a mult szavaival - mely nekem a legkedvesebb!

Kérlek, fogadd jóságos soraidért és azért a bizalomért, melylyel megtisztelsz, hálás köszönetemet és engedd meg ez alkalommal elmondanom, hogy a milyen gyakran támogattál szives szavakkal vagy azzal a buzditással, hogy soha sem hiányoztál azok közül, a kik az én pártomon voltak, olyan sokszor gondolok rád, hosszu idő óta, hálával és szerető-tisztelettel.

Hüséges tanitványod és igaz hived

307

Ambrus Zoltán - Paulay Edéhez

[1917. márc. 20. körül]

M[élyen] t[isztelt] Nagys[ágos] Asszonyom!

Soha se felejthetem el, h[ogy] Paulay Ede volt az első, a ki jóindulatú érdeklődéssel és szeretettel fogadta azokat a kísérletezéseimet, a melyekben a N[emzeti] Szinház] iránt való érdeklődésem dadogva nyilvánult meg.

És soha se felejthetem el, h[ogy] a Nagys[ágos] Asszony is mindig jóságos volt hozzám.

Azért talán n[em] kell mondanom, h[ogy], nagyon kedves sorai és szives jókivánságai mennyire megörvendeztettek és milyen mélyen meghatottak.

Ön most is csupa jóság és kedvesség hozzám - és ez sokkal nagyobb öröm nekem, semhogy szavakba foglalhatnám.

Kérem, fogadja hálás köszönetemet és engedje meg remélnem, hogy ezentul is meg fog tartani szives jóindulatában.

Kezét csókolja hálás hive

308

Müller Hans - Ambrus Zoltánhoz

Wien, 27. 3. [19]17.
I. Schwarzenbergstrasse 8.

[*Nyomtatva*:]
Dr. Hans Müller.
Hochgeehrter Herr,

gestatten Sie mir, dass ich persönlich an Ihre Türe klopfe und Ihr freundliches Interesse für mein Schauspiel „Könige" erbitte. Es wäre mein *innigster* Wunsch, dieses Werk am Ungarischen Nationaltheater zu sehen - und ich glaube nicht unbescheiden zu sein, wenn ich Sie, verehrter Herr, um Ihre Förderung in dieser Sache angehe.

„Könige" sind bisher an mehr als Hundert Theatern und überall mit gleichem Erfolge, gespielt worden. Dass es sich um eine deutsche oder österreichische Wirkung handle, ist gewiss ein Irrtum; wenn Sie, verehrter Herr, sich eine Vorstellung ansehen, würden Sie sogleich bemerken, *dass überall nur die menschlichen Höhepunkte der Handlung den Erfolg bestimmen*, nicht die anderen. Darum war dem Stück der Weg ins *Ausland* frei, nach der Schweiz, nach Schweden, nach Dänemark, das doch sicherlich nicht deutschfreundlich ist. Soll ihm nur in Ungarn die reperesentative Bühne des Landes verschlossen bleiben? Sie würden mich, verehrter Herr, zü grösstem bleibendem Danke verflichten und vielleicht auch eine Courtoisie gegen das österreichische Schrifttum bezeugen, wenn Sie - als Direktor aber auch als Künstler und Schriftsteller - dem Schauspiel „Könige" Gastrecht gewährten. Viele meiner ungarischen Freunde, die das Stück hier sahen, sagten mir spontan, dass es im Hof- und Nationaltheater genau den gleichen Erfolg hätte wie am Burgteheater; und da ich Ihre Schauspieler kenne und schätze, dass es kaum an irgend einer deutschen Bühne glänzender zu besetzen wäre als bei Ihnen.

Ich glaube allerdings, dass das „Ungarische Theater" mit meinem Verleger einen Vertrag geschlossen hat. Allein dr. Marton sagte mir, Direktor Beöthy würde ihm vielleicht im gegebenen Falle den Freundschaftsdienst zu tun, zurückzutreten.

Ich selbst aber bitte Sie nochmals herzlichst um den Collegendienst dieses mir besonders am Herzen liegende Werk in Ihrem Schutz zu nehmen. Nirgends und niemals habe ich für „Könige" persönlich gebeten. Lassen Sie mich, da ich es zum ersten male tue, gerade in Ungarn keine Fehlbitte tun.

In aufrichtiger Hochschätzung grüsst Sie sehr verehrter Herr Ihr ergebener

Dr. Hans Müller

309

Müller Hans - Ambrus Zoltánhoz

[*Nyomtatva*]
Dr. Hans Müller.

Wien den 3. 4. [19]17.
I. Schwarzenbergstrasse 8.

Hochgeehrter Herr!

haben Sie *vielen* Dank für Ihre liebenswürdigen Zeilen, mit denen Sie mir eine aufrichtige Freude bereitet haben.

Ich bin so frei, Ihnen ein Buch des Schauspieles „Könige" zu übergeben und bitte Sie, die Worte der persönlichen Widmung als Zeichen meiner Sympathie für Ihre Person und ihr Wirken freundlich anzunehmen.

Wie sehr es mich mit Genugtuung erfüllen würde, das Werk unter Ihrer Leitung am Nationaltheater zu sehen, möchte ich nicht nochmals betonen. Widerholt sei nur, dass die volle dramatische Wirkung sich - wie bei jeden echten Theaterwerk erst auf der Bühne ergibt und das diese Wirkung durchaus *unabhängig ist* von jeder geographischen oder politischen Begrenzung; Beweis die auch im Ausland überall gleiche jubelnde Aufnahme. Denn nur das *Menschliche* im Conflikt und seiner Lösung wirkt hier.

Ich würde mich unendlich freuen, recht bald von Ihnen eine zustimmende Antwort zu erhalten, und diese Zustimmung wäre zugleich eine besondere Courtoisie gegen unser österreichisches Schrifttum.

In Aufrichtiger Hochschätzung begrüsse ich Sie, verehrter Herr, als Ihr Ihnen sehr ergebener

Hans Müller

310

Ambrus Zoltán - Müller Hanshoz

[1917. ápr. 3. után]

Hochgeehrter Herr!

Szives bocsánatát kérem, hogy ennyire késedelmesen válaszolok, de hogy definitiv felelettel állhassak elő, részletes tájékozódást kellett szereznem s minthogy hivatalomat csak julius elsején foglalom el, a szükséges adatok beszerzése időbe kerül.

Az a nagyrabecsülés, melyet a Könige-nek mindenkiben föl kell keltenie, előttem is kívánatossá tette, hogy ez a mü, mely Ausztriában és Németországban oly kivételes sikereket ért el, magyar nyelven ne a Magyar Szinházban, hanem a Nemzeti Szinházban kerüljön szinre. De egyszersmind kétségtelennek tünt fel előttem, hogy a Nemzeti Szinház a *Könige*-t csak tartalmához méltó formában, jelentőségének megfelelő kiállitásban adhatja elő. Minthogy pedig a szinházon kivül állva, a Nemzeti Szinház diszlet- és jelmez-tárát eddig nem ismertem, mindenekelőtt az iránt érdeklődtem, hogy ez a *Könige* szinrehozatalához, legalább részben, felhasználható volna-e? Sajnos, azt kellett megtudnom, hogy a *Könige* előadásához teljesen uj kiállitás volna szükséges és hogy a korhü jelmezek és egészen uj dekorációk előállitása

akkora költséget igényelne, hogy - tekintettel arra az előre meghatározott költségvetésre, a melyhez alkalmazkodnom kell - a darab előadását bizonytalan időre el kellene halasztanom.

Még hozzá, időközben arról értesültem, hogy Beöthy László ur, a Magyar Szinház igazgatója csak abban az esetben hajlandó a *Könige*-t a Nemzeti Szinház számára átengedni, ha ezért a Nemzeti Szinház részéről is megfelelő kompenzációban részesül, vagyis ha a Nemzeti Szinház teljesiti több olyan kivánságát, a melyek a *Könige* átengedésének *conditio sine qua non*-jai.

Ilyen körülmények között, igen nagy sajnálatomra, a *Könige* előadásáról kénytelen vagyok lemondani.

A midőn ezt közölni kényszerülök, ismételve kérem, fogadja a késedelmes válaszért bocsánatkérésemet és őszintén érzett sajnálatom kifejezésével igaz tiszteletem és különös nagyrabecsülésem nyilvánitását.

311

Csengery János - Ambrus Zoltánhoz

Kolozsvár, 1917. ápr. 8.

Kedves Barátom!

Voltam Jászaynál és bemutattam neki Elektra egyes részeit. Annyira tetszett neki, hogy mindjárt egy pompás görög müvészettörténeti diszmüvel ajándékozta meg Sophocles-„müvészforditó"-ját. Mindamellett kijelentette, hogy Elektrát ő többet nem játszsza (Medeára is csak nagynehezen vehették rá), azonban eljátszsza benne Klytaemnestrát, Elektrát pedig bátran rá lehet bizni Paulay Erzsire, ki az Arany Gyapjuban rátermettségének fényes bizonyságát adta. Aztán szivesen eljátszsza Klytaemnestrát Aeschylos Oresteiájában is. Ezt irjam meg Neked.

Az Oresteiára nézve megjegyzem, hogy régen beadtam a Nemzeti Szinházhoz az Oresteia szinre alkalmazott példányát. Azonban - mint emlitettem - a kérdést ugy oldották meg, hogy sem a Várady Oresteiáját, sem az enyémet nem adták (bár mindkettőért fizettek *forditói* honoráriumot), hanem adták a Leconte de Lisle halvány Erinyseit; mely után Alexander azt irta, hogy most már kétszeresen kötelessége a Nemzeti Szinháznak az eredeti Oresteiát előadni az én forditásomban, Kolozsvárt szinre került háromszor vagy négyszer. Nem tudom, a beadott példány előkerül-e. Ha nem, akkor majd a te regime-d alatt ujjal pótolom.

Egyelőre most Sophokles Elektráját és Oedipusát szeretném benyujtani, s ha erre nézve Tőled szives biztatást kapok hozzá fogok a leiratásukhoz.

Egy füst alatt megemlítem, mily különös, hogy a Nemzetiben szinre került Aeschylos Heten Théba ellen- és Perzsák-ja, mind a kettő Rákosi Jenőnek Wolzogen német forditása után készült paraphrasisában (a mit ő maga bevall) az én minden tekintetben jobb forditásaim mellőzésével. Bizom, benne hogy a te régime-d alatt az irodalmi szempontok fognak érvényesülni.

Kiváló szives üdvözlettel tisztelő hived

Dr. Csengery János

312

Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz

[1917. ápr. közepe] Szombat

Igen tisztelt, kedves Szerkesztő Ur!

Szeretném jelét adni, mennyire lekötelezett kedves figyelmessége és az a sok szives sor, mellyel rólam a legutóbbi időben többször is és több helyütt megemlékezett. És ha találok olyan szinházi témát, a melyről illetlenség nélkül irhatok, hétfőn vagy kedden reggel készségesen állok rendelkezésére valami rövidebb kézirattal. De ilyen témát találni nehéz; legalább eddig még nem jutott eszembe, miről lehetne - vagy jobban mondva: miről volna szabad - irnom. Minthogy a terminustól még két nap választ el, egyelőre nem mondok le minden reményről; de ha kedd reggelig nem küldhetnek semmit, kérem, ne tekintse ezt kényelmeskedésnek vagy annak, mintha az irányomban tanusitott kedves figyelmességről máris megfeledkeztem volna, hanem csak annak, hogy nem jutott eszembe olyan téma, melynek megirását össze tudtam volna egyeztetni a rám nézve már kötelező diskrécióval. A jóakaratomon semmi esetre se fog mulni a dolog s remélem, a rosszabbik esetben se fog kételkedni abban, hogy őszintén sajnálom, ha nem tudok rendelkezésére állani, s hogy mindig készséges hive maradok

A[mbrus] Z[oltán]

313

Schöpflin Aladár - Ambrus Zoltánhoz

[A Vasárnapi Ujság szerkesztőségének levélpapirján.]

Budapest, 1917. ápr. 20.

Igen tisztelt Uram,

most érkezett kedves sorai megszégyenitenek. A mit irtam Önről, abból talán kiérzik igaz tiszteletem s az a magas fogalom, a melyet Önnek irói egyéniségéről alkottam magamnak, de nem olyan jó ez mint a milyet szerettem volna irni. A Pesti Napló-beli cikkem talán jobb lett volna, ha eredeti formájában jelenik meg, de a papir-nyomor miatt csaknem felét ki kellett hagynom s az ilyen operációban mindig az izmok és inak esnek le s csak a csontváz marad meg. Ha azonban Ön kiérezte azokat a motivumokat, a melyek czikkemet sugallták, akkor legalább részben meg vagyok nyugodva.

Szives üdvözlettel tisztelő hive

Schöpflin Aladár

314

Ambrus Zoltán - Schöpflin Aladárhoz

[1917. ápr. 20. után?]

Igen tisztelt, kedves Szerkesztő Ur!

Nem lehet, hogy ujra elő ne álljak hálás köszönetemmel - olyan sok a köszönnivalóm. Azt a szivességet és kedvességet a melylyel nekem és rólam, most annyit irt, azt a barátságot, a mellyet irántam ezekben a napokban tanusitott, nem felejtheti el tisztelő igaz hive

Ambrus Zoltán

315

Lakatos László - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1917. máj. 21.

Nagyon Tisztelt Igazgató Ur!

Megtisztelő felszólitására elküldöm Andersen cimü munkámat. Direktor Ur nem veszi rossz néven, hogy ezt a másfélesztendős munkát magam is még egyszer átolvastam mielőtt el-olvasásra átengedném olyan félelmetesen illetékes auctoritásnak, mint Ambrus Zoltán.

Ha megengedi, hogy - amennyire szerzőtől telik - objektiv véleményt mondjak, én a munkát legtöbb helyen olyan elvontnak tartom, hogy az egy kamarajátékszerü előadásban is legföljebb ha háromszor-négyszer adható. Nincs benne semmilyen eszmei mélység sem, ha csak az nem, hogy - hiányzik belőle az igazi szinpadi akció. A dialógusa sok helyen szaggatottan novellisztikus, ezt gyökeresen át kellene irni, tömörebbé, plasztikusabbá tenni. De a legnagyobb nehézség a hős figurája, ami szinészileg szinte megoldhatatlan.

És mégis szeretem ezt a munkámat. Kedvvel, ambicióval irtam, talán nem rossz olvasmány. Nem tudok vele szemben oly hideg lenni, mint pl. Az idegen leánnyal és nagyon fájna, ha egy szinházi előadáson csak az derülne ki róla, hogy rossz szinpadi mü. Amikor elküldöm, valóban csak attól félek, hogy Direktor Ur esetleg kisérletet tesz vele és előadatja. Mert nem életképes dolog.

*

Az estaminet-nek még egyszer utána néztem. Valóban az én szótáraim is csak mint söntésről, kávéházi helyiségről tudnak róla, a pilier d'e.-ról pedig mint kávéházi oszlopról, átvitt értelemben mint kávéházi ödöngőről, korcsmai korhelyről. Azt hiszem, hogy „A menyasszony" szövegében a *buffet* szóval lehetne leginkább helyettesiteni, mig a kredenc elnevezés, mint tréfás lefokozás megmaradhatna.

*

És most átadom Direktor Urnak az Andersent. Végtelenül érdekel a róla való itélete, de irásban is hangsúlyozom: az ügy nem sürgős, méltóztassék olyan sokáig disponálni a kézirattal, amilyen sokáig az csak Direktor Urnak kényelmes és jóleső.

Megtisztelő, nekem oly becses jóakaratát ismételten hálásan köszönöm és vagyok igaz tisztelő szolgája

Lakatos László

316

Isac Emil - Ambrus Zoltánhoz

Kolosvár, Bartha u. 22.
1917. máj. 29.

Igen tisztelt Uram, mindenekelőtt fogadja igaz jókivánságaimat megválasztása alkalmából. Semmi sem örvendetesebb mintha igazi müvészek kerülnek vezető kulturális pozicioba. Azt hiszem Ön előtt sem ismeretlen eddigi müködésem: kulturkapcsolatot akartam teremteni mindenütt. Igaz éveken keresztül kizárólag idegen irodalmakban dolgoztam, de pár éve - minthogy erdélyi román vagyok - az idevaló lapokban is szót emeltem minden közeledés (kapcsolat) érdekében. Nekem kedvenc eszmém marad: francia, román és magyar irodalmat egymáshoz közeliteni. A háború - reményem szerint - nem változtat ezen, mert a progressiv gondolat megfékezi az ostoba nacionalismust s kidobja a szinpadról a frázist. Igen kiváncsi vagyok és kérem bizalmasan irja meg az Ön véleményét: lehet-e gondolni komolyan arra, hogy kölcsönösen kicseréljük egymás irodalmait, darabjait, irásait? Én az idők zordsága dacára most Madách Ember Tragediaját forditom, s tervem több érdekes dolgot franciául is látni.

Becsülettel hiszem azt, hogy Budapesten is igazi irodalmat szivesen vesznek: igy már most felhivom a figyelmét az uj román irodalomra, a melyet - egypáran - reformáltunk. Ha a háborunak vége lesz, idő és alkalom adódik erről meggyőzni minden becsületes kulturembert, Önhöz, mint egy kitünő modern iróhoz hivatalos minőségében is bizalommal fordulok: válaszoljon nekem hite szerint: a háboru után lehet e irodalmi ismerkedéseket rendezni? Nekem erős a hitem, hogy a chauvinismus marasmusba esett: az emberiség soha se lesz oly internacionális érzésü mint ezen mesterségesen vaditott idők után.

Kiváló tisztelettel hive

Isac Emil

317

Ambrus Zoltán - Isac Emilhez

[1917. máj. vége]

A[mbrus] Z[oltán] a ki nagyon köszöni szives üdvözletét és jókivánságait, örülni fog, ha abban a jobb időben, a melyre talán már nem kell sokáig várni, az Ön szivességéből megismerkedhetik az uj román irodalom érdekesebb szinmüveivel. Addig is bocsánatot kér, hogy rendkivül nagy elfoglaltsága következtében most csak ilyen röviden válaszolhat.

318

Ambrus Zoltán - Hidvégi Benőnéhez

[1917. máj. vége]

Igen t[isztelt] Nagyságos Asszonyom!

E hó 24.-én kelt szives soraira válaszolva tisztelettel értesitem, h[ogy] az „A mig a király vadászik” c. történeti vigjátékot, - a melyre még jól emlékszem, mert a Kóczán-pályázat birálói közé tartoztam - sajnálatomra, nem adathatom elő a Nemzeti Sz[inház]-ban. A

Kóczán-pályázatról szóló jelentésnek azok a dicsérő szavai, a melyekre hivatkozni méltóztatik a biráló bizottság többségének véleményét fejezték ki, de nem az én véleményemet, a melylyel Heinrich Gusztáv és Szinnyei Ferenc urakkal szemben egyedül maradtam. Elismerem, hogy a darab egyes részletei tehetségre vallanak és hiszem, hogy ezeknek kisebb igényü szinpadon hatásuk lehet, de az egész mü sokkal kevésbbé sikerült, semhogy az ország első szinpadán való előadása igazolható volna.

A mikor ezt köteles őszinteséggel közlöm, kérem Nagyságodat, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánitását.

319

Rákosi Szidi - Ambrus Zoltánhoz

1917. jul. 31.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur!

Köszönöm szives előzékenységét.

Igen is eljátszom a szerepet. Hiszen ezzel tartozom önnek, a szinháznak és a szerzőnek is, a ki bizalommal bizta reám. Ámbátor: de ez egészen köztünk legyen mondva - hogy én is póriasan fejezzem ki magamat: *„belső részemben”* olvasás közben többször megmozdult valami a mi inkább a gyomrom volt, mint a szivem. De ez nem tartozik a dologra. Ezzel inkább csak az őszinteségemnek tartoztam Önnel szemben, talán megbocsájt érte. Hiszen azzal, hogy vállalkozom[!] eljátszani jóváteszem az őszinteségemet. Mindenkor hive

Rákosi Szidi

320

Kacziány Géza - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1917. aug. 7.

Igen tisztelt Irótársam és Kollégám!

Három hónapja gondolkozom rajta, irjak-e Önnek, vagy hagyjam a dolgokat a maguk folyására, de végre is azt határoztam, hogy irok. Nem tételezhetem fel Önről, hogy mint igen kevéssé tiszteletreméltó elődeit az ugorkafára fölkapaszkodás megváltoztatta, mert Önnek a Nemzeti Szinház igazgatósága nem ugorkafa, - azt hiszem, ha tülekedni akart volna érte, régen elérhette volna. Azt sem gondolom, hogy azzal törödnöm kellene, miként állok kegyeiben, mert nagy idő óta nem keresztezték egymást circulusaink s tudtommal sohasem vétettem Ön ellen.

De a dologra!

Innen-onnan husz éve lesz, hogy a Nemzeti Szinház tőlem egy tragédiát fogadott el előadásra, még gr. Festetich igazgatósága alatt. Azt később szerződésileg lekötötte s engem anyagilag érzékenyen megkárositott, mert elő nem adatta, ellenben mikor Jászai Mari átvitte volna magával a Vigszínházba, már kezem meg volt kötve. A volt igazgatók közül kettő azt kivánta, hogy mint kritikus szolgáljam „tisztának nem mondható s ezért a szennyes kifejezéssel

becsületsértést el nem követő üzelmeit", egy pedig el sem olvasván, 22 társával együtt a lomtárba dobta s ifju zsidó süvölvényektől kunyorált darabokat, melyek egymásután buktak el. Az irók e szarvasmarha-módszer szerint kiszorultak a Nemzetiből s ott a vigécek hancuztak mezitláb. Ezt is kiböjtöltük. Most végre jön egy iró és kritikus, kitől csak azt kérem, olvassa el „JUGURTHA" cimü tragédiámat. Ott van a szinház könyvtárában, vagy másfél évtized óta.

Magáról a darabról csak annyit, hogy az nagy alkotás. Magam is kritikus vagyok, s tudom, mit mondok. De mások is azt mondották róla, még pedig a kákán csomót keresők (Tolnai Lajos, Palágyi Menyhért, Dr. Siebenlist József stb.) azt a Parkklub előkelő közönsége, mely előtt az ő kivánságára az egészet(!) föl kellett olvasnom, holott én csak 2 felvonást akartam beadni, azt Jászai, Fáy Szeréna, Szacsvay, Iványfi és minden szinész, ki csak olvasta. Gr. Szögyény László elkérte német fordítását, hogy a német császárnak mutatja meg, de aztán egyéb dolga lett, a darab most is nála van, illetve fiánál, mert ő meghalt.

A darab ma aktuális, mert antirepublikánus, de mégis teljesen demokratikus, a panamaköztársaságok ellen irányul, s a nőnek a politikában való romboló befolyását mutatja meg - a többi között. A ki külön figyelmesen elolvassa, egyebet is talál benne.

A másik darab, melyet szintén figyelmébe akarok ajánlani, Szávay és Géczy „Világosság" cimü szimbolikus darabja, a lehető legdemokratikusabb tendenciáju, majdnem szocialista izü szinmü. Már annyira voltak a szerzők vele, hogy Kéméndy a figurinákat és diszleteket is megfestette vázlatban hozzá, akkor megijedtek tőle s fizettek 2000 korona kártéritést és nem adták elő. Ez igazi nagy szabásu, eszmékben és hatásos jelenetekben gazdag darab, mely innen kimegy a külföldre méginkább, mint a rituális „magyar" darabok. Ismerem jól, mert én forditottam németre csengő versekben és Beregi Oszkár ezzel akart föltünni Berlinben, de aztán talán ő is elővette a jobbik eszét és békét hagyott neki.

Ha elolvasta a két darabot, irjon nekem róluk. Nem vagyok autogrammgyüjtő, bátran teheti.

A régi szives kollegialitással üdvözli agg barátja

Kacziány Géza
II. Margit körút 64 a, fldsz 3.

321

Oláh Gábor - Ambrus Zoltánhoz

[1917. aug. 9.]

Igen tisztelt Uram!

Azt hiszem, épen két hónapja, hogy átadtam Önnek Széchenyiről irt darabomat; nem mehetek föl Pestre, ahogy akkor megigértem, mert azóta sok minden történt velem.

De különben sem volna értelme fölmenetelemnek. Ne tessék meghökkenni, de *azt a darabot elő kell adni a Nemzetiben*, ha törik, ha szakad. Ilyen szindarabot ritkán írnak és ritkán játszanak, jó lesz megragadni az alkalmat. Lámpával kellene keresni a Széchenyiről irókat, s hiszem, hogy én csak uttörő vagyok, aki után még sokan fognak következni,

A kifogásokat meghallgatom, de elodázásról vagy olyan magyarázgatásokról, amelyek az igazságot csak kerülgetik és takarják - szó sem lehet. Komoly időket élünk, komoly hangokra van szükségünk; s ha más pesti szinházban táncolnak: a Nemzetiben gondolkozni járunk, és fölemelkedni. - Az én darabom az idők lelkéből lelkezett.

Nem szabad opportunistának lenni! A müvészet: maga a szuverén szabadság. De, pardon, ezt nem szabad magyaráznom Ambrus Zoltán előtt.

Hiszem, hogy nem tévedek, sem a munkámnak, sem Igazgató Urnak a megitélésében.

Kiváló tisztelője

Oláh Gábor

Debrecen, Kar-utca 29.

322

Szomory Dezső - Ambrus Zoltánhoz

[1917.] aug. 12.

[*Nyomtatva*:]
Tütő-u. 2.

Mélyen tisztelt igazgató ur engedje meg, hogy bejelentsem „II József császár" cimü darabomat s megkérjem: legyen kegyes rám is gondolni ebben a saisonban mint a Nemzeti Szinház egyik nem épen dicstelen szerzőjére.

Legkésőbb szeptember végéig készen leszek. Ha bátrabb volnék a „Mária Antónia" felujitására is nagyon kérném; ugy emlékszem 40-szer adták, még nincs lejátszva és nagyon segitene egy magyar irón ezekben a nehéz időkben.

Mindezt személyesen szerettem volna előadni igazgató urnak, de ugy hallottam még nem tartózkodik állandóan a fővárosban.

Kiváló tisztelettel, mindig kész és régi hive

Szomory Dezső

323

Kozma Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Saját nyomtatott fejléces levélpapiron.]

[1]917. aug. 24.

Kedves Speki,

Kassák Lajos, a legujabb iró-nemzedék egyik extravagánsa, két szindarabot nyujtott be a Nemzetihez. Egészen őszintén ajánlom, részesitsd ezeket a te legilletékesebb figyelmedben. Hátha jók vagy legalább értékes tehetségre vallanak.

Én sem Kassákot, sem a szindarabjait nem ismerem. Azonban láttam néhány fanatikus őrült verses képtelenségét a „Ma” cimü absurd folyóiratában; viszont olvastam néhány meglepően erős és érdekes elbeszélő munkáját. Nem tartom lehetetlennek, hogy valamikor, valamiben, valahogy külömb irónak bizonyul a többinél, a ki sokkal kevesebb meggyőződéssel szintén csak különösködik, mig ő nem csak különösködni tud.

Bocsáss meg e furcsa protegálásért különösen, ha valami jó származhat belőle.

Ölel régi szerető hived

Bandi

324

Ambrus Zoltán - Fényes Samuhoz

[1917. szept. közepe]

Ngs. Dr. Fényes Samu
ügyvéd urnak

Bp. VI. Liszt Ferenc tér 14.

Igen t. Doktor Ur!

Ön igaz sajnálatomra félremagyarázza késedelmemet. Ennek egyetlen oka: elképzelhetetlenül nagy elfoglaltságom. Reggeltől estig az adminisztrativ tennivalók sokasága, tárgyalások, levelezés, próbák, a dramaturg teendői stb. kötik le az időmet. Olvasni csak későn este olvashatok és az olvasnivalóm (két szinház: a Nemzeti és a Várszinház számára) rengeteg. Temérdek külföldi darabon kivül igen sok eredeti is: jónevü, elkényeztetett, türelmetlen szerzők munkái, nem képzeli: milyen sok. Lehetetlen bizonyos sorrendet nem tartanom és lehetetlen egyes esetekben el nem késnem. Abban a reményben, hogy e körülmények számbavétele után nem marad meg késlekedésemnek téves magyarázata mellett, még csak igen kis ideig kéri szives türelmét tisztelő hive

A.[mbrus]

325

Ambrus Zoltán - Lengyel Menyhérthez

[A Nemzeti Színház fejléces levélpapirján.]

[1917. szept. 24.]

Kedves Lengyel Ur!

A szindarab-kéziratot megkaptam; köszönöm. El is olvastam (már a mennyire lehetett, mert a kézirat egyes hieroglifái kibetüzhetetlenek) - igen érdekesnek találtam és nagyon fogok örülni, ha előadathatom. Sajnos, nem igérhetem meg, hogy ez még a főszezonban meg fog történni; a N[emzeti] Sz[inház] programmja ugyanis március végéig a legrészletesebben meg van állapitva, s ezen már nem változtathatok. Egyetlen lehetőség van rá, hogy a programm még megváltozhatik, de ez a lehetőség - a mely nem bizonyosság s még csak nem is valószinüség - nem tőlem függ; én magam attól, a mire nézve igéret köt, nem térhetek el.

Igy fölmerül a kérdés: áprilisban kerüljön-e szinre az Ön darabja vagy eltegyük a jövő évi főszezonra? Nem szivesen halasztanám el a jövő évre, de - a mint Önnek nem - a szinháznak sem érdeke, hogy a tavaszi hónapokban adjuk. Ebben a kérdésben Önnek kell döntenie.

Már előre jeleznem kell azt is, hogy Esztergomi Ignác jelenetéből egyet-mást törölnöm kellene. Mennyit és mit? Azt majd akkor preciziroznám, a mikor élőszóval tárgyalhatunk erről. Néhány szót Froulay jelenetéből is.

Nagyon sajnálnám, ha akár ez, akár az, hogy a darab április előtt aligha kerülhet szinre (vagy mindez) arra az elhatározásra birná Önt, hogy a darabot más szinházhoz vigye. De ezzel az esettel számolva is a mellett kell maradnom, a mit fentebb irtam, mert az egyik dolog is, a másik is: kénytelenség.

A törlés, a melyhez hozzájárulását kérem, nemcsak a Nemzeti Szinháznak, hanem Önnek is érdeke. A mi pedig az előadás időpontját illeti, ne tessék elfelejteni, hogy - ha a darab a fő-szezonban már nem kerülhet szinre - a kézirat késedelmes megérkezésének természetes következménye.

Kérem tehát - minthogy november elején már szerencsém lehet - méltóztassék elhatározását függőben tartani addig, mig a dologról részletesebben beszélhetünk.

Tisztelő igaz hive

326

Révai Mór - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1917. okt. 1.

Igen Tisztelt Igazgató Ur!

Idecsatoltan keresztkötés alatt egyidejüleg van szerencsém átküldeni Önnek most megjelent könyvemet, amelynek témája Önt is igen érdekli olyannyira, hogy a Nyugat-ban erről tanulmányt is tett közzé. - Az Ön érdeme, hogy ez a tanulmány oly pregnans módon juttatja kifejezésre az osztrák irók türhetetlen eljárását velünk szemben, hogy én az ügy érdekében a leghelyesebbnek véltem jóformán az Ön egész cikkét szó szerint átvenni. Ha itthon lettem volna, akkor előzetesen kértem volna erre szives beleegyezését, igy azonban - ugy is tudván, hogy azt tőlem megtagadni nem fogja - csak utólag kérem szives elnézését.

Maradtam, kiváló tisztelettel kész hive

Révai Mór

327

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], 1917. okt. 10.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur,

szépen kérem, engedélyezzen a holnapi előadásra, egymástól külön két-két százalékmentes jegyet számomra. Holnap délelőtt névjegyemmel jelentkezni fognak e célból.

Maradok igaz tisztelettel kész hive

Móricz Zs.

NB. Egészen a vonal alatt és apró betüvel szeretnék panaszt elsirni.

Hetek óta bezárkóztam Lányfaluba s a szőlőbe (a szüret nagyon jól sikerült) nem is mertem Pestre jönni, azt hittem, a darab rettenetesen s igen csunyán megbukott. Mert feltettem az Ön jóakaratáról, amellyel tényleg viseltetik irányomban, hogy még akkor is kitűzi egyszer-egyszer a darabot, ha 1000 kor[ona] a napi bevétel. Valahogy, ugy képzeltem, ez járna nekem.

Mekkora volt a csodálkozásom, mikor egész türhető kasszareportokat kaptam. Mért nem lehetett egy hónap alatt 10 előadásnál többet elérni; látom a kéthetes műsorból, hogy egy más darab kilencszer jön ki két hét alatt?

No nem baj. De a szinház tényleg nem nekem való terrenum. Meleg üdvözlettel és szeretettel

M. Zs.

328

Ambrus Zoltán - Szegedi Maszák Aladárhoz

[1917. okt. 15?]

Igen tisztelt Méltóságos Ur!

Ama - mintegy egy évtizedes - gyakorlatot, melyre e hó 12-én kelt becses soraiban hivatkozni méltóztatik, csakis az tette lehetővé, hogy elődöm, Tóth Imre igazgató ur a jegypénztár helyiségében személyesen szokott felügyelni a jegyek kiadására.

Ezt a gyakorlatot, mely az igazgatót órákon át legfontosabb feladataitól vonja el, meg kellett szüntetnem. Másrészt felelősségérzetem, mely a szinház érdekét látszólag kisebb jelentőségű ügyekben sem téveszthetí el szem elől, nem engedheti meg, hogy a szabadjegyek kiutalásának jogát másra ruházzam át.

Azt hiszem, Méltóságodnak nem okozhat alkalmatlanságot, ha olyankor, a mikor a jegyek kelendőségéhez képest kiutalható szabadjegyek közül még két földszinti támlásszékre reflektálni méltóztatik, ennek közlését nem a jegypénztárba, hanem az igazgatósági irodába méltóztatik küldeni. Annál kevésbbé, mert az igazgatósági iroda egyszerű telefonüzenetre is készségesen közli, hogy módjában áll-e Méltóságod kivánságának teljesitése.

Ha azonban Méltóságod az elintézésnek ezt a módját bármely okból mégis kényelmetlennek találná, kérem ennek szives közlését.

329

Ambrus Zoltán - Szomory Dezsőhöz

[A Nemzeti Szinház fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1917. okt. 16.

Kedves Szomory Ur,

emlékeztetőül arra, a miben tegnap megállapodtunk, közlöm Önnel a következőket:

„II. József császár” c. szinmüvét előadásra elfogadom ezekkel a föltételekkel:

1. Ön hozzájárul ahhoz, hogy a II. József szövegében megváltoztassuk azt, a minek megváltoztatását a szinmü sikere érdekében, vagy más okból szükségesnek tartom és beleegyezik abba, hogy mindazt, ami a benyujtott szövegben akár a vallásos, akár a nemzeti érzést sértheti, vagy, ha nem is sérti ezeket, az e tekintetben érzékenyebbek előtt félreértésre adhat alkalmat, az előadásra kerülő szinmü szövegéből eliminálhassam. Ott, a hol szükségesnek tartom, a szöveget Önnel egyetértésben kivánom megváltoztatni, de ha - akár távolléte, akár annak következtében, hogy Ön nem kivan résztvenni ebben a munkában - az Ön hozzájárulását nem is szerezhetem meg, fenntartom és érvényesiteni fogom azt a jogomat, hogy mindazt, a min felfogásom szerint a vallásos, vagy a nemzeti érzékenység bár csak pillanatokra is fennakadhat, az előadásra kerülő szinmü szövegéből kihagyhassam.

2. Ön kötelezettséget vállal, hogy az előadásra kerülő mü szinpadi kiállitása tekintetében, semminemű követeléssel nem fog fellépni a Nemzeti Szinházzal szemben és beleegyezik abba, hogy a szinpadi kiállitás részleteit magam fogom megállapitani.

3. A mi a bemutató időpontját illeti: kilátásba helyezem Önnek, hogy abban az esetben, ha Bródy Sándor „A búza" c. uj szinmüvét 1918. évi január 15.-ig *nem* fogja benyujtani, „II. József császár"-t 1918 március havában, ma még meg nem határozható napon, de legkésőbb 1918 március 31.-én elő fogom adatni. Abban az esetben, ha Bródy Sándor „A buza" c. szinmüvét 1918 január 15.-ig be fogja nyujtani, „II. József"-re csak 1918 április havában kerülhet sor, legkésőbb 1918 április 30-án.

4. A szereposztás jogát fenntartom magamnak de e tekintetben az Ön prepoziciójára lehetőleg figyelemmel leszek.

5. Önnek joga van a nyilvánosság elé vinni annak hirét, hogy „II. József"-et előadásra elfogadtam s hogy e mü még ebben a szezonban szinre fog kerülni a Nemzeti Szinházban. Ellenben nincs joga a nyilvánosság elé vinni megállapodásunk többi részletét, - például azt, hogy „II. József"-et abban az esetben, ha Bródy Sándor „A buza" c. szinmüvét 1918 január 15.-ig benyujtja, a Nemzeti Szinház nem márciusban, hanem csak áprilisban fogja bemutatni.

6. Ezt a megegyezésünket akkor fogom perfectnek tekinteni, a mikor Ön irásban értesit róla, hogy e föltételeimet elfogadja.

Kiváló tisztelettel:

Ambrus Zoltán
a Nemzeti Színház igazgatója

Tudomásul veszem és a fönti feltételeket elfogadom:

Szomory Dezső

330

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

Leányfalu, 1917. okt. 28.

Kedves Igazgató Ur,

előlegem levonásakor azt méltóztatott igérni, hogy a darab előadása után uj előleget kaphatok. Mivel a Pacsirta ugylátszik kifutotta pályáját (s nem hozott annyit, amennyi *földet* a medve-

bőrére vettem) nagyon kérem, méltóztassék nekem 3000 (Háromezer) korona előleget kieszközölni.

Szives válaszát kérve maradok igaz tisztelő hive

Móricz Zs.

NB. Nekem a dolog nov. 1-én volna esedékes, de ha pár napig késik, nem baj az sem.

331

Lengyel Menyhért - Ambrus Zoltánhoz

[A Hotel Waldhaus Dolder, Zürich levélpapirján.]

[1]917. okt. 29.

Igen tisztelt, kedves Igazgató ur,

nagyon köszönöm a táviratot s szept. 24-én kelt szives sorait, - melyek a több, mint egy hónapig tartó határzárlat következtében csak ma jutottak el hozzám. - Nagyon örültem, hogy a darabról kedvező véleménye van s már előre is jelezhetem, hogy ami a darab irói s müvészi részét illeti, arra nézve nemcsak elfogadom, hanem kérem is szives tanácsát és utbaigazitását. Arra már irás közben is gondoltam, hogy az Esztergomi jelenetében több és erősebb szó van a kelleténél s azt teljesen az Ön belátására és izlésére bizom, hogy mennyi maradhat meg belőle. Viszont nekem is vannak még kisebb módositás és változtatás terveim, melyekre nézve szintén fogom kérni tanácsát és véleményét ezek a személyes megbeszélés során mind tisztázódni fognak s ezen a ponton nekem semmi aggályom nincs.

Nagyobb gondokat okoz a terminus kérdése. Igaz, hogy a kéziratot kissé későn küldtem be, de amint emlékezni fog rá kedves igazgató ur, már juniusban jeleztem hogy a darab mégis idejében ott lesz és szeretném, hogy - ha megfelel - az idei főszezonban szinre hozatni. Nekem erre különleges okaim vannak, - mivel az én ekzisztenciám - fájdalom - majdnem kizárólag erre van épitve, az, hogy egy teljes esztendeig kelljen várnom mig színre kerülhetek, nagy ekzisztencialis és moralis hátrányokat jelent. Egy elkészült és előadásra váró darab ugyanis valósággal megbénit s mig ki nem jön, nehezen tudok máshoz kezdeni - a szezont teljesen elvesziteném s a jövő szezonra való terveimben és továbbmenetelemben is nagyon akadályozna. Őszintén irom meg ezeket a privát érzéseimet - s ebből folyik, hogy egyelőre az az álláspontom: ha későn is, inkább ebben a szezonban, mint a jövőben. Végre is, ha a darabnak sikere van, benne maradhat a Nemzeti Szinház műsorában, annál inkább, mert remélem, hogy Márkus Emmának nevezetes sikere lesz benne.

De persze, április nagyon késő és éppen azért készségesen respektálva az előbb vállalt igéreteket és kötelezettségeket, nagyon kérem az Ön jóakaratát arra nézve, hogy ha csak egy korábbi előadás valószinűsége - melyről levelében említést tett - fennáll, vagy pedig barátságos megállapodás utján valamelyik szerzővel a terminust ki lehetne cserélni, tegye lehetővé igen tisztelt Igazgató Ur, hogy a darab előbb kijöhessen. Boldog volnék, ha erre nézve külön értesitést kaphatnék a személyes megbeszélésig is, melyhez csak pár hét mulva lesz szerencsém, mivel hazautazásom - kevésbbé lévén aktuális - kicsit elhalasztódott.

A legszivesebb üdvözlettel tisztelő igaz hive

Lengyel Menyhért

332

Zempléni Árpád - Ambrus Zoltánhoz

[1917. nov. 19.]

Mélyen tisztelt Tagtárs! Az újabb magyar lira két jeles tehetségét, *Babics*[!] Mihály és *Kosztolányi* Dezső urakat óhajtanák sokan a Petőfi Társaság tagjaiul jelölni. De uj bukásnak nem szeretnék őket kitenni. E miatt kivánatos volna, hogy a szavazás várható eredménye felől az ajánlók eleve tájékozódhassanak. Mély tisztelettel esedezem azért, kegyeskedjék értesiteni, lehetne-é e jelöltek számára igen tisztelt Tagtárs szavazatára számitani vagy sem?...

Hódolattal üdvözli

Zempléni Árpád

333

Barta Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[A „Világ” napilap levélpapirján.]

B[uda]p[est] 1917. dec. 18.

Kedves Igazgató Ur!

Szükségét érzem annak, hogy jelt adjak magamról. Sajnos a darab befejezése elé nagyon sok akadály gördült. Külső, életbeli akadályok és magában a tárgyban rejlő nehézségek. Ez csak akkor derült ki egészen, amikor a teljes és pontos egybeépitésről volt már szó. Sokat kellett a tárggyal küzdenem. De azt hiszem, sikerült. Javában dolgozom és most már nagyon hiszem, hogy január első napjaiban teljesen készen átnyujthatom a darabot. Igazgató Ur további szeretetét kérve, vagyok

Különös nagyrabecsüléssel kész hive

Barta Lajos

334

Ambrus Zoltán - Kóbor Noémihez

[1917.]

Igen tisztelt Nagysád!

Nagyon köszönöm, h[ogy] szép könyvével megajándékozott. Nemcsak érdeklődéssel, hanem igazán gyönyörüséggel olvastam el: és kérem, engedje meg, hogy szerencsét kivánhassak a benne megnyilatkozó irói erőhöz, finom elmességhez, mélyreható látáshoz, meg ahhoz a művészi öntudatossághoz, őszinteséghez és bátorsághoz, melynek mindenkit meg kell lepnie. Megvallom, mikor a könyvet még nem ismertem, csak olvastam róla, azt hittem, hogy a sokfelől érkező elismerés egy részét annak a tiszteletnek és szeretetnek kell tulajdonitani, a mellyel Kóbor Tamás iránt mindnyájan viseltetünk; most ugy találom, hogy a legmelegebb szavu kritikák is keveset mondtak. Annál nagyobb öröm rám nézve, hogy megtisztelt és annál

kevésbbé állhatom meg, hogy meg ne mondjam, milyen sokat várok attól az irótól, a kinek ilyen az első könyve.

Kedves figyelméért hálás igaz tisztelője

335

Bajor Gizi - Ambrus Zoltánhoz

[1918. jan. 3-4.]

Kedves jó Direktor Ur!

(Azt ugye megbocsájtja, hogy ceruzával irok?)

Hát először is végtelen szeretet és hála van a szivembe a Maga gyengédségéért. Édes jó Direktor Ur, a III. Richhárd[!] szerepet nem találom. Azt hiszem az öltözőbe van. De az Uridivat szerep *egész biztosan* az öltözőben van. Most volna nekem egy nagy kérésem. Ugyanis én vasárnap este *f e l t é t l e n ü l j á t s z o m*! hacsak meg nem halok? Már most miért kell ezt egy szegény színésznőnek betanulni és reménykedni, hogy eljátsza mikor én egészen biztosan tudom hogy mégis én játszom el vasárnap (feltéve ha Maga megtiltja.) Nem igaz? De azért csak tessék ugy tenni ahogy a Direktor Ur azt a legjobbnak tartja. Már egész finoman érzem magam egész nap fagylaltot eszem. Lázam egyáltalán nincs, sőt hogy az orvos szavaival éljek, kezdek kihülni. (36.1) Nagyon undorodom ebben az ágyban feküdni. Hanem vasárnap tessék az autót korán értem küldeni. Majd én is meg üzenem a Hatvanynak és akkor sok mindent fogok mesélni.

Már alig birom fogni a czeruzát.

Édes jó Direktor ur nagy nagy szeretettel csókolja a kezét legrajongóbb hive

Gizi

336

Splényiné Blaha Lujza - Ambrus Zoltánhoz

1918. jan. 9.

Igen tisztelt Igazgató ur!

Jóságos levelét soha nem muló hálával köszönöm kedves emlékeimmel fogom megőrizni.

Egyben nagyon kérem, legyen oly kegyes a ház lakóinak az én kedves pályatársaimnak akik az évforduló alkalmából szeretettel gondoltak reám köszönetemet átadni.

Igazgató ur kiváló tisztelője

Br. Splényiné Blaha Lujza

337

Barta Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[A Világ napilap levélpapirján.]

Budapest, 1918. febr. 2.

Kedves Igazgató ur!

Bocsássa meg, hogy levelemmel terhelem. Világért sem az a célom, hogy burkolt formában darabom elintézését sürgessem. A sorsára sem akarok semmiféle befolyást gyakorolni. Mert hiszen én nem akarom, hogy olyan darabomat bármikor is előadják, melyért nem vállalhatom nyugodtan a felelősséget. Csak egyet szeretnék levelemmel elérni: hogy Igazgató ur a darab olvasása közben ne legyen - nem a darabról - az iróról rosszabb véleménnyel, mint a milyent megérdemel. Most hogy két hét elmult a darab legépeltetése óta, hidegebben látom a darabot és hibáit. Nem volna értelme, hogy itt a magam látta hibákat a magam igazolására felsoroljam, de arra kérem Igazgató urat: higyje meg, hogy az a külömbség ami a darabban adott feladatok lehetséges helyes megoldása és azoknak a papiron levő megoldása között van, abból a türelmetlenségből és sietségből eredt, hogy a darabot mindenáron be akartam nyujtani. Ha még két-három hétig tartottam volna a darabot, az minden izében biztosabban tört volna a cél felé! Persze ezen a megitélésen kivül esik maga a kitüzött irói feladat! Ennek - ha helytelen - nincs mentsége. Még egyszer kérem Igazgató ur szives elnézését a - talán szokatlan - közbeszólásért és vagyok őszinte üdvözlettel mindig kész hive

Barta Lajos

338

Martos Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

1918. febr. 8.

Mélyen tisztelt igazgató ur!

Több mint két éve élek már a svájci hegyek közt. Irom a librettóimat és pénzt keresek. De mostanában erősebben gyötör a vágy, mint valaha, olyan munkák felé, amelyek a szivemhez állanak közel.

Legnagyobb örömem az lenne, hogy amikor hosszu, pusztán szinházüzlet-tevékenység után először elégiteném ki ambiciómat, lehetőleg az ön éles szeme és biztos keze vezéreljen. Ugy érzem, ez már magában a sikert jelentené nekem.

Szeretném tudni - feltételezve természetesen, hogy a munkám az Ön legszigorubb birálatát kiállja, sőt tetszését is megnyeri, - nem zárkózik el vajjon attól, hogy szinre hozza a Nemzeti Szinházban? Bocsássa meg, kérem, ezt a szokatlan kérdést. Őszintén, bizalommal fordulok Önhöz és kérem kegyes véleményét, tanácsát. Egyáltalában nem csodálkoznám azon, ha Ön - idült libretto-irói működésemre tekintettel - szivesebben látná komoly munkámat is inkább máshol, mint az Ön szinházában. De ha esetleg tévedek, ha ez *nem* igy van, ha Ön egy *jó* darabot szivesen adatna elő tőlem, kérem, értesitsen erről két szóban.

Két darabon dolgozgatom. Egyik széles vonalu, komor, de izzó levegőjü középkori tragédia, melynek kiindulási pontját Conrad Ferdinand Meyer egyik novellájából vettem. A svájci miljö, amely körülvesz, izgat ennek a darabnak irására.

Másik modern vigjáték.

Ha egyáltalán érdeklődik igazgató ur munkálkodásom iránt, talán kegyes lenne azt is közölni vélem, hogy a két genre közül melyik az, amelyiket tőlem ezuttal szivesebben veszi. A két darab közül csak *egy* készülhet el ugyis a jövő szezonra, miért ne *azt* vegyem erősebb munkába, amelyiknek - fajánál fogva is - több chance-a van a jövő szezonban szinre kerülhetni?

Nagyon kérem, ne haragudjék alkalmatlankodásomért és tiszteljen meg egészen őszinte, fesztelen válaszával, amelyet azonban - ha csak pár szó lenne is - *ajánlott*an kérek, mert csak igy kapom meg biztosan és aránylag rövid (7 nap) idő alatt.

Mély tisztelettel igaz hive

Martos Ferenc
Génèvé, Route de Malagnon 54.

NB. A távollevőknek nincs igazuk. Lehár daljátékának, a Pacsirtának én csak *anyagát* adtam. Mégis, praktikus okokból, az én nevemet rakták ki, még pedig egyedül, a magyar szinlapra. Nem is tudom, mit játszanak most ott az én nevem alatt, mert - mint tegnap legnagyobb meglepetésemre értesitettek, *nem az én munkám*, mely a bécsiek szövegkönyvére a magyar szinpad és izlés szerint történt alapos *átdolgozása*, hanem *valami más*, pusztán a bécsi könyv vagy annak szószerinti forditása, adatott elő, amiért én semmiféle felelősséget vállalni hajlandó nem vagyok. Ennyit a magam igazolására az Ön szemében. Természetesen lesz gondom rá, hogy ezt mások is megtudják.

M. F.

339

Ambrus Zoltán - Martos Ferenchez

[1918. febr. közepe]

Igen t., kedves Martos Ur!

A kivánt őszinteséggel és teljes nyiltsággal felelek.

1. Libretto-irói multja nem tesz gyanakodóvá önnel szemben, semmivel sem feszélyez és nem preskribálja, hogy Ön csak más szinházakban elért „komoly” sikerek után juthat el a Nemzeti Szinházba. Az előadás kérdése *csakis* attól függ, hogy a darabot jónak s a Nemzeti Szinházba valónak találom-e.

2. A két téma közül melyiket irja meg előbb? - ehhez nem szólhatok hozzá, mert a hozzászólás olyan felelősséggel és kötelezettséggel járna, a melyet nem vállalhatok.

3. A darab a legjobb esetben sem kerülhet szinre a jövő (1918/19) szezonban, a melynek programmját már megállapitottam. De terminust egyátalán nem adhatok. Az ilyen terminusigéretek és -kötelezettségek nagyon megnehezitik a szinház munkáját s csak olyan szinháznál érthetőek, a melyek sok konczessziót kénytelenek tenni a szerzőknek, mert különben nem kapnának elég eredeti munkát. A Nemzeti Szinháznál nincs igy s az előadás időpontjának megállapitását a szerzőnek rám kell biznia.

Remélem azonban, hogy ez az őszinteség nem veszi el a kedvét sem magától a munkától, sem attól, hogy a darabot, mihelyt elkészül, megmutassa nekem.

Ebben a reményben maradok tisztelő igaz hive

340

Isac Emil - Ambrus Zoltánhoz

L. É. Fr. 1918. márc. 18.
Kolosvár, Baitler u. 22.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Azt hiszem aktuálissá fog válni, a mult hónapokban érintett tervem, hogy az ujabb román drámairodalmat Budapesten bemutassuk. Ha Ön is azt hiszi, hogy lehetni fog, kérem közölje velem, óhajtja e, hogy egy pár adatot rendelkezésére bocsássak? A mig Magyarországon maradok, szivesen, közremüködök abban, hogy régi kulturterveimet igazolni tudjuk s azt hiszem, ebből Önöknek, kulturmagyaroknak csak hasznuk lenne. Megismétlem most is a panaszomat: Önök nem iparkodtak a nemzetiségi irókat megismerni és igy ezek, önkéntelenül kikivánkoztak.

Kiváló tisztelettel hive

Isac Emil

341

Hetényi Béla - Ambrus Zoltánhoz

1918. ápr. 14.

Nagyságos Igazgató Ur!

Fogadja hálateljes köszönetemet szives közbenjárásáért, kegydijamat illetőleg.

E hó 12.-én megkaptam az esedékes járulékomat, hála érte a minister ur őkegyelmességének, aki - mint mindég ugy most is nemesen cselekedett. S hogy ez igy történt, azt Nagyságod - javamra szolgáló - hathatós intézkedésének köszönhetem. Ön állásához méltólag viselkedett, midőn a vezetése alatt álló intézet egy régi tagját, s annak családját nem hagyta el nagy bajában. Büszkék lehetünk színházunk ugy nyugdijas, mint tényleges tagjai, hogy intézetünket olyan férfiu vezeti, aki a reánk zuduló veszedelemtől megtud védeni bennünket.

Fogadja mély tiszteletem kifejezése mellett hálás köszönetemet, maradtam alázatos szolgája

Hetényi Béla

342

Szinnyei Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

[1918.] ápr. 19.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Heinrich nem tartja szükségesnek a Kóczán-bizottság összehivását, de azért arra kért, hogy beszéljek a dologról Igazgató urral. Megpróbáltam telefonon beszélni, de nem sikerült. A magántelefon száma, ugy látszik, változott, a szinházban pedig azt mondták, hogy I[gazgató] ur el van foglalva, jobb, ha este 7 után személyesen megyek fel. Nem akarván alkalmat-

lankodni (s az idő nem is igen konveniál nekem), jobbnak láttam levélben elintézni a dolgot. Heinrich lelke rajta. - Azt hiszem, s H[einrich] is azt tartja, hogy aránylag még legkevésbbé rossz a Csokonai-darab, (Hafiz dala), Voinovich is megdicsérte Teleki-jelentésében mert persze a T[eleki]-dijra is pályázott. Még talán a Lavotta-darab (Mind a sirig) harmadsorban a *Magvetők* c. (hőse Martinovics) jöhetne számba. Méltóztassék tehát velem közölni, van-e kifogása az ellen, hogy az elsőnek adjuk ki a dijat, vagy egyéb esetleges megjegyzései.

Ambrus-tanulmányom második fele nagyon megkésett háborús-nyomdai okok miatt, de remélhetőleg nemsokára napvilágot lát. Örömmel hallottam, hogy be méltóztatott lépni társaságunk tagjai közé, s igy az Irodalomtörténet füzeteit meg tetszik kapni. Különnyomatot, sajnos, nem csináltathattam belőle mert ilyen lukszust most csak hadseregszállítók engedhetnek meg maguknak.

Nagyon kiváncsi vagyok b. véleményére, de nem merem remélni, hogy egyhamar találkozunk. Miért is nem járnak el az irók az Akadémia üléseire s főképpen vacsoráira?

Ezzel a méla accorddal bezárván levelemet, alkalmatlankodásomért bocsánatot kérek és maradok kiváló tisztelettel, kész hive

Szinnyei Ferenc
II. Lánchid u. 6. I.
telefon: József 38-26

Nb. Jelentésemet 29-én kell felolvasnom.

343

Balogh Pál - Ambrus Zoltánhoz

[1918. ápr.?]

Kedves Zoltán!

Ide csatolva küldök három Arisztofanesz-vigjátékot mai szinpadra átdolgozva.

Szövege Arany mesteri forditása alapján készült, de több rendü átalakitással. Az a remek forditás nem födi el (nem is akarja födni) Arisztofanesz szókimondóan trágár és malac kifejezéseit, melyek miatt müvei ma az ifjuság s a nők kezébe nem adhatók. Előadni pedig más okokból sem volt eddig lehetséges: e darabokban politikai erő, kritikai véna, szatirikus humor lüktet, ami gyakran karrikaturákká teszi alakjait; de a mese bennük többnyire vékony, elrendezése lompos, - mesteri a beállítás, a többi azonban sokszor ellapul, hiányzik a kerekdedségük, s a vége nemritkán elposványosodik. E bajokon próbáltam a jelen kisérlettel segiteni az eredeti szöveg redukcioja, módositása, részben kiegészítése által, főleg pedig a scenariumot alakitottam át. Hogy ehez kissé értek, azt pár év előtt a Holdenis Méta-féle kisérlet kéziratából megállapítottad.

Arisztofanesz 11 vigjátékából e hármat válogattam össze, akként dramatizálva át, hogy egy estve adható legyen közös cim alatt mind a három. Olvasva érezni fogod, mennyire aktuálisakká tette e három müvet most a világháboru: azokat a hellén költő a peloponnezusi háboru alatt irta s tele vannak békevágygyal, hogy a mi világunk is azzal van tele.

Ha az ötlet s a megoldási mód tetszenék neked, szives készséggel vállalkoznám rá, hogy a többi nyolc vigjátékot ily módon szintén átdolgozzam, 4-4 darabot szánva egy-egy estvére, szintén közös cim alatt. Igy kapnák cimül a Plutus, Nők ünnepe, a Békák s a Madarak ezt:

„Vidám erkölcsök”; végül a Felhők, Lovagok, Darázsok s a Nőuralom pedig ezt: *„A közélet torzképei.”* Ily módon előadható volna három estve az egész Arisztophanesz, egy oly intim szinpadon, milyen a Várszinházé, - sőt esetleg a Nemzetiben is.

Ajánlom e kisérletet érdeklődő figyelmedbe s kérlek értesitsél pár sorral, hogy a válaszért május 1-én mely órában kereshetnélek föl.

Baráti kézszoritással régi hived

Balogh Pali
II. Széna tér 7. III. 1.

344

Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház levélpapirján]

[1918. ápr.?]

Mélyen tisztelt Igazgató Ur,

visszakaptam a szereposztási javaslatot és hálásan köszönöm, hogy rendben valónak méltóztatott találni. Az egyetlen kifogásolt szerepre vonatkozólag vagyok bátor közölni, hogy Cs. Alszeghynek semmiféle igéretet nem tettem, vele nem is beszéltem. A szerepet, mint passziv nőies szerepet szántam neki, amennyiben azonban Igazgató Urnak az a felfogása, hogy a szerep keményebb hangnembe áttéve sem szenvedne, továbbá, hogy az ajánlott változtatás szinházi érdek, ez előtt természetesen meghajlok s kérem erre nézve Igazgató Urnak csak egy soros értesitését.

Kiváló tisztelettel

Hevesi Sándor

345

Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez

Budapest, 1918. jun. 12.

Kedves Barátom!

Szives figyelmeztetésed alapján vizsgálatot inditottam meg annak kideritése végett, megfelel-e a valóságnak, hogy a Nemzeti Szinház egyes tagjai összebeszéltek volna és ehhez képest *Árva László király* egy vagy több előadásán olyan rögtönzéseket engedtek volna meg maguknak, a mely rögtönzések sem a darab komolyságával, sem a Nemzeti Szinház tekintélyével nem férhetnek össze. Mindabból, a mit ez ügyben a nem érdekeltek köréből megtudhattam, de a megvádoltak kihallgatásából is arra a meggyőződésre jutottam, hogy sem összebeszélés, sem illetlen rögtönzés nem történt, csak egyetlenegy alkalommal: nyelvbotlás, a melyről - mint a nyelvbotlásokról szokás - a szinészek később maguk közt beszélgettek. Ugy látszik, ebből a kulissza mögötti beszélgetésből kiszivárgott valami a közönség körébe is, s a mendemonda az egyszeri nyelvbotlást elferditve juttatta a vádló ur tudomására.

Itt küldöm a jegyzőkönyvet, mely mindezt megállapitja, a melyből kiderül, hogy amint máskor soha, ez alkalommal sem jutott eszébe senkinek illetlenséget követni el Veled és minden körben nagyra becsült daraboddal szemben. Azt hiszem, ez a jegyzőkönyv Téged is meg fog győzni arról, hogy semmi olyas nem történt, a mi büntetést érdemelne.

Abban a reményben, hogy *Árva László király* legközelebbi - ötvenedik - előadásán látogatásoddal fogod szerencséltetni a Nemzeti Szinházat, a melynek most is kivételes sikert szereztél, maradok régi igazi hived

Ambrus Zoltán

346

Bánffy Miklós - Ambrus Zoltánhoz

(A M. kir. Operaház és a Nemzeti Szinház főigazgatója levélpapirján)

Bonchida, 1918. aug. 1.

Kedves Zoltán!

Bocsáss meg, hogy szabadságod idején hivatalos üggyel zavarlak. Jelentős helyről megkértek, hogy Lampérth Géza „Az élet völgyében" címén a Nemzeti Szinházhoz benyujtott darabja iránt érdeklődjem. Légy szives nekem a müről nehány sorban referálni, és egyidejüen intézkedni, hogy a szindarabot operaházi irodámba beküldjék.

Kellemes nyaralást kiván tisztelő hived és igaz barátod

G. Bánffy

347

Lothar Rudolf - Ambrus Zoltánhoz

Zürich, Susenbergstrasse 198, 16. Aug. [19]18.

Sehr verehrter Herr Direktor!

Ich hoffe, dass mein Name Ihnen nicht ganz unbekannt ist. Wenn ich es auch nicht für Wahrscheinlich halte, dass Sie die Angelegenheit kennen, über die ich Ihnen schreibe.

Vor ungefähr 18 Jahren erwarb das Nationaltheater in Budapest mein Stück „König Harlekin" zur Aufführung und liess es durch Herrn Andreas Laczkó übersetzen. Das Stück hat sich dann die Welt erobert. Es wurde in 14 Sprachen über 3000 mal gespielt, brachte mir in Paris, London und Amerika alle Ehren ein, die ein Dramatiker sich wünschen kann und in Wien mit dem Bauernfeldpreis gekrönt. Nun wird es diesen Winter in Berlin zum *dritten*male seine Premiere erleben. Die Schauburg hat es eben angenommen. (Es wurde zuerst im Deutschen Theater gespielt, dann vom Schillertheater übernommen.) Nun denke ich mir, ob es nicht möglich wäre, es auch am Nationaltheater, wo es ja in aller Form angenommen worden ist, endlich in Szene gehen zu lassen. Ich bin in Budapest geboren und es ist seltsam genug, dass keines meiner vielen Stücke jeh in Budapest gegeben worden ist, mit Ausnahme der Oper Tiefland, zu der ich den Text geschrieben habe.

Sollten Sie für die Sache Interesse haben, so würde Herr Latzkó den letzen Akt nacht der Pariser Fassung umarbeiten, die sich als viel wirkungsvoller erwiesen hat als die Originalfassung. Ich würde mich sehr freuen, von Ihnen bald zu hören und bin mit verehrungsvollen Grüssen

Ihr sehr ergebener

Dr. Rud. Lothar

Herr Beregi hat sich für die Hauptrolle immer ausserordentlich interessiert.

348

Ambrus Zoltán - Lothar Rudolfhoz

[1918. aug. vége]

A „Harlekin-király"-t (König Harlekin) elolvastam és nagy sajnálatomra ugy találtam, hogy a darab több helyütt olyan kérdéseket is érint, a melyeknek a szinpadon való tárgyalása ez idő szerint félreértésekre adhat alkalmat. Ez okból akármennyire méltatom is a darab irodalmi jelességeit, „König Harlekin" előadását kénytelen vagyok nyugalmasabb időkre halasztani.

Nagyon kellemetlen rám nézve, hogy miután a Nemzeti Szinház már 18 évvel ezelőtt szerezte meg a „König Harlekin" előadási jogát, nagybecsü soraira ezt kell válaszolnom. Ezen való őszinte és élénk sajnálkozásomnak kifejezésével kérem, fogadja kiváló tiszteletem és nagyrabecsülésem nyilvánitását.

349

Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz

[Az Ujság levélpapirján.]

[19]18. szept. 3.

Kedves uram,

megbeszélésünk szerint ismét átküldöm önnek *Agátha nővér*-t, az uj befejezéssel, melylyel tisztában vagyok, hogy még mindig nem az igazi, de át kellett látnom azt is, hogy jobbat csinálni képtelen vagyok.

Igaz hive

Kóbor Tamás

350

Ambrus Zoltán - Chmilevsky Endréhez

[A Nemzeti Szinház igazgatóságának levélpapirján.]

Budapest, 1918. okt. 15.

Mélyen tisztelt Főnök Ur!

Odry Árpád két nap egymásután kétszer mentette meg darabváltozástól a Nemzeti Szinházat. Vasárnap délután a hirtelen megbetegedett Lugosi helyett ugrott be a „Kaméliás hölgy"

Armand-jának szerepébe, tegnap, hétfőn este pedig az ugyancsak hirtelen megbetegedett Beregi helyett Romeot játszotta el. Nyilvánvaló, hogy darabváltozások esetén a telt házak helyett meglehetősen üres házakat láttunk volna; Odry készsége tehát, a melylyel Armand-t s kivált Romeot - a melyet már régóta nem játszott - elvállalta, jelentékeny kártól kimélte meg a szinházat. Ezért a két beugrást külön jutalommal szeretném honorálni.

Van-e ez ellen mélyen tisztelt Főnök Urnak ellenvetése? A Főigazgató Ur ő Ex[cellen]ciája, a kinek tegnap este volt szerencsém erről jelentést tenni, kijelentette, hogy abban az esetben, ha a Főnök Urnak nincs észrevétele, hajlandó 600 K. külön jutalmat engedélyezni.

Kérem, kegyeskedjék telefonon értesíteni, megkaphatom-e ehhez szives hozzájárulását vagy esetleg vannak okai, a melyek azt javallják, hogy a külön jutalom kérdését elejtsük vagy esetleg függőben tartsuk?

Abban az esetben, ha nincs kifogása javaslatom ellen, a mai vagy a holnapi nap folyamán kérne pár szónyi telefon-értesítést

Tisztelő igaz hive

Ambrus Zoltán

351

Somlay Arthur - Ambrus Zoltánhoz

Tátrafüred, 1918. okt. 26.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur!

Most kaptam Czollner levelét, melyben értesit, hogy Igazgató Ur előterjesztésére a Főigazgató Ur 4000 korona ujabb segélyt engedélyezett.

Nem tudom mit köszönjek meg először -? Igazgató Ur jóindulatát-e, melyet mindig is éreztem - és amely jóindulatot mindig hálás örömmel vettem tudomásul - vagy a szinháznál soha nem tapasztalt emberséges gyorsaságot mellyel segitségemre sietett? -

Segitséget igénybe venni nem öröm. De a mód, ahogy azt nyujtani méltóztatott, izét veszi az adománynak, melyet minden erőmből igyekezni fogok a szinháznak megszolgálni, amint egészségem engedi.

Atyai jóindulatát még egyszer hálásan köszöni

Somlay Artur

352

Bánffy Miklós - Ambrus Zoltánhoz

[A M. kir. Operaház és a Nemz. Szinház főigazgatójának fejléces levélpapirján.]

[1]918. okt. 31.

Kedves Barátom!

A Kultuszminiszter Ur rendeletének meg kell felelni.

Előadásra Vörösmarty-t tartom legméltóbbnak. Jászai a Szózatot elmondhatja. Ez jó lesz.

A mi az előadás ingyenességét illeti, ez iránt leghelyesebb reggel, mielőtt a jegyek elküldetnének a kultuszminiszteriumba oda kérdés tétessék hogy *ott* engedélyezik-e az ingyen előadást, mert erre nekem nincs fölhatalmazásom ez iránt csak a miniszter rendelkezhetik.

Szivesen üdvözöl igaz barátod

Bánffy Miklós

353

Ambrus Zoltán - Tóth Imréhez

[1918. nov. 14.]

Méltóságos Igazgató Ur!

Minthogy nem téveszthetem össze az Orsz[ágos] Szinművészeti Akadémia növendékeit küldöttségük szónokával a ki kérésüket érthetetlenül durva hangon adta elő, helyénvalónak tartom felkérni Méltóságodat, legyen kegyes közölni az Országos Színművészeti Akadémia növendékeivel a következőket.

Bár a Nemzeti Szinház az Orsz[ágos] Szinmüv[észeti] Akadémia növendékeinek nem munkát ad, hanem alkalmat a gyakorlatszerzésre, méltánylom azt, a mire Méltóságod figyelmemet felhivta, a mikor kérelmüket pártoló sorok kiséretében közölte velem. Nem rajtam mult, hogy e korábban beadott folyamodásuk eddig még nem nyerhetett kedvező elintézést, de minthogy a kedvező elintézés eddig is csak idő kérdése volt, tudatni óhajtom az Orsz.[ágos] Színművész.[eti] Akad.[émia] növendékeivel, hogy a Nemzeti Szinházban való szereplésük dijazására vonatkozó kérelmüket már a legközelebbi napokban teljesiteni fogom. De rajta leszek azon is, hogy minden egyéb panaszuk, a mely alaposnak és méltányolni valónak bizonyult, minél előbb gyökeresen orvosoltassék.

Mindezt már a küldöttség tagjainak is elmondtam volna, de minthogy szónokuk olyan követelőző és fenyegetőző formát és hangot használt a melynek elfogadását a Nemzeti Szinház tekintélyével nem tartottam összeegyeztethetőnek, szükségesnek láttam Méltóságod közvetítését kérnem ahhoz, hogy az Orsz.[ágos] Szinmüv.[észeti] Akad.[émia] növendékeivel ezeket a - remélem, teljesen megnyugtató - kijelentéseimet közölhessem.

A mikor még arra kérem Méltóságodat, hogy az Orsz.[ágos] Szinmüv.[észeti] Akad.[émia] növendékeinek a mai napon szóval kifejezett kérelmét irásba foglaltatni és hozzám áttenni kegyeskedjék, kitünő tisztelettel maradok a Méltóságos Igazgató Urnak igaz hive

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

354

Ambrus Zoltán - Révai Mórhoz

B[uda]p[est], 1918. nov. 30.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Amikor Voinovich dr. Urral közöltem, hogy a Bourget-előszót a megbeszélt módon összeállitani kész vagyok, az elfoglaltságom kisebb volt, mint ma s minden reményem meg lehetett

rá, hogy hamarosan lesz érkezésem a régi Bourget-cikkhez egy olyan pótlást irni, mely Bourgetban a regényirót méltatná. Azóta az elfoglaltságom rendkivül megnövekedett s minthogy szerencsétlen megoldásnak tartanám, ha a Bourgetról, mint kritikusról szóló cikkhez csak negyven-ötven sort irnék Bourgetról, a regényiróról: kérem, méltóztassék fölmenteni az alól, hogy a 15-én irt b. levelében foglalt kivánságot teljesitsem. Ugyis déplacé volna egy regény előszavául a kritikusról irt tanulmány s más valaki, a kinek több ideje van ezzel a feladattal foglalkozni, mindenesetre sikeresebb munkát végezne egy teljesen uj előszó megirásával, mint a milyen a 30 évvel ezelőtt irt cikk kibővitése volna.

Szives bocsánatát kérve maradok kit[ünő] tiszt[elettel]

igaz hive

355

Ambrus Zoltán - Lampérth Gézához

B[uda]p[est], 1918. dec. 1.

Nagys. Lampérth Géza urnak Bpesten.

„Az élet völgyében" c. mesedráma átdolgozását elolvastam; a darabot a Nemzeti Szinházban ebben a formájában sem adathatom elő.

A mi a Várszinházban való előadás kérdését illeti: abban az esetben, ha a Várszinházra vonatkozó terveim valóra válhatnak vagyis ha a magyar szerzőkkel a Várszinházban tervezett kisérletezéseim sikerre vezetnek, nem zárkózom el az elől, hogy „Az élet völgyében" cimü mesedrámát (eredeti alakjában, de az átdolgozás végső jelenetének felhasználásával) a Várszinházban előadassam.

Tekintettel azonban arra, hogy várszinházi előadást az emlitett feltételhez kell kötnöm és hogy a várszinházban az 1919/20. szinházi év elejéig már egyátalán nem tarthatunk előadást, megjegyzem, hogy a tervezett bemutatóról csak későbbi időpontban lehet szó.

Kiváló tisztelettel

A[mbrus] [Zoltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

356

Dánielné Lengyel Laura - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1918. dec. 10.

Igen tisztelt Igazgató uram,

Nagyon szépen kérem ne higyje, hogy az levél valamiféle sürgetés akar lenni. Hetek óta vergődöm, hogy megirjam-e vagy nem, és érzem, hogy belebetegszem, ha meg nem irom. -

Annyira felbőszit az a gyalázatos hajsza, mit az Ön személye - vagyis állása ellen - folytatnak, hogy már csak sötét undorral tudom olvasni az ujságok hireit ha arról szólnak, hogy „a Nemzeti Szinház igazgatója érthetetlen módon feltünően kultiválja a Shakespeare kultuszt,

mikor itt vannak a magyar klasszikusok" (hogy például meg ne emlitsem II. József stb.) vagy ha arról beszélnek hogy ez vagy amaz harmadrangu szinészi ambició miképpen vélekedik Ambrus Zoltánról s milyen müvészi tanács volna szükséges támogatására. A gondolkozó és nyilt szemmel látó ember sok förtelem ellen megedződött, de ez a hajsza, olyan szemérmetlenül és leplezetlenül folyik, hogy az ember már nem birja hangtalanul elviselni. Valamit muszáj mondani, legalább annyit: phuj!...

És ugyebár nem kell külön megirnom, hogy ez a pár sor nem akar egyéb lenni, mint lelkem mélységes felháborodása. Én bizom az Ön emberismeretében és tudom, nem gondol másra, mig soraimat olvassa. És nem gondol a mocskos kis tőrvetésekre, az alávaló aknamunkákra sem, csak arra, hogy az irodalomnak és müvészetnek mennyire szüksége van az Ön munkájára. Tisztelő igaz hive

Dánielné Lengyel Laura

357

Ódry Árpád - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1918. dec. 23.

Nagyságos Igazgató Ur!

A Nemzeti Szinház f. hó 22-én tartott társulati gyülése egyebek között ugy határozott, hogy fizetés-rendezést kér. Ennek alapjául olyan kulcsot fogadott el, amely szerint az érvényben lévő nagyobb fizetések aránytalanul kissebb százalékos javitásban részesülnek.

Az előző évi háborus pótlékot ugyancsak ilyen elv szerint kapták a Nemzeti Szinház tagjai. Annyira, hogy a legnagyobb fizetésű tagok pótlékban már egyáltalában nem részesültek.

Ezek a legnagyobb fizetések, amelyek között 26.000 korona a legnagyobb nemcsak, hogy müvészi értékelésnek nem nevezhetők, de összehasonlitva magánszinházak művész-tagjainak fizetésével különösen pedig a Nemzeti Operáéval, ahol a müvészek a szinpadra nem is költenek - megalázók és tengődésnél egyebet nem tesznek lehetővé.

A legnagyobb fizetésekben a Nemzeti Szinháznál eddig azok a müvészek részesültek, akik a szinháznak a legértékesebb müvészi szolgálatokat nyujtották. Az által azonban, hogy ők a szinház tulajdonképeni föntartó erői, ezzel még nem szolgáltattak okot arra, hogy a fizetés javitások révén az anyagi büntetések egész sorozata érje őket.

Minden szerénységem mellett is jogosultnak érzem magam arra, hogy a müvészek eme csoportjába soroztassam és kérem Önt, Nagyságos Igazgató ur, mint aki a Nemzeti Szinháznak nyujtott müvészi szolgálataim értékét jól ismeri, hogy belátva anyagi helyzetem méltánytalanságát, - amikor alkalma lesz a Nemzeti Szinház tagjainak memorandumát illetékes helyen tárgyalni - méltóztassék ama külön kérésemet magáévá tenni és támogatni, hogy évi fizetésem szerződésem módositásával legalább 40.000 koronára emeltessék.

Magamat Nagyságod jóindulatába ajánlva vagyok kitünő tisztelettel készséges hive

Ódry Árpád

358

Ambrus Zoltán - Berinkey Déneshez

B[uda]p[est] 1918. dec. 31.

Miniszter Ur!

A létesittetni kért szinészválasztmány ügyében 217.588/1918 sz. a. véleményadásra szólittatván fel, véleményes jelentésemet irásba foglaltam s ezt f. hó 18-n személyesen nyujtottam át Lovászy Márton vallás- és közokt. ügyi miniszter Urnak. E beadványomban kifejtettem, hogy ha a létesittetni kért szinészválasztmány felállittatnék, ezt a Nemz[eti] Szinházra nézve fölötte károsnak tartanám s előterjesztésem során hivatkoztam arra is, hogy tudomásom szerint a Nemzeti Szinház tagjai közül többen s éppen a legfényesebb nevüek nincsenek a javaslat benyujtóival egy véleményen, és ez okból tiltakozni fognak az ellen, hogy a Nemzeti Szinház vezetését a javasolt szinészválasztmány a maga számára sajátithassa ki.

A mikor tehát a 223, 361-1918 sz. nagybecsü leirattal kapcsolatosan visszavárólag hozzám juttatott beadványt, mely az enyémmel teljesen egyező véleményt fejez ki, visszaküldeni szerencsés vagyok, bátorkodom hivatkozni Lovászy Márton miniszter Urhoz benyujtott előterjesztésemre - melyben véleményemet részletesen is megokoltam - és ismételve előadni azt a kérésemet, kegyeskedjék ugy dönteni, hogy a javasolt szinészválasztmány ne állittassék fel.

Mély tisztelettel

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

359

Ambrus Zoltán - Erdős Renéehez

[1918?]

Igen tisztelt Nagysád!

Őszinte sajnálattal értesitem, hogy „János tanitvány” cimü színmüvét, bár az Ön ismert kiváló tehetsége e mü egyes részleteiben is megnyilvánul, a Nemzeti Szinház nem fogadhatja el előadásra. Legyen szabad közölnöm, hogy uj alkalommal más darabját nagy érdeklődéssel fogom várni és kérem fogadja igaz tiszteletem kifejezését, melylyel maradok készséges hive

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

360

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[A Vörösmarty-Akadémia levélpapirján.]

Budapest, 1919. jan. 10.

Nagyságos
Ambrus Zoltán urnak
a Nemzeti Szinház igazgatójának
Budapest

Nagybecsü soraira vonatkozólag van szerencsém Nagyságodat tisztelettel értesiteni, hogy az államtitkár ur már engedélyezte a Vörösmarty Akadémiának jan. 19-én előadás tartását a Nemzeti Szinházban s erről a hivatalos irat birtokunkban van.

Közbe jött akadályok miatt azonban e napon nem tarthatjuk meg naggyülésünket[!]. Rajta leszünk, hogy az uj gyülésnapot ugy tüzzük ki, Nagyságoddal egyetértve, hogy az különösebb akadályokat ne okozzon a szinház életében.

E célból nagy örömmel s szivesen hivom meg Nagyságodat, mint a Vörösmarty Akadémia tagját, hogy most vasárnap délután a Városi Könyvtár ázsiai termében (Gróf Károlyi u. 8. I. emelet) rendes gyülésünket megjelenésével megtisztelni méltóztassék.

Maradok kiváló tisztelettel

Móricz Zs.
alelnök

361

Móricz Zsigmond - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

Budapest; 1919. jan. 22.

Nagyságos
Ambrus Zoltán urnak
a Nemzeti Szinház igazgatója
Budapest

Tisztelettel kérem Igazgató urat, sziveskedjék a holnapi főpróbára három darab belépőjegyet engedélyezni.

Egyuttal t. kérem, legyen kegyes utalványozzon ki a számomra egyszersmindenkorra két darab főpróbajegyet, amit külön kérés nélkül küldjön meg a titkárság a többi meghivókkal. Szükségem van arra, hogy a szinház munkáját lássam, hogy az hatással legyen rám s a minden esetben való külön utánajárás lehetetlenné teszi ezt.

Maradok kiváló tisztelettel készséges hive

Móricz

362

Ady Endréné - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1919. febr. 2.

Igazgató Ur,

A Nemzeti szinház igazgatóságának és személyzetének őszinte és jól eső részvétét igaz megilletődéssel köszönöm.

A magam fájdalma el kell halkuljon ott, ahol az uttörő magyarságot ilyen pótolhatatlan csapás érte.

Nagy költőt, igaz művészt, gyönyörü emberpéldányt és a legjobb lelket vesztettük el benne.

Mély tisztelettel

Ady Endréné

363

Blaha Lujza - Ambrus Zoltánhoz

1919. febr. 4.

Igen tisztelt Igazgató ur!

Szabad a holnapi Árva László Király és a holnaputáni Uri divat előadásokra páholyt kérnem, de csak ugy, ha a közönségtől nem veszem el a helyet. Egész télen itthon ültem, ugy vágyódom egy kis szinház után.

Kiváló tisztelője

Blaha Lujza

364

Révész Béla - Ambrus Zoltánhoz

[A Népszava szerkesztőségének levélpapirján.]

[1919.] febr. 25.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Somlai Artur barátom értesített arról, hogy Igazgató Ur barátsággal fogadná, ha én a Nemzeti Színháznak darabot irnék. Nagyon megbecsül ez a figyelme. Valóban van egy darabtervem és a kegyes invitálásra fölvázolom mellékelten az anyagot, amelynek megirásához ambiciós kedvem volna.

Engedelmével arról is szót ejtenék, hogy munkamódom mellett, a darab elkészitése eltartana kürülbelül háromnegyed évig, ugy hogy októberben-novemberben elkészülnék vele. Ezt a munkát azonban csak akkor vállalhatnám, ha felszabadulhatnék minden más *kereső* irói munka alól és e célból kérnem kellene - 4-5000 korona előleget, hogy az időt meggyőzzem.

Mély örömem lenne, ha Igazgató Ur a vázlat elolvasása után megbizást adna, hálásan köszönöm igy is a meleg jóakaratát.

Igaz tisztelettel köszönti

Révész Béla

365

Ambrus Zoltán - Révész Bélához

B[uda]p[est], 1919. márc. 1.

Igen tisztelt Révész Ur!

Nagyon örülök, hogy - a mint szives soraival kilátásba helyezi - darabot fog irni a Nemzeti Szinháznak. Arra az igéretre, hogy a darabot az 1919-ik év végig megkaphatom, négyezer korona előleget ajánlhatok fel Önnek; a Nemzeti Szinházban ugyanis a megirandó darabra kiutalt előleg maximuma eddig csak 3000 K. volt.

Minthogy az irói dijakra adott előleg kiutalása alkalmával a szerzőnek kötelező nyilatkozatot kell kiállitania, a melynek megvan a maga régóta megállapitott formája, kérem, hogy e nyilatkozat szövegének elolvasása és egyszersmind más részletek megbeszélése végett méltóztatnék engem hivatalos helyiségemben bármely kedden szerdán vagy szombaton déli egy óra vagy esti hét óra tájban fölkeresni.

Félreértés elkerülése végett legyen szabad már most megjegyeznem, hogy „megbizás”-t a darab irására a bemutatott vázlat elolvasása után sem adhatok, mert a megbizás kötelezettséggel jár, s ilyen kötelezettséget valamely, még csak ezután megirandó darab előadására nézve senkivel szemben sem vállalhatok. De azt hiszem, természetesnek fogja találni, hogy a szinház a darabok előadására vagy elő nem adására vonatkozólag csak akkor határozhat, a mikor a szerzők darabjaikkal már teljesen elkészültek.

Abban a reményben, hogy a legközelebbi napokban szerencsém lesz, kérem, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánitását.

A.[mbrus] Z.[oltán]
a N[emzeti Sz[inház] igazgatója

366

Ambrus Zoltán - Reinitz Bélához

B[uda]p[est], 1919. máj. 19.

A N[emzeti] Sz[inház] szertárait és könyvtárát a többi állami szinház- jelmez- kellék- és szövegkönyv- szükséglete naponta és olyan, egyre növekedő mértékben veszi igénybe, hogy immár a legnagyobb aggodalmakkal kell elébe néznünk azoknak a zavaroknak, a melyeket a sokféle és sokfelé kikölcsönzés a N.[emzeti] Sz.[inház]-nak okozhat.

Mindenekelőtt a propaganda céljaira való tekintettel amugy is szükebb körre szoritott müsor összeállitását neheziti meg az, ha nekünk is szükséges tárgyainkról nem rendelkezhetünk bármikor, föltétlen szabadsággal, de ha a már evidenciában alig tartható sok kikölcsönzés legelsőbben a játékrend változatosságának rovására történik, még nagyobb bajjal fenyeget az, hogy az ugyszólván mindennapos és néha huzamosabb időre való kölcsönözgetéssel együtt járó szállitgatás és folytonos használat a rendelkezésünkre álló anyagot ijesztő gyorsasággal koptatja és pusztitja. Minthogy a kellő utánpótlásnak a háboru évei előtt takarékosságból, a háboru évei óta pedig az anyaghiány okából el kellett maradnia, szertáraink, (s kivált jelmeztárunk) ugyis sokat vesztettek használhatóságukból és ehhez képest eddig is csak a legnagyobb körültekintéssel sikerült kikerülnünk a zavarokat: attól kell tartanunk, hogy a további kikölcsönzések katasztrofális helyzetbe sodorhatnak bennünket.

Azért tisztelettel kérjük, kegyeskedjék a N.[emzeti] Sz.[inház] diszleteinek, jelmezeinek, kellékeinek, szövegkönyveinek és szerepeinek kikölcsönzését teljesen beszüntetni, vagy - ha ez nem volna lehetséges - a legkivételesebb esetekre korlátozni

Kiváló tiszt[elettel]

A[mbrus] Z[oltán]
a Nemzeti Sz.[inház] igazgatója

367

Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Könyvtár szerkesztősége levélpapirján.]

[1919.] szept. 7.

Kedves Barátom!

Ugy látszik, nem kaptad meg mult hó 20-dika körül hozzád intézett levelemet, azért most megismétlem tartalmát, választ kérve.

A Közoktatásügyi népbiztosság színügyi osztálya lefordíttatta velem D'Annunzio *La Gioconda*-ját, nyilván a Nemzeti Szinház számára. A fordítással csak jóval a szovjetkormány bukása után készültem el, s mivel a megrendelő hivatal már nem existál, a fordítással nem tudok mit kezdeni. De abból indulva ki, hogy a fordítás nyilván számotokra készült - hisz e darabot máshol elő se birnák adni - a *Te rendelkezésedre* bocsátom, megjegyezvén, hogy a fordítást a kapott 3000 K-val kifizetettnek tekintem.

Kérlek, ird meg, elküldjem-e *Neked*, mert ez esetben a nálam lévő eredeti kéziratot lemásoltatnám számodra. De ha nem kell Neked, majd a minisztériumban kérdezem meg, ki e munkám gazdája. Szives üdvözlettel igaz hived

Radó Antal

368

Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1919. szept. 30.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur!

Felhívására közlöm, hogy hajlandó vagyok a *Vihar*-fordításom előadási jogát 2000 - Korona azaz Kettőezer - Korona összegért a Nemzeti Szinháznak rendelkezésére bocsátani.

Babits Mihály

369

Ambrus Zoltán - Herczeg Ferenchez

[A Nemzeti Szinház levélpapirján.]

Budapest, 1919. okt. 30.

Kedves Barátom!

Csathó közli velem azt a kivánságodat, hogy a „Bizánc” egy részletét, mely az utóbbi időben kimaradt az előadásból, illesszük vissza. Kérlek, engedd meg, hogy ennek a kivánságodnak a teljesítését egy kicsit elhalasszuk. A cenzura ugyanis „Bizánc” előadását már engedélyezte, de a játszási engedélyt a szöveg abban a formában kapta meg, a melyben legutoljára adtuk. Nem lehetne elkerülni tehát, hogy a cenzurának a visszaillesztendő részletet is bemutassuk s attól tartok, hogy ez a cenzurát figyelmessé, aggodalmaskodóvá tehetné, esetleg arra birná, hogy ez után már magát a darabot se engedélyezze, a mi a szinházat (az előadást megelőző napon amugy is sulyos körülmények közt) nagy zavarba hozná. Azt hiszem, természetesnek találod skrupulusomat s nem veszed rossz néven, ha arra kérlek, hogy e tekintetben adj egy kis haladékot. Egy két hónap mulva, remélem, már ugy adhatjuk, mint régebben.

A szombati „Bizánc”-előadásra már nincs más páholy, csak az enyém, a melyet a legnagyobb készséggel ajánlok fel. Ha nem is Te magad akarod igénybe venni, kérlek, rendelkezzél vele. Ennek persze nincs jegye, de a kik eljönnek, csak hivatkozzanak arra a páholynyitogatónál, hogy az igazgatói páholyt fogják igénybe venni.

Nagyon örülök, ha szolgálatodra lehetek és kérlek, nézz be hozzám, a mikor ez nem esik terhedre, mert megint szeretnék beszélni Veled a „Fekete lovas”-ról és egyebekről.

Szívből üdvözöl igaz hived

Ambrus

370

Huszár Károly - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter hivatalos levélpapirján.]

Budapest, 1919. nov. 16.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Felhívták figyelmemet Jeszenszky Gyulának a „Gyermek” cimű színdarabjára, amely Igazgató Urnál van benyujtva előadásra.

Arra kérem Igazgató Urat, sziveskedjék engem a darab qualitására nézve tájékoztatni.

Őszinte tisztelettel vagyok kész hive

Huszár

371

Ambrus Zoltán - Huszár Károlyhoz

[1919. nov. 20. körül]

M[élyen] t[isztelt] Kegy[elmes] Uram,

Jeszenszky Gyula „A gyermek” cimü 3 felvonásos társad[almi] szinmüvéről jelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

A szerző leginkább feltünő tulajdonsága: olvasottsága és lelkes fogékonysága minden müvészet iránt. Ez a fogékonysága akkora, hogy tollat - legalább ma még - inkább az impressziók és a reminiszcenciák vezetik, mint az eredetiség.

Maga a darab ideológiájával a francia drámairás ujabb és gyöngébb produktumaira emlékeztet, Bernstein s a hozzá hasonlók darabjaira, a nélkül, hogy a magyar szerző ezek technikai ügyességével rendelkeznék. A cselekvés, melynek antecedenciái homályosak, olyan fordulatokból alakul ki, a melyek megmagyarázásához nagy lélekfestő erő kellene s a szerző nyilván nem tartozik azok közé, a kiknek a psychológia iránt való érzék egyik erősségük. Alakjai sablonosak, élettelenek; régóta ismert képek halvány lenyomatai. Egyik figurája minden jóakaratu beavatkozásával csak bajt okoz azoknak, a kiken segiteni akar; ez a darab bölcse, „raissonneur”-je. Ennek az alaknak az elmésség látszatáért való szüntelen fáradozása - sok mesterkéltség árán - a nagyon kritizálható paradoxonok egész sokaságát mondatja a szerzővel s mennyire nem magyaros ez az elméskedés! Általában, a darabban nincs semmi - a szereplők nevét, egy pár helynevet, s néhány magyar kiválóság említését kivéve - a mi arra vallana, hogy ez a mű magyar iró munkája.

A mi a dráma fölépitését illeti, erre nézve jellemző, h[ogy] az I. felvonásban az asszony, a II-ikban a szerető, a III-ikban a férj látszik a főalaknak. Mi több: kétszer is megtörténik, hogy a szerző hosszan elidőzik a nyugalmasabb helyzeteknél s mikor a feszültség, az érdekesebb jelenet következnék, elhallgat, lebocsáttatja a függönyt, hogy a következő felvonásban ismét a nyugalmasabb helyzetet mutathassa. Éppen azt tünteti el a szinről, a mitől a legtöbbet várhatná.

A darabban van egy és más (gondolatok, mondások, passzusok, egyes megfigyelések, a dialogizálásban néhol megcsillanó kifejezésbeli könnyedség) a mi irói tehetségre vall. Hogy szerzőt tehetsége a drámairásra predesztinálja-e, ebből a kísérletből - mely nincs olyan szinvonalon, hogy a N[emzeti] Sz[inház]-ban előadható volna, véleményem szerint még nem lehet megállapitani.

372

Ambrus Zoltán - Wlassits Gyulához

[A Nemzeti Szinház levélpapirján.]

B[uda]p[est], 1919. nov. 21.

Igen tisztelt Báró Ur!

A M. O. V. E. budapesti osztályának elnöksége „nyomatékosan” kivánja, hogy Vályi Nagy Géza főhadnagy ide zárt ódáját a 23-iki diszelőadáson „föltétlenül” szavaltassam el.

Szives döntést kérnék arra nézve, hogy a nyomatékos hangu megkeresésnek eleget tegyek-e?

A mennyiben a Báró Ur szükségesnek tartja Pekár miniszter Ur ő Exc[ellenc]iája megkérdezését s a döntés ugy fog szólni, hogy a főhadnagy ur ódáját el kell szavalni: arra nézve is kérnék szives utasitást, hogy az ódát ki szavalja el? Garamszeghy?

Tekintettel arra, hogy abban az esetben, ha a műsorba be kell illeszteni az ódát, ezt valakinek be kell tanulnia s az előadásig már kevés az idő, nagyon kivánatos volna, ha a határozatot minél előbb megkaphatnám.

Bocsánatot kérek, hogy nem személyesen jelentkezem, de erősen meghültem s remélem, hogy a Báró Ur nem veszi rossz néven ezt a mulasztást, noha ezzel talán alkalmatlanságot okozok.

Tisztelő igaz hive

Ambrus

Igenlő esetben az óda visszaküldését is kérném.

373

Váradi Aranka - Ambrus Zoltánhoz

[Cimeres levélpapiron.]

B[uda]p[est], [1919.?] dec. 15.

Mélyen tisztelt Igazgató Uram, személyesen mentem volna Magához, de a tegnap délutáni kivágott-ruhás „Nők barátja" influenzás végigjátszása oly rekedtséget eredményezett hogy szólni se tudok most. Ezért irok:

Az „Ujság" vasárnapi száma egy commünikét[!] hoz, mely a „Bábjáték" reprizének mihamarabbi szinrekerüléséről ad hirt. - Nem tudom hivatalos-e ez a hir? ha igen, azzal a kéréssel járulok Maga elé, kedves jó Direktorom mindenkor tapasztalt jóságára és megértésére emlékezve, hogy, amig a fütési viszonyokkal ilyen mizeriák vannak ne tüzze sorrendre ezt a folyton mélyen kivágott estélyi ruhákban játszó darabot. - Képtelenség bármi jót, müvészit produkálni akkor, amikor az ember meztelen hátán, vállán, karjain jeges léghuzat-keresztezések adnak találkát egymásnak a nyilt szinpadon játék közben; amikor az ember szerepét mondva, csupán veszélyben forgó egészségére tud gondolni nem arra amit játszik és irigyli a földszinten és nézőtéren bundában ülő nézőközönséget. -

Szerencse, hogy a müsor ugy alakul most, hogy meggyógyulásomhoz van időm. Nagyon kérem Direktor urat, hogy e két hét alatt még az esetleges próbák alól is mentsen fel.

Szeretettel üdvözli igaz hive

Váradi Aranka

374

Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához

[A Nemzeti Szinház igazgatójának levélpapirján.]

[1919. dec.]

Igen tisztelt Barátom!
Kegyelmes Uram!

A fizetésjavitási tervezetet elkészitettem. Hogy a szinháznál ne lássák, legépelés végett az Operába küldtem át s egyben megkértem a Gazdasági Főnököt, szerelje fel minden szükséges kimutatással és ugy küldje el a Minisztériumba.

De, kérlek, engedd meg, hogy ez alkalommal megemlítsek valamit, a mi bizonyára elkerülte szives figyelmedet, illetőleg, hogy egy kéréssel terheljelek.

Odrytól hallom, hogy a Minisztérium tervezetemet a Budapesti Színészszövetség és a Nemzeti Szinház kiküldöttjei elé szándékozik terjeszteni - megvitatás végett. Ha ez csakugyan igy volna: egy kissé különösnek találnám.

Régebben az volt a gyakorlat, hogy ha valamely nemzeti-szinházi ügyben kérvényezők keresték meg a Minisztériumot, a kérvényezők maguk precizirozták azt, hogy mit kérnek. A Minisztérium aztán, vagy meghallgatta a Nemzeti Szinház igazgatóját vagy nem, vagy figyelembe vette az igazgató javaslatát, vagy nem vette figyelembe, de ugy döntött, hogy a Nemzeti Szinház igazgatójának nem kellett a kérvényezők szolgálatára állania, - döntött a nélkül, hogy a kérvényezők a Nemzeti Szinház igazgatójának javaslatát felülbirálhatták volna.

Hogy a Budapesti Színészszövetség és a Nemzeti Szinház kiküldöttjei kényelmesebbek voltak annál, hogy maguk precizirozták volna, mit kérnek, s a helyett nehezen összeegyeztethető utasitásokat adva, a Nemzeti Szinház igazgatójával szolgáltatják ki magukat - ez még hagyján. De hogy a Budapesti Színészszövetség és a Nemzeti Szinház kiküldöttjei felül akarják bírálni a Nemzeti Szinház igazgatójának javaslatát - a melynek személyi dolgokat érintő részleteiről tudniok sem volna szabad - hogy a Nemzeti Szinház igazgatójának javaslatát Huszár Pufi, az Orfeum tagja és a Szinészegyesület más kiküldöttjei, továbbá a Nemzeti Szinház tagjai vitassák és birálgassák, noha a szinházi törvények tiltják, hogy a tag az igazgatónak bármely intézkedését birálgathassa - ezt már nem tartom összeegyeztethetőnek a Nemzeti Szinház igazgatói állásának tekintélyével.

Azt hiszem, a terv csak ugy vetődhetett fel, hogy abban a pillanatban, a mikor Tőled ezt kérték, elkerülte figyelmedet, micsoda anomália volna, ha a Nemzeti Szinház igazgatójának a Nemzeti Szinház legintimebb ügyeire vonatkozó - és alapjában nem is tőle eredő - tervezetét idegen szinházak tagjai és érdekelt nemzetiszinházi tagok birálgathassák.

Azért tisztelettel kérlek, légy kegyes intézkedni, hogy a Minisztérium tervezetemet csak információszerzésre használja fel, de - akár figyelembe veszi, akár nem - ne vesse oda olyanok kritikájának, a kik e tervezetről úgy sem mondhatnak elfogulatlan birálatot, részben tájékozatlanságból, részben azért, mert hiszen legerősebb anyagi érdekükről van szó.

Kérlek, bocsásd meg, hogy e sorokkal terhellek, és fogadd igaz tiszteletem nyilvánitását, a mellyel maradtam régi hived

Ambrus Zoltán

375

Pekár Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[Vallás és közoktatásügyi politikai államtitkár fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1919. dec. 31.

Tisztelt Barátom!

Értesültem, hogy Graziani tábornok és a francia misszió óhajának megfelelően a Nemzeti Szinház jövő héten a Tartuffe-öt adja elő.

Légy szives értesits engem az előadás napjáról, hogy a kormánykörök figyelmét az előadásra idejében felhivhassam és hogy az egyes kormányférfiaknak megfelelő páholyok lefoglalhatók legyenek. -

Igaz tisztelettel kész hived

Dr. Pekár

376

Márkus Emma - Ambrus Zoltánhoz

St Moritzdorf, 1920. jan. 17.
Villa Guardamunt

Igen tisztelt kedves Igazgató Ur

Remélem hogy mire levelem kezébe jut, már én is közeledem hazafelé. Nagyjában itt nem-sokára elkészülünk a dolgokkal s mihelyt mindent becsomagoltunk s a házat átadtuk, utra kelünk. Waslaw még nincs szállítható állapotban, ezt azonban nem fogjuk bevárni a kis babát azonban magunkkal visszük ugy hogy Romola amint Waslawot utra lehet engedni, egy orvos és ápoló kiséretében utánunk jön. - Az orosz passusokat is már elküldtük rég Bernbe, ezeknek elintézése azonban egy kicsit hosszabb időt vesz igénybe mert a dolog complicalt. De elutazásunkat ez nem fogja hátráltatni, Oscar t. i. előre mindent elintéz, hogy Romolának ha nem is leszünk már itten, ebben az ügyben se maradjon semmi tenni valója. Ő annyira megviselt és gyenge, hogy képtelen bármit is elintézni. Remélem, hogy a vasuti közlekedés sem fog fennakadást előidézni s így mihamarabb otthon lehetek s kipihenhetem magam amire nagyon rászorultam, mert hiszen a sok izgalom bánat és munka mellett még hazulról hozott influenzám is kinoz. Alig várom már hogy ujra játszhassam ugy érzem hogy ezentul ez lessz igazán nyugodt és boldog pillanatom.

Kérve-kérem kedves jó Igazgató Uramat, ha netalán pár napi késéssel érkezném haza ne nehezteljen, nézze el, és tudja be annak, hogy leányomat életének talán legszenvedésteljesebb s legválságosabb pillanatain segitem keresztül.

Nem ismételhetem eléggé, hogy milyen mélységes hálát érzek jóságáért s azért, hogy ezekben a nehéz időkben olyan szeretettel könnyitette meg anyai kötelességem teljesitését.

Szivből üdvözlöm Mindnyájukat kiváló tisztelettel hálás hive

P. Márkus Emma

377

Iványi Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház levélpapirján.]

[1920. jan.]

Kedves Igazgató Uram, Péchy kétségbe van esve, hogy kibontottam a pénztári jelentést tartalmazó borítékot; fél, hogy elcsapod.

Kérlek, bocsáss meg, *neki*, a miért nem akadályozta meg karhatalmi erővel bűncselekményemet, *nekem*, a miért a bünt elkövettem.

Szeretettel üdvözöl igaz hived

Iványfi Jenő

378

Kóbor Tamás - Ambrus Zoltánhoz

[Az Ujság levélpapirján.]

1920. márc. 31.

Nagyrabecsült Uram,

tisztelettel kérem, hogy a nemzeti háznál[?] levő *Agáta nővér* és *Rózsával a gomblyukban* cimü darabjaimat vissza adni sziveskedjék. Az ismert viszonyok kérésemet is, a teljesítését is eléggé megokolják.

Igazgató Urnak változatlanul őszinte tisztelője

Kóbor Tamás

379

Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz

1920. ápr. 2.

Igen tisztelt kedves Igazgató Ur, - gondolom, hogy még viseli a Klasszikus Regénytár szerkesztői tisztét és ennélfogva jó helyre fordulok a kérésemmel. Betegségem hosszu délutánjait azzal mulatom, hogy leforditom Dickens „The old curiosity shop" cimű regényét. Nagy kötet, nagy munka, őszre készülök el vele. Már most: nem az a kérésem, hogy a Klasszikus Regénytár látatlanban elfogadja ezt a munkát, sem az, hogy erre megbizást kapjak. Hanem: mivel megtörtént már, hogy két különböző ember egymás tudta nélkül dolgozott ekkora munkán s egyik pár nappal megelőzvén a másikat, ennek minden fáradsága kárba veszett, arra szeretném megkérni Igazgató Urat, adjon nekem a vállalat erre a forditásra erkölcsi opciót minden kötelezettség nélkül. Vagyis: más ne kapjon megbizást erre a forditásra, mig én a kész munkámat be nem mutattam. Ha a Klasszikus Regénytár akkor majd nem reflektál rá, még mindig módomban lesz a Pallasnál kiadatni. De a K.[lasszikus] R.[egénytár] az egyetlen vállalat, amelyről feltehetem, hogy véletlenül éppen ennek a könyvnek a leforditásával foglalkozik többek közt.

Örömmel hallom, hogy Igazgató Ur egészsége helyreállott. Ámbár az állása most olyan bosszuságokkal járhat, hogy talán jobb volna be nem járni a Nemzetibe. Én boldog vagyok, hogy nagybetegen ugyan, de elzárkózhatom mindentől.

Igaz tisztelettel és a régi ragaszkodással üdvözli

Harsányi Zsolt
V. Wahrmann-utca 13. fsz. 2.

380

Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához

[1920. ápr.-máj.]

Igen tisztelt Barátom!

Ismerve egyrészt a N[emzeti] Sz[inház] irányában való nagylelkü jóindulatodat, másrészt minden munkabirást megtörő elfoglaltságodat, kötelességemnek éreztem, hogy a N[emzeti Sz[inház] képviseletében se kérjek Tőled kihallgatást olyankor, a mikor ez egyátalán elkerülhető, és soha se folyamodjak audiencia-időért nagyobb mértékben, mint a mennyire erre a N[emzeti] Sz[inház] érdeke rákényszerit.

Ettől a kötelességérzettől indíttatva rajta voltam, hogy a N[emzeti] Sz[inház]-ra vonatkozó óhajtásaimat lehetőleg olyanok közvetitésével fejezhessem ki, a kik amugy is szerencsések lehettek intézkedéseidet kikérni és a kik irántam való szivességből - óhajtásaimat olyankor terjeszthették elő, a mikor ezzel időből csak pár percet kellett elrabolni.

Most azonban be kell látnom, h[ogy] kötelességmulasztás volna, a Nemzeti Szinh[áz]-zal szemben, ha elhallgatnám, hogy hosszabban kellene előterjesztést tennem a N[emzeti] Sz[inház] ügyeiről. Talán tévedek, de abban a meggyőződésben vagyok, hogy a N.[emzeti] Sz.[inház] vitális érdekei kivánják meg, hogy előterjesztésem megtételét ne halasztgassam későbbi időre. Azt hiszem, a N.[emzeti] Sz.[inház]-nak anyagi érdeke is, de magasabbrendű érdekei is megkövetelik tőlem, hogy részletesebben és összefoglalólag közöljem Veled a N.[emzeti] Sz.[inház] jövőjére vonatkozó aggodalmaimat.

Azért, bármennyire nehezemre esnék, ha ugy találnád, hogy ezzel igazi szükség nélkül molesztállak, kérnem kell, légy kegyes módot nyujtani rá, hogy jelentést tehessek arról, a mit a N.[emzeti] Sz.[inház] veszedelmének látok és hogy e célból egy órai audienciát kaphassak. Ugy vettem észre, a minisztériumban, a hol Téged naponta száz kérvényező zaklat, ez alig lehetséges, de ha lesz olyan kegyes, és megjelölöd a helyet és időt, a hol és a mikor ezt nagyobb alkalmatlanságok nélkül tehetem, talán teljesíthetem kötelességemet a nélkül, hogy ezzel nagy kényelmetlenséget okozzak Neked.

A magam érdekében soha se állanék elő ilyen szerénytelen kéréssel. De annak tudata, hogy a N.[emzeti] Sz.[inház] érdekében kész vagy áldozatokra is, remélnem engedi, hogy kérésem elől nem fogsz elzárkózni.

381

Ambrus Zoltán - Chmilevsky Endréhez

[A Nemzeti Szinház levélpapirján.]

Budapest, 1920. máj. 7.

Igen tisztelt Főnök Ur!

Örömmel hallom, hogy gyöngélkedése már elmult. Így lelkifurdalás nélkül kérhetem - bár nem szivesen zaklatom - kegyeskedjék ügyemet a Minisztériumban még egyszer szóvá tenni s kifejezésre juttatni azt az óhajtásomat, hogy ez a régóta huzódó ügy, tekintettel az alábbiakra, már a legközelebbi napokban elintéztetnék.

Az orvosom ugyanis azzal fenyeget, hogy nagy baj lesz belőle, ha már legközelebb, inkább holnap mint holnapután, nem megyek ki legalább a Svábhegyre, a honnan bejárhatok a hivatalomba. Most csak a nagy mennyiségű lázellenes szer tart talpon (így is minden nap jelentékeny a hőemelkedésem), de a lázellenes szereket nem szedhetem tovább s most már csak egy orvosságom lehet: a levegő. Erre való tekintettel kerestettem és találtam lakást a Svábhegyen, de arról, hogy ezt lefoglalom-e, nemcsak azonnal nyilatkoznom kell, hanem egyszersmind nagyobb összegű pénzt kell letennem, hogy a lakást biztosíthassam.

Tavaly, a mikor a szinház minden tagja hozzájutott a szabadságához, én egy félnapra se mozdulhattam el az irodámból, mert a fizetésrendezés kérdéséről kellett tárgyalnom a különböző időben vakációzó tagokkal. És az egészségem megromlását nem tulajdoníthatom másnak, csak annak, hogy immár két éve semmi pihenésem. De most már nem csupán az egészségemről, hanem ugy látszik: az életemről van szó. Igen tisztelt Főnök Ur tudja, hogy kötelességteljesités dolgában mindig mindenre kész voltam s a javadalmazásom kérdését illetőleg soha se szerénytelenkedtem. Pénzről soha se beszéltem a legujabb időkig. De a mikor ennyire komolylyá vált az állapotom, nem maradhatok többé „néma gyerek". Remélem (hiszen csak biztató szavakat hallottam, mikor a kérésemet előterjesztettem), hogy a Minisztérium nem fog elzárkózni az elől, a mi minden méltányosság szerint megillet.

A sürgetésért szives elnézését kérve, remélem, nem veszi rossz néven, hogy alkalmatlanságot okozok.

Tisztelő igaz hive

Ambrus

382

Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz

1920. máj. 25.

Kedves Barátom!

Meghökkentő és szinte érthetetlen tapasztalatok ellenére is megmaradva abban a szilárd meggyőződésben, h[ogy] a N[emzeti] Sz[inház]-ról szóló birálataidnak nem lehet más mozgatója, csak a N[emzeti] Sz[inház] szeretete és nem lehet más célja, mint a jóakaratu tanácsadás:

Tisztelettel kérlek, légy kegyes alkalmat adni nekem arra, h[ogy] felvilágosithassalak, mennyire megtévesztenek azok, kik Téged a N[emzeti] Sz[inház] belső életéről informálnak és mennyire hemzsegnek a tévedések azokban a megállapításokban, a melyekre birálataidban ugy hivatkozol, mintha tények sorozatát emlitenéd, - továbbá, h[ogy] más dolgokban, a melyek egyike-másika csakugyan tény, s a melyeket Te - a körülmények ismerete hijján - szigoruan megrossz, mennyire nincs semmi megróni való.

Abban a reményben, h[ogy] kérésem teljesítése elől nem fogsz elzárkózni, maradok tisztelő hived

A[mbrus] Z[oltán]
Nagymélt[óságú] Szász Károly urnak

383

Gál Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház fejléces levélpapirján.]

[1920 máj. 27.]

Nagyságos igazgató ur!

Ma d. e. kerestem N[agy]s[á]godat az irodában, hol azt mondták, hogy a Ministeriumban van, s mert helyzetem sürgetett, - amennyiben napok óta pénz nélkül vagyok - eladnivalóm pedig már nincs; nem tudtam más kiutat, minthogy a főnök urnak irtam egy levelet, melyben szorongatott helyzetemre hivatkozva kértem - utaltasson ki számomra sürgősen ötezer korona előleget, hogy a gagé rendezéséig ne éhezzünk a családommal; mert én már másképen segiteni magamon nem tudok. Ezzel igazolom eljárásomat, hogy nem várhattam be N[agysá]god megérkezését és kérem ez ügyben szives támogatását.

Őszinte nagyrabecsüléssel

Gál Gyula

384

Bangha Béla - Ambrus Zoltánhoz

[Központi Sajtóvállalat Részvénytársaság fejléces levélpapirján]

Budapest, 1920. jun. 2.

Nagyságos Ambrus Zoltán urnak

Mélyen tisztelt Igazgató Ur,

engedje meg, kérem, hogy ismeretlenül is felkeressem e sorokkal, s anélkül hogy a Nemzeti Szinház ügyeibe legtávolabbról is beleszólni vagy protekciót gyakorolni akarnék, arra a kijelentésre szorítkozzam, hogy amennyiben Bihari Ákosnak a Szinház tagjai közé való felvételéről volna szó, részemről ennek keresztény és nemzeti szempontból semmi akadályát nem látnám. Biharit évek óta - s nem csupán a keresztény kurzus idején - mint hithű és lelkes katolikust ismerem, s hibának tartanám, ha ennek dacára származása révén kirekesztenék az igaz és őszinte keresztények sorából.

Őszinte tisztelettel Igazgató Urnak hive

Bangha Béla

385

Ambrus Zoltán - Heinrich Gusztávhoz

[1920. jun. 12-13.]

K[edves] B[arátom]!

Nem tudom elmondani, milyen jól esik nekem, hogy - annyi viszontagság és forgandóság közepett! - állandónak találom azt a rendkívül kedves és gyöngéd figyelmességet, a melylyel ujra meg ujra táplálod a művelődés és a tájékozódás irányában való nosztalgiámat. A milyen megtisztelő ez rám nézve, olyan mély hálát érzek Veled szemben és kérlek, engedd meg, hogy legalább ezekkel a sorokkal fejezhessem ki először is a hálaérzetemet és másodszor szomorúságomat, hogy az események megfosztottak a Veled való gyakori találkozás lehetőségétől. Abban a reménységben, hogy majd csak vissza fog térni ez a régóta nélkülözött lehetőség is, kérlek, fogadd sokszoros köszönetemmel régi ragaszkodásom nyilvánitását.

Hálás hived

A[mbrus]

386

Heinrich Gusztáv - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1920. jun. 16.

Kedves barátom!

Nagyon köszönöm tegnap vett szives soraidat, melyekben „érdemeimet" erősen tulozod. Csak egy kis örömöt és szórakozást akartam neked juttatni - egy szinházigazgató ugyis nagyon rászorul egy kis örömre. Remélhetőleg őszszel ismét megkezdhetjük szerény vacsoráinkat, ha t. i. meg tudjuk fizetni.

Kedves nőd kezeit sokszor csókolva szivesen üdvözöl igaz hived

Heinrich Gusztáv

387

Ambrus Zoltán - Nadányi Emilhez

[1920. szept. eleje]

Igen tisztelt Szerk[esztő] Ur!

A N[emzeti] Sz[inház]-at soha sem irányitja a kasszaszempont, de azokat a darabokat, a melyek már hosszabb idő óta nem vonzanak és a legkisebb bevételt produkálják, csak akkor lehet műsoron tartani, ha ezt az áldozatot vagy az irodalmi érték, vagy a nemzeti érzés, vagy mind a kettő igazolja. Az *Otthon* irodalmi értéke legalábbis vitás; idegen darab, és nem a legméltóbban reprezentálja a német drámairodalmat. Méghozzá: néhány szereplőjét ki kellene cserélni, a mi több próbát kiván és arra, hogy egy régi műsordarab próbái foglalják le a szinpadot, az ujdonságok és a reprizek előkészületei csak ritka alkalmakkor engednek időt.

Mindamellett egy ilyen alkalommal, a műsor változatossága érdekében és abban a föltevésben, hogy a régibb idő óta pihentetett *Otthon* most már nagyobb érdeklődéssel fog találkozni, mint a darab utolsó öt-hat előadása, elő akarom adatni az *Otthon*-t is, de a kedvező alkalmat meg kell várni. Azt hiszem már a közel jövőben rákerülhet a sor, hogy az Otthont ujra műsorra tüzhetem és a műsoron tarthatom mindaddig, mig valamelyes érdeklődés mutatkozik iránta vagy legalább előadása iránt.

Kérem, igen t[isztelt] Szerk[esztő] Urat, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánítását.

388

Ambrus Zoltán - Wlassics Gyulához

B[uda]p[est], 1920. szept. 10.

Méltóságos Kormánybiztos Ur!

Az Orsz.[ágos] Szinmüvészeti Tanács 65/1920 sz. a.[latt] közölt javaslatára észrevételeim a következők:

Bizonyára az volna az ideális állapot, ha a N[emzeti] Sz[inház] tagjai a N[emzeti] Sz[inház]-on kivül sehol sem lépnének fel. De tekintetbe kell venni anyagi helyzetüket. Azok a fizetések, a melyekre a Tanács mint uj magas fizetésekre hivatkozik, kisebbek, mint a régi (a háboru előtti vagy a háborus) fizetések voltak, mert az árviszonyok rendkivüli eltolódása és a pénznek szinte katasztrofális elértéktelenedése következtében kevésbbé fedezik a fő-életszükségleteket, a megélhetést kevésbbé teszik lehetővé, mint a régi, kisebb összegek. És mig a legnagyobb fizetésű tagoknak is gondot okoz az élelem és a ruházkodás kérdése, a magánvállalkozások a mellékesen és hamar elvégezhető munkáért, olyan dijazást kinálgatnak a N[emzeti] Sz[inház] tagjainak is, a mely sokszorosan több, mint a fizetésük. Ujabban egyre gyakoribb dolog, hogy a jobb nevü nemzeti szinházi tagok egy hónap, sőt néha egy hét alatt minden megerőtetés nélkül többet kereshetnek, mint a mennyit a N[emzeti] Sz[inház]-ban egy évi munkájukért kapnak. Ha tehát ilyen körülmények között, a N.[emzeti] Sz.[inház] ridegen elzárkóznék az elől, hogy tagjai másutt is kereshessenek - legalább olyankor, a mikor a N[emzeti] Sz[inház] nem, vagy csak kevéssé foglalkoztatja őket - ennek kétségtelenül az lenne a következése, hogy a N[emzeti] Sz[inház]-tól sorra megválnának legjobb tagjai s a N[emzeti] Sz[inház]-nál csak azok maradnának, a kik másutt nem kellenek.

Következésképpen: nem volna ajánlatos törvénnyé tenni a javaslat 2.-ik pontját, mely igy szól: „nemzeti szinházi tag budapesti rendes szinházban csak a szünetben léphet fel.” Eddig se volt gyakori dolog, hogy a N[emzeti] Sz[inház] tagjai a játékidőben is vendégszerepelhettek valamely más budapesti színházban, mert a N[emzeti] Sz[inház] játékrendje ezt csak igen kivételes esetekben engedheti meg. De a N[emzeti] Sz[inház] érdekében továbbra is fentartandó az az uzus, hogy az igazgatóság esetről-esetre birálja el, megadhatja-e az engedélyt a másutt való szerepléshez, azzal a föltétellel, hogy ez csak olyankor történhetik meg, a mikor az engedélyt kérőnek a N[emzeti] Sz[inház]-ban nincsen elfoglaltsága. Meg kell jegyeznem, hogy az engedély eddig is mindig ezzel a föltétellel adatott meg, és az igazgatóság ügyelt rá, hogy a vendégszereplés ne alterálja a tagot nemzeti szinházi kötelezettségének teljesitésében. Meg kell jegyeznem továbbá, hogy az engedély eddig is csak olyan tagoknak, adatott meg, a kiket a N[emzeti] Sz[inház] abban az időben vagy egyátalán nem, vagy csak kevéssé tudott foglalkoztatni.

A javaslat 3-ik pontja ellen („Olyan szerepet, melyet a N.[emzeti] Sz.[ínház]ban adott, más b[uda]pesti szinházban egyáltalában nem játszhat el”) nincsen semmi észrevételem.

Hozzájárulok a javaslat 1. pontjához, mely igy szól: „Nemzeti szinházi tag kabarében, orfeumban stb. sem a szünidőben, sem a szezon alatt nem léphet fel.” Ehhez azonban miniszteri rendelet szükséges és ebben a rendeletben is kivételt kell tenni az olyan taggal, a kinek ahhoz való jogát, hogy kabarében is felléphessen, szerződés biztosítja. A N[emzeti] Sz[inház]-nak csak egy ilyen tagja van: Rózsahegyi Kálmán, a kinek szerződése lejártáig (1923. junius 30-ig) joga van a kabarében való szerepléshez. (Megjegyzendő: 1. annak idején a N[emzeti] Sz[inház]nak érdekében állott, hogy elfogadja ezt a szerződéses kikötést. Mert vagy hatvanezer koronával nagyobb fizetést kellett volna adnia, vagy elvesztette volna Rózsahegyit, a kinek a pótlásáról gondoskodni akkor egyátalán nem lehetett s ma is bajos volna. 2.

Rózsahegyit e jogának gyakorlása soha sem zavarta nemzeti-szinházi kötelezettségének kifogástalan és pontos teljesítésében.)

A javaslat 4. pontjához („Szinészek és rendezők nem vállalhatnak más szinházban, kabarénál, filmvállalatnál stb. állandó jellegű elfoglaltságot, pl. müvezetés, szellemi irányitás, rendezői tevékenység, dramaturgi állás stb.") - *elvben* hozzájárulok. De itt is helyénvalónak tartok *egy* kivételt. Hevesi Sándornak ugyanis szerződése biztositja azt a jogot, hogy a mennyiben nemzetiszinházi elfoglaltsága megengedi, másutt is foglalkozhassék hasonló vagy bármely más munkával. Hevesi szerződése ugyan 1921. jun. 30.-án lejár, de figyelembe kell venni, hogy Hevesi ama nemzetiszinházi tagok egyike, a kik a legkönnyebben kapnak másutt fizetésénél sokkal nagyobb honoráriumot nyujtó munkát és hogy Hevesinek a N[emzeti] Sz[inház]-tól való megválása a N[emzeti] Sz[inház]-ra nézve nagy veszteséget jelentene.

A javaslat 5-ik pontjához hozzájárulok. Itt csak azt jegyzem meg, hogy: 1. A N[emzeti] Sz[inház]-ban eddig is kötelező volt, hogy a tag, a ki filmfelvételben óhajtott szerepelni, ehhez kikérje az igazgatóság engedelmét, - 2. hogy a filmezést a magánszinházak kollektiv szerződése minden szinházi tagnak megengedi.

Kérem Méltóságodat, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánitását

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

389

Ambrus Zoltán - Császár Elemérhez

B[uda]p[est], 1920. okt. 3.

Igen tisztelt Ügyvezető Alelnök Ur!

Az Orsz.[ágos] Szinmüvészeti Tanács 72/1920. sz. felhivásának megfelelően csatoltan van szerencsém elküldeni a szinház tagjainak névsorát.

A mi az Orsz.[ágos] Szinmüvészeti Tanácsnak a kettős szereposztásra vonatkozó szives javaslatát illeti: legyen szabad rámutatnom arra, hogy igazgatói működésem kezdetétől fogva mindig az a törekvés vezetett, a melyet a Tanács figyelmembe ajánl. A N[emzeti] Sz[inház] müsorán állandóan szereplő hazai és idegen klasszikus daraboknak minden nagyobb szerepét két vagy több előadó tudja és játszsza, de szélesebb körben is igyekszem érvényesiteni a kettős szereposztás elvét, már csak azért is, hogy a tagok ambiciója kellő kielégülést találhasson. Minthogy azonban a kettős szereposztásnak még nagyobb arányokban való kiterjesztése kétszer annyi próbát, tehát kétszer annyi munkát feltételez, az elv érvényesitésére határt szab egyrészt a tagok munkateljesitő képessége, másrészt az a körülmény, hogy eredményesebb próba csak a nagy szinpadon tartható, mert a Népszinház épületének háziszinpada jóformán csak emlékpróbák tartására alkalmas. De különben is: a kettős szereposztás elvének minden vonalon való érvényesitése a legtöbbször munkafecsérlést jelentene s ez okból nagy müsoru szinházakban nem is szokásos (kivéve a dalmű szinházakat, a hol a nagy müsor legfeljebb 30-40 dalművet jelent.)

Áttérve a Fáy Szeréna jubileumára vonatkozó szives javaslatra, közölnöm kell Fáy Szerénának azt a kérelmét, hogy jubileuma november havában ünnepeltessék meg s ez alkalommal olyan eredeti szomorujáték kerüljön szinre, a mely állandóan műsoron van. Azt hiszem, a Tanács nem fogja kifogásolni, ha a jubiláns kérelmét teljesitem.

Végül tisztelettel értesitem Méltóságodat, hogy szóbeli megállapodásunk értelmében: a főpróbák alkalmával a földszint [...?]számu páholy az idén is az Orsz.[ágos] Szinművészeti Tanács rendelkezésére áll, a mit különben a meghivó elküldésével minden egyes esetben jelezni fogok.

Kérem Méltóságodat, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánitását

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

390

Ferenczi Zoltán - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], 1920. nov. 8.

Kedves Barátom!

Együtt folytatott megbeszélésünk értelmében tettem jelentést tegnap a Kisf[aludy]-Társ[aság] Shakesp[eare]-Bizottságában. Ehhez képest, szives igéretedre támaszkodva azt határozta a bizottság, hogy

A *Vihar* előtt Voinovich Géza,

Romeo és Julia előtt Szász Károly,

Julius Caesar előtt Beöthy Zsolt fognak 20-20 perces előadást tartani.

Méltóztassál ennyit egyelőre szives tudomásul venni. Előre is a legmelegebb köszönettel vagyok tisztelő igaz hived

Ferenczi Zoltán

391

Álgya Papp Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[József főherczeg tábornagy szárnysegédének levélpapirján.]

Budapest, 1920. nov. 20.

Méltóságos Uram!

József főherczeg Tábornagy Ur Ő kir. Fensége magas megbizásából van szerencsém az Ő kir. Fenségéhez beküldött szindarabot a csatolt levéllel oly felkéréssel megküldeni, hogy a darabról véleményt alkotni s azt velem közölni méltóztassék. -

A darab itt elolvasva *nem* lett, miután azonban a darabnak esetleges jövedelme - a Fenséges Ur szivéhez nőtt s a harctéren elesett ritka derék és vitéz 39-es bakák hátramaradottjainak jutna - kéri Őfensége Méltóságodat, hogy a darabról nagybecsü véleményét, a darab szives visszajuttatása mellett, ide közölni kegyeskedjék.

Fogadja Méltóságos Uram, legőszintébb tiszteletem jelentését, mellyel vagyok készséges hive

Álgya ezredes

392

Némethy Béla - Ambrus Zoltánhoz

Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája.

Budapest, IV. Váci utca 31-33.
6990/920/N.

Budapest, 1920. nov. 25.

Tekintetes Igazgatóság!

Török Imre kisujszállási ref. esperes „Mikulás” cimü irredenta darabját mellékelve azzal a tiszteletteljes kéréssel küldöm meg, hogy azt előadatni és az érte járó 110 koronát hozzánk beküldeni sziveskedjék.

Hazafias üdvözlettel:

Dr. Némethy Béla
osztályvezető

393

Rákosi Viktor - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1920. dec. 11.

Kedves barátom!

Fiamtól, Rákosi Páltól, aki a ti Akadémiátok első éves növendéke, (ha nem ösmered tulajdonitsd rendkivüli szerénységének) arról értesülök, hogy az Elnémult Harangokat müsorra tüzted. Nem is sejted, hogy ez a hir micsoda nehéz követ gördített le a szivemről, mert már huzamos idő óta kinosan töprengek azon, hogy hát csakugyan Ambrus Zoltánnak, az én gyermekkori drámairó pajtásomnak, barátomnak és iskolatársamnak adatott meg az én harangjaimat végképp eltemetni és végképp elnémitani? Holott már oly szépen beilleszkedett a müsorba és tartotta magát. Irni rösteltem, mert mindég az a remény táplált, hogy majd csak eszedbe jutok. És jutottam, fogadd érte köszönetemet. Egyuttal annak a kérésemnek adok kifejezést, hogy a magyar papot Kis Ferenccel játszasd, mert ő volna reá a legalkalmasabb.

A régi szeretettel ölel öreg barátod

Rákosi Viktor

394

Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz

[1920?]

Igen tisztelt Igazgató ur -

az én feledékenységem csodálatos! Mikor Öntől eljöttem, jutott eszembe, hogy Italiából hazajöve egy szép kis bronzreliefet hoztam magammal melyről senki sem tudta megállapítani

reproduktio-e vagy eredeti: antik-e vagy renaissance kori. Ez a kis bronzrelief egy kagylószerű medencét ábrázolt, amely fölött egy szőlőfürt függött. A medence két oldalán egymással szembe fordulva két ifju szatyr áll magas és karcsu s a medence fölé hajolnak, mintha inni akarnának belőle. Ezt azért irom meg, hazajőve most rögtön, mert biztos hogy következő alkalommal elfelejteném s akkor elesnék annak igazolásától hogy az incriminált erotikus szimbolum nem is az én veszedelmesnek mondott fantáziám szülötte, hanem egyszerü - plagium. A relief nincs többé birtokomban. Egy régi jó barátomnak adtam cserébe egy könyvszekrényért - Sajnálom. Szerettem volna megmutatni - Különben ki fogom huzni ezt is. Mindent kihuzok és beleirok amit Ön jónak lát, csak már egyszer kerüljön szinpadra egy darabom a Nemzetiben. Semmit sem tudok amire ugy vágyom mint erre.

A vasárnapot nagyon várva igaz hálával és szivélyesen köszönti

Erdős Renée
I. Kékgolyó u. 20 b.

395

Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Királyi Operaház levélpapirján]

[1921] jan. 21.

Kedves Direktor Uram,

Zadravecz püspök is szindarabot irt, én már olvastam! Mellékelve oly kéréssel küldöm, sziveskedjék mielőbb a Tanácshoz juttatni, melynek itéletében bizom.

Tegnap *Anna Lizát* küldtem a finn iró müvét, azt is sziveskedjék lehetőleg soron kivül kezeltetni.

Szivből üdvözli igaz hive

Wlassics

396

Ambrus Zoltán - Rákosi Viktorhoz

B[uda]p[est], 1921. febr. 10.

Kedves Barátom!

Kérlek, bocsásd meg, hogy december 11-én irt szives soraidra csak most válaszolok. Késedelmem oka: az a meggyőződésem, hogy a Nemzeti Szinház igazgatójának semmit se szabad igérnie, mert soha se tudhatja, hogy módjában lesz-e igéretét beváltania; és ezért: megtartom, a mit nem igértem, de igérgetni nem szeretek.

Az „Elnémult harangok”-at nem én vettem le a Nemzeti Szinház müsoráról, hanem az elődöm. Én 1917. julius 1-én vettem át a Nemzeti Szinház vezetését s az „Elnémult harangok”-at 1916. február 23-án adták utoljára. Bizonyára tudod, hogy ujra műsorra tüzni az olyan darabot a melyet már majdnem másfél év óta nem játszottak, annyi próbát kiván, a mennyire a

szinháznak csak ritkán jut ideje, különösen, ha sok ujdonságot kell bemutatnia, mint igazgatásom első évében. Azóta pedig, sajnos, voltak idők, a mikor az „Elnémult harangok” előadására gondolni se lehetett nem kell mondanom miért. De engedd meg, hogy ne részletezzem, milyen sok akadály állotta utját az „Elnémult harangok” reprizének, csak örömömet fejezhessem ki azon, hogy végre ujra szinre kerülhetett.

A régi szeretettel ölel igaz hived

397

Erdős Renée - Ambrus Zoltánhoz

Buda, 1921. febr. 18.

Igen tisztelt Igazgató ur!

Itt küldöm az átdolgozott drámát. Hát ha Önnek ugy tetszik, és a sors kegyes lesz hozzám életem alkonyán - miután tizenhárom éves korom óta mindég drámákat irok - elérem azt hogy egy darabom szinre kerül.

Nagyon nagyon szeretném tudni: elolvasta e a kis mysteriumot és tetszett-e? Előadásra alkalmas-e?

Az a hitem hogy ez a rossz varázs ami az én darabjaimat sujtja, megszünik, széttörik, ha egyszer egy már kijut a lámpák elé!

Ugye hamar kapok választ?

Igazgató Urat szivélyesen üdvözli, mélyen tisztelő hive

Erdős Renée
Kékgolyó u. 20 b.

398

Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [1]921. febr. 20.

Kedves Zoltán!

Restelem, hogy nagy pontosságom régi jó hirnevén csorba esett. A Bónyi darabjának utolsó levelei mégis csak nálam maradtak le - s most, a csorba kiküszöbölésére irányuló gyors igyekezettel itt küldöm őket. Mea culpa...

De van még egy „culpá”-m. Darabot irtam, mely bünömet veled szemben azzal akarom kiengesztelni, hogy - mint a sokat szidott szegény Szinmüv[észeti] Tanács tagja *nem* adom be a Nemzetihez, vagyis nem oda szándékozom benyujtani. Így viszont feszélyezettség nélkül közölhetem veled, hogy a darab *első felvonását* márc. 2.-án (szerdán) *valószinüleg* felolvasom a Kisf[aludy] Társ[aság]-ban. (Nemz[eti] Muz[eum]) A darab Kármán Fanny-járól szól, - s örülnék, ha - nem mint igazgató, hanem mint kritikus - meghallgatnád felolvasásomat.

Szivből üdvözöl szerető barátod

Szász Károly

399

Ambrus Zoltán - Wlassics Gyulához

B[uda]p[est], 1921. febr. 25.

Méltóságos Kormánybiztos Ur!

A Hadviseltek Orsz[ágos] Gazdasági Szövetsége Gyermekmentő-akció vezetőségének kérelme ügyében a következőket kell jelentenem:

Ujabban különböző társadalmi és kulturális egyesületek javára többször kellett diszelőadásokat vagy különleges előadásokat rendeznünk s ez a N[emzeti] Sz[inház] munkáját igen hátrányosan befolyásolta, mert hiszen az ilyen előadások előkészületei mindig sok munkaerőt és sok munkaidőt vonnak el a szinháztól. Valóságos rendszerré vált, hogyha az egyesületek a közönség adakozó készségéhez akartak fordulni, e célból többnyire a N[emzeti] Sz[inház] helyiségét és személyzetét vették igénybe. Ennek az uzusnak véget kell vetni, ha el akarjuk kerülni a vele járó végzetes következéseket. Kötelességünk megértetni a különböző társad[almi] és kulturális egyesületek vezetőivel, hogy a N[emzeti] Sz[inház]-at nem lehet Vigadószerü helyiségnek tekinteniök és nem kivánhatják, hogy az általuk tervezett előadások előkészületei az amugyis sok nehézséggel küzdő N[emzeti] Sz[inház] művészi munkáját minduntalan zavarják, késleltessék, akadályozzák. A legszentebb célok se menthetik a N[emzeti] Sz[inház] munkaképességének csökkentését és a sokfelé, gyakran tanusitott engedékenység azzal a veszedelemmel jár, hogy a hol innen, hol onnan megszállott N[emzeti] Sz[inház] nemsokára nem lesz képes megfelelni kulturális feladatának.

Azért arra kell kérnem M[éltósá]godat, kegyeskedjék oda hatni, hogy a hasonló kérelmek a jövőben egyátalán ne teljesittessenek.

Arra az esetre, ha a szóban forgó kérelem megtagadása, bármilyen kivánatos is, már nem volna lehetséges, meg kell még jegyeznem a következőket:

A kérelmezők, hogy „diszelőadás”-t rendezhessenek, a N[emzeti] Sz[inház]-nak egy napra való átengedését kérik s folyamodásukban megjegyzik, hogy az előadás szereplőiül „csakis a M[agyar] K[irályi] Operaház és a N[emzeti] Sz[inház] legelső művészei kéretnének fel.” Ebből kitünik, hogy a kérelmezők a diszelőadáson - egyebeken kivül - olyan szindarabot kivánnak a N[emzeti] Sz[inház] művészeivel előadatni, a mely szindarab a N[emzeti] Sz[inház] müsorán most nem szerepel.

Mit jelentene ez a N[emzeti] Sz[inház]-nak? Mindenekelőtt azt, hogy a N[emzeti] Sz[inház]-nak a diszelőadáson résztvevő tagjai a diszelőadás előkészülete idején - vagyis két-három hétig - a diszelőadás próbáival volnának elfoglalva s nem jelennének meg a N[emzeti] Sz[inház] próbáin, mert ha a felajánlott mellékkeresetről nem akarnak lemondani, el kell mulasztaniok a kötelességteljesitést. Vagyis: még abban az esetben is, ha a diszelőadás próbái másutt tartatnának meg - a minthogy ez a N[emzeti] Sz[inház]-ban nem is volna lehetséges - a „legelső müvészek” és nyilván sok müvész hiányában két-három héten át nem tarthatna próbát a N[emzeti] Sz[inház], tehát a N[emzeti] Sz[inház] munkássága két-három hétre fennakadna.

Ez semmi szin alatt, semmi célra nem engedhető meg, s ennek terve ellen a leghatározottabban tiltakozni: kötelességem. De nem engedhető át a N[emzeti] Sz[inház] egyetlen estére sem, mert a N[emzeti] Sz[inház] meghatározott számu előadást köteles tartani, s erre a kötelességére való tekintettel egyetlen napját sem ajándékozhatja el.

A kérelem tehát - ha a teljes elutasitás, bármilyen kivánatos volna, már nem lehetséges, - csakis annyiban teljesithető, hogy: a tervezett diszelőadáson a N[emzeti] Sz[inház] tagjai - talán egyes költemények elszavalásán kivül - csakis olyan darabot adhatnak elő, a mely a Nemzeti Szinház müsorán máskor is szerepel s a melyből egyátalán nem kell próbát tartani.

Természetesen ebben az esetben is a bruttó-jövedelemből a Nemzeti Szinház számára levonandó: 1. a rendes esti előadások bevételének maximuma - 2. a brutto-jövedelem után esedékes vigalmi adó-többlet - 3. a brutto-jövedelem után esedékes tiz százalékos irói részesedés-többlet, s végül 4. a diszelőadással járó minden külön költség.

Nem hallgathatom el, hogy igen kétségesnek tartom, vajon az emlitett föltétellel engedélyezett diszelőadás olyan jövedelmet hajthat-e, a melyből a fentebb felsorolt levonandók levonása után a jótékony célra is maradhat valami - de annak a kérdésnek a tárgyalása, hogy ilyen körülmények közt érdemes-e a tervezett diszelőadást megtartani, már nem tartozik rám. A N[emzeti] Sz[inház] maximális bevétele stb. mindenesetre biztosítandó.

Kiv[áló] tiszt[elettel]

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

400

Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, [1]921. márc. 19.

Mélyen tisztelt, kedves Igazgató Ur,

végre tollat foghatok, hogy megköszönjem, amit már előbb kellett volna, hogy beajánlott a Petőfi-Társaságba s a szavazásra sem röstelt elfáradni, holott ugyanakkor bizonyosan volt ennél fontosabb dolga is.

Ami egészségi állapotomat illeti, megyek kifelé, ahogy mondani szokták. Sebészi szempontból ugyszólván meg vagyok gyógyulva. A sebészek diadalmasan kérdezik tőlem: hol a seb? én pedig letörve kérdem, hol a comb? - a mely helyett egyelőre egy merev pipaszár áll rendelkezésemre, a szó szoros értelmében mert mozgatni ugyan még alig tudom. De pár hét mulva talpra állok, ha igaz, nemcsak sebészi értelemben.

A Shaw-darab magyar cime aggaszt egy kissé, két okból. Egyrészt a darab, mint Ember és felsőbbrendű ember 15.000 példányban kelt el a mi a legnagyobb reklám a szinháznak, ha a cim marad. De ismerve a közönség lassu és gépies gondolkozását, lesznek sokan, akik az uj cim alatt nem fognak ráismerni a darabra. A másik szempont a Shaw-é, aki tiltakoznék ez ellen, ha tudná, mert, a darab Amerikában és Angliában évekig[!] ment a Pokol nélkül az eredeti cim alatt, a melyet talán Tannernek Annával való két jelenete talán eléggé indokol.

Annak idején, amikor Tóth igazgató alatt a darabra készültünk, ezt a cimet csak azért irtuk a müsorba, mert még nem volt eldöntve, hogy mi lesz az eredeti cim magyar forditása. A „Tanner John házassága” cim a Shawtól távolabb álló nagyközönség szempontjából talán hálásabb az eredetinél, de mindenesetre megvan az a hibája, hogy a darabot kissé leszállítja, viszont a tartalmát előre elárulja.

Mindezt természetesen csak azért adtam elő, mert kötelességemnek éreztem, de ha Igazgató Ur a Tanner John házasságát előnyösebbnek tartja, méltóztassék megmaradni mellette, de ez esetben nagyon kérem, hogy a kommünikék ezt a körülményt minden alkalommal kiemeljék.

Kiváló tisztelettel Igazgató Urnak őszinte hive

Hevesi Sándor

401

Ambrus Zoltán - Wlassits Gyulához

[1921. jun. 8?]

Igen tisztelt Báró Ur!

Pekár kivánta, hogy információkat adjak a *Nemzeti Ujság* számára Törs Tibornak, a ki a Nemz[eti] Szinh[áz] e szezonjáról *jóakaratu beszámolót* szándékozik irni.

Információmból Törs az itt küldött és részben átirt *interview*-t fogalmazta meg. A holnapi - vasárnapi - számban akarja kiadni s a kéziratot beleegyezésemmel még ma, a kora délutáni órákban várja.

Azt mondtam neki: beleegyezésemet attól teszem függővé, hogy a Báró Urnak akár az egész dolog, akár az egyes részletek ellen nincs-e valami észrevétele?

Azért kérem, méltóztatnék a kéziratot elolvasni és velem - lehetőleg még két óra előtt - közölni, hogy az interview-t kiadandónak illetőleg kiadhatónak itéli-e?

Nekem ez az egész dolog nem tetszik, mert:

1. az ilyen beállitás mentegetőzés-félének tünhetik fel, a melyben implicite benn van annak elismerése, hogy a Nemz[eti] Szinh[áz] többet is produkálhatott volna a mit én nem ismerek el, -

2. mert nem tartom kizártnak, hogy a személyi ügyek részletezése a személyzet egyes, érdekelt tagjainak az anyagi bajokra utalás pedig a minisztériumnak nem fog tetszeni.

Lehet azonban, hogy skrupulozitásom tuloz.

Így a Báró Urtól kell kérnem, nemcsak a jóváhagyást vagy a veto-t, hanem - jóváhagyás esetén - annak megállapítását is, hogy az interview-ból mely részletek maradjanak ki.

Bocsánatot kér, hogy ezzel zavarja tisztelő hive

Ambrus

402

Harsányi Kálmán - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1921. jul. 28.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur,

Ezt a pár sort csak arra az esetre irom, ha netalán nem sikerülne személyesen beszámolnom. Elolvastam mind a két darabot, s Anton Wildgans: „Armuth"jának lefordítását készségesen el is vállalnám. A mi azonban Ernst Hardt Schillerdijas „Tantris der Narrját" illeti, lehet, hogy

tisztán szubjektiv okokból, oly idegenül hatott rám, mint egy teljesen hideg, költői mázban csillogó, de végképp nem költői csinálmány. Engedelmet kérek ezért e kerek szókimondásért; nem akar ez szembehelyezkedés lenni egy nagyszerű nemzet elismerő ítéletével, csak egyszerű bevallása annak a hatásnak a mit rám tett. Nem tudnám lélekkel forditani, mert nem hiszek benne. Kétszeresen köszönöm, hogy módot méltóztatott nekem nyujtani a választásra. A mennyiben az „Armuth" mégis elejtődnek, hálás köszönettel venném hogyha a forditást ismét kettőből választhatnám ki (francia, angol, spanyol vagy olasz, mindegy). Mert bármily alsórendű munka legyen is a forditás, eredményén meg kell hogy érezzék: igazi kedvvel dolgozott-e az átültető, vagy csak puszta kenyérkeresetből. Tudom hogy tárgytalan a dolog, de megvilágositásomul mégis megemlitem, hogy legszivesebben az igazi nagyokat forditanám: Shakespearet, Molièret, Hebbelt, Calderont, s a modernek közül is mindazokat, a kiken nem érzik meg az iróasztal-szag.

És legyen szabad most még hugom nevében is fárasztanom.

A mennyiben Igazgató Ur mást nem ajánl, ő ezek közül gondolná valamelyiket:

1. *Salome*. - Régi vágya s talán ezt játszaná legszivesebben.

2. *Francillon.* - Igazgató Ur ötlete volt, azonnal elolvasta s igen érdekli.

3. *Gretchen.* - Egy ruhára volna szüksége a szinház ruhatárából.

4. *Julia.* - Csak ha kölcsönkaphatná a ruhákat.

5. *Nóra.*

Velem együtt arra kéri Igazgató Urat, méltóztassék döntés esetén jó eleve értésemre adni: mire esett a választás, hogy jusson elég ideje tanulásra és ruha-alakitásokra.

Még eddig minden találkozásunkkor három megbeszélendő pont merült föl. Most sem hagyom el az eddig mindig elsőül tárgyalt harmadikat: Ellákot. Végtelenül érdekelne hogy a tanácsára történt javitásról mi a véleménye. Mihelyt megsejtem, mikor nem zavarnám: meg fogom kérni e vélemény őszinte kimondására.

Mély tisztelettel, készséges régi hive

Harsányi Kálmán

403

Benedek Marcell - Ambrus Zoltánhoz

[„Az Ifjuság" könyvkiadóvállalat fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1921. szept. 29.

Mélyen tisztelt Igazgató ur!

A szerkesztői kötelesség kényszerit, hogy mostani lelkiállapotában, amelyet egész lelkemmel átérzek, az Irodalmi Miniatürök ügyével zaklassam. Az Ibsen cikket azért nem sürgettem eddig, mert a kötet megjelenése őszre maradt, aztán pedig két részre is osztottuk az anyagot s az első kötetet, mely néhány héten belül elhagyja a sajtót, a már rendelkezésre álló kéziratokból állitottuk össze. Ebben a kötetben Babits, Hevesi, Kosztolányi, Király György, Dánielné Lengyel Laura, Turóczi-Trostler József, Karinthy, Schöpflin, továbbá két ujonc: Lehel István és Juhász Vilmos neve szerepel. Ezekhez járul a következőben - nehány név ismétlődése

mellett - Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Laczkó Géza, és - ha irás-iszonyát le tudja küzdeni - ama bizonyos Mikes Lajos. Nem szükséges ismételnem, mily fontosnak tartanók, hogy megbeszélésünk szerint Igazgató ur cikke is izt adjon ennek a kötetnek. Igen kérem, sziveskedjék értesiteni, hogy körülbelül hat hét leforgása alatt számithatunk-e a cikkre.

Mély tisztelettel igaz hive

Benedek Marcell

IX. Lónyai utca 18/a IV. 2.

404

Ambrus Zoltán - Császár Elemérhez

[1921. okt.]

Méltóságos Elnök Ur!

Az Orsz[ágos] Szinmüvészeti Tanács f. é. okt. 1-én kelt és 68/1921 sz. a. közölt határozatát - arról, hogy Hevesi Sándor „1514" cimü drámájának előadását nem ajánlja, de a darab szinre vitele ellen nem gördit akadályokat, ha a saját felelősségemre elő akarom adatni - tisztelettel tudomásul veszem.

De ez alkalommal tiltakoznom kell az ellen a vád ellen, mintha én a Tanácsot fait accompli elé állitottam volna.

Én még csak nem is kértem azt, hogy a Tanács az „1514" előadását ne kifogásolja. Sem a Tanács, sem a tisztelt tanácstag urak előtt, sem hivatalosan, sem magánuton nem jeleztem, hogy a drámát elő szeretném adatni. Abban a - szept. 8-án kelt - levelemben, melylyel a darabot elbirálás végett a Tanács elé terjesztettem - ilyen szándékot nem fejeztem ki. A Nemzeti Szinház kommünikéiben az „1514"-ről eddig még nem volt szó; a darab előadásának kérdéséről a nyilvánosság előtt egyátalán nem nyilatkoztam.

Mivel állitottam volna tehát a Tanácsot fait accompli elé?

E tekintetben a Tanács *okt. 1-én* kelt - s velem okt. 2-án közölt - határozata arra a tényre utal, hogy az „1514" próbái *szept. 30-ikán* megkezdődtek.

Ezt a tényt illetőleg mindenekelőtt a következőkre kell Méltóságodat emlékeztetnem:

Hevesi Sándor „1514" c. müvét szept. 8-ikán terjesztettem a Tanács elé, a soron kivül való elbirálást kérve. Bár hetek multak el és ez idő alatt a türelmetlenkedő szerző, a ki gyorsabb határozathozatalt várt, arra kért, hogy a döntést sürgessem meg: sem irásban, sem szóval nem zaklattam a Tanácsot illetőleg a tanácstag urakat a döntés siettetése végett. Semmi lépést nem tettem az „1514" ügyében; a szerzőt kivéve, senkivel se beszéltem a darabról, mindaddig, mig ezt Méltóságod szóvá nem tette előttem.

Szept. 25-ikén Méltóságod szives volt látogatásával szerencséltetni s tudatván velem, hogy az „1514" a Tanács tagjainak nem tetszik, *a véleményemet kérdezte* arról, hogy az előadás kérdésében hogyan kellene dönteni. Minthogy a felelet elől nem térhettem ki, közöltem Méltóságoddal, hogy:

a döntéshez, természetesen a visszautasitás esetében is alkalmazkodni fogok, a mit a jelen esetben is könnyűvé tesz az, hogy engem minden várható következménynyel szemben fedez a

Tanács visszautasitó határozata, - de ha Méltóságod az iránt érdeklődik, hogy mi a nézetem az előadás kérdéséről:

2. nem titkolhatom el, hogy véleményem szerint a Tanács nem utasithatja vissza az „1514”-et, tekintettel mindarra, a mire - a 68/1921 sz. határozat is hivatkozik, - és hogy:

3. szerintem a határozathozatal a Tanács tagjaira nézve is könnyü, mert a határozat ugy szólhat, hogy: a Tanács nem ajánlja a darab előadását, de nem kifogásolja, ha a darabot a saját felelősségemre előadatom.

Méltóságod kijelentette, hogy osztozik a véleményemben, - hogy szintén ilyen megoldásra gondolt, - és azt hiszi, hogy ezt a megoldási módot a tanácstag urak el fogják fogadni. De ha nem igy történnék, a tanácstag urakat rendkivüli ülésre fogja összehivni, a melyen jelenjek meg és mondjam el a véleményemet.

Azt feleltem, hogy bármikor készséggel állok a Tanács rendelkezésére, a mire abban állapodtunk meg, hogy Méltóságod a tanácstag urakat szept. 30-ikára vagy okt. 1-ére fogja összehivni; melyik napra, erről engem előbb értesiteni fog. És ha értesitést nem kapok, ez azt jelenti, hogy megjelenésemre nincs szükség, mert a tanácstag urak Méltóságod előterjesztésére elfogadták az emlitett megoldási módot.

Minthogy a jelzett értesitést szept. 29-ikén estig nem kaptam meg, ebből azt kellett következtetnem, hogy a döntés megtörtént és abban az értelemben történt meg, a melyről Méltóságod között és közöttem szó volt. Az „1514” első „rendelkező” próbáját tehát szept. 30-ikára abban a föltevésben irattam ki, hogy a Tanács már elhatározta, hogy az „1514”-nek saját felelősségemre való előadását nem ellenzi, s hogy az erről szóló irásbeli értesitést nem kell megvárnom, mert hiszen illetékes helyről értesültem arról, hogy - ha előbb értesitést nem kapok - a döntés igy fog szólni.

Hogy ez a föltevésem nem volt alaptalan, Méltóságod előtt nem kell bizonyitgatnom.

De ha nem is így történt volna, lehetetlen elismernem, hogy a Tanács jogkörét sértené, ha a Nemzeti Szinház próbát tart olyan darabból, a melynek előadását a Tanács még nem engedélyezte. A próba még nem előadás. Elődöm igazgatása idejében többször megtörtént, hogy próbákat tartottak olyan darabokról is, a melyek később nem kerültek szinre. Mostanában is megtörténik, hogy a Nemzeti Szinházban próbálnak darabokat, a melyek - valamely hazafias célra - másutt kerülnek szinre. (A keszthelyi „Holicsi Cupido”-előadás próbáit is a Nemzeti Szinházban tartották meg.) Ha a Nemzeti Szinház próbát tart olyan darabból, a melynek előadását a Tanács még nem engedélyezte, ez bizonyára azzal a veszedelemmel jár, hogy a munkája kárba vesz, ha a Tanács az engedélyt megtagadja, - de nem érinti a Tanács jogkörét.

Én mindig tiszteletben tartottam és tartom a Tanács jogkörét; a Tanácsot fait accompli-k elé állitani soha se volt szándékomban, ez alkalommal sem tettem ezt. Ha a Tanács ugy döntött volna, hogy az „1514” a Nemzeti Szinházban nem hozható szinre, szó nélkül alkalmazkodtam volna a Tanács döntéséhez. A határozathoz képest készséggel vállalom a felelősséget, a mint hogy soha sem keresem azt a kényelmet, hogy a felelősséget a Tanácsra hárithassam, de szemben a 68/1921. sz. határozatnak azzal a felszólitásával, hogy a Tanács döntése előtt ne tegyek „érdemleges intézkedést”, kérnem kell, méltóztassék meghagyni nekem azt a jogomat, hogy a Tanács ügykörébe nem eső - s a nyilvánosságra nem tartozó, belső szinházi vagy színpadi - ügyekben szabadon intézkedhessem.

Kiváló tisztelettel

A[mbrus] Z[oltán]
a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója

405

Császár Elemér - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Országos Szinművészeti Tanács hivatalos levélpapirján]

Budapest, 1921. nov. 7.

Nagyságos Igazgató Ur!

Van szerencsém a mellékelt hivatalos értesitéshez pótlólag közölni Nagyságoddal, hogy Claudel drámáját a Tanács ugyan egyhangulag nem ajánlotta előadásra, de az *elutasitása* nem történt egyhangulag. A hivatalos értesitésből ez természetesen nem tünik ki, de a mellékelt szakvéleményekből Nagyságod megállapíthatja, hogy két tanácstag hajlandó volt a dráma előadását Nagyságod felelősségére megengedni s ennek a véleményének pozitiv inditvány alakjában is kifejezést adtak,[!] a Tanács többsége azonban nem fogadta el az inditványt.

Kiváló tisztelettel:

Császár Elemér

406

Ambrus Zoltán - A Pesti Napló Szerkesztőjéhez

[1921. nov. 24.]

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

A Nemzeti Szinház igazgatójának nem lehet feladata, hogy sorra cáfolgassa mindazokat a téves hireszteléseket, a melyek a Nemzeti Szinházról napi- és szinházi lapokban megjelennek. Ezért, a mint egyátalán nem szoktam nyilatkozgatni, nem reflektáltam azokra az álhirekre sem, a melyek az 1514 premièrejével és az *Angyali üdvözlet* előadásának tervével kapcsolatban egyes napilapokban jelentek meg. De azt már, a mit a „Pesti Napló" nov. 23-iki számában „Angyali üdvözlet és intrikák ördöge" cimen ir, nem hagyhatom szó nélkül; kérem tehát, sziveskedjék ennek a nyilatkozatomnak b. lapjában helyet adni.

A P[esti] N[apló] egyebek közt ezt irja: „Egyre jobban kiélesedik a harc Ambrus Zoltán és a Szinmüv[észeti] Tanács között"... és „A[mbrus] Z[oltán] és a Szinmüv[észeti] Tanács egymásnak kinálgatják a selyemzsinórt." Ezt az állitását a P[esti] N[apló] két hirlapközleményre alapitja. Az egyik hirlapközlemény azt javasolta, hogy engedje meg a Tanács az *Angyali üdvözlet* szinrehozatalát azzal a föltétellel, hogy balsiker esetén az igazgatónak a konzekvenciát a legmesszebbmenő mértékben is le kell vonnia. Egy másik hirlap erre azzal válaszolt, hogy: „Kétségtelenül itt a selyemzsinórt lóbálja meg egy kéz A[mbrus] Z[oltán] előtt. Hir szerint az a kéz rokon a Tanács egyik tagjának kezével. Ha valóban igy van, kérdés most már, előadja-e A[mbrus] Z[oltán] mégis az *Angyali üdvözlet*et azzal, hogy ő is meglóbálja a selyemzsinórt, de a Tanács előtt, arra az esetre, ha az *Angyali üdvözlet* mégis sikert aratna."

A P[esti] N[apló] ezeket a hírlapközleményeket „sugalmazott"-aknak tartja s ebből következteti azt, hogy a Tanács és a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója között „a harc egyre jobban kiélesedik."

A P[esti] N[apló] téved. Mert először: az utóbb említett hirlapközleményt én nem „sugalmaztam"; tudtom nélkül iródott és jelent meg; nekem ehhez a hirlapközleményhez semmi közöm. És másodszor: *tudom*, hogy az előbb említett hirlapközlemény nem a Tanácstól ered s hogy ettől a Tanács valamennyi tagja távol állott.

Nem tanácstagok és igazgató hadakoznak itt, hanem hirlapirók, - a tanácstagok és az igazgató megbizása nélkül, - az igazgató és a Tanács rovására.

Téved a P[esti] N[apló] abban is, hogy már az *1514* körül is ellentétek merültek fel s hogy e darabot a Tanács „ellenzése dacára" adattam elő. A Tanács az *1514* előadását nem ajánlotta ugyan, de hivatkozva arra, hogy - szóról szóra idézem a Tanács határozatát: - 1. e darab szerzője ismert nevű drámairó, a kinek a Nemzeti Szinházban ismételt sikerei voltak s igy maga viselheti a felelősséget, - 2. Hevesi Sándor mint a N[emzeti] Sz[inház] rendezője nagy érdemeket szerzett, - 3. a drámában komoly irói törekvés nyilvánul meg s a dráma nem annyira gyönge, hogy előadása esetén feltünő kudarctól kellene tartani: a Tanács egyhangulag azt határozta, hogy szinrevitele ellen nem gördit akadályokat, ha az igazgató a saját felelősségére elő akarja adatni." A Tanács tehát nem élt vétójogával, - tetszésemre bizta, hogy előadathatom a darabot, ha vállalom érte a felelősséget, - és az ellen, hogy igy történt, a Tanácsnak nem volt és nincs semmi kifogása.

A mi az *Angyali üdvözlet* előadásának tervét illeti, ennek története ez:

Claudel misztériumát csakugyan elő akartam adatni, éspedig még ebben a szezonban, mert abban az esetben, ha ez a darab 1922. junius 30.-ig nem kerül szinre, az előadás jogát a Nemzeti Szinház elveszitheti. (Poenáléról szó sincs a szerződésben.) Minthogy pedig a Tanács szervezeti szabályai szerint a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója idegen darabot is csak oly esetben vihet szinre, ha a Tanács a darabbal szemben nem él vétójogával, az előadás kérdését a Tanács elé terjesztettem. Akkor, a mikor elterjedt a hire, hogy a Tanács az *Angyali üdvözlet* szinrevitelét nem akarja megengedni, a Tanács még nem döntött; joggal fejezhettem ki tehát az ez iránt érdeklődő hirlapirók előtt azt a reményemet, hogy az Angyali üdvözlet még a szezon vége előtt szinre kerülhet. Azóta a Tanács másképpen határozott. De tévedés, hogy én e határozat ellenében is „ragaszkodom" a darab előadásának tervéhez. Ehhez nincsen jogom s ennek nem volna meg a lehetősége sem.

A sokat emlegetett „ellentétek" tehát a valóságban arra zsugorodnak össze, hogy az 1514-et is, az *Angyali üdvözlet*-et is jobban értékelem, mint a Tanács tagjai. Van ilyen véleménykülönbség a Tanács tagjai közt is; ott, a hol több embernek kell hozzászólnia ugyanegy kérdéshez, nagy ritkaság a mindenben egyező vélemény. Az „egyre jobban kiélesedő harc" meg a „kulisszák mögött duló háboru" azonban csak az efféle „csemegé"-k kedvelőinek képzelődése vagy talán - pium desideriuma?

Kérem a Szerk[esztő] Urat, fogadja kiváló tiszteletem nyilvánitását.

407

Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez

[1921. dec.]

Egyik napilapban Császár Elemér egy nyilatkozatával kapcsolatban és nyilván az ő információja alapján olyan közlemény jelent meg melynek tartalma ellentétben áll azzal amit elmondani szerencsém volt. Ez a közlemény azt állítja, hogy olyan darabbal szemben, amelyet én elő akartam adni, a Tanács soha sem élt vétójogával. Ez az állitás nem fedi a valóságot, mert igaz ugyan, hogy Császár Elemér többször felajánlotta nekem, hogy ebben az irányban közvetit köztem és a Tanács közt, - az is igaz, hogy kivált ujabban, mióta kellemetlenné kezdett válni a Tanács közt és köztem fennálló állitólagos ellentétek feszegetése, csakugyan történtek ilyen irányban bizalmas megbeszélések, amelyek egyes esetekben eredményre

vagyis megegyezéshez vezettek; de az már nem igaz, hogy a Tanács nem utasitott volna vissza olyan darabokat, amelyeket én elő akartam adni; Szomory, más eredeti darab is, Claudel, Husvét, Gioconda, Anathéma, A határtalan ország stb. még több külföldi darab. Végre is nyilvánvaló, hogy a külföldi darabokat nem azért terjesztettem a Tanács elé, mintha szerzőikkel szemben támasztékot kerestem volna, világos volt tehát, hogy ezeket előadatni kivánom. A közleményt nem cáfolhattam meg, mert nyilatkozatom megerősitette volna azokat a hireszteléseket, amelyek az igazgatóság és a Tanács közt folytonosan ellentéteket kerestek, de sulyt helyezek annak megállapitására, hogy a Tanács igenis, sürün élt vétójogával olyankor is, amikor kifejeztem, hogy a darabot elő akarom adatni.

408

Hunyadi Sándor - Ambrus Zoltánhoz

Kedves Igazgató Ur!

[1921?]

Apám küldte ezt a szivart Badenből, azzal, hogy nagyon jó. Az oldalán egy cseppet lehámlott, de ez nem az én hibám, én ugy őriztem mint a szemem fényét, hanem Nádas Sándoré akire az öreg rábizta hogy hozza Pestre és juttassa el valahogy az igazgató urhoz.

Kezét csókolja hódolattal

Hunyadi Sándor

409

Voinovich Gézáné - Ambrus Zoltánhoz

[1922. jan. 18 - 19.] szerdán.

Kedves Igazgató ur,

engedje meg hogy férjemmel én is megköszönhessem azt a sok jót - a mi Mohács előadatása alkalmából öntől reánk áradt! -

Szokás hinni hogy a szerzőt darabja szinre vitelekor kinpadra viszik - itt ép az ellenkezője történt. Minden szereplője ép az volt a kire vágyott - a próbákról mindig elégedetten jött haza - minden nap meg hozta neki az örömét - „ma lenn volt Ambrus is a próbán” - „Jászai olyan mint egy Niobe!” - „Olyan kedves meleg hizelgő hang nincs több mint a Bajoré” - „Abonyi minden várakozásomat felülmulja soha jobb Lajost kivánni se tudnék” - „Gál- Pethes- Gyenes- Mihályfi- de a fiatalja is mind a legjavát adja annak a mire képes - és Hevesi - az csodát mivel - minden egyes szereplőbe bele suggerálja azt a szeretetet a melylyel ő a darab iránt viseltetik - és milyen, csoda szép templomot csinált!” és a t[öbbi] Ezt a nagy örömet mind csak önnek köszöni - pedig e sok hizelgő érzés között bizonyára legbecsesebb előtte az a tudat hogy ön - ép ön a kritika mestere - találta darabját jónak.

Hálás köszönet mind ezért.

A legnagyobb tisztelettel mindig hive

Voinovich Gézáné

410

Ambrus Zoltán - Voinovich Gézáéhoz

B[uda]p[est], 1922. jan. 21.

Igen tisztelt Nagys[ágos] Asszony!

Rendkivül megtisztelő és hálára kötelezően szives sorait nagyon köszönöm. „Mohács”-csal nem lehetett egyéb feladatom, csak az az egy, a mi ezuttal könnyü volt mindjárt felismerni az igazi értéket, - de annál inkább örülök rajta, hogy véleményem találkozott a közvéleménynyel és hogy ebben az esetben a szerzőnek is, a Nemzeti Szinháznak is része volt a legteljesebb és legáltalánosabb elismerésben.

Kérem Nagyságodat, fogadja mély tiszteletem nyilvánitását.

Bp. 22. I. 21.

A[mbrus] Z[oltán]

411

Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[A Magy. kir. Operaház és a Nemzeti Szinház kormánybiztosa levélpapirján.]

B[uda]pest, 1922. febr. 27.

Kedves Igazgató Ur!

Itt közlöm De Gerando báró ur névjegyéről leirt pontos cimét.

„Baron F. de Gerando

Administrateur Delegué, Chef des services d’Information et de Presse de la S. A. East Press Agency”

Budapest
Palais Gresham,
Téléphone: 11-04.

Egyuttal Pekár államtitkár ur utasitása alapján, melyről tegnapi beszélgetésünk során megfeledkeztem, megküldöm Igazgató urnak szives tudomásvétel és miheztartás végett az államtitkár ur által nekem átadott ama közlemény kefelevonatát, melyet Ő igazgató ur iránt való figyelmességből a *Néptanitók Lapja* legutóbbi számából „kiemeltetett”.

Szives üdvözlettel vagyok igaz hive:

Wlassics

U. i. A mellékelt képekhez ma jutottam hozzá Nagy Adorjántól. Ezekből lehetne küldeni a Commoedie Illustré-nek. W.

412

Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához

[1922. febr. 28.]

Kedves Barátom!

Wlassics br. kormánybiztos ur tudomásvétel és miheztartás végett közölte velem, hogy a „Néptanitók Lapjá”-ból kiemeltettél egy förmedvényt, a mely „Mozi Bandi kalandjai” cimü, mintegy tiz évvel-ezelőtt megjelent munkámat kivánta lepiszkolni.

Minthogy ez a förmedvény, melynek kefelevonatát szives voltál számomra megküldetni, válogatott gorombaságait és dühöngő hangját nem tudja egyébbel megokolni, csak azzal, hogy munkámban olyan kamasz diákokat szerepeltetek, a kik pestiesen beszélgetnek és maguk közt kicsufolják a tanáraikat - és igy a kirohanás azonnal elárulja, sőt nyilvánvalóvá teszi a rosszhiszemüséget: egyszerüen arra kellene szoritkoznom, hogy megköszönjem irányomban való szives jóindulatodat, a mellyel megakadályoztad, hogy ez a közlemény a „Néptanitók Lapjá”-ban megjelenhessék.

Abból azonban, hogy szükségesnek találtad tudomásomra juttatni a dolgot, azt kell következtetnem, hogy kételyeid lehetnek a felől, vajon munkám, a melyet bizonyára nem olvastál, megérdemli-e azt a pártfogást, a melyben személyemre való tekintettel részesitetted.

Azért kérlek, engedd meg előadnom a következőket:

A megvádolt könyv első sorban olyan fiatalok (14-18 évesek) számára iródott, a kik már nem érdeklődnek a gyermek- és ifjusági irodalom termékei iránt, hanem fölserdülésük óta regényeket vagy Nick Carter történeteket olvasnak. Az utóbbiak hatását iparkodott ellensulyozni könyvem, olyan mesével és olyan elbeszélő hanggal, a mely nagyobb hatással lehet az átlagos fiatalok mentalitására, mint a kenetes hangu ifjusági olvasmányok. „M[ozi] B[andi] kalandjai”: a kalandos történetek, a rémregények, a mozi és a sportok irányában való tulzott érdeklődés, az amerikai szellem és a pesti frazeológia *kigunyolása*.

Kivált arra akarja figyelmeztetni olvasóját, hogy 1. hová vezet az a szellem, mely a mozidarabokban dominál s a mely a testi erőt és ügyességet mindennek fölébe helyezi, - 2. hogy a tekintélytisztelet csökkenésében milyen jelentékeny szerepe van a tulságos mozikultusznak, - és 3. hogy milyen alattomos veszedelem a „cras, cras semper cras et sic dilabitur aetas” és hogy a munkát soha se szabad holnapra halasztani.

Ez a nevelő célzatu tendencia - és az is, hogy a „M[ozi] B[andi] kalandjai” a tanár munkájának tiszteletére, megbecsülésére akarja oktatni a még éretlen gondolkozásuakat (l. 122-123 lap) - világossá válik minden olyan olvasó előtt, a ki nem egészen együgyü. A förmedvény szerzője tehát vagy olyan ostoba ember, a kinek a véleményével nem kell törődni, vagy olyan valaki, a ki a Nagyapó maszkja alatt azt rejtegeti, hogy nagyon közeli összeköttetése van a N[emzeti] Sz[inház] valamelyik visszautasitott drámairójával.

Ép eszü és jóhiszemű ember könyvemben nem találhat „fertőző” anyagot. Hogy erről - ha érdekel a dolog - meggyőződést szerezhess, küldöm a mellékelt példányt és maradok

tisztelő igaz hived.

413

Ambrus Zoltán - Pekár Gyulához

Budapest, 1922. márc. 19.

Kedves Barátom!

A *8 Órai Ujság* 1922. márc. 19-iki számában olvasom egy nyilatkozatodat, melynek bevezető része ekképpen hangzik:

„A kommün bukása után 1919 végén és 1920 elején a Nemzeti Szinházban olyan darabok kerültek szinre, a melyek a mi felfogásunk szerint nem voltak méltók a Nemzeti Szinház nagy tradicióihoz és nem emelték annak szinvonalát. Szükségesnek látta tehát a kultuszkormány - sulyt helyezvén a Nemzeti Szinház reputációjára - olyan tanácsadó szerv létesítését" stb. stb.

Erre a nyilatkozatra, mely súlyosan megrójja igazgatói müködésemet, nem szolgáltam rá. Mellékelten küldöm annak kimutatását, hogy a kommün bukása után tartott első előadás napjától, vagyis 1919. október 1-től fogva 1920. február 27-éig, vagyis az Orsz.[ágos] Szinmüv.[észeti] Tanács megalakulásának napjáig mely szinmüvek kerültek szinre a Nemzeti Szinházban. Azt hiszem, ha ezt a kimutatást átnézed, el fogod ismerni, hogy rosszul emlékeztél és hogy a megrovást nem érdemeltem meg, mert a kommün bukásától az Orsz.[ágos] Szinmüv.[észeti] Tanács megalakitásáig lefolyt időben a Nemzeti Szinház egyetlenegy olyan szindarabot sem adott elő, a melyről joggal állíthatná akár a legszigorúbb felfogás is, hogy nem volna méltó a Nemzeti Szinház nagy tradicióihoz, vagy a mely a Nemzeti Szinház előadásainak szinvonalát csökkentette volna.

Ha tévedek és e kimutatás átnézése után is ugy találod, hogy a kommün bukása után a Szinmüv[észeti] Tanács megalakitásáig szinre kerültek a Nemzeti Szinházban olyan szinmüvek is, a melyek ilyen szigoru megitélést érdemelnek - kérlek, légy kegyes közölni velem: melyek voltak ezek a szinmüvek?

Tisztelő igaz hived:

A[mbrus] Z[oltán]

414

Berzeviczy Albert - Ambrus Zoltánhoz

[A Kisfaludy-Társaság Shakespeare-Bizottsága levélpapirján.]

Budapest, 1922. márc. 23.

Tisztelt Collega Ur!

Van szerencsém jelenteni, hogy a III. Richárdhoz való bevezető előadással elkészültem.

Bátor vagyok kérni, hogy az illető előadás színlapján az én felolvasásom mint a *Shakespeare-bizottság* közremüködése legyen feltüntetve, továbbá hogy a Sh.[akespeare] bizottság tagjainak vagy egy páholy vagy néhány támlásszék ajánltassék föl. Én azt hiszem, számithatok egy külön páholyra?

Elhelyezkedésemet a szinpadon és az ottani világitást szeretném, - ha lehet - előzetesen kipróbálni.

Őszinte tisztelettel és collegiális üdvözlettel

Méltóságod kész hive

Berzeviczy Albert

415

Müller Vilmos - Ambrus Zoltánhoz

[Nyomtatott fejléc: Königlicher Rat Dr. Wilhelm Müller, dirig. Arzt der Heilstätte Tátraháza.]

Tátraháza, 1922. máj. 4.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur, -

a határvonalon levő erős cenzura miatt csak ritkán nyilik alkalom külföldi irodalmi termékeket hazajuttatni. E sorok vivője, - maga is műfordító - szivesen vállalta a kockázatot, hogy eljuttassa elsőbben is azt az üzenetem, hogy a regény forditása erősen halad, ugyhogy az őszi könyvpiacon a mű mégis jelenik, - másrészt pedig, hogy átadja a már emlitett Sergej Basenev „Az apák" cimü szinmüvét és az azóta leforditott, szenzációs sikerü és monumentális felépitésü Krystian Sramek-féle drámát, „Az arany"-at. Ez utóbbira különösen fölhivom szives figyelmét.

Összeköttetésben állok a prágai „Nemzeti Szinház" igazgatójával, Schmorauz Urral, aki arra kér, hogy a budapesti „Nemzeti Szinház"-ban nagy sikerrel bemutatott eredeti magyar szinmüveket forditsanak cseh nyelvre, hogy ő azokat szinházában előadathassa. - Mondanom se kell, mily jelentős erkölcsi és - last not least - anyagi hasznára válnék a magyar szinmüirodalomnak, ha Prága és rajta keresztül az összes szláv (orosz) szinpadokhoz vezető utat kiépithetnénk. A prágai Nemzeti Szinház most is állandóan müsoron tartja „Az ember tragédiájá"t Országh Pál, a nagy szláv poéta forditásában.

A levél vivője néhány napig Budapesten marad. Kérem sziveskedjék a két szindarabra vonatkozó elhatározását, a darab előadásra való elfogadása esetén a szerződést hozzám általa eljuttatni, hogy a szerzőnek beküldhessem. -

Igen tisztelt Igazgató Urnak vagyok kiváló tisztelettel

Dr. Müller

416

Bródy István - Ambrus Zoltánhoz

[Dr. Bedő Mór ügyvéd fejléces levélpapirján.]

B[uda]p[est], 1922. jun. 8.

Igen tisztelt, kedves Igazgató Ur,

apám utasitása ez a levél, aki ugy érzi, hogy most már - kicsit későn - törődnie kell a saját érdekeivel. De még egy utasitása is van, az, hogy hozzam Igazgató Ur tudomására, hogy keserüség benne a kényszerü dolgok miatt nincsen, különösen pedig nincs keserü érzése, ha

Önre gondol, akit változatlanul, igazán szeret és akit azok közé a nagyon kevesek közé számit, akik hozzá mindig jók maradtak.

De: a Szinház dolgát - ha megengedi - elválasztja az Ön személyétől és akkor, amikor érdekeit iparkodik megvédeni, kénytelen ezzel a neki legkedvesebb színházzal is ugy eljárni, mint a többi számba jövő szinházzal.

Szívből köszönti Önt és jó egészséget kíván. -

Alázatos tisztelettel hive

Bródy István

417

Jászai Mari - Ambrus Zoltánhoz

Keszthely mellett, Héviz fürdő, 1922. jul. 5.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur!

Most veszek bucsut a nyári szünidőre; először is megköszönve irántam tanusitott sok jóságát, különösen a legutolsó szerződésemet illetőleg; mert meg vagyok győződve, hogy Önnek köszönhetem kielégitő voltát, hogy nem kellett kérnem és alkudoznom, sem alázkodnom. Ugy érzem, hogy ezt Önnek kell megköszönnöm, és ezt teljes szivemből és a legörömestebb teszem mint legközvetlenebb és legtermészetesebb, legmegértőbb Uramnak. Fogadja tehát forró hálás köszönetemet, és azt a szívből eredő jókivánságomat, hogy erőben egészségben térjen vissza szünidőnk után.

Mély tisztelettel üdvözlöm

Jászai Mari

418

Wlassics Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[Az állami szinházak főigazgatója levélpapirján.]

[1]922. jul. 13.

Kedves Igazgató Uram,

az ügy gyorsabban bonyolódott le, mint képzeltem, sőt mivel ugy értesültem, hogy már a távirati irodának is leadatott a hir, sietnem kell, hogy tegnapi igéretemet beválthassam.

Midőn a hivatalos kiadmányt ide mellékelve küldöm, nem mulaszthatom el, hogy barátilag is meg ne köszönjem azt a becsületes támogatást, melyet hivatali együttmüködésünk idején kedves Igazgató Ur részéről mindig tapasztaltam; reménylem, ugyanazzal a rokonszenvvel gondol az együtt átélt órákra, melyet hivatali müködésem e legszivesebben őrzött emléke én bennem kelt.

A kocsiköltségmegtéritésre szánt összeg nem volt kiutalványozható, tekintettel arra, hogy „nem müködés esetén a müködéssel egybekötött kiadás nem merülhet fel.”

Egyébként oly illetmények megállapítása éretett el, melyek utódja illetményeivel harmonizálnak.

Az utód: Hevesi Sándor.

De sietek, mert még megelőz közös barátunk: a 8 órai ujság.

Sok szivélyes üdvözlettel régi barátja

Ifj. Wlassics Gyula

419

Paulay Erzsi - Ambrus Zoltánhoz

[1]922. aug. 18.

Mélyen Tisztelt Igazgató Ur,

Mostanában érkeztem haza megszállott területről, és bár már ott hallottam, hogy megvált a Nemzeti Szinház igazgatói székétől, nem akartam onnan, korlátok között irni, hazaérve kerestem, de nem találtam lakásán! Meg akarom Önnek köszönni azt a páratlan és lovagias jóságot, amit velem szemben tanusitott a nehéz napok idején, soha, amig élek, nem fogom elfelejteni, hogy segitő kezet nyujtott nekem, mellém állott, és segitett elviselni a majdnem elviselhetetlent. Ezer köszönöm és nem győzöm megköszönni, engedje remélnem, hogy azok közé számit, akikre baráti jóindulattal gondol vissza! Ha megengedi, szeptemberben, amikor visszajövök, személyesen fogom felkeresni, hogy mindazt elmondjam, amit nem akarok a hideg papirosra bizni!

Megkülönböztetett és mély tisztelettel az Ön hálás

Paulay Erzsije

420

Szász Károly - Ambrus Zoltánhoz

(A Budapesti Hirlap fejléces levélpapirján.)

Balatonaliga, 1922. aug. 29.

Kedves Barátom!

Március elején voltam bátor *Fanny* c. ötfelvonásos szinmüvem kéziratát szives átolvasás végett neked irodádban személyesen átadni. Nem tudom, volt-e időd átolvasni, de ha volt, ugy bizonyára nem igen tetszett neked a darab, azért nem szóltál róla soha. Nekem meg nem természetem a sürgetölőzés - hát nem is zaklattalak. Volt is dolgod elég.

Most szükségem lenne a kéziratra - ezért háborgatlak. Nem tudom, a darabot - mit én nem is annyira szinházhoz adtam be, mint inkább csak hozzád - ott hagytad-e az igazgatói irodában, vagy magadnál tartottad-e? Ha ott hagytad, tudasd velem kérlek pár sorban, ide *Balatonaligára*, hol még körülbelül egy hétig maradok. Ha pedig a kézirat nálad van, légy szives közölni velem, hogy megbizottam hol és mikor veheti azt át?

És ne vedd rossz néven, hogy szegény Fanny-val ennyi bajt okozok neked. -

A Nemz[eti] Szinh[áz]-tól való távozásodat nem csak meglepetéssel, hanem - igazán mondom - sajnálattal vettem volt hirül. Mint szinházi kritikusnak sokszor volt alkalmam az általad vezetett intézet munkájáról szólani, s te legjobban tudhatod, hogy ha nem hallgattam is el tiszta meggyőződés sugallta észrevételeimet, de mindig siettem elismerésemnek, dicsérő megjegyzéseimnek is hangot adni. Fanatikus barátja vagyok a Nemz[eti] Szinh[áz]-nak, s te bizonyára észrevetted, hogy mindig örömömre szolgált, szeretetem melegéből a vezetőségnek is juttatni.

Most, hogy igazgatói munkásságod megszünt - mindenesetre ujból felveszed az irótollat, a minek viszont nagyon örülök. Emlékezhetel, többször kifejezést adtam előtted őszinte sajnálkozásomnak, hogy évek óta nem irsz, s ismételve kértem tőled felolvasást a Kisf[aludy] Társ[aság]-nak. Engedd meg, hogy ezt a kérést most a legkomolyabb formában megujitsam - konkréte kérve, hogy a *novemberi* vagy decemberi ülésen olvass fel valamit. Elsősorban *novellát* szeretnék. Erre nézve is kérem szives válaszodat.

Melegen üdvözöl igaz hived

Szász Károly

421

Ambrus Zoltán - Szász Károlyhoz

B[uda]p[est], 1922. szept. 1.

K[edves] B[arátom]!

„Fanny”-t, mihelyt elolvashattam, pontosan szólva: *március 15-én* beterjesztettem a Szinmüv.[észeti] Tanácshoz. A darab ott pihent *junius elejéig*, a mikor visszaküldték hozzám, az 1922. *máj. 25-én* kelt tanácsi határozattal, a mely - hivatkozással a Tanács szervezeti szabályzatát megváltoztató 41.996 sz. miniszteri leiratra s ennek arra a rendelkezésére, hogy a tanács tagok drámái ezentúl nem terjesztendők a Tanács elé - közölte velem, hogy „Fanny”-t a Tanács nem birálja el. Ekkor szükségét láttam annak, hogy a darabot átadjam Wl[assits] br. főigazgató urnak a kitől nem kaptam vissza. Kérlek, méltóztassál ez ügyben hozzá fordulni.

Irányomban való jóindulatodnak szives kifejezését igen köszöni

tisztelő hived

422

Ambrus Zoltán - Dr. Karácsonyi Jánoshoz

Mélt. Karácsonyi János c.[ímzetes] püspök, kanonok Úrnak

a M. Tud. Akadémia rendes tagjának
Nagyvárad

[19]22. okt. 29.

Méltóságos Uram!

Boldogult nagybátyám, Spett Gyula könyvtárában alighanem maradtak családi emlékek. Fiatal korában nővére, boldogult Janka néném számára a ki nagyon szerette a verseket, sok verset irt le apró gyöngybetüivel és ezeket beköttette több kötetbe; ugy emlékszem, volt 8-10

ilyen kötet is. Emlékezetem szerint ezek - és még egy kötet, a melybe Gyula bátyám példájára én irtam le verseket Janka néném számára, - Janka néném halála után Gyula bátyámhoz kerültek vissza. Ezek a családi emlékek különösen rám nézve értékesek, azért mély tisztelettel vagyok bátor kérni Méltóságodat, kegyeskednék engem arról értesiteni, nem volna-e mód rá, hogy ezeket az emlékeket megkaphassam?

Megvolt Gyula bátyám könyvtárában a Kisfaludy-Társaság kiadásában megjelent magyar Shakspere is. Rám nézve ez is emlék, mert az egész Shaksperet annak idején ebből a példányból ismertem meg. Ha lehetséges volna, hogy ezt is megkaphassam, nagyon hálás volnék érte.

Kérem Méltóságodat, fogadja alkalmatlankodásomért bocsánatkérésemet és ezzel mély tiszteletem kifejezését, a mellyel maradok Méltóságodnak tisztelő igaz hive

A[mbrus] Z[oltán]
Bp. VIII. Üllői út 36. III. 12.

423

Ambrus Zoltán - Ruttkay Györgyhöz.

[1922. nov. 1.]

Igen tisztelt Ruttkay Ur!

Az Est okt. 22-iki számában kiadott cikkéből olvasom, h[ogy] Bécs valamelyik szinházában egy freudista darabot adnak v.[agy] adtak elő. Minthogy irni akarnék a legujabb drámairói törekvésekről (expresszionizmus stb.) de freudista darabot még n[em] olvastam - bár már Párizsban is adtak ilyet - szeretném, ha ezt a darabot is vagy legalább a róla szóló recenziókat elolvashatnám. Azért engedje meg arra kérnem, h[ogy ha] a berlini szinmüiró müve megjelent nyomtatásban is és bécsi könyvkereskedésekben is kapható, méltóztatnék ezt számomra megvásárolni ha pedig maga a darab nem szerezhető meg, lenne olyan jó megszerezni számomra a róla irt hosszabb recenziók közül néhányat a bécsi lapok kiadóhivatalaitól. (A költségeket természetesen köszönettel megtériteném.) Ha most már nagyobb fáradság nélkül ezek se volnának megkaphatók, annak szives közlését kérném, h.[ogy] a darabnak mi a cime és ki a szerzője?

Kérem bocsássa meg, h.[ogy] ezzel a kéréssel zavarom, de a kedvességével annyira elkényeztetett, hogy abban reménykedem, n[em] veszi rossz néven, ha a szivességét kérem, föltéve, h.[ogy] ezzel n[em] okozok nagyobb alkalmatlanságot.

Tiszt[elő] igaz hive

424

Ruttkay György - Ambrus Zoltánhoz

[Az Est szerkesztőségének németnyelvü, bécsi, fejléces levélpapirján.]

Wien, [1922.] nov. 13.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

idemellékelten küldöm Bronnen „Vatermord” c. szindarabját, és a két legrészletesebb hirlapi beszámolót, amely a darab bécsi előadása után jelent meg. Szándékosan irom ezt „előadása”, mert a dráma egy prágai vendégjáték keretében csak egyetlenegyszer került itt szinre s amikor

a Raimundtheater fel akarta venni műsorára, még a liberális köztársasági censura sem engedélyezte. A könyv a bécsi könyvkereskedésekben nem is kapható s én a szinházi ügynökségtől szereztem meg, - ezért tartott néhány nappal tovább, mint illett és szerettem volna. Ki sem mondhatom, milyen megtiszteltetés, hogy Szerkesztő Ur kivánságával hozzám fordult és mély tisztelettel kérem, méltóztassék a jövőben is rámgondolni, ha valami Bécsben könnyebben volna megszerezhető, mint Budapesten, - engem nagyon boldoggá tesz, ha bármikor bármiben Szerkesztő Ur szolgálatára lehetek.

Mély tisztelettel üdvözli kész szolgája

Ruttkay György

425

Ambrus Zoltán - Perédy Györgyhöz

B[uda]p[est], 1922. nov. 24.

Igen tisztelt Uram!

Tudva, hogy valósággal kötelességet kellene teljesítenem, rendkívül nehezemre esik, hogy e hó 14-én kelt, de csak ma kapott megtisztelő, szives felszólitására nem felelhetek igennel. Annál inkább sajnálom ezt, mert nagyon örültem volna, ha ez alkalommal tiszteletemet tehetem Karácsonyi János püspök Urnál is. De, sajnos, egészségi állapotom ez idő szerint nem olyan jó, hogy a nagy utat megkockáztathatnám. Ugyanez okból nem tudtam elmenni boldogult nagybátyám, Spett Gyula temetésére sem, pedig egyike volt azoknak, a kiket legjobban szerettem a világon.

Kérem, fogadják bocsánatkérésemet és - annak kifejezésével, mennyire sajnálom, hogy Önnek sok fáradságot okoztam - a megtisztelésért, hogy rám gondoltak, hálás köszönetemet.

Igaz tisztelettel

A[mbrus] Z[oltán]

426

Ambrus Zoltán - Csávojszky Vincéhez

[1923. febr.-márc.]

Igen tisztelt Csávojszky Ur!

A N[emzeti] Sz[inház] müvészszemélyzetének tagjai, miután előterjesztették, hogy a pénzértékcsökkenés következtében illetményeikből nem tudnak megélni, ebben a hónapban a szinházi év végéig való illetmény-pótlásul egyhavi fizetésüknek megfelelő összeget kaptak jutalom cimen. Akármilyen cimen történt ez, minthogy az illetménytöbblet kiutalását a pénzértékcsökkenés tette szükségessé, az egy havi fizetés összegének megfelelő illetménytöbbletre nekem is igényt kell tartanom, mert: 1. a pénzértékcsökkenés engem éppenugy érint, mint azokat, a kik e többletet már megkapták, -

2. mert szerződésem lejártáig vagyis a szinházi év végéig engem éppen ugy megilletnek a N[emzeti] Sz[inház]-i tagok számára kiutalt illetmények mint a többi szerződéses tagot; és végül, -

3. mert annak a javadalmazásnak, mely engem e szinházi év végéig megillet, meg kell felelnie egyrészt a szerződésben kikötött fizetés nagyságának, másrészt a mindenkori pénzértéknek.

A Főigazgató Ur jog- és méltányosság-érzete tehát nem zárkózhatik el az elől, hogy a szóbanforgó illetménytöbbletet én is megkaphassam.

Azért kérem, méltóztatnék az ügyet a Főigazg[ató] Ur Ő N[agysá]ga elé terjeszteni és a határozatot velem minél előbb közölni.

Szivességét kérve és remélve maradok tisztelő igaz hive

427

Ambrus Zoltán - Miklós Andorhoz

[1923. ápr.]

Igen tisztelt, kedves Főszerkesztő Ur!

Még 2 hónap és „az utcán” leszek, olyan megélhetési viszonyok közt, a minőkről 6-7 évvel ezelőtt álmodni se lehetett. Azért, azt hiszem, elérkezett az ideje, tisztázni azt a kérdést, hogy: Klebelsberg mivel akarja reparálni a velem történt méltatlanságot? Annál sürgősebbnek tartom ezt, mert többfelől hallom Wlassicsnak azt az állitólagos nyilatkozatát, hogy: én visszautasitottam a nekem felajánlott állást, még a köszönetet is. Hát ez nem áll. Nekem ő nem ajánlott fel semmiféle állást, tehát nem is utasithattam vissza semmit. Hivatalosan nem is tárgyalt velem a dologról. „Magánbeszélgetéseink”-ben (hangsulyozta, hogy csak privatim és csak „esetleg”-ekről beszél velem) mondtam ugyan valami affélét, hogy: az én szememet nem lehet kiszurni holmi „nesze semmi, fogd meg jól”-lal, de ez nem jelenti azt, mintha én önként lemondtam volna a kártalanitásról. De hiszen Klebelsberg a Főszerkesztő Urnak igéretet is tett ebben az irányban.

Egyelőre azonban nem foglalkozik a dologgal, pedig az ügy most már aktuális volna. Ha annyira sietett félretolni, talán nem kellene megvárnia az utolsó percet, a mikor ezt végre is el kell intézni. Hogy szerződésemnek megfelelően még 2 hónapig fizetést kapok a szinháztól, nem ok az elintézés halogatására. Ugy lehet rendelkezni, hogy az uj helyzettel járó illetmények julius 1-től kezdődőleg folyósittatnak.

Megjegyzem, méltatlanság történt velem az utolsó évben kiutalt illetmények megállapításával is. A szerződés nekem annak idején *igazgatói fizetést* (akkor a miniszterénél is nagyobb javadalmazást) biztositott és az idén nem csak Hevesi igazgató, hanem Csathó rendező is jóval nagyobb fizetést kapott, mint én. Ugy hallom, Wlassics ezt azzal okolta meg, hogy én már nem működöm. Ha nem működöm, ez nem az én akaratomon vagy munkaképességemen mulik; sőt még azt sem lehet mondani, hogy nem működöm. Nagy elégtétel számomra, hogy a *szinháznak ebben az évben kivétel nélkül nagy sikere volt mindazzal, a mit Hevesi az én programomból vett át, a mit még én iniciáltam, s részben én készítettem elő, - és a színház kivétel nélkül megbukott mindazzal, a mit én annak idején elleneztem.* („A vörös talár” - a külön ifjusági előadások - „Tündérlak Magyarhonban”, - „Tűzhalál” - Dánielné Lengyel Laura darabja - „Omnia vincit amor”, - „Rang és mód”, - „A szerelem iskolája” stb.) Az öreg Wlassicstól tudom, hogy ezt a fia is észrevette. Ha pörre kerülne a sor, minden biró megitélné nekem azt

az összeget, a mellyel Hevesi nagyobb fizetést kapott ebben az évben, mint én; és minden biró megállapítaná, hogy anyagiakban is megnyilvánuló erkölcsi kárt okozott nekem Klebelsberg a mikor azon a cimen, hogy Hevesi „szakértő", én pedig nem vagyok az, tehát minden igaz ok nélkül tolt félre, a legcsunyább formában s diszkreditált mindenütt, a hol az érvényesülést kereshetem. Tehát minden biró megállapitaná a kártérítéshez való jogosultságomat.

Főszerkesztő Ur tudja, hogy nem szoktam szerénytelen nyilatkozatokat tenni, de nem hallgathatom el azt a különvéleményemet, hogy a Nemzeti Szinháznak soha se volt és egyhamar nem is lesz olyan megfelelő, annyira helyénvaló igazgatója, a milyen én voltam. Sajnos, a Főszerkesztő Urral szemben sem hivatkozhatom erre, mert igazgatói működésemnek megitélésében a Főszerkesztő Urat is megtévesztették olyanok, a kiknek az érdekét megsértettem a szinház érdekében. Sajnos, valójában akkor buktam meg, a mikor a Főszerkesztő Urat ilyenek vagy rám más okból neheztelők kezdték informálni és a mikor *Az Est* szinházi kritikája annak a kezébe került, a ki az ellenem való hajszát (egy más lapban) megkezdte - mert exponált állásban nem lehet százfelé küzdeni, ha senki sincs mögöttünk. De ha kilátástalan volna azokra az érdemekre hivatkoznom, amelyeket az elfogulatlanok - meg vagyok győződve róla - előbb-utóbb el fognak ismerni; legyen szabad hivatkoznom vállalkozásomnak a körülményeire, hiszen a Főszerk[esztő] Urnak igen nagy része volt abban, hogy nekem a N[emzeti] Sz[inház] igazgatását felajánlották és igen nagy része abban, hogy én ezt vállaltam.

Főszerk[esztő] Ur tudja a legjobban, hogy én nem kerestem ezt az állást és sokáig haboztam: szembe merjek-e nézni azokkal a veszedelmekkel, a melyek, sokszorosan környezik a „kivülről jött" igazgatót. A döntő érv ekkor az a biztositás volt, hogy ha vállalkozásom nem is járna a várt sikerrel, ez csak pozicióváltozást jelenthetne, mert a mint eddig minden távozó nemz[eti] szinházi igazgatónak megfelelő állást juttattak, erre én is számithatok. Most, miután több, mint öt éven át (1917. márc. 9.-1922. jul. 13.) egész munkaerőmet, a nyugalmamat, a napjaimat és az éjszakáimat, a N[emzeti]Sz[inház] érdekének áldoztam, -

miután a legviharosabb időkben viseltem a felelősséget a felülről rám kényszeritett intézkedésekért, hogy a N[emzeti] Sz[inház] érdekében a lehetőt elérhessem s állottam a legvehemensebb támadások pergőtüzét, a nélkül, hogy találkozott volna egy barátom, a ki egy szót irjon a védelmemre, -

miután a sok támadás okozta folytonos izgalom megrenditette imádott feleségemnek az egészségét, a kit aligha kellett volna elveszitenem, ha ezek az izgalmak nem őrlik meg az életerejét, -

miután a nehéz (s felülről egyre nehezebbé tett) helyzetemmel együtt járó megpróbáltatások megviselték az én egészségemet is, -

és miután Klebelsberg éppen akkor tolt félre, a mikor végre megnyilt volna a lehetőség, hogy kénytelenségből régóta halogatott terveimet megvalósithassam, tehát elütött attól, hogy megmutathassam: mit tudok ha békében hagynak dolgozni:

most már végül azt kell tapasztalnom, hogy a kultuszminisztériumban nem törődnek többé velem s azt kell hinnem, hogy Klebelsbergnek a mint eddig nem jutott eszébe, ezután se fog eszébe jutni: valamiképpen reperálni a velem történt méltatlanságot.

A szinházi ügyekről való rosszul értesültségében nyilván fogalma sincs róla, milyen igazságtalanságot követett el velem szemben. Ugy látszik, senki se világositotta fel arról, hogy *azért támadtak és intrikáltak ellenem, mert nem voltam hajlandó kielégiteni a jogosulatlan magánérdekeket a N[emzeti] Sz[inház] érdekének rovására - hogy tehát a lelkiismeretességem* áldozata vagyok.

Bizonyára lehet olyan felfogás is, hogy hibát követ el a nemz[eti] szinházi igazgató a ki nem igyekszik megszerezni magának a lehető legjobb reklámot, bármi áron, akár a szinház rová-

sára is. Ezzel a felfogással nem vitatkozom. Még ha ugy volna is, a hogy ez a felfogás vallja, ez se volna ok rá, hogy a közoktatásügyi kormány elvonja tőlem azt a méltánylást, a melyet a szinháznak tett szolgálataimmal és negyvenöt éves munkásságommal kiérdemeltem. Végre is nem lehet engem arra utalni, hogy miután a szinházban teljesitett idegölő és kimeritő munka kibolygatott régi munkakörömből, elszakitott összeköttetéseim nagy részétől és több, mint öt éven át lefoglalva tartotta egész munkabirásomat, 62 éves koromban az azóta nagyon megváltozott viszonyok közt, elülről és alulról kezdjem az újságirást.

Arra nézve, hogy mit várok a kultuszkormánytól, legyen szabad a következőket előadnom. Először is *engem megillet a Nemz[eti] Szinh[áz] örökös tagsága*. Én 1892 óta, bár megszakitásokkal, de (ezek idejét nem számitva) több, mint husz (21 vagy 22) éven át voltam tagja a Nemz[eti] Szinh[áz] drámabiráló bizottságának, tehát igazgatóságom éveit is számitva, mintegy 27 éven át állottam a Nemz[eti] Szinh[áz] szolgálatában. Negyedszázados munka után még közepes szinészek is megkapták az örökös tagságot; ha én nem kapnám meg, ujabb méltatlanság volna.

De az örökös tagsággal megállapitható illetmények ma már nem teszik lehetővé a megélhetést; tehát *ezen kivül olyan állást is várok, a mely nem degradál és biztositja számomra a megélhetést s mind azt a kedvezményt, a mit a köztisztviselők megkapnak*.

Még a mult év szeptemberében Kertész K. Róbert kult[usz] min[isztériumi] tanácsos, a szinügyi osztály vezetője, érintkezést keresett velem telefonon. Mikor fölkerestem a minisztériumban, megkérdezte tőlem, vállalkoznám-e arra, a mi egyelőre csak az ő terve. Akkor arról volt szó, hogy a Fővárosi Szinház működését egy bizottság ellenőrizné, a mely a város és a minisztérium két-két megbizottjából állana. Kertész azt akarta javasolni a miniszternek, hogy a bizottság élére elnököt állitsanak, az én személyemben, s ez az elnökség bizonyos javadalmazással járna.

Erre elmondtam Kertésznek, hogy én a rajtam esett sérelem reparálását várom a minisztériumtól, - hogy annak a kit ez ügyben az intervencióra felkértem (nem neveztem meg a Főszerkesztő Urat), a miniszter bizonyos igéretet is tett, - hogy a miniszter példaképpen Wlassics örökét, a vidéki szinészet országos főfelügyelőségét emlitette, - és hogy az ellenőrző bizottság elnökségére csak abban az esetben vállalkoznám, ha ez csupán részét tenné a várt kárpótlásnak.

Kertész azt felelte, hogy a miniszter Wlassics helyét már betöltötte Sallayval; különben is - kérdezte - nem találnám-e magamra nézve, degradálónak, hogy miután a N[emzeti] Sz[inház] igazgatója voltam, ezentul a vidéki szinészet felügyelője legyek, akár, Sallay fölött is, mint főfelügyelő? Közöltem vele, hogy ezt a megoldást nem találnám kielégítőnek.

Azóta Kertész illetőleg a minisztérium nem adott életjelt; csak a lapokból tudtam meg, hogy a Főv[árosi] Szinházat ellenőrző bizottságot fölöslegesnek találták, a mivel Kertész terve kutba esett.

Egyéb semmi se történt.

Nyugodttá tesz annak tudata, hogy a Főszerkesztő Ur ügyemet semmi esetre se fogja elejteni. De szeretném, ha nem kellene, akár rövid ideig is, „az utcán” lennem; azért kérem, kegyeskedjék Klebesberget figyelmeztetni arra, hogy már elérkezett az ideje a rajtam esett sérelem reparálásának.

Tiszt[elő] igaz hive

428

Halasi Andor - Ambrus Zoltánhoz

Miskolc, 1923. jun. 25.

Méltóságos Uram!
Mélyen tisztelt Mester!

Engedje meg, hogy mélységes tiszteletem és munkássága, valamint példát mutató ritka nemes egyénisége iránt mindenkor érzett hódolatom egész őszinteségével és melegségével üdvözöljem abból az alkalomból, hogy Méltóságodat a Nemzeti Szinház örökös tagjai közé iktatták. Az Isten áldása tartsa minél tovább frissen Méltóságod munkakedvét és munkaerejét.

Alázatos tisztelettel igaz hive

Dr. Halasi Andor

429

Ambrus Zoltán - Krudy Gyulához

[Névjegyen.]

[1923. jul.]

Ambrus Zoltán [idáig nyomtatva] nagyon köszöni a könyvének megjelenése alkalmával irt, megtisztelő és nagyon szives sorokat.

430

Corbière Henri - Ambrus Zoltánhoz

Ville d'Avray, le 10 Octobre 1923.

Monsieur et cher Confrère,

Je Vous serais très reconnaissant de vouloir bien me faire l'honneur d'une réponse (en langue hongroise ou française) à la question suivante:

„Quelle est votre maxime de vie ou devise?"

Cette feuille sera insérée dans mon *livre* de „Maximes de vie des Écrivains Contemporains."

436 réponses me sont déjà parvenues, notamment celles de Messieurs:

Paul Bourget, Georges Lecomte, Anatole France, Paul Fort, *Jean de Bonnefon*, Henri de Régnier, J. H. Rosny ainé, etc. etc. de France; Stefan Zeromski, de Pologne; Cari Spitteler, Gonzague de Reynold, Robert Faeti, etc. de Suisse; Gonuoské Komai, Dazai, etc. du Japon; Coelho Netto, Afranio Peixoto, etc. du Brésil; Sven Hedin, Verner von Heidenstam, etc. du Suède; Maurice Maeterlinck, Cyriel Buysse, etc. de Belgique; Owen Wister, etc. des Etats-Unis; Sir Rabindranath Tagore de l'Inde, etc. etc. etc.

Très respectueux hommages.

Henri Corbière

9, rue Pradier à Ville d'Avray

(Seine-et-Oise) France.

„De la Société des Gens de Lettres de France"

431

Beregi Oszkár - Ambrus Zoltánhoz

Bécs, 1924. dec. 24.
V. Margaretenstr. 82.

Nagyra becsült kedves Igazgató Uram,

olyan kiváló irónak és emberismerőnek, mint Ön, hiába próbálnék nagy levelet irni, Igazgató Uram tud mindent rólam, belelátott mindig a lelkembe és jó volt hozzám mindig és kell hogy érezze most is, mennyire szeretem.

Hogy nem irtam egy sort se, azt is megérti és ha nem mondanám, akkor is tudná, hogy most, hogy irok valamit kérek Igazgató Uramtól. Nem is kertelek hát, hanem a dologra térek. Most lesz 30 éve, hogy szinész lettem és egy füzetecske jelenik meg rólam, persze csupa szép és jó szó, Igazgató Uram, aki főnököm, vezetőm és egyelőre legutóbbi magyar igazgatóm volt, azonkivül kritikusom sok éven keresztül - bocsásson meg a kifejezésért - kell hogy szerepeljen a könyvecskében egy cikkel rólam.

Kérem ne vegye tolakodásnak, de Igazgató Uram olyan jelentős szerepet játszott müvészi és emberi életemben, hogy lehetetlennek tartom, hogy ne lenne rólam mit mondania.

A sok szépet és jót amit rólam irni fog előre is köszönöm és kedves mindnyájuknak boldog uj évet kivánok.

Hálás igaz hive

Beregi Oszkár

432

Ambrus Zoltán - Véli Józsefhez

B[uda]p[est], [19]25. ápr. 27.

Igen tisztelt Uram!

Megtisztelő felszólitását köszönöm, de nagy sajnálatomra nem járulhatok hozzá, hogy „Családalapitás" cimü novellámat egyfelvonásossá vagy akár egész estét betöltő szinművé dolgozza át. És pedig mindenekelőtt azért nem, mert ezt a novellámat a legkevésbbé se tartom alkalmasnak szinpadi feldolgozásra. De különben se vagyok barátja annak az úzusnak, hogy az elbeszélő művét egy másik iró öntse át szinpadi formába. Minthogy eddig csak a tervezetet készitette el, remélem, hogy állásfoglalásommal nem okozok Önnek semmiféle kellemetlenséget.

Kiv[áló] tiszt[elettel]:

A[mbrus] Z[oltán]

433

Gyergyai Albert - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1925. szept. 15.
(I. Gyopár u. 2.)

Méltóságos
Ambrus Zoltán urnak
Budapest.

Mélyen tisztelt Uram,

Ismeretlenül, ajánlás nélkül, s csak néhány, a *Nyugatban* megjelent, francia tárgyu cikkre támaszkodva, szokatlan kéréssel fordulok Méltóságodhoz. Egy *Flaubert*-forditásomról van szó, a magyar *Education Sentimentale*-ról, amelynek, bevezetésemmel együtt, októberben kell megjelennie a *Genius*-nál. Mivel ezen a forditáson két éve dolgozom már állandóan, s szeretném megkülönböztetni mindenképpen a mai, vásári forditások többségétől, igen büszke és boldog lennék, ha az egész forditást Méltóságodnak ajánlhatnám, és a könyv legelső lapját Méltóságod nevével ékithetném. Tudom, misem jogosit arra, hogy egy még meg sem jelent könyv s egy többé-kevésbbé obscurus forditó irányában jóelőre ily bizalmat kérjek; azonban valahogy ugy érzem, hogy ezt az előleges bizalmat, ha ma még nem is, de előbb-utóbb meg kell hogy érdemeljem Méltóságodnál, - ha másért nem, hát azért a hódolatért, amellyel, induló pályámon, a *Bovaryné* forditójának, a *Vezető Elmék* irójának, a *Solus Eris* költőjének nyomait próbálom követni.

Kérésem megismétlésével (amely, igen természetesen, a kiadó tudtával történik), maradok Méltóságodnak gimnazista-koromtól határtalan tisztelője

Gyergyai Albert
(I. Gyopár u. 2.)

434

Ambrus Zoltán - Gyergyai Alberthez

[1925. szept. 20. körül]

Igen tisztelt Uram,

Jól ismerem Önt a Nyugatba irt cikkeiből, tanulmányaiból - és különösen kitünő Flaubert-monografiájának a Ny[ugat]-ban közzétett fejezeteiből. Igy tisztában vagyok vele, hogy a Genius a leghivatottabbat választotta, a mikor Önt kérte fel az *Education Sentimentale* leforditására, tehát tisztában vagyok azzal is, mennyire megtisztel, ha forditását nekem ajánlja. Régebben többször gondoltam rá - legutóbb dr. Lustig Géza szerencsétlen kisérletének megjelenése után - milyen érdemes és szükséges dolog volna az Ed[ucation] Sent[imentale]-t jól forditani le, de mindig a gondolatnál kellett maradnom. Nagyon örülök rajta, hogy az a nagy és nehéz munka, a melyre én már nem vállalkozhattam, most végre elkészült, hogy ezt a munkát Ön végezte el, akit irodalmi működése erre predesztinált és hogy ehhez a szép vállalkozáshoz az Ön szivességéből legalább a nevem hozzáfűződhetik. A jóleső megtisztelést és rokonérzésének szives kifejezését igen köszöni

tisztelő igaz hive

435

Gyergyai Albert - Ambrus Zoltánhoz

[Croisseti képes levelezőlapon.]

Budapest, 1925. szept. 24.

Hálás köszönettel és mély tisztelettel

Gyergyai Albert

436

Ambrus Zoltán - Heltai Jenőhöz

B[uda]p[est], 1926. ápr. 9.

Kedves Jánoskám!

A Szinpadi Szerzők Egyesülete engem is felszólitott, hogy válasszak ki a munkáim közül olyanokat, a melyeket filmre alkalmasaknak tartok - de másutt még nincsenek lekötve - és ezek tartalmi kéziratát juttassam el az egyesülethez.

Ezt a felszólitást nem akarom felelet nélkül hagyni, azért kérlek, engedd meg, hogy ebben az ügyben Hozzád fordulhassak és a következőket közölhessem:

Az én munkáim közül eddig a „Midás király”-t és „A gyanu”-t filmesitették meg. Ezeken kivül lekötöttem filmre még egy harmadik regényemet is; ha jól emlékszem, a „Giroflé és Girofla”-t, kinek, már nem tudom. Az elbeszéléseim között bizonyosan sok van olyan, a mely filmesitésre alkalmas, de - nem is szólva arról, hogy e tekintetben nem vagyok szakértő - mostanában nem tudok utána nézni annak, hogy melyek volnának ilyenek, véleményem szerint. És még kevésbbé van érkezésem arra, hogy a szerintem e célból kijelölhető elbeszélések tartalmi kéziratát elkészitsem.

Semmikép se számithatok tehát arra, hogy az elsők között legyek, a kiket az Egyesület filmre fog juttatni és alighanem később is csak abban az esetben lehet reményem erre, ha találkozik valaki, a ki hajlandó elvégezni helyettem a kiválasztás és tartalom-kivonatolás fáradságos és hálátlan munkáját.

De illőnek tartottam, hogy erről értesitselek.

Szeretettel üdvözöl igaz hived

437

Erdős Károly - Ambrus Zoltánhoz

1926. dec. 23.

Méltóságos Uram!

Egyidejüleg vagyok bátor Méltóságodnak egy darab téglát küldeni annak a debreceni Füvészkertnek kőkeritéséből, amelyről a „Tóparti gyilkosság”-ban szó van.

Nem tudom, ha vajjon csakugyan megtörtént-e az a kedves gyermektörténet s igy van-e reális alapja annak, hogy én e kővel kedveskedni óhajtok? az azonban bizonyos, hogy a „Tóparti gyilkosság” rám olyan hatással volt, hogy amikor ez év tavaszán a Déri muzeum és bérház épités végett a régi falat lebontották, szükségét éreztem lelkemben annak, hogy legalább ezt a darabka követ Méltóságod számára eltegyem.

Elküldhettem volna tavasszal már, de vártam a gyermekek ünnepét, a gyermekkor ünnepét, hogy alkalmi küldemény legyen a gyermekkor emléke.

Méltóztassék szivesen fogadni.

Boldog ünneplés kivánással vagyok igaz tisztelője

Dr. Erdős Károly
lelkészképzőintézeti igazgató

438

Ambrus Zoltán - Erdős Károlyhoz

B[uda]p[est], 1927. jan. 26.

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Szives megemlékezése nagyon meghatott. A „Tóparti gyilkosság” csakugyan gyermekkori emlékek szövevénye. Boldogult anyai nagyanyám, néhai özvegy Speth Ferencné sz. Kovacsóczy Johanna, azokban a felejthetetlen időkben, a mikor minden nagy vakációt (és egy iskolai évet) nála töltöttem, Debrecenben lakott, - évekig a Füvészkert szomszédságában. Áldott hamvai is ott nyugszanak a debreceni róm. kath. temetőben.

Ez után talán fölösleges is elmondanom, hogy milyen mély megilletődéssel vettem át megőrzésre a régi, az egykori Debrecen, - az én Debrecenem - utolsó kövét.

Kérem, fogadja a nagyon megtisztelő figyelmességért és szives fáradozásáért mellyel ezt a kedves emléket hozzám eljuttatni méltóztatott, hálás köszönetemet.

Hosszu betegségből csak a napokban gyógyultam meg annyira, hogy ujra tollat vehettem a kezembe, - de azt hiszem, meg fogja bocsátani késedelmemet.

Igaz tisztelettel:

439

Osvát Kálmán - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

Timişoara, 1927. márc. 3.

Tisztelt Uram,

hódolathoz nem kell engedélyt kérni, nem is engedélyt kérek evvel a levelemmel. Az „Ambrus Zoltán-breviárium” kiadásával olyan terv valósul meg, melyet több esztendeje szeretettel ápolok s amely most a „Repriz” révén aktuálissá vált. Hogy ebből az alkalomból

jelentkezem Önnél, ez a mozdulat abból az érzésből indul ki, hogy Ambrus Zoltánt tudtán kivül szerepeltetni sehol sem szabad.

E levél hangja csunyának s talán gyanúsnak is tünhetnék föl, ha kéznél nem volna mindjárt a legitimációm, hogy az Ön nevének és munkájának tiszteletében nőttem fel. Irodalomban a bátyám, Osvát Ernő jelölte ki nekem azt az irányt, amerre arccal fordulni kell. A Breviárium két kis kötet terjedelmében jelennék meg. Bármely kivánságát kegyeskedjék alább megjelölt cimre eljuttatni.

A legmélyebb tisztelettel

Osvát Kálmán.

Dr. Osvát Kálmán, Timişoara, Déli Hirlap.

440

Ambrus Zoltán - Osvát Kálmánhoz

B[uda]p[est], 1927. márc. 5.

Tisztelt Uram,

az a régi barátság és szeretet, a mely Osvát Ernőhöz füz, talán fölöslegessé teszi megemlitenem, hogy öccsének irói munkássága sem ismeretlen előttem. De szives soraira válaszolva nem hallgathatom el, hogy a *„Repriz”* gondolatát szépnek és jónak, a vállalkozás tervét pedig érdekesnek tartom. Szivből kivánom, hogy minden tekintetben sikert érjen el vele.

A mi a breviáriumra vonatkozó elhatározását illeti, erre nem lehet más feleletem, csak a köszöneté.

De föl kell vetnem a kérdést, gondolt-e arra, hogy a Révai Testvérek Irodalmi Részvénytársaság összegyüjtött munkáim kiadó-tulajdonosa - nehézségeket támaszthat? Ha csakugyan igy történnék, azt hiszem, Voinovich Gézához kellene fordulni a ki a Révai R. T. igazgatósági tagja és a ki bizonyára megértené, hogy a breviárium megjelenése a részvénytársaságnak csak hasznot jelenthet.

Köszönettel és szives üdvözlettel:

A[mbrus] Z[oltán]

441

Révai Testv. Irod. Intézet - Ambrus Zoltánhoz

[Hivatalos, fejléces levélpapiron.]

Budapest, 1927. okt. 21.

Méltóságos
Ambrus Zoltán urnak,

Budapest

Mély tisztelettel hozzuk szives tudomására, hogy nb. felszólitására a legnagyobb készséggel vállaljuk Méltóságod legujabb müve, „A Berzsenyi dinasztia” kiadását. -

Amennyiben a kéziratot még folyó évben megkapjuk, ugy a müvel 1928. husvétján meg is jelenünk.

1902. december 26-án kötött megállapodásunk szerint Méltóságodat a mü kinyomatása és ivszámának konstatálásakor ivenkint 100 korona honorárium illeti meg. Tekintettel a megváltozott viszonyokra, mi a legnagyobb készséggel valorizáljuk ez összeget; fizetünk tehát ivenkint 116 pengőt. -

Méltóságod tudatta velünk, hogy e müve 11 folytatása már a Pesti Naplóban megjelent, a hátralevő egy befejező rész terjedelme ugyanannyi lesz, mint átlagosan az előző folytatások voltak. Ennek alapján megállapitottuk, hogy e mü Méltóságod összes müvei kiadási formátumát véve alapul, cca. 6 iv lesz. Ennek alapján a teljes és sajtókész, tehát további változtatás alá nem eső kézirat átvételekor fizetünk Méltóságodnak 696 pengőt, azon megjegyzéssel, hogy amennyiben a kötet terjedelme a hat ivet meghaladná, ugy a többlet után Méltóságodnak még járó honoráriumot ki fogjuk fizetni. -

Egyuttal mély tisztelettel hozzuk szives tudomására, hogy a Klasszikus Regénytár szerkesztésével kapcsolatosan a multban kifejtett igen kiváló müködéséért „A Berzsenyi dinasztia" teljes kézirata átvételekor bátrak leszünk 600 P., azaz hatszáz pengő tiszteletdijat Méltóságodnak átnyujtani. - Kérjük, fogadja ezt Méltóságod igaz tiszteletünk és nagyrabecsülésünk jeléül. - Maradtunk

Kiváló tisztelettel
[Révai Testv. Irod. Int. Rt. pecsét]

Dr. Schultz
Dr. Szántó

442

Szekfü Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Szemle fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1928. ápr. 10.

Méltóságos Uram,

tessék megengedni, hogy a Magyar Szemle nevében egy kéréssel kereshessem fel.

A centennárium kapcsán rövid essay-vel kivánunk Ibsennel foglalkozni és azt hisszük, hogy folyóiratunk olvasóközönségének nagy nyeresége volna, ha módunkban állna ilyen kis tanulmányt Méltóságod tollából közzétenni. Hálás volnék, ha számunkra egy, 5-7 oldalas cikket Ibsen életmüvéről és általános drámatörténeti jelentőségéről megirni és a kéziratot a lehetőség szerint e hó 28.-ig rendelkezésünkre bocsátani kegyeskednék. Azt is igen köszönném, ha elhatározásáról bennünket valamelyik délelőtt telefonon tájékoztatni méltóztatnék.

Fogadja Méltóságod őszinte nagyrabecsülésem kifejezését

Szekfü Gyula

443

Ambrus Zoltán - Szekfü Gyulához

[1928. ápr. 10. után]

Mélt[óságos] Uram,

Nagybecsü felszólitása igen megtisztel. Sajnos, ez alkalommal aligha lehetséges rendelkezésére állanom, mert a legközelebbi időben sok, korábban vállalt kötelezettségnek kell megfelelnem és kétséges, marad-e annyi időm, hogy a kivánt Ibsen-tanulmánnyal e hó 28-ig elkészülhessek. (Az 5-7 oldalnyi kis terjedelem nekem csak eggyel több nehézség.) De a kitüzött határidőnek egy-két héttel való meghosszabbitását se kérhetem, mert az Ibsen centennáriumnak már nagyon mögötte vagyunk. Igy csak azt tudathatom, hogy más alkalommal - a jövő hónap közepétől kezdve akármikor - készséggel áll Méltóságod rendelkezésére

tisztelő igaz hive

444

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Wien, [1928] ápr. 26.
Hotel Imperial.

Szeretettel gratulál - és ezt a Párisból hozott kis szallagot küldi hű öreg

Molnár Ferenc

445

Szekfü Gyula - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Szemle szerkesztőjének levélpapirján.]

Budapest, 1928. ápr. 27.

Méltóságos Uram,

f. hó 16-ki nagybecsü leveléért legyen szabad hálás köszönetet mondanom.

Én csak ismételhetem, hogy ugy reám nézve, mint a Magyar Szemlének igen megtisztelő és igen nagy kitüntetés, hogy Méltóságod hajlandó a folyóiratot cikkekkel támogatni.

Igy most, az Ibsen tanulmányról lemondva, arra kérném Méltóságodat, engedné meg, hogy a jövő hó első felében tiszteletemet teliessem azon tanulmányok megbeszélésére, melyekkel Méltóságod a közel jövőben megajándékozna bennünket.

Néhány nap mulva bátor leszek telefonon megkérdezni, mikor okoznék látogatásommal legkevesebb alkalmatlanságot.

Méltóságodnak mély tisztelettel igaz hive:

Szekfü Gyula

446

Ambrus Zoltán - Molnár Ferenchez

B[uda]p[est], [19]28. ápr. 27.

Kedves Molnár Ur,

nagyon köszönöm a kis szalagot és azt, hogy a kis szalag viselésének jogához hozzásegitett, mert a francia kormánynak aligha okozott álmatlan éjszakákat az, hogy én még nem vagyok tagja a becsületrendnek és ha figyelme mégis rám terelődött, nyilvánvaló, hogy ez csak a becsületrend magyar tagjainak juthatott eszébe.

És különösen köszönöm, hogy a régi kedvességével nyilvánitja irányomban érzett szeretetét, a mit én régóta egész szivemből viszonzok.

Abban a reményben, hogy hazaérkezése után ujra láthatom, hálásan üdvözli a viszontlátásig igaz hive

447

Sikabonyi Antal - Ambrus Zoltánhoz

[A „Könyvbarátok Lapja” szerkesztőségének levélpapirján.]

[1928.] ápr. 28.

Mélyen tisztelt Méltóságos Uram!

A korrekturát, igen kitüntető soraival, megkaptam. Nagyon köszönöm. Azóta nyilvánvaló lett, amihez gratuláltam. Örülök, hogy nem hiába tettem és hogy első lehettem. S kérem, méltóztassék megengedni, hogy most mégegyszer minden-minden jót kivánhassak, örvendező, igaz szivvel a nagy francia kitüntetés alkalmából.

A lapot kb. egy hét mulva küldöm. Boldog lennék, ha valami uj cikket, akár kis apróságot kaphatnék Méltóságos Uramtól. Párisból megküldték nekem egy uj Anatole -France-ról szóló és ellene irott könyv ismertetéseit. Tudom, nagyon örülnének Párisban, a legkomolyabb irodalmi körökben, ha a könyvről és az egész vitáról A.[natole] F.[rance] mellett, egy cikket hoznék. Szabadna elvinnem ezeket a lap-kivágatokat? S remélhetnék egy kis cikket erről?

Méltóságos Uramnak legmélyebb tisztelője

Sikabonyi Antal
I. Ménesi út 33.

448

Hevesi Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[A Nemzeti Szinház igazgatósága levélpapirján.]

Budapest, 1928. ápr. 30.

Méltóságos Uram!

Az a nagy kitüntetés, amely Méltóságodat az ország határain tulról a világ szellemi életének egyik centrumából érte, értékes öröm mindenkinek, aki büszke a magyar kultura egyetemes

erejére és azokra a nagy egyéni értékekre, amelyek benne foglaltatnak. De mindezeken tul a Nemzeti Szinház igazgatósága és egész személyzete most is fokozottan érzi, hogy e nagy kitüntetésben részesitett munkájának milyen jelentős része füződik annyi különféle minőségben a Nemzeti Szinházhoz és munkájához, és ez a külföldről jött kitüntetés csak ujabb alkalom számunkra, hogy hálával és ragaszkodó tisztelettel emlékezzünk meg mindarról, a mi gazdag munkájából nekünk jutott. Kérem, engedje meg Méltóságod, hogy most ennek ujból kifejezést adjunk, és kitüntetéséhez a régi bensőséggel és tisztelettel köszöntsük.

Fogadja Méltóságod a legjobb kivánságainkat és igaz nagyrabecsülésünk kifejezését.

Hevesi
igazgató

449

Ambrus Zoltán - Horváth Bélához

[1928. máj. 16.]

Igen tisztelt Főtitkár Ur!

Külföldi lapok és folyóiratok olvasásából arra a meggyőződésre jutottam, hogy: - bár a nemzetközi irodalmi és müvészeti kapcsolatok ma erősebbek, mint a régibb időkben - azok a kisérletek, a melyekkel valamely irodalmi vagy müvészeti viszonyaiban kevésbbé ismert ország a maga irói vagy művészei iránt ismertető cikkek elhelyezésével vagy más hasonló propagandával iparkodik fölkelteni a külföld érdeklődését, még ma se járnak az óhajtott eredménnyel. A külföld érdeklődésének véleményem szerint az otthon elért nagy siker az előfeltétele és az az iró vagy müvész, a ki munkásságáról maga kénytelen ismertető cikkeket irni vagy iratni, soha se tehet szert a külföld figyelmére. A mi engem magamat illet, nemcsak hogy a külföldön nem, de itthon se keresem a feltünést, azért nagy sajnálatomra, a kivánt módon nem állhatok a Magyar-Francia Irodalmi Társaság rendelkezésére és ez alkalommal arra kell szoritkoznom, hogy az irányomban megnyilvánuló kitüntető megtisztelésért és szives jókivánságokért e sorokkal fejezhessem ki hálás köszönetemet.

Kiváló tisztelettel

450

Ambrus Zoltán - Lukács Jenőhöz

B[uda]p[est], [19]28. máj. 30.

Tisztelt Uram!

E hó 14-én irt szives soraira nagy elfoglaltságom következtében csak most tudok válaszolni.

Mintegy másfél évvel ezelőtt a magyar közokt[atási] kormány magyar irók munkáinak idegen nyelvekre lefordittatását és külföldön való kiadását határozta el. Az erre vonatkozó munkálatok vezetésével ifj. Wlassics Gyula bárót a közokt.[atási] minisztérium h[elyettes] államtitkárját bizta meg, a ki levélben kérte a beleegyezésemet ahhoz, hogy egyik regényemet franciára fordittathassa és egyben azt kérdezte tőlem, hogy a német nyelven való kiadásra melyik munkámat tartom alkalmasnak. Azt irtam neki, hogy „Midás király”-t. Ugy látszik, a

báró ezt tervbe is vette, mert egy-két hónappal később a „Pester Lloyd” szerkesztőségének megbizásából Lázár Leó ur jelent meg nálam és azt kérdezte tőlem milyen föltételekkel egyezném bele abba, hogy „Midás király” német forditását a könyvben való kiadás előtt a „Pester Lloyd” közölhesse. Azt feleltem, hogy erről a kérdésről a „Pester Lloyd”-nak előbb ifj. Wlassics Gyula báróval kellene tárgyalnia.

Hogy azóta ebben az ügyben történt-e valami, nem tudom. Erről sehol se kérdezősködtem és ezentul se szándékozom kérdezősködni. Abban az esetben, ha Wlassics báró „Midás király” német nyelvre való leforditására valakinek megbizást adott vagy e tekintetben bármilyen előkészületet tett, természetes, hogy „Midás” német forditásáról másvalakivel nem tárgyalhatok. Ha tehát „Midás” német forditására vonatkozó szándéka változatlan, előbb meg kellene tudni, hogy Wlassics báró ez irányban tett-e vagy akar-e tenni valamilyen intézkedést. Ha *nem*, kérem méltóztassék erről engem értesiteni. Csak ekkor válhatik aktuálissá, hogy szives kérdésére föltételeim közlésével feleljek.

Kiváló tisztelettel

451

Ambrus Zoltán - Horváth Bélához

B[uda]p[est], 1928. jun. 1.

Igen t[isztelt] Főtitkár Ur!

Nagy sajnálatomra nekem is meg kell maradnom álláspontomon. Ha valakinek a munkásságáról kivánt ismertető cikket magának kell megirnia, vagy valamelyik ismerősével megiratnia, mert más nem találkozik, a ki ezt meg tudná tenni, vagy erre vállalkoznék - akkor ennek a munkásságnak az ismertetése nem lehet nemzeti ügy. De még ha csakugyan kivánatos volna is, hogy irodalmi müködésemet a Társaság a külföldön ismertesse: én sohasem irtam magamról, de nem is kértem soha senkit, hogy rólam irjon és ezt ezután se fogom megcselekedni. Kérem, ne vegye rossz néven ezt az őszinteséget.

Mindenesetre nagyon köszönöm a Főtitkár Ur szives figyelmét és sok fáradozását.

Tisztelő hive

A[mbrus]

452

Babits Mihály és Basch Lóránt - Ambrus Zoltánhoz

[A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapitvány levélpapirján.]

Budapest, 1928. szept. 12.

Méltóságos Urunk!

Méltóságod szives volt a Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapitvány tanácsadó testületének tagságát elfogadni. Ezért hálás köszönetünket ezuttal is kifejezve, van szerencsénk az alapitó oklevelet megküldeni és közölni, hogy az alapitványi tanács határozatta értelmében az alapitvány f. é. november 1-én lép életbe.

Amidőn kérjük, hogy bennünket munkásságunkban támogatni és az alapitvány ügyét kegyes pártfogásába venni méltóztassék, vagyunk kiváló tisztelettel:

Babits Mihály
Dr. Basch Lóránt

453

Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz

[A Palace Sanatorium, Novy Smokovec, Tátra levélpapirján.]

[1928. szept. közepe?]

Méltóságos Uram, - a kulturkongresszus legutóbbi vezetőségi ülésén, amely a kultuszminisztériumban a napokban folyt le, öt olyan jogi természetü javaslatot tettem, amelyek nem speciálisan irodalmi érdeküek, hanem az alkotó müvészet minden ágára vonatkoznak. Azért választottam éppen ezt az alkalmat, mert azt gondoltam, hogy piktorok és muzsikusok egyaránt hozzászólhatnak az őket érdeklő szerzőjogi javaslatokhoz és mindjárt el is fogadhatják őket, mint a kongresszus valamennyi szakosztályának javaslatait. Ehelyett azonban lustaságból ugy döntöttek, hogy a javaslatokat letárgyalás céljából átteszik az irodalmi szakosztályhoz.

Ugyancsak ez a gyülés kimondotta, hogy az egyes szakosztályok javaslatait tájékoztató kinyomatás végett még e hét folyamán oda kell adni Déryéknek.

A két határozatot bajos egyszerre végrehajtani. Én a Tátrában vagyok és hétfőn érkezem csak meg. Ujabb ülésre összeharangozni az irókat napokba kerül, azonkivül időrabló dolog.

Én a következőket gondoltam. A javaslatokat elküldöttem Dérynék, és arra kértem, lépjen Méltóságoddal érintkezésbe telefonon, egyszersmind küldönccel juttassa el a javaslatokat. Ha azokat Méltóságod átfutja, látni fogja, hogy csak a magyar szerzőjogi judikatura hiányait pótolni célzó jogi természetű javaslatok, minden él vagy ütközési lehetőség nélkül, tehát semmi akadálya nincs annak, hogy régebbi határozatunknak megfelelően meg méltóztassék adni saját hatáskörében az exequaturt. Igy a dolog egyszerüen elintézhető: a küldönc, aki a Nemzeti Szalonból Méltóságod által kitűzött időben elviszi a javaslatokat a lakására, meg is várhatja, mig át tetszik futni a dolgot.

Ha azonban Méltóságodnak bármilyen aggodalma volna valamelyik javaslatot illetően, tessék egyszerűen áthuzni, az nem kerül a nyomdába és majd módot keresünk rá, hogy letárgyaltassék.

Bocsánatot kér a háborgatásért és melegen köszönti

Harsányi Zsolt

U. i. Utóbb jutott eszembe, hogy csekély fáradsággal még egyszerübbé tehetem a dolgot. Egyszerüen idemásolom a szóban forgó javaslatokat.

1. A kongresszus kivánatosnak tartja, hogy a m. kir. kormány az irodalmi és művészeti müvek védelmére alakult berni Unió Rómában 1928 májusában létesült ujabb okmányát az ott megállapitott szöveg szerint iktassa törvényeink sorába.

(Az igazságügyi kormány ezen a római kongresszuson részt vett.)

2. A kongresszus sürgősen szükségesnek tartja a szerzők „személyiségi jogának” törvényes szabályozását.

3. A kongresszus szükségesnek tartja a művészi „kisérőjog” (droit de suite) törvénybe iktatását.

4. A kongresszus szükségesnek tartja oly jogszabályok megalkotását, melyek szerint valamely mü összes szerzői jogainak átruházása esetén kétség esetében nem tekintendők átruházottaknak azon jogok, melyek később törvényes rendelkezések alapján illetik meg a szerzőt. (Rádió stb.)

5. A kongresszus szükségesnek tartja annak törvényes lefektetését, hogy a szerző személyiségi jogainak védelmében, ha a szerző meghalt és családtagjai nincsenek, vagy ha vannak, keresettel fellépni nem óhajtanak, jogosult legyen keresetet inditani a szerzőknek hatóságilag elismert olyan tömörülése, amely alapszabályai szerint a szerzők erkölcsi jogainak védelmére hivatott.

H.

454

Ambrus Zoltán - Révai Testv. Irodalmi Intézethez

B[uda]p[est], [19]28. szept. 24.

Igen t. Igazgató Ur!

A Révai Testvérek Irod. Intézet Rt. e hó 21-én küldött ajánlatát a közlött feltételekkel (Igazgató Ur szives soraiban 100 P. honorárium, a kötelező iratban pedig maximum 3/4 iv terjedelem és ivenként 100 P., a maximum esetében tehát 75 P. honorárium, mely a mü megjelenése alkalmával esedékes, - lemondás minden más honoráriumról, bármennyi és bármilyen megjelentetés esetén is, - nyomdaszámla esetén levonás a honoráriumból - sajnálatomra nem fogadhatom el.

„A fehér kövön” uj kiadásához kivánt előszó megirására csak abban az esetben vállalkozhatnám, ha:

1. az előszó honoráriuma, tekintet nélkül terjedelmére, 150=százötven pengőben állapittatnék meg, mely a kézirat átnyujtásakor esedékes, -

2. ha a kézirat átadásának végső határideje 1928 november 5-ike lehet, -

3. ha „A fehér kövön” cimü könyv uj és esetleges későbbi kiadásait kivéve az előszó tartalmának bármely más felhasználásáért ujabb honorárium illet meg, -

4. ha a kötelező irat utolsó pontjának elfogadására nem kell vállalkoznom.

Arra, hogy az előszó a Világkönyvtár ismert iveit véve alapul, legfeljebb 3/4 iv terjedelmü lehet, kötelezettséget vállalhatnék.

455

Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez

[1928. okt. 24. után]

Az emberirtó II. és III. kötetének fordításáról a következőket kell közölnöm.

A fordítás sajnos, bár egyebekben (kivált magyarosság dolgában) nem is kifogásolható, de itt sem eléggé hü, sok hibáját szóvá kell tennem. Ott, a hol összehasonlitottam az eredetivel, minduntalan találtam v[ala]mit, a mi n[em] azt mondja, a mit az eredeti. N[em] szólva a sietésből és elnézésből eredő apró hibákról (például, h[ogy] más alakkal mondat egyetmást, nem azzal, a kivel Zola), n[em] forditja le az egész szöveget, kihagy fél vagy egész mondatokat és a n[em] könnyen érthető helyeken igen sokszor mást mond n[em] azt, a mit az eredeti. Félreértései azt mutatják, hogy a forditó ur kellő hozzákészülés nélkül, kissé felületesen végezte el munkáját, pedig Zolát és különösen Z[olá]-nak ezt a müvét a melyben a szerző nagy szerepet juttat a népies nyelvnek, a munkások argotjának, csak nagyjában megközelitőleg a gallicizmusok alapos ismerete és az argot kifejezéseinek megismerése nélkül tévedésekkel forditani jelentékeny hiba.

Följegyeztem, h[ogy] azokon a helyeken, a hol a fordítást összehasonlitottam az eredetivel, micsoda hibákat találtam. Ha itt ennyi a hiba, azt kell föltételeznem, h[ogy] a hiba másutt se sokkal kevesebb. Megállapodásunk értelmében nem vállalkozhatom arra, hogy az egész fordítást (vagy ennek csak nagyobb részét is) mondatról mondatra összehasonlitsam az eredetivel; ilyen nagy munkát n[em] végezhetek a forditók helyett. De mégis baj volna, h.[ogy] a már megtalált és még eddig fel n[em] kutatott hibák bennmaradnának a fordításban. Azért azt ajánlanám, hogy a forditó ur sziveskedjék az egész fordítást átnézni és vegye ezt alapos revizió alá. Talán még emlékszik azokra a helyekre, a hol kétségei voltak a hol találgatnia kellett az eredeti értelmét és ezeket a helyeket forditsa le ujra, jó szótárak segitségével. Különösen a következő segitő könyvek használatát ajánlom: 1./Parisismen. 2./Bauche. 3./Larue 4./Lacassagne. Ha a forditó ur bármely okból n[em] vállalkozhatnék a fordítás revideálására vagy erre már nem volna idő, kénytelen volnék arra az álláspontra helyezkedni, hogy abban az esetben, ha a fordítás hibáiért a megokolt kritika engem vonna felelősségre, ki kellene jelentenem, hogy ezt a felelőséget nem vállalhatom.

456

Ambrus Zoltán - A Révai Irod. Int. Igazgatójához

[1928. nov.]

Igen tisztelt Igazgató Ur!

Mellékelten van szerencsém küldeni az Anatole France-előszót, azzal a kéréssel, hogy levonatát átnézhessem és ugyanekkor a kéziratot visszakaphassam. Legyen szabad ez alkalommal megjegyeznem, hogy: „A fehér kövön” negyedik kiadásának 131-ik oldalán értelemzavaró eltördelés van: e lap hetedik sora után nem annak a három sornak kell következnie, amelyet most itt találunk, hanem az emlitett 3 sor után következő négy sornak és csak ez után a most rossz helyre került 3 sornak. Nem tudom, ki lehet-e még javitani ezt a hibát; mindenesetre kivánatos volna, hogy ne maradjon igy.

Tisztelő igaz hive

Ambrus

457

Ambrus Zoltán - Mikes Lajoshoz

[A Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapitvány fejléces levélpapirján]

1928. dec. 15.

Igen tisztelt Uram!

Folyó hó 12.-én kelt nb. levelét, melyben a Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapitvány tanácsadó testületi tagságáról lemondását közölni méltóztatott, a testület elé terjesztettem. A tanácsadó testület ugy határozott, hogy a lemondást nem veheti tudomásul és kéri, hogy azt meg nem történtnek tekintve, a testület munkásságában továbbra is résztvenni és ügyszeretetével ezt az ügyet támogatni szives legyen.

Kiváló tisztelettel:

Ambrus Zoltán [kézirással]

[alul:]
Nagys.
dr. Mikes Lajos szerkesztő urnak
Budapest

458

Ambrus Zoltán - Babits Mihályhoz

[1929. jan.?]

Igen tiszt[elt] Szerk[esztő] Ur!

Somfay Margit, a kit irásaiból is, személyesen is ismerek, arra kér, hogy irásban már kifejezett kérelmét ajánljam igen tiszt[elt] Szerk[esztő] Ur figyelmébe. A milyen készséggel teszem ezt, annyira örülnék rajta, ha óhajtása a lehetőséghez képest teljesíthető volna. Elképzelem, hogy az ez évi segélyalapból máris nagy összeget kellett kiosztani, de nem hiszem, hogy sokan volnának, a kik a Baumgarten-alapitvány segitségére inkább rászorulnának és érdemesebbek volnának, mint Somfay Margit, a kit kiválóan tehetséges irónőnek tartok. Ez a minden tekintetben tiszteletreméltó hölgy, minthogy tanitónői diplomájának semmi hasznát nem láthatja, mert már régóta nemcsak hogy álláshoz nem, de még csak ideiglenes megbizatáshoz se tud hozzájutni, az ujságokban közölt irásaiból kénytelen megélni és támogatni csekély nyugdijból tengődő, öreg, beteg szüleit. Irt regényt, sok novellát, drámát is, csupa figyelemreméltó dolgot, de irásból megélni, ma! Igazán nem csoda, ha a Baumgarten-alapitványhoz fordul.

Kérem igen t. Szerk[esztő] Urat, és meg fogom kérni erre levélben Basch Lóránt dr. urat is, ha egyátalán van rá lehetőség, méltóztassanak őt segélyben részesiteni. Melegen ajánlja az ügyet szives jóindulatába tisztelő igaz hive:

459

Ambrus Zoltán - Balogh Józsefhez

[1929. jan.]

Igen t[isztelt] Doktor Ur!

Vállalom a témát, abban az esetben, ha *nem* méltóztatik ragaszkodni ahhoz, hogy 1.) a XIX. század francia regényeiről szóló füzet cime „A francia regény" legyen és hogy 2.) akképpen osszam be a munkát, a mint ajánlani tetszik, vagyis: néhány oldalon végezzek a *régibb* francia regénnyel, az utolsó ivén pedig a *mai* regényről szóljak. Ezt *igy*, nem vállalhatom, mert: 1.) „A francia regény" cimmel, akkor, a mikor *csak* a XIX. századbeli regényirással kivánok foglalkozni, megtéveszteném az olvasót, - 2.) mert: ez az önkényes, a felületesen olvasó érdeklődését tulságos tiszteletben tartó és a választott tárgyat kb. 60 kis oldalra szoritó beosztás nagyon megnehezitené a munkámat. Miért? - készséggel részletezem, ha szerencsém lehet. Kérném szives telefonértesitését (tel. Józs.[ef] 360-24), hogy melyik napon várhatom szives látogatását, lehetőleg esti, 7 és 8 óra között.

460

Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez

[1929. jan.- febr.?]

Az Une Page d'Amour forditását elolvastam és sok helyütt összehasonlitottam az eredetivel. Nagyon lelkiismeretes munka; a hűség dolgában majdnem kifogástalan. De mégis vannak benne hibák. Ezek egy részét kijavitottam; hogy mit, azt följegyeztem. De nagyon kivánatos volna, hogy a többi hibát a Forditó Ur maga javitaná ki. Ez egy-két óra alatt megtörténhetik. Följegyzéseimet küldöm; megtalálható bennök, hogy min kellene még változtatni. Kérném, méltóztatnék följegyzéseimet a Forditó Urral közölni, a ki - azt hiszem - talán egy óra alatt is elkészülhet a még kivánatos javitással. Jó volna, ha kiirtaná a munka közben felötlő idegen szókat, mert sokszor használ olyan idegen szót, a melyet könnyü magyar szóval helyettesiteni.

Ismételve igen kérem i[gen] t[isztelt] Ig[azgató] Urat, hogy az előszó levonatát okvetetlenül magam javithassam ki.

461

Lukinich Imre - Ambrus Zoltánhoz

[A Rádió-Szabadegyetem Elnöksége levélpapirján.]

Budapest, 1929. márc. 31.

Tisztelt Barátom!

Tisztelettel felkérlek, hogy május 5.-én délután 4 órakor Jókai Mórról, - halálának 25. évfordulójával kapcsolatban, - rádió-előadást tartani kegyeskedjél. Az előadásra 20 perc áll rendelkezésedre, a részletekre vonatkozólag tisztelettel mellékelem Tájékoztatónkat.

Szives válaszodat lehetőleg posta fordultával kérem. Abban a reményben, hogy kedvező lesz, vagyok őszinte nagyrabecsüléssel

készséges hived

Dr. Lukinich Imre
egyetemi tanár
a R. Sz. E. ügyv. elnöke

462

Ambrus Zoltán - Lukinich Imréhez

B[uda]p[est], [19]29. ápr. 6.

I[gen] t[isztelt] k[edves] B[arátom]!

Nagyon megtisztelő, szives felszólításodat igen köszönöm. Sajnos, akármilyen kedves és szivemhez szóló volna a feladat - mert igazán örülnék rajta, ha módom volna rá, megfelelő formában fejezni ki Jókai irányában érzett régi csodálatomat - az alkalomig már kevés az idő arra, hogy a felolvasást a kellő időre minden bizonyossággal elkészithessem. Május 5-ig ugyanis okvetetlenül teljesitenem kell néhány korábban vállalt kötelezettséget, az egészségi állapotom pedig sokkal megbizhatatlanabb, semhogy e mellett is biztonsággal számithatnék a munkaképességemre. Igy, hogy semmiesetre se okozzak kellemetlenséget, nem merek vállalkozni és kötelességemnek tartom, már előre lemondani. Abban a reményben, hogy más alkalommal, a mikor több idő kinálkozik, még lehet szerencsém rendelkezésedre állani, kérlek, fogadd hálás köszönetem kifejezésével igaz tiszteletem nyilvánitását.

463

Ambrus Zoltán - Dr. Balogh Józsefhez

[1929. máj.?]

Igen t.[isztelt] Szerk.[esztő] Ur!

A mult hónapban súlyos betegségen estem át és a doktorom azt kivánja, hogy hónapokat töltsek délvidéken, még pedig ugy, hogy minél kevesebbet dolgozzam. Ez lehetetlenné tette, hogy a tervelt munkát a közel jövőben előre megjelölt határidőre elkészithessem, annál inkább, mert vannak korábban vállalt kötelezettségeim, a melyeket okvetetlenül teljesitenem kell. Igy, le kell mondanom a kitüntető megbizatásról és a megállapodási formulárét aláiratlanul vagyok kénytelen visszaküldeni, nagyon sajnálom, hogy fáradságot okoztam de remélem meg fogja bocsátani ezt.

Édes atyja szives üdvözletét a régi tisztelettel és szeretettel, viszonozva kérem igen t.[isztelt] Szerk.[esztő] Urat, fogadja a megtisztelésért és fáradozásáért köszönetem kifejezését, a melylyel maradok igaz hive

U. i. H[arry] Ashton kellő tárgyismeret és itélőképesség nélkül irt könyvecskéje - mely a néhai Brunetière, ennek irodalmi leszármazója, Alb[ert] Thibaudet és olyan korlátolt gondolkodásu irók munkáiból puskázza ki önhitt és naiv megállapitásait, a milyenek Bern[ard] Fay, Paul Halffans és René Lalou - nem győz meg arról, hogy a francia regényről 80 oldalon

olyan ismertetést lehetne irni, a melyből az olvasó sokat tanulhatna és a melynek e mellett irodalmi értéke is volna. Tudom, hogy Ashton füzetét nem mintául méltóztatott megküldeni, hanem annak jeléül, hogy ezt a témát is lehetséges ilyen röviden dolgozni fel. *Igy* igen. De ez a munka csak elrettentő példa lehet.

Ashton füzetét alkalmilag vissza fogom juttatni, Priestley könyvecskéjével együtt, mihelyt emezt előkereshetem.

Dr. Balogh József urnak, a Magyar Szemle szerkesztőségében, VI. Vilmos császár-ut 3.

464

Ambrus Zoltán - Elek Arturhoz

[1929. jun.]

Kedves jó Elek Ur!

Pár évvel ezelőtt arra kértem, hogy legyen szives néhány (ha jól emlékszem: négy) kis kéziratot átvenni tőlem és ezeket halálom után, ha jónak látja, alkalom adtán közzétenni. Ezek közül a kéziratok közül, a mely ékben rólam régebben irt maliciákra feleltem, megállapitottam, hogy micsoda valótlanságokon alapultak ezek a maliciák és mi volt a valóság, az egyik arról szólt h[ogy] n[em] tehettem róla, ha Harsányi Kálmán Ellák-ja nem kerülhetett szinre még az én igazgatóságom idején és hogy Harsányi Kálmán, a ki ezt jól tudta, n[em] irta meg, h[ogy] az ellenem e cimen sokszor megismételt támadások mennyire igazságtalanok. Ugy emlékszem, ezt olyan formában irtam meg, a mely n[em] iparkodott elhallgatni, h[ogy] Harsányira e miatt akkor nagyon nehezteltem.

Harsányi Kálmán halála óta nincs értelme többé e régi neheztelés kifejezésének. Azért arra kérem, legyen szives az „Ellák" ügyről szóló kis kéziratot megsemmisiteni. Ha egyszer időt találok arra, hogy följegyezzem még néhány hasonló emlékemet, talán ezt a históriát is megirom ujra - mert jellemzőnek találom arra, h[ogy] az ujságok milyen, hazugságokat ismételgetnek nap-nap után, ha nincs senki a ki cáfolgassa a mendemondákat - de arról a mit a megsemmisiteni kért kéziratban Harsányiról magáról irtam, most már nem fogok beszélni. A két utolsó alkalommal a mikor olyan kedves volt, hogy meglátogatott már el akartam mondani mindezt, de a mig beszélgettünk, kiment a fejemből, - mind a kétszer. Ezért irom meg most h[ogy] ujra el ne felejtsem. Remélem, n[em] okozok a kézirat előkeresésével nagyobb fáradságot. A közeli viszontlátás reményében szivből üdvözli: régi igaz hive

465

Baudin Henri - Ambrus Zoltánhoz

Paris le 12 Juin 1929

Monsieur Zoltán Ambrus
Budapest -
Maître

Je viens de lire une de vos nouvelles

„Le pêcheur ét le marin"

J’ai été séduit par la poésie de votre oeuvre.

En ma qualité de cinégraphiste, j’aimerai écrire d’après „Le pêcheur et le marin” un scénario de la douloureuse avanture d’Inice.

Je vous demande, Maître, si, dans le cas où je réussirais à mettre debout la réalisation d’un film d’après votre nouvelle, si vous m’autoriseriez à en changer quelque peu l’action, tout en gardant l’esprit merveilleusement humain de vos héros, leur cadre, et en respectant de tout mon admiration votre poesie.

Quel seront vos droits d’auteur m’autorisant l’adaptation cinégraphique de votre „Le pêcheur et le marin.”

Je me permets d’ajouter, que je ne puis esperer de gros moyens financiers; ce film ne pourrait être fait, en partie qu’avec la foi d’artistes sincères, et pour ma part de tout mon dévouement et ma croyance en vos ... [olvashatatlan szó] humaines, evoluant en des cadres dignes de votre oeuvre. - Je vous demande donc, Maître de ne pas grever trop mon petit capital, actuellement constitué dans mon seul desir de faire ce film; et si je parviens à cette réalisation, j’ai le vif espoir de vous faire retrouver dans mes images votre art si bellement poétique et si profondement humain.

Veullez agreer Maitre l’assurence de ma profonde admiration

Henri Baudin

P. S. Veuillez s’il vous plait me faire savoir, si un film aurait été fait d’après votre nouvelle, et s’il y a un certain nombre d’années?

P. S. Maitre

Si vous connaissiez à Budapest une artiste capable d’interpreter cinématographiquement le role d’Inice sur lequel je fais porter toute l’action physiologique et psychologique; jolie evidemment, car c’est indispensable pour le resultat commercial (et puis votre Inice, pour être le Votre, ne peut être que belle) de 20 à 30 ans et succeptible de me faire apporter une partie des capitaux. (Excusez moi, Maitre, d’une telle demande, mais j’emploi tous les moyens pour réaliser votre oeuvre que j’aime déjà.) Veuillez, s’il vous plait avoir l’obligeance de me mettre en rapport avec votre heroine, je m’empresserai de lui donner tous renseignements artistique, commerciaux et financier, et, s’il était necessaire, le temps venu, j’irais à Budapest pour tout entente.

Pourrais-je lui écrire en français où à défaut (mais cela m’est un peu difficile) en Allemand.

Je retrouve quelques coupures de journaux, je me permet de vous les joindre, dans le but de me presenter à vous.

Et veuillez me faire l’honneur d’accepter la ci-jointe image.

Henri Baudin

[*Bélyegző*:]
Henri Baudin
II, Rue d’Orsel - Paris XVIIIe.

466

Ambrus Zoltán - Baudin Henrihoz

Budapest, le 30 Juin 1929.

(Monsieur Henri Baudin,
Paris, (XVIII°) 11, rue d'Orsel.)

Monsieur et cher confrère,

au retour d'un voyage, je viens de recevoir vôtre lettre charmante du 12 courant avec vôtre photographie ornée d'une dédicace, qui m'a fait un sensible plaisir. Je suis bien flatté de l'honneur que vous me faites et je ne saurais assez vous en remercier. Naturellement, je serais très heureux si vous voudriez bien écrire un scénario après ma nouvelle „Le pêcheur et le marin." Quant à mes droits d'auteur, veuillez bien me faire savoir: qu'est-ce que vous pourriez m'offrir pour l'autorisation sans grever votre capital; j'espère que nous serons d'accord. Le 3 Juillet je pars pour l'Italie; veuillez avoir l'obligeance de m'écrire s'il vous plait, à Laurana (Italie), Pension Fister. On n'a pas fait encore un film après cette nouvelle et je ne connais pas à présent aucune artiste de Budapest, belle, de 20 à 30 ans, et capable d'interprêter cinématographiquement le rôle d'Inice.

Je m'impresse de vous renvoyer les coupures de journaux intéressantes et dans l'espoir de vous lire, je vous prie d'agréer avec l'expression de ma gratitude l'assurance de mes meilleurs sentiments.

467

Arrigo de Angelis - Ambrus Zoltánhoz

[Il Popolo d'Italia, Redazione levélpapirján.]

Milánó, 1929. szept. 16.

Igen tisztelt Méltóságos Uram,

a „.Popolo d'Italia" ezévi „Almanacco"-jában kollégánk, Cav. Uff. Ignazio Balla nagyobb tanulmányt ir a modern magyar irodalomról. Ebben természetesen Ön is szerepel és a cikkhez szeretnők az Ön legujabb arcképét közölni.

Arra kérjük tehát, méltóztassék a mellékelt boriték felhasználásával, lehetőleg forduló postával elküldeni arcképét, vagy egy Önről készült reprodukcióra alkalmas rajzot.

Azért kérjük ilyen sürgősen, mert az „Almanacco" kép- és szöveganyagát e hónap végével lezárjuk.

Őszinte tisztelettel:

Arrigo de Angelis

468

Mikes Lajos - Ambrus Zoltánhoz

[Az Est-lapok levélpapirján.]

Budapest, 1929. dec. 3.

Méltóságos
Ambrus Zoltán ur,
Budapest
Üllői-ut 36.

Igen tisztelt, kedves Elnök Ur!

A Baumgarten alapitvány szombat esti ülésén ajánlani fogom az egyik dijra Fodor József fiatal költőt, akit már tavaly is ajánlottam - eredménytelenül. Kötelességemnek tartom, hogy az idén mégegyszer ajánljam s ahogy telik tőlem, ajánlásomat meg is indokoljam. Mellékelten eljuttatom Önhöz Fodor József első verskötetét és a róla annakidején irott cikkemet. Nagyon kérem, sziveskedjék a cikket elolvasni és a könyvet talán a cikk nyomán szeretettel olvasgatni. Remélem, hogy az idén Fodor Józsefnek több szerencséje lesz az *én* ajánlásommal, mint tavaly volt, s talán sikerül számára az Ön sulyos szavát is megszereznem.

Igaz tisztelettel régi lekötelezett hive:

Dr. Mikes Lajos

469

Ambrus Zoltán - Bakos Endréhez

Budapest, 1929. dec. 17.

Igen tisztelt Uram!

Igazán nem hittem volna, hogy lehet valaki, a ki számon tartja, hogy az első cikkem mikor jelent meg. Kérem, fogadja jólesően szives megemlékezéséért hálás köszönetemet.

Ambrus Zoltán

470

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[1]930. jan. 14.

Mélyen tisztelt Elnök Ur!

A Baumgarten-alapitvány Tanácsadó testületének tagságáról lemondok. Már tavaly szándékomban volt ez, de a dijkiosztást követő támadások közben nem akartam megtagadni a közösséget társaimmal. Most tehát idején bejelentem kilépésemet, kérve, hogy azt alkalmas időben a testülettel közölni méltóztassék.

Elnök Urnak s a tanácsadó testület minden tagjának hálás köszönetet mondok a baráti jóindulatért, melyben részesíteni szivesek voltak.

Mély tisztelettel

Voinovich Géza

471

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], 1930. jan. 14.

Mélyen tisztelt Elnök Ur!

Az idezárt hivatalos levélben jobbnak láttam okaimról nem szólani, de viszont kötelességem azokra rá mutatni. Nem vállalhatom a díjak kiosztásáért a felelősséget, mert ott oly nevek is szóba kerülnek - s többnyire már egyenest döntés formájában, - a kiknek műveit én nem ismerem eléggé; különben sem egyenlő mértékkel és alapon mérünk, érdemes tehetség néha hátra szorul a segélyek sorába, egyszer baj, hogy valaki már nem igér fejlődést, máskor nem baj; egyszer a jótékonyság is nyom a latban, máskor nem. - Az egész névsor nem vall arra, hogy itt tetemes összeggel komoly arányú irodalom-fejlesztés folyik.

Látom a hibákat, de a tanácsadó testületnek nincs módjában ezeken változtatni, - a jelenlegi eljáráshoz pedig fölösleges a testület segédkezése, sőt meglehetősen alaptalan is, mert a szóba kerülők egy részének munkáit - meg vagyok győződve - az itélkezők egyrésze ép úgy csak szórványosan ismeri, akárcsak én. - Hogy viselje igy valaki nyugodt lélekkel a felelősséget?

Ez okokat hol az üléseken, hol beszélgetés formájában régóta hangoztatom.

Mély tisztelettel Szerkesztő Urnak régi, ragaszkodó hive

Voinovich Géza

472

Petrovics Elek - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]pest, 1930. jan. 15.

Mélyen Tisztelt Barátom!

A választásról szóló értesités és hozzáfüzött kedves soraid igen megtiszteltek, s hogy nem nyomban válaszoltam, azt ne tulajdonitsd, kérlek, másnak, mint annak, hogy nem voltam egészen tisztában magammal a válaszra nézve. Nem afféle mühabozás volt. Amennyire vonzott az, hogy egy jó ügy érdekében együtt müködhetem olyan férfiakkal, mint akiket felsorolni méltóztattál, első sorban azomban Veled, épen annyira habozóvá tett az a tény, hogy az irodalom életét nincs módomban eléggé figyelni, s legfeljebb a foglalkozásomhoz közelebb eső jelenségekről van olyan áttekintésem, mely a birálatra valamennyire feljogosit.

De végre is érzelmeimet követem inkább, mint belátásomat. A felhivás, mely Tőled jön, olyan kedves nekem és annyira megtisztelő reám, hogy igen nehezemre esnék tagadó választ adnom reá. Igy tehát - megköszönve Neked és a tanácsadótestületnek a bizalmat - elvállalom a nekem szánt feladatot, s kérem hozzá kegyes támogatástokat.

Mély tisztelettel maradtam igaz hived

Petrovics Elek

473

Láng Sándor - Ambrus Zoltánhoz

[Az Est-lapok fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1930. jan. 20.

Méltóságos Uram!

Miklós Andor főszerkesztő ur megbizásából mély tisztelettel arra kérem, hogy a Kamara-szinház szerdai előadásáról (A sirály) a Pesti Napló részére kegyeskedjék kritikát irni. Az előadásra szóló jegyet idemellékelve küldöm.

Maradok Méltóságos Uramnak megkülönböztetett tisztelettel igaz hive

Láng Sándor
titkár

474

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Irók Egyesülete elnökének levélpapirján.]

Budapest, [1]930. jan. 24.

Mélyen tisztelt Elnök Ur!

Egyesületünk febr. 2-án tartandó közgyülésén szeretné Méltóságos Uramat tiszteleti taggá választani. Ilyen tag 4 van: Berzeviczy, Klebelsberg, Herczeg F., Vas József.

Nagyon kérjük, méltóztassék e választást - mely semmi kötelezettséggel, teherrel nem jár - elfogadni, s Egyesületünket e hozzátartozás által megtisztelni.

Nem nagy tisztesség ez, tudom, de a legtöbb, a mi tőlünk telik.

Különös tiszteletünket azzal szeretnénk kimutatni, hogy a választást egy kis küldöttség hozná Méltóságodnak tudomására. Kegyeskednék megjelölni a napot és órát, mikor tiszteleghetne e célból az az egypár ember.

Mély tisztelettel és szerető ragaszkodással

Voinovich Géza
I. Ménesi út 23.

475

Voinovich Géza - Ambrus Zoltánhoz

B[uda]p[est], [1]930. febr. 17.

Mélyen tisztelt Elnök Ur!

Hálásan köszönöm a szíves marasztalást. Rejtett okaim a kilépésre nincsenek, sőt az egész Tanácsadó Testület, valamint minden egyes tagja, elsősorban Elnök Ur személye iránt a legnagyobb tisztelettel s őszinte ragaszkodással viseltetem, hálás vagyok irántam tanusitott jóindulatuk iránt.

Azonban az évi névsorokban mindig merülnek fel oly hibák, minők ismétlődése rám nézve lehetetlenné teszi a hozzájárulást.

Vagy van a Tanácsadó Testület szavának súlya; - akkor a felelősséget nem viselhetem; - vagy nincs szavának semmi jelentősége: - akkor fölösleges.

Igy látom magamra nézve a helyzetet, s ezért kérem, méltóztassanak lemondásomba - mely engem sok kedves találkozástól foszt meg - belenyugodni.

Igen sajnálom, hogy a hir - előttem érthetetlen módon - egy lapba belekerült.

Mély tisztelettel
Elnök Urnak régi hálás hive

Voinovich Géza

476

Lampérth Géza - Ambrus Zoltánhoz

[A Petőfi Társaság főtitkárának levélpapirján]

Budapest, 1930. márc. 10.

V. Országház. Felsőház.
(Naplószerkesztőség.)

Méltóságos Uram,
Mélyen tisztelt Tagtársunk!

A Petőfi-Társaság f. h. 8.-án tartott közgyülése az idei *Gyulai nagydij*at (esztétikus kritikus részére) - az e célra kiküldött bizottság javaslata alapján - egyhangulag Méltóságodnak itélte.

Amidőn erről tisztelettel és örömmel szerencsénk van Méltóságodat értesiteni, egyben bátor vagyok jelezni, hogy ez a közlés - szabályaink szerint - egyelőre *bizalmas* és az eredményt a márc. *16-án tartandó diszgyülésünkön hozzuk nyilvánosságra.* U[gyan] ott fogja előadni a bizottság jelentését *Voinovich Géza* tagtársunk, mint a biz[ottság] előadója.

Az ülésre s utána következő társas ebédünkre ez uton is meghivjuk M[éltósá]godat.

Igaz tisztelettel és tagt[ársi] üdvözlettel

Lampérth Géza
főtitkár

477

Ambrus Zoltán - Lampérth Gézához

B[uda]p[est], 1930. márc. 11.

Igen tisztelt Főtitkár Ur!

E hó 10-én kelt nagybecsü soraival lekötelezően szives volt értesiteni arról, hogy a Petőfi-Társaság f. hó 8-án tartott közgyülése az idei Gyulai-nagydijat a kiküldött bizottság javaslatára egyhanguan nekem itélte.

Ez a nagyon megtisztelő kitüntetés mély hálaérzettel tölt el. Kérem a Petőfi Társaság tisztelt elnökségét és tagtársaimat, fogadják érte hálás köszönetemet.

Bár ebben a percben beteg vagyok, remélem, hogy rosszullétem muló természetü és vasárnap módomban lesz élőszóval is elmondani, mennyire jólesik, hogy tisztelt tagtársaim ebben a kitüntetésben részesitettek, annak ellenére, hogy most már jóformán csak ujságirói müködésre kell szoritkoznom. Abban a nem várt esetben, ha betegségem lehetetlenné tenné, hogy a vasárnapi diszgyülésen megjelenhessek, igen tisztelt Főtitkár Urat kérném, legyen kegyes tolmácsolni hálaérzetemet.

Nagyon köszöni szives sorait és a kedves meghivást tisztelő igaz hive

478

Ambrus Zoltán - a Petőfi Társaság Elnökéhez

[1930. márc. 17.]

M[élyen] t[isztelt] Elnök Ur!

Betegségem következtében n[em] mehettem el a P[etőfi] T[ársaság] nagygyülésére, de értesültem róla, hogy a Gyulai-nagydijról szóló előadói jelentésében, abból az alkalomból, hogy az idei nagydijat a bizottság - annak ellenére, h[ogy] most már jóformán csak ujságirói működésre kell szoritkoznom - nekem itélte, megtisztelő szavakkal méltóztatott megemlékezni munkásságomról. Kérem, fogadja ezért hálás köszönetemet.

479

Radó Antal - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Pen Club levélpapirján]

Budapest, 1930. márc. 17.

Kedves Barátom!

Téged már az *M. P. C.* alakuló közgyülése hitt meg az igazgatósági tagok sorába, s azóta is a listánkon szerepelt a neved. Ha erről volt titkárunk, Germanus Gyula nem értesitett, azt fölötte sajnálom és röstellem. Még inkább sajnálnám, ha törlésedet kivánnád, amire ne inditson az a tagdijas levél. Csak az fizet tagdijat, aki akar: nem fogjuk rajtad se követelni.

Ha mindazonáltal ragaszkodnál kívánságodhoz, annak természetesen eleget fogunk tenni.

Ölel igaz hived

Radó Antal

480

Bálint György - Ambrus Zoltánhoz

[Az Est-lapok kiadóhivatalának fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1930. ápr. 9.

Méltóságos Uram!

Fatális nyomdai véletlen következtében Gandhi-cikkem közvetlenül Méltóságod nagyszerű India-tanulmánya után jelent meg. Ez esetleg azt a kellemetlen (rámnézve kellemetlen) látszatot kelthetné, mintha szerény irásom reflexió volna Méltóságod cikkére. Éppen ezért szükségesnek tartom a magam érdekében, annak leszögezését, hogy erről szó sem lehet. Cikkem három hétig volt tulszedésben, napról-napra vártam megjelenését, amely véletlenül éppen most történt meg. Méltóságod, aki ismeri a nyomdai viszonyokat, nyilván nem fogja tulságosan feltünőnek találni, hogy egy tulszedésben lévő cikkel ilyen véletlenség történt.

Bocsánatot kérek alkalmatlankodásomért és maradok mély nagyrabecsüléssel

Méltóságod igaz tisztelő hive:

Bálint György

481

Ambrus Zoltán - Bálint Györgyhöz

[1930. ápr. 10.]

Igen tisztelt, kedves Kolléga Ur!

A tegnap megjelent cikkében foglalt kritikát nem vehettem magamra, mert hiszen, bár az angol felfogás ismertetésével foglalkoztam és ezzel kapcsolatban meg kellett emlékeznem India szerencsétlen lakosságának szörnyü elmaradottságáról és széthuzásáról is, magam is azt a véleményt óhajtottam kifejezni, hogy ha ennek következtében az indiai mozgalom - ki tudná meddig? - még nem is igér sikert, ennek a mozgalomnak a gyakorlati jelentőségét se szabad kicsinyelni és természetesen még kevésbbé a benne megnyilvánuló nagy erkölcsi erőt.

A nekem irt szives sorokban kifejezésre juttatott kedves figyelmet igen köszöni

tisztelő igaz hive

482

Baudin Henri - Ambrus Zoltánhoz

[A prágai „Hotel Atlantic” fejléces levélpapirján.]

Prague 22 Mai 1930.

Mon cher Maître

Je vous adresse toutes mes excuses de n’avoir pas repondu à votre charmante lettre du 30 Juni 1929.

J’avais perdu l’espoir de réaliser jamais le scenario que j’avais écris sur „Le pêcheur et le marin”.

Des possibilités nouvelles de réalisation semblent vouloir prendre corps; j’espère avoir le joi de faire vivre à l’écran votre Inice, le pêcheur, le marin, Djinne, une pauvre fille de joie, et le malheureux enfant de 7 ans - j’interpreterai moi-mème le pêcheur. Mais on m’offre pour ma mise-en-scène, et mon scenario tous droits compris un forfait très modeste, (car si je suis connu favorablement comme interprète, ce sont mes debuts comme réalisateur.)

Vue ce qui m’est maigrement alloué, voudriez vous me faire la faveur d’accepter mille Pengos (1000 Pengos) pour le droit que je prenderais d’adapter votre nouvelle à l’écran? Somme, que je m’engage à vous verser moi-même sur mes appointements 20 jours après le commencement du film (je compte 60 jours pour le réaliser.)

Je m’engage, après le titre du film, à faire inscrire sur celuici, ce texte:

D’après le nouvelle
de
Zoltán Ambrus

Maître, je ne connais que cette oeuvre de vous; j’en suis enthousiasmé depuis longtemps, et je l’ai tant aimé, que j’ai la foi de réussir; (d’ailleurs on semble vouloir me faire confiance) - mon orgueil est grand, jugez-en - j’ai même l’espoir quelle ne vous deçevra pas - Alors s’il en était ainsi, et que certain de vos autres oeuvres soient traduites en français je suis persuadé, que je trouverai le sujet de faire un autre film d’après un de celles-ci, et vue la réussite de la première cela me permettrai d’exiger et de vous dédommager pour vos droits-d’auteur de la seconde.

C’est donc un service dans une collaboration, que je vous demande mon cher grand confrère, en voulant bien accepter ces 1000 Pengos pour vos droits. -

D’avance grand merci - Soyez assuré Maître de mon admiration et de mon devouement à *vos* personnages.

Henri Baudin

11 rue d’Orsel - Paris XVIIIe.

P. S. *De toute façon*, je vous tiendrais au courant de mes demarches que j’espère mettre en bonne voie dès mon retour â Paris, d’ici 5 jours: je suis à Prague actuellement, ou comme acteur d’une societé Franco-Tchèque je tourne le role du Docteur Maillard, dans un film d’après la nouvelle de Edgar Poe „Le système du docteur Goudron et du professeur Plum.[!]”

483

Ambrus Zoltán - Ambrus Józsefhez

B[uda]p[est], 1930. jun. 24.

Kedves Józsi!

Nagyon rosszulesik nekem, h[ogy] csak ezt irhatom, de semmit se tudok tenni érdekedben. Azzal az urral, a ki ügyedben mindenható és a ki az efféle ügyekben mindig maga szokott intézkedni, én már 8 év óta nem állok szóba, a mit neki észre kellett vennie. Ha megtudná, h[ogy] mit óhajtanék, ez aligha használna Neked. Azért n[em] irtam meg ezt mindjárt, mert abban reménykedtem, h[ogy] talán találhatok valakit, a ki figyelmébe ajánlana, a nélkül, hogy megmondaná neki, kinek a kérésére teszi ezt. Sajnos, erről is le kellett mondanom.

De bizom benne, hogy célt érsz nélkülem is.

Nagyon örülök sikereidnek és annak, hogy jól vagytok.

Mindnyájatokat szivből üdvözöl szerető bátyátok

Z[oltán]

484

Ambrus Zoltán - Ugron Gáborhoz

B[uda]pest, 1930. jun. 25.

Kegyelmes Uram,

717/1930. szám alatt kelt nagybecsü soraival arról kegyeskedett értesiteni, hogy a Magyar Irodalmi és Müvészeti Szövetség I. Közgyülése a Szövetség tiszteletbeli tagjává választott meg.

A mikor ezért a nagy megtisztelésért hálás köszönetemet fejezem ki, mély tisztelettel jelentem Nagyméltóságodnak, hogy a választást elfogadom és hogy mindig nagy örömömre lesz, ha a Szövetség munkájában résztvenni szerencsém lehet.

Kérem Nagyméltóságodat, fogadja mély tiszteletem nyilvánitását.

485

Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

B[uda]pest, 1930. jul. 10.

Kedves Szerkesztő Ur, megkaptam levelét. Nagyon sajnálom, hogy pihenése közben is rossz hangulat szerzésre adott alkalmat a P[esti] N[apló] ostoba szedési eljárása. Nyomban intézkedtem és gondoskodni fognak, hogy ez a fölületes eljárás és figyelmetlenség a jövőben ismét elő ne fordulhasson. Cikkeit, melyeknek a közönség legjobb köreiben és elsősorban nálam

igen nagy és értékes sikerük van, a legnagyobb örömmel és szeretettel várom. A honoráriumra pedig elszámolásra a mai napon átutaltatok

- 300 pengőt.

Önnek jó egészséget, a Családjának jó pihenést kiván régi tisztelő hive

Miklós Andor

486

Ambrus Zoltán - Bródy Józsefhez

Laurana, 1930. jul. 16.

Igen t[isztelt] Igazgató Ur!

A tegnap feladott táviratot, minthogy délután nem voltam otthon, csak este kaptam kézhez. Az előszót mindjárt megirtam és ma reggel postára tettem, a táviratban kifejezett kívánsághoz képest: express. De meg kell jegyeznem a következőket:

1. Minthogy a *La Bète Humaine* magyar forditását n[em] láthattam, e tekintetben minden felelősséget el kell háritanom magamtól és ezt szükség esetén, - ha a fordítást a nyilvánosság előtt birálgatni fogják - ki is fogom nyilvánitani.

N[em] tudok eléggé csodálkozni a T[isztelt] Igazgatóságnak velem szemben való eljárásán. Erről most csak ennyit: Annak idején az volt köztünk a megállapodás, h[ogy] minden előszó megirására legalább egy hetet kapok. Hogy a *La Bète humaine* forditása készen van, sőt ezt már ki is szedték, a T[isztelt] Igazgatóságnak már korábban tudnia kellett és mégis csak az utolsó percben kapok értesitést arról, hogy ehhez kell előszót irnom, és ezt postafordultával, express kell elküldenem. Arról, hogy erre az előszóra hamarosan szükség lesz, irányomban való figyelmességből is értesülhettem volna, de ha erre nem számithattam, értesülnöm kellett volna a vállalat érdekében, mert n[em] csak az én érdekem, hanem a vállalaté is, h[ogy] kellő időm legyen az előszó megirására, hiszen a másnapra kivánt v[agy] postafordultával való rögtönzésnek az előszón meg kell látszania.

Kiv[áló] tiszt[elettel]:

487

Ambrus Zoltán - Győző A. Andorhoz

B[uda]p[est], 1930. szept. 27.

E hó 26-n irt soraiból értesülök arról, h[ogy] a Szinészeti Lexikon t[isztelet] példányát, a melyet még a nyáron méltóztatott elküldeni, azzal a föltétellel juttatta el hozzám, hogy a könyvről olyan „birálatot" írjak, a mely eléggé elismerő arra, hogy a közönséggel közölhesse. Ilyen föltétellel a t[isztelet]példányt n[em] fogadhatom el, annál kevésbbé, mert - a lexikonban több olyan meglepő tájékozatlanságra valló és számtalan más okból nagyon kifogásolható cikket találtam, a melyek lehetetlenné teszik, hogy a könyvről elismeréssel szólhassak. A küldött példánnyal méltóztassék rendelkezni.

kiv[áló] tiszt[elettel]:

488

Győző A. Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Győző A. Andor könyvkereskedése fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1930. szept. 30.

Méltóságos Ambrus Zoltán szerkesztő urnak

Budapest.

Mélyen tisztelt Méltóságos Uram,

engedje meg, hogy mégegyszer visszatérjek a Szinészeti Lexikon ügyére. Nagybecsü soraiból ugyanis őszinte sajnálattal kellett látnom, hogy intencióimat a könyvvel kapcsolatban Méltóságod félreértette. Nem reklámsorokat kértem Méltóságodtól, az sem volt célom, hogy Méltóságod a tiszteletpéldányt dicsérő nyilatkozattal honorálja; objektiv véleményt kértem, tárgyilagos kritikát, melyet, ha kedvező - mint ez talán érthető és méltányos - nyilvánosságra hozhassak a könyv érdekében, ha pedig nem az, mint értékes utmutatást használhassak fel egy elkövetkező uj kiadásban.

Hogy a könyvnek hibái és hiányai vannak és lehetnek, az, ugy hiszem, természetes, - hiszen az első ilyenfajta munka, melynek még nem volt mire támaszkodnia. Ami ezenkivül mellette szólhat, talán az, hogy célkitűzése a lehető legkomolyabb s hogy munkatársait igyekeztem a lehetőség szerint leglelkiismeretesebben megválasztani.

Ugy hiszem, nem szükséges bővebben bizonyitanom, hogy Méltóságod kifogásai éppoly nagyértékűek lennének számomra, mint elismerése. Épp ezért arra volnék bátor megkérni Méltóságodat: közölje velem részletesen a könyvet illető kifogásait, a konstatált hiányokat, fogyatékosságokat stb. A munka természetesen mindenképpen Méltóságod tulajdonában marad.

Maradok kiváló tisztelettel
Méltóságod kész hive:

Győző Andor

489

Ambrus Zoltán - Győző Andorhoz

1930. okt. 6.

Nagys. Győző Andor urnak,
Bp., V. Vilmos császár út 34.

Szept. 30-án kelt szives soraival, a melyekben értesit, h[ogy] előbb irt levelét félremagyaráztam, azt méltóztatik kivánni, hogy közöljem a Szinészeti Lexikonra vonatkozó kifogásaimat. Ennek közlésétől multkor küldött levelemben nem csak azért tartózkodtam, mert ugy találtam, hogy a könyv kinyomtatása után, a mikor már lehetetlen kijavitani a hibákat, ezekről értekezni céltalan volna, hanem azért is, mert nem szivesen bizonyitgatom, hogy ez vagy az az irótársam milyen rosszul végezte el azt, a mire vállalkozott. (Ugyanez okból magyar könyvről vagy szindarabról csak nagyritkán irok kritikát.) De nem is igen volna erre időm. Mert részletezni, kimutatgatni, hogy ezzel vagy azzal az irótársunkkal tájékozatlansága,

felületessége vagy itélőképességének fogyatékossága hol és milyen hibákat követtetett el, több időt kiván, mint a mennyi ahhoz kell, hogy a hibákat elkövessék. És ma már sokkal kevesebb szabadidővel rendelkezem, semhogy ennek kimutatgatására vállalkozhatnám.

Mindamellett, ha a Szinészeti Lexikonnak olyan sikere lesz, hogy szükségessé válik uj kiadásokban jelentetni meg - az Ön nagyon kockázatos, de annál inkább tiszteletreméltó vállalkozása mindenesetre megérdemelné ezt az eredményt - annak idején közölni fogom, melyek azok a legnagyobb hibák, a melyeket az uj kiadásokban el kellene kerülni. Szives figyelméért köszönettel és kiv[áló] tiszt[elettel]

490

Ambrus Zoltán - Miklós Andorhoz

[1930. nov. 20.]

Kínos rám nézve, de mégis szóvá kell tennem, h[ogy] vasárnap megjelent cikkem egy részét a szerkesztőség kompresszioztatta.

Már többször kellett terhére lennem annak előadásával, h[ogy] ezt a jóformán csak velem szemben követett eljárást miért találom sértőnek, bár ez kicsinyességnek látszik. Legutóbb, juliusban, bátor voltam kifejezni azt is, h[ogy] ebbe n[em] nyugodhatom bele, még akkor sem, ha ez rám nézve a legsúlyosabb anyagi következésekkel járna. Főszerk[esztő] Ur ekkor változatlan jóságával arról értesitett, h[ogy] az én javamra volt szives intézkedni. Azóta eddig n[em] is lehetett panaszom, de most vasárnap ujra kitüntettek a részben való kompresszirozással. N[em] tételezhetem fel a szándékosságot és azt, h[ogy] ezzel akár F. szerk[esztő] ur, akár az a ki helyette szerkeszt, ki akarna tessékelni a P[esti] N[apló] szerkesztőségéből; igy n[em] gondolhatok egyebet, csak azt, h[ogy] v[agy] a metteur teszi tul magát a direktiván v[agy] az éjjeli szerkesztők között van valaki, a ki eddig még n[em] vett tudomást a Főszerk[esztő] Ur rendelkezéséről. Akármelyik esetről lehet szó, nagyon kérném a Főszerk[esztő] ur ujabb szives intézkedését.

491

Miklós Andor - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

B[uda]pest, [1]930. nov. 20.

Kedves Igazgató Ur, nagyon sajnálom, hogy ismét panaszra van oka. Még ma este elintézem a dolgot s remélem, hogy a jövőben senki sem kisérli meg az Ön jogos önérzetét megbántani. Egyebekben gratulálok a cikkeihez.

Régi szeretettel és barátsággal üdvözli igaz hive:

Miklós Andor

492

Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz

[Névjegyen.]

[1930. dec.]

Az egyik boritékban vannak a budapesti, másikban a vidéki pályaművek, számozva, sorrendben. Csatolva mindeniknek katalógusa, melyben megtettem a kivánt kijelöléseket. Csatolva azonkivül a budapesti és vidéki pályázat feltételei, valamint egy cikk, mely a *Magyar Gyáripar* c. lapban a pályázatról megjelent.

Tisztelettel és üdvözlettel

Babits Mihály

493

Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz

[1930. dec.]

Méltóságos Uram,

a *Magyar Hét* irodalmi pályázatának zsürije holnap pénteken d. u. 4 órakor tartja a *Gyosz* helyiségében (Akadémia u. 1.) ülését. (A döntést minden részről nagyon sürgetik, s ezért kényszerültünk a lehető legkoraibb dátumra tenni ez összejövetelt.)

Szives üdvözlettel tisztelő hive

Babits Mihály

494

Ambrus Zoltán - Babits Mihályhoz

[1930. dec.]

Nagys. Babits Mihály szerkesztő urnak, mint a „Magyar Hét”’
irodalmi pályázat zsürije elnökének.

B[uda]pesten.

Igen t[isztelt] Elnök Ur!

Szerda óta nagy lázban fekszem és igy a zsüri ma délutáni ülésén nem vehetek részt. Nem tudom, levélben lehet-e szavazni; ha igen, legyen szabad közölnöm, h[ogy] a fővárosi pályaművek közül Buday Barna 141 számu „Iparpártolás” c. pályaművének adnám ki a jutalmat. A vidéki pályaműveket rendkivül gyengéknek találtam. Ha a dijat mégis ki kell adni, azt hiszem csak Kisléghy Kálmán „Magyar Hét” cimü verséről vagy Sztrokay Lajos „Gondolatok a Magyar Hétről” c. pályaművéről lehet szó, ha ugyan az utóbb emlitett, név nélkül közölt cikk megfelel a pályázat feltételeinek.

Szives üdvözlettel tisztelő hive

495

Babits Mihály - Ambrus Zoltánhoz

[1930. dec.?]

Méltóságos uram,

a tegnapi tanácskozás eredményéről beszámolva közlöm hogy a zsüritagok többsége a Magyar Hét irodalmi pályázatának diját *költőnek* kivánta juttatni, s ezért ugy döntött hogy a rendelkezésre járó összeget - mely talán az előrehirdetettnél valamivel több lesz - a pályázaton résztvevő legjobb versek szerzői között osztja föl, és pedig nagyobb részt *Szép Ernő*nek kisebb összegeket *Erdélyi József*nek és *Várnai Zseni*nek juttatva.

Nincs kizárva hogy még egy külön dij is kiadható lesz, prózai mü számára, s ebben az esetben ezt a kitüntetést a bizottság *Buday Barna* Méltóságod által is ajánlott cikkének szánja és tartja fenn. Fenyő Miksa, mint a zsüri egyik tagja, megigérte hogy ez ügyben tájékozódik és közbenjár.

A költők előnyben-részesitésénél a szavalható vers nagyobb propaganda-ereje, s részben, gondolom, a költők szegénysége döntött.

A vidéki pályázat eredményét a zsüri általában nagyon gyatrának találta, a dijat mégis kiadandónak vélte, mert a vidék „mellőzése" a Magyar Hét-mozgalom szempontjából nem kivánatos hatást kelthetne. A vidéki pályamüvek közül *Sztrokay Lajos* cikkét, melyet méltóságod is kiemelt, mindannyian oly kiemelkedőnek találtuk hogy ámbár névtelenül jelent meg s így voltakép a pályázat feltételeire nem minden kétséget kizáróan felelne meg, mégis tekintetbe vettük, s a dijat egyenlően osztottuk föl közte s két vers, egy pécsi és egy nyiregyházi költő müvei, közt. (Kisléghy itt nem jöhetett tekintetbe, minthogy nem vidéki iró, s verse is, mielőtt a vidéki lapban megjelent volna, Budapesten látott napvilágot.)

Szives üdvözlettel kész hive

[*kézírással*]: S mielőbbi jobbulást kivánva

Babits Mihály

496

Salgó Ernő - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1931. jan. 19.

Igen tisztelt Ambrus ur!

Engedje meg, hogy ne várjam be, amig élőszóval tehetném, hanem ezen az uton mondjak Önnek mélyenérzett köszönetet a Baumgarten-dijért. Nagyon jól tudom, hogy igazában az Ön jóindulatának köszönhetem az adományozást, amikor is az érdemetlenség, mely kissé restelkedésre késztet, még inkább becsessé teszi a pártfogást, melylyel engem kitüntetni kegyeskedett. Azonban hogyan köszönjem meg? Nem lehet másként, mint hogy hozzáteszem a sok többihez, melyért adósa vagyok. Mert hiszen diákkoromtól fogva Ön volt a Mester, kire hódolattal néztem fel (egyszer talán be is vallottam Önnek, hogy amikor Pestre kerültem, nem a nagyváros vonzott, hanem az, hogy abba a városba jutok, amelyben Ambrus Zoltán lakik). Az azóta eltelt évtizedek alatt sok minden megváltozott bennem; de ez a hódolat állandó maradt és ma is - hadd vallom be - ha valamit irok, mindig arra gondolok, miként állok meg

vele Ambrus Zoltán előtt, ha esetleg szeme elé kerül a cikk? Meg is ragadom az alkalmat, hogy megkérjem, legyen elnéző, ha igy történik és bocsássa meg, hogy mikor köszönő levelet akartam irni, ime, - kérő levél lett belőle.

Mély tisztelettel és minden jó kivánsággal hálásan üdvözli alázatos hive

Salgó Ernő

497

Palágyi Lajos - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1931. jan. 25.

Uram!

Csak egyszer történt velem hasonló eset - 33 év előtt, amikor Vajda János engem tudtomon kivül a Kisfaludy-társaságnak tagúl ajánlott. De amit ön most tett, még csodálatosabb. Mert ő tizenöt évi csaknem mindennapos érintkezés után tett tanuságot mellettem, - ön meg körülbelül ugyanannyi évig nem látott engem s mégis eszébe jutottam s mégis magáévá tette ügyemet s e tényt még csak nem is közölte velem. Másoktól, csak véletlenül kellett megtudnom, hogy ön mint járt el a Baumgarten-dij dolgában. Hogyan mondjam el, milyen nem remélt örömet szerzett nekem, mily nagy jót tett velem! Irók részéről tapasztalt sok idegenkedés, mellőzés, sőt bántalom, a sorstól ért sok, szinte elviselhetetlen csapás után, életem utolsó szakában jutott nekem e vigasztalás. S jutott nekem az a tudat, hogy - ha oly művész, amilyen Ambrus Zoltán engem jutalomra érdemesnek tart, mégsem tűnhetik el nyomtalan félszázados munkásságom.

Az első hir hallatára Önhöz akartam menni, hogy legforróbban érzett hálámat nyilvánitsam, de aztán gondoltam: hátha terhére leszek. Hisz ön nem várt hálát s ily léleknek csak terhére lehet a köszönet. Hát e levél irására határoztam el magamat, bár sejtem, hogy ezt a „figyelmet" is szivesebben „nélkülözné". Mégsem hagyhatom szó nélkül, amit tett s még alkalmatlankodnom is kell, nehogy elmulasszam érzésem kifejezését s nagy tiszteletem nyilvánitását.

Nagy az én hálám, annál nagyobb, mert nem szerénykedő alázatból ered.

Tudatában vagyok annak, hogy életemen végig legjobb lelkiismeretem szerint dolgoztam s művészi célt szolgáltam. A magyar költészetnek éltem és élek s minden baj és sorscsapás daczára hű maradtam célomhoz és magamhoz. De rettenetes kétségek martak kétfelől is. Egyfelől - az irodalmi világ irántam való viselkedését tapasztalva - gyakran megingott bennem az irodalmunkba vetett hit, - másfelől ugyanez okból ujra meg ujra megrendült bennem a magam hivatottságába vetett bizalom. Az ön egyéniségének súlya mind két irányban új kedvet és bizalmat ad nekem. Ezt, ezt köszönöm.

Tisztelet önnek!

Palágyi Lajos

498

Mihály Dénes - Ambrus Zoltánhoz

[Saját németnyelvü fejléces levélpapirján.]

Berlin-Wilmersdorf, 1931. febr. 19.

Édes Lelkem!

Hetvenedik születésnapján a jó Isten áldását, egészséget boldogságot kivánok, szivem egész melegével.

Örömmel vettem tudomásul Mamának a Drágának leveleiből, hogy már hála Istennek ki is ruccan hébe hóba, ami az én szememben az egészségnek nemcsak jele, hanem *feltétele* is. (Lehet azonban, hogy belőlem csak bizonyos „lump-hajlamok" beszélnek!?)

Hogy hirtelenében egy gyakorlati tanácsot is továbbitsak, ha bárki is elkezdene valami ottan divatos influenzával laborálni, az illető azonnal vegyen „Arcanol" tablettát. Mondhatom, szenzációs! Itt a németek az ez évi influenza kampányt két hét alatt totál elintézték. Ugy látszik Pesten még ezt az uj szert nem ismerik.

Mindnyájukat számtalanszor csókolja, Magát Lelkem külön is disz-csókokkal nagyon de nagyon szerető öccse

Dénes

499

Ambrus Zoltán - A Révai cég igazgatójához

B[uda]p[est], [19]31. febr. 21.

Igen t[isztelt] Igazgató Ur! Nyolc év óta irt irodalmi cikkeimből és szinházi birálataimból húszives kötetet szándékozom összeállitani „Uj és legujabb szerzők" (vagy más, ennél érdekesebb) cimen. Az Athenaeum már tavaly ugy nyilatkozott, irásban, hogy hajlandó ezt a kötetet kiadni és az első kiadásért (8 pengős bolti ár, húsz iv és 10% honorárium alapul vételével) 1600 P. honoráriumot adna. Minthogy ezt az ajánlatot nem találtam különösen csábitónak, a további lépések megtételét későbbre halasztottam. De - mert ezt a kötetet csak magam állithatom össze most már a mikor a hetvenedik évemet töltöm be, nem halaszthatom sokáig a terveim megvalósitását - elhatároztam, hogy a könyv összeállitásával nem késlekedem tovább, és jobb ajánlat hiányában az emlitett feltételekkel odaadom az Athenaeumnak.

A Révai Testvérek Irodalmi Intézet kritikai munkáimat illetően régebben sem élt szerződésünkben biztositott opciójogával, igy nem lehet kétségem a felől, hogy erre a kötetemre se reflektál. De hogy szerződéses kötelezettségemnek eleget tegyek, e sorokkal kérem igen t[isztelt] Igazgató Urat, sziveskednék intézkedni, hogy azt az irásbeli nyilatkozatot, melyben az Intézet kijelenti, hogy ezt a kötetemet illetően opció-jogával élni nem kiván, minél előbb megkaphassam. Azt hiszem, az Intézet ez alkalommal fölöslegesnek találja a (még össze nem állitott) kötet bemutatását, mert hiszen az, hogy a napilapokban vagy másutt már megjelent tehát nagyjában ismeretes értekezéseim és cikkeim közül melyeket veszek be a könyvbe, nem változtathat az Intézetnek azon az elhatározásán, hogy munkáim közül az ilyen természetüeket nem kivánja kiadni.

Kérem egyszersmind igen tisztelt Igazgató Urat, méltóztatnék közölni velem, hogy Anatole France „A fehér kövön” c. könyvének uj kiadása a melyhez előszót irtam, megjelent-e már? Ha igen, kérem, sziveskednék ennek 2-3 példányát számomra megküldetni.

Kiváló tisztelettel igaz hive

A[mbrus] Z[oltán]

500

Elek Artur - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1931. febr. 26.

Kedves jó Ambrus Ur,

a lelkiösmeret s mindaz, a mi nála is mélyebben van, fölriadt ma bennem, mikor a „Nyugat”-ba néztem. Megindultan és szeretettel gondolok Önre s hálával a Gondviselésre, a mely az évek teljességén tul megőrizte alkotó erejét is. Mekkora szerencse reánk nézve, kik az Ön árnyékában nőttünk föl, s a kiknek ez a világ egyre idegenebbé válik, hogy itt van közöttünk és hogy a szavát hallhatjuk.

Olyan régen készülődöm, hogy meglátogassam és megszoritsam régen szoritott kezét. Engedje meg, kérem, hogy erőtlen szándékomat valóra válthassam ezúttal. Holnap, pénteken, este telefonon kérdezem majd meg, hogy mikor tehetném tiszteletemet.

Addig is szivem egész melegével köszöntöm.

Tisztelő hű embere

Elek Artur

501

Ambrus Zoltán - Gyergyai Alberthez

[1931. márc. eleje]

Igen t[isztelt] Gyergyai Ur!

Köszönöm szives megemlékezését és azt a nagyon jólesően meleg hangot, a mely kedves sorait áthatotta. Az elismerés, a mellyel megtisztelt, annál becsesebb rám nézve, mert hiszen nemcsak a közelmult és a jelen irodalmának megitélésében, hanem világnézetben is, nagy sajnálatomra, szakadékokat kell látnom közöttünk - a mi nem lep meg, mert tudom, hogy a vallásról, filozófiáról és művészetről vallott felfogásommal, meg azzal, a mit gondolkozásom és érzésem a költészettől kiván, nemcsak itthon, hanem másutt is meglehetősen társtalanul maradtam. De ha az az elismerés, a melyre ennek ellenére méltat, kellemesebben hatott rám akármilyen más kitüntetésnél, a melyet az irányomban való legnagyobb jóakarattal el lehet képzelni, különösen annak megnyilvánítása szerzett nekem nagy örömöt, hogy az évek múlása - a mi az én koromban már rendesen a kezdődő haldoklást és ezzel együtt a teljes elfelejtetést jelenti, - azt a rokonérzést, a melyet Ön velem szemben már sokszor olyan kedves formában tanusitott, nem változtatta meg. Kérem, fogadja barátságának e legujabb jeléért és

azért a szeretettel teli hangért, a mellyel hetvenedik évem betöltése alkalmával üdvözölt, meghatottságom kifejezését és meleg köszönetemet.

Igaz hive

A[mbrus] Z[oltán]

502

Rédey Tivadarné Hoffmann Mária - Ambrus Zoltánhoz

[A Magy. Nemzeti Muzeum Orsz. Széchényi Könyvtára igazgatójának cimeres-fejléces hivatalos levélpapirján.]

Budapest, 1931. márc. 5.

Mélyen Tisztelt Méltóságos Uram!

Mint a Nemzeti Muzeum Könyvtárának kézirattárosa, most dolgozom fel Riedl Frigyesnek nemrégen osztályunkba került kézirati hagyatékát. S ennek levelezés anyagában többek között egy rendkivül érdekes, Riedlhez intézett levelét találtam Méltóságodnak, mely a „motivum-vándorlás”-sal foglalkozik, Midás király és Ninive pusztulása kapcsán, mellesleg pedig pár szóban véleményt mond Rodenbach, illetőleg Anatole France müvészetéről. A levél 20 oldalra terjed, keltezve nincs.

Mivel a Nemzeti Muzeumba került, irodalomtörténeti, vagy egyéb tudományos szempontból fontos és közérdekű leveleket időnkint folyóiratokban publikálni szoktuk, Méltóságodnak ezt a vallomás értékü levelét is most szivesen bocsátanám közre, - pl. a Napkeletben, - ha olyan kegyes volna ehhez engedélyt adni.

Ha ebből a célból a kérdéses levelet előzetesen át óhajtaná nézni, teljes szövegmásolatban megküldeném.

Beleegyező szives válaszát várva maradok kiváló tisztelettel

Rédey Tivadarné
Dr. Hoffmann Mária
II. Buday László u. 14. II. 2.
Telef. 574-81.

503

Harsányi Zsolt - Ambrus Zoltánhoz

[A Magyar Szinpadi Szerzők Egyesülete fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1931. márc. 6.

Méltóságos
Ambrus Zoltán urnak
Budapest

A Magyar Szinpadi Szerzők Egyesületének legutóbb tartott igazgatósági ülése kötelességemmé tette, hogy Méltóságodat hetvenedik életévének betöltése alkalmából az Egyesület minden tagja nevében melegen üdvözöljem. Ennek a kötelességnek boldogan teszek eleget és mély

tisztelettel üdvözlöm Méltóságodban a magyar szinházi kultura egyik irodalomtörténeti hatásu vezetőjét, aki rendkivüli kulturájával, tévedhetetlen izlésével és álláspontjainak kérlelhetetlen tisztaságával a magyar szinpad fejlődése körül megbecsülhetetlen érdemeket szerzett és ezzel a magyar szinpad minden munkását maradandó hálára kötelezte. Az Egyesület, amely büszkén számitja Méltóságodat tagjai közé, meleg szivvel kiván további munkásságához egészséget, életerőt és nyugalmat.

Mély tisztelettel és melegen köszönti

Harsányi Zsolt
elnök

504

Ambrus Zoltán - Miklós Amdorhoz

B[uda]p[est], 1931. márc. 7.

Igen t[isztelt] kedves Főszerk[esztő] Ur!

Nem lehet annyira elvonulni a világtól, h[ogy] a megbecsülés és szeretetnyilvánitás nagyon jól ne esnék. Azt a változatlan jóindulatot, a melynek a Főszerk[esztő] Ur most, születésem 70-ik évfordulója alkalmával az Est-lapokban kifejezést adott, n[em] tudom eléggé megköszönni, a mint örökre adósnak kell maradnom azért a nagy jóságért, a melyet velem szemben már olyan sokszor tanusitott. De lehetetlen elhallgatnom, milyen nagy örömet szerzett nekem az a kitüntetés, a melyben most részesitett és h[ogy] milyen kifejezhetetlen hálát érzek a Főszerk[esztő] Ur iránt már nagyon régóta. Engedje meg, hogy legalább ezekben a sorokban hadd nyilvánithassam meg ezt az érzésemet és mély meghatottságomat.

505

Hegedüs Lóránt - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

Budapest, 1931. márc. 8.
I., Orom-utca 4.

Kedves barátom és bátyám!

Hetvenedik születésnapod alkalmából szivbeli jókivánságaimat küldöm nemes alakod felé. (Sándor öcsém is ezt tenné, de ő néhány hetet most Egyiptomban tölt.) Köszönöm neked azt a sok örömet mit minden irótársadnak szereztél s azt a büszkeséget amelylyel - becses engedelmeddel - barátaidnak vallhatjuk magunkat.

Sokszor köszönt igaz hived

Hegedüs Lori

506

Molnár Ferenc - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, [1931] márc. 10.

Drága Ambrus Ur,

engedje meg, hogy mint egyik hű öreg ismerőse, szép csöndesen beálljak a gratulálók hosszu sorába. Annyi minden szépet, jót kellene és tudnék ebből az alkalomból Önnek mondani, főként arról a szerencséről, amely oly sokszor vezetett az Ön társaságába, azokról az évekről, amelyek folyamán oly sokat lehettem Önnel együtt, hogy félő: a tulságos elérzékenyülés izraelita hibájába találnék esni. Talán jobb erre ilyen egyszerűen, de büszkén hivatkozni, mikor születésnapjára minden őszinte jókivánságát küldi Önnek szeretettel hű öreg igaz tisztelője

Molnár Ferenc

507

Ambrus Zoltán - Molnár Ferenchez

[1931. márc. 10. után].

Kedves Molnár Ur!

Bizony, jó egynehány év telt el azóta, hogy sokat lehettem az Ön kedves társaságában, és most már a pátriárkák sorába kerültem. Nagyon jólesett, h[ogy] azért mégis eszébe jutottam. Meghatottan köszönöm szives megemlékezését és jókivánságait, n[em] mondva le arról a reményről, h[ogy] jobb egészségi állapotban, mint a milyenben most vagyok, talán szóval is elmondhatom, h[ogy] mindig igaz szeretettel gondol Önre régi hive és tisztelője

A[mbrus] Z[oltán]

508

Ambrus Zoltán - Rédey Tivadarnéhoz

B[uda]p[est], 1931. márc. 12.

Mélyen t[isztelt] Nagys[ágos] Asszonyom!

Azt a levelet, a melyet vagy 20 évvel ezelőtt Riedlnek irtam, s a melyet N[agysá]god szives figyelmére méltatott, másolatban megőriztem, arra az esetre gondolva, h[ogy] más valakinek is eszébe juthat ugyanaz a mit Riedl n[em] tudom melyik tanitványa kérdezett, és ha ez csakugyan megtörténik, ne kellessen uj magyarázatot fogalmaznom, hanem szóról-szóra ugyanazt felelhessem az új érdeklődőnek, a mit Riedlnek feleltem. Ezt a másolatot 7-8 évvel ezelőtt, több más hasonló, vagy irodalmi munkásságomra, vagy általában személyemre vonatkozó följegyzéssel együtt egyik jóismerősömnek adtam át, azzal a kéréssel, hogy halálom után tegye közzé ezeket az iratokat, ha ugyan közzétételüket jónak látja. Akkor, a mikor N[agysá]god megtisztelő sorait megkaptam, beszélni szerettem volna ezzel a jóismerősömmel, mert n[em] tartottam volna illőnek, hogy a neki másolatban esetleges közlés céljából átadott levél kiadá-

sáról az ő tudta nélkül másképpen határozzak. Irtam neki, hogy találkozhassunk, de levelemre n[em] kaptam választ, és csak most tudtam meg, hogy külföldön van, a honnan meglehet, csak hetek mulva fog hazaérkezni.

Tehát N[agysá]god szives bocsánatát kérve azért, hogy nagybecsü felszólitására mindeddig n[em] válaszolhattam, legyen szabad kifejeznem azt az óhajtásomat: kegyeskednék a levél közzétételét elhalasztani, a mig nem közölhetem, h[ogy] kiadásának semmi akadálya. Minthogy a levél n[em] Riedlről szól, hanem az én irodalmi munkásságomra vonatkozik, közzétételének ugyis csak halálom után lehet valamelyes aktualitása. Mihelyt az ügyet elintézhetem, szives engedelmével ujra irni fogok.

Kérem Nagyságodat, fogadja bocsánatkérésemmel mély tiszteletem nyilvánitását.

A[mbrus] Z[oltán]

509

Wolfner József - Ambrus Zoltánhoz

Budapest, 1931. márc. 27.

Kedves Öcsém!

Amikor levelét megláttam, a 43 év előtt küldött kéziratára kellett gondolnom: Cherbuliez Holdenis Méta cimü regényének forditására és a Giroflé és Girofla-ra, amelyet az Uj Időknek irt, hétről-hétre, a kávéházban, ceruzával. Keze irása egy hajszálnyit sem változott a 40 év alatt.

Azért, hogy az Uj Idők megemlékezett Ambrus Zoltán 70 évéről, senkinek sem jár köszönet; elsőnek Herczeg Ferenc gondolt rá, hogy közöljük az arcképét. Bizonyára nem kell mondanom, hogy a szerkesztőség minden tagja hive és tisztelője Önnek.

Nem kaphatnánk néha, az Uj Idők számára elbeszélést, vagy cikket? A honoráriummal meg lenne elégedve.

Szivből köszönti

Wolfner József

510

Ambrus Zoltán - Szilágyi Olgához

B[uda]p[est], [19]31. ápr. 21.

Igen t[isztelt] Nagys[ágos] Asszony!

Több, mint 12 éve n[em] voltam az Otthonban; nem tudom, kikből áll a mai vezetőség és talán senkit se ismerek közülök, Sülé urat kivéve, a ki bizonyára mindent el fog követni Nagyságod érdekében, a mi tőle telik. Minthogy teljes visszavonultságban élek, a P[esti] N[apló] szerkesztőségébe se járok be, de n[em] is illenék, h[ogy] egy külső dolgozótárs beleavatkozzék abba, a mi a szerkesztő dolga. Igy legnagyobb sajnálatomra, csakis a Baumgarten-alapitvány kurátorait figyelmeztethetem Nagyságod rendkivül nehéz helyzetére. Már eddig is

többször megtettem ezt és nagyon sajnálom, h[ogy] ennek n[em] lehetett eredménye. Most még egyszer meg fogom kisérelni, h[ogy] szóvá tehessem N[agysá]god ügyét Babits és Basch kurátor urak előtt, mihelyt bármelyikükkel telefonösszeköttetést kaphatok, mert betegeskedésem lehetetlenné teszi, h[ogy] a mig a rossz idő tart - fölkereshessem őket.

A megtekintés végett küldött levél másolatokat mellékelten küldi vissza

kiv[áló] tiszt[elettel]

511

Ambrus Zoltán - Hatvany Lajoshoz

B[uda]p[est], [19]31. jun. 29.

Kedves Báró Ur!

A mult héten beteg voltam, most pedig indulok a családommal Lovranába, hogy a mennyire lehet, reparálgathassam az egészségemet. Igy csak hazaérkezésem után, augusztus közepe táján remélhetem azt az örömöt, a melyet igér: hogy Reinitz-cel fel fognak keresni.

Kérem, legyen olyan kedves, addig is közölje Reinitz-cel: mennyire örülök rajta, hogy végre hazajött és hogy annyi év multán viszontláthatom!

Nagyon köszöni a Bródy Sándorról irt megemlékezés szives megküldését és mind a kettőjüket igaz szeretettel üdvözli

tisztelő hive

A[mbrus]

512

Molnár Ferenc és Heltai Jenő - Ambrus Zoltánhoz

[Képes levelezőlapon.]

Karlsbad, 1931 jul. 14. (15)

Hű öreg barátai szeretettel emlegetik súlyos koplalásaik közepett. Szives üdvözlettel

Molnár Ferenc

Együtt olvastuk vasárnapi remek cikkedet, nagy üdülés ebben a keserves világban az ilyen tökéletes irást olvasni. Szeretettel ölel öreg barátod

János

513

Greene Ernest S. - Ambrus Zoltánhoz

[Saját fejléces levélpapirján.]

Sept. 14, 1931.

Dear Sir:

On behalf of the committee wich has been formed to recommend the name of Upton Sinclair for the Nobel prize for literature, I submit to you the enclosed document, with an invitation for you to add your signature.

Respectfully,
Ernest S. Greene
Secretary.

514

Fáy Sándor - Ambrus Zoltánhoz

Veszprém, 1931. dec. 9.

Kedves jó Méltóságos Uram!

Mintegy négy év előtt kegyes volt elolvasni öt szindarabomat. Azóta, sajnos, nem alkalmatlankodhattam ujabb kéziratokkal, mert a megélhetés sulyos gondjai kiütötték kezemből a tollat. Négy év nagy idő (különösen ha az oly gyötrelmesen haszontalanul morzsolódik le, mint nálam) de én mégis hiszem, hogy Méltóságos Uram visszafog tudni emlékezni arra a kéziratomra, mellyel kapcsolatban most szives jó tanácsát kérni merem. „A toalett" cimü darabomról van szó, melynek vezető motivumát, amint azt az ujságok, de különösen a P[esti] N[apló] vasárnapi kritikájából látom, Lengyel Menyhért ur egyszerüen elorozta tőlem. Persze, mint jó mesterember, ügyesen saját képére destruálta témámat, de én elszoruló szivvel mégis kétségtelenül felismertem benne szellemi tulajdonomat. Ime:

Mária („Evelyn") kétéltü nő. Nappal (London) férjét szerető, makulátlan uriasszony, éjjel (Páris) kalandornő, egy női ruhaszalóntulajdonos, keritőnő, kártyabarlangjában (Bridge-szalón), ahol szépségét kártyások felhajtására használják fel, s ahol Mária a jött-ment idegenekkel többszörösen elbukik - *látszólag*! (Evelyn kétségtelenül elmerül a pocsolyában.) A gyanutlan férjet - filozófus iró - (közgazdasági iró) Mária csillogó toalettjei és feleségébe titkon szerelmes jóbarátjának féltékeny beavatkozása vezetik nyomra. A férj, nappal a női ruhaszalonban, a barát éjjel a játékbarlangban törnek rá Máriára. (Evelynre egyidőben) de nem birják leleplezni, mert a kétéltü asszony ügyesen kisiklik minden gyanuból és az izgalmas szembesitésnél (férj, barát, asszony) mikor nálam a férj hasonló, kétéltüséges megtévelyedései is lelepleződnek, *egy semmire nem emlékező csak rossz álomból ébredő* nőként tisztán és tisztázottan marad a harcszintéren. El se bukhatott, mert hiszen - mint azt boldog férjének végül megsugja - a kritikus időben már örvendező anya volt, mely anyasága viszont homályos fiziológiai alapon, kétéltü psychosisához is nyujthat némi magyarázatot. Végül Mária (Evelyn) megtartják maguknak férjüket.

Darabomban ezenkivül még egyéb problémák is volnának természetesen, amikre azonban L[engyel] urnak már nem lehetett szüksége, hogy Evelynjével pénzt kereshessen. De hiszem, hogy Méltóságos Uram ebből a rövid, összehasonlitó kivonatból is megtudja állapitani

meglopatásomat, különösen ha közlöm, hogy darabomat én, mintegy két év előtt, L[engyel] urnak ajánlott levélben elküldtem s azt csak pár hó előtt kaptam vissza, állitólag olvasatlanul. -

Mit tegyek? Nagyon el vagyok keseredve. Én itt vidéken az irás lehetőségéről már álmodni is alig merve, mint festő nyomorgok, s ugyanakkor... jobb nem végiggondolni ezt a mondatot.

Visszaemlékezve régi jóságára (mikor a „gyorstalpaló" iró urakra is óva figyelmeztetett) nagyon kérem adjon nekem tanácsot ebben az ominozus ügyben.

Mielőbbi kegyes válaszát várva, előre is meleg köszönettel vagyok Méltóságodnak régi hálás tisztelője:

Fáy Sándor
Cím: Fáy Sándor, Veszprém, Virág Benedek u. 5. sz.

U. i. Ha Méltóságod is jónak látná elküldeném darabom kéziratát, hogy azt a belátása szerinti illetékes tényezőkkel (ujságirók, kritikusok) megismertethesse.

[*kézirással*:]

Bocsánatot kérek a gépirásért, de nem akartam bosszantani ideges, kúsza betüimmel. Kérem, ha teheti, egy plágium-perekben jártas ügyvédet ajánlani.

F. S.

515

Ambrus Zoltán - Fáy Sándorhoz

[1931. dec. közepe]

Igen t[isztelt] kedves Fáy Ur!

„A toalett" c. darabjára már csak homályosan emlékszem. Abból, a mit most tartalmáról ir és abból, a mit Lengyel Menyhért „Evelyn" c. darabjáról olvastam, ugy látom, hogy a két darab témája nagyon hasonló. De a téma hasonlósága még n[em] jelent plágiumot. Marcel Prévost egy régi elbeszélésének, Joseph Kessel egyik regényének és Victor Francen „Une bourgeoise" c. szindarabjának a témája is nagyon hasonlit arra, a miről „A toalett"-ben és Lengyel uj darabjában van szó. Valószinü, h[ogy] az emlitetteken kivül még több külföldi regény és szindarab szól ugyanerről a tárgyról.

N[em] hiszem, h[ogy] L[engyel] M[enyhért] - a kinek darabját n[em] láttam, n[em] ismerem, de hiszen Ön maga sem ismeri, csak olvasott róla, mint én - plagizált volna Öntől, ha el is olvasta az Ön darabját, a mivel Ön gyanusitja őt, bár ő azt irja, h[ogy] „A toalett"-et olvasatlanul küldte vissza. Ha véletlenül mégis „A toalett" juttatta volna eszébe, h[ogy] ő is feldolgozhatná azt a tárgyat, a melyet már több külföldi iró - még Ön előtt - megirt, ebből még n[em] következik az, h[ogy] plágiumot követett volna el. És nem hiszem, hogy ha Ön beperelné L[engyel] M[enyhért]et, vagy bármilyen jury elé terjesztené az ügyet, a két darab összehasonlításából az derülhetne ki, h[ogy] L[engyel] M[enyhért] „elorozta" az Ön „szellemi tulajdonát".

Sajnos n[em] okolhatom meg hosszasabban ezt a véleményemet, mert beteg vagyok.

Igaz tiszteletem és üdvözletem nyilvánitásával maradok hive

A[mbrus] Z[oltán]

516

Ambrus Zoltán - Ismeretlenhez

[1931. dec.?]

Igen t[isztelt] Nagysád!

Nagyságod n[em] képzeli, milyen sok magyar iró él ma rettenetes helyzetben. Azt hiszem, a Baumgarten-alapitvány akkor se segithetne mindenkin, a ki hozzá folyamodik és a ki megérdemelné a segitséget, ha tizannyival rendelkeznék, mint most. A ki látja, mennyien kérnek tőle segélyt és kik ezek, annak el kell ismernie, hogy a kurátoroknak nem könnyü elosztaniok az alap jövedelmét.

Mi, a tanácsadó testület tagjai, semmit se tehetünk. A mi szerepünk csak az, h[ogy] elmondjuk a véleményünket arról, a miről a kurátorok bennünket megkérdeznek. A segélyezés dolgában n[em] szoktak megkérdezni. Természetesen, mi ennek ellenére is figyelmükbe ajánljuk azokat, a kiknek megsegitését nagyon kivánatosnak tartjuk. Nagyságodat már többször ajánlottam Babits Mihály és Dr. Basch Lóránt kurátor urak figyelmébe. Ugy tudom, megtette ezt Rédey ur is.

Azt hiszem, az volna a legjobb, ha egyenesen a kurátor urakhoz méltóztatnék fordulni.

Kiv[áló] tiszt[elettel]:

517

Ambrus Zoltán - Ismeretlen drámairóhoz

[1932?]

Tisztelt Uram!

Súlyos betegség után vagyok és egyre rosszabbodó egészségi állapotom, nagy sajnálatomra, lehetetlenné teszi, hogy olyan kivánságok teljesitésére vállalkozzam, mint a minővel hozzám méltóztatott fordulni. Orvosi rendeletre ugyanis egyelőre annyit se volna szabad dolgoznom, a mennyit kötelezettségem megkiván és igy nem tudhatom, hogy a legközelebbi időben módomban lehet-e elolvasni a drámát és irásban fejteni ki véleményemet arról, a mit kérdezni méltóztatott.

Bocsánatkérésem kifejezésével és kiváló tisztelettel.

-&-